

**DUYGUSAL ZEKA İLE DİJİTAL
OKURYAZARLIK BECERİLERİ ARASINDAKİ
İLİŞKİNİN İNCELENMESİ: ÜNİVERSİTE
ÖĞRENCİLERİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA**

Gülçin ARAMAN

**Yüksek Lisans Tezi
Halkla İlişkiler ve Tanıtım Ana Bilim Dalı
Doç. Dr. Sait Sinan ATILGAN
2023
Her Hakkı Saklıdır**

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
HALKLA İLİŞKİLER VE TANITIM ANA BİLİMDALI

Gülçin ARAMAN

DUYGUSAL ZEKA İLE DİJİTAL OKURYAZARLIK BECERİLERİ
ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ: ÜNİVERSİTE
ÖĞRENCİLERİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ YÖNETİCİSİ
Doç. Dr. Sait Sinan ATILGAN

ERZURUM-2023

03/08/2023

TEZ BEYAN FORMU

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

BİLDİRİM

Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Uygulama Esaslarının ilgili maddelerine göre hazırlamış olduğum "Duygusal Zeka ile Dijital Okuryazarlık Becerileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi: Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma" adlı tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kâğıt ve elektronik kopyalarının aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

Gereğini bilgilerinize arz ederim *

☒ Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

☐ Tezimin/Raporumun makale için **altı ay**, patent için **iki yıl** süreyle erişiminin ertelenmesini istiyorum.

3/08/2023

Gülçin ARAMAN

Aslı ıslak imzalıdır

*** LİSANSÜSTÜ TEZLERİN ELEKTRONİK ORTAMDA TOPLANMASI, DÜZENLENMESİ VE ERİŞİME AÇILMASINA İLİŞKİN YÖNERGE**

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Çeşitli ve Son Hükümler

Lisansüstü tezlerin erişime açılmasının ertelenmesi **MADDE 6– (1)** Lisansüstü teze ilgili **patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda**, tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu **iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.**

(2) Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz **makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış** ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile **altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.**

Gizlilik dereceli tezler MADDE 7– (1) Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, tezin yapıldığı kurum tarafından verilir. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, ilgili kurum ve kuruluşun önerisi ile enstitü veya fakültenin uygun görüşü üzerine üniversite yönetim kurulu tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.

(2) Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Graduate School of Social Sciences

TEZ KABUL TUTANAĞI

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Doç. Dr. Sait Sinan ATILGAN danışmanlığında, Gülçin ARAMAN tarafından hazırlanan bu çalışma 03/ 08 / 2023 tarihinde aşağıda isimleri yazılı jüri tarafından Halkla İlişkiler ve Tanıtım Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. Raci TAŞCIOĞLU

İmza: Aslı ıslak imzalıdır

Jüri Üyesi : Doç. Dr. Sait Sinan ATILGAN

İmza: Aslı ıslak imzalıdır

Jüri Üyesi : Dr. Öğr. Üyesi Zeynep EKMEKÇİ

İmza: Aslı ıslak imzalıdır

Prof. Dr. Sait UYLAŞ

Enstitü Müdürü

Aslı ıslak imzalıdır

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	VI
ABSTRACT	VII
KISALTMALAR VE SİMGELER DİZİNİ	VIII
TABLolar DİZİNİ	IX
ŞEKİLLER DİZİNİ	XI
ÖNSÖZ.....	XII
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

GEÇMİŞE VE GELECEĞE IŞIK TUTAN ANAHTAR KAVRAM: DUYGUSAL ZEKÂ

1.1. DUYGU	5
1.1.1. Duygu Teorileri	12
1.1.1.1. James ve Lange' in Teorisi.....	12
1.1.1.2. Bilişsel Teori	12
1.1.1.3. Biyolojik Teori	13
1.1.1.4. Schachter ve Singer'ın Teorisi	13
1.1.1.5. Cannon ve Bard'ın Teorisi	13
1.1.1.6. Evrensel Duygular Teorisi.....	14
1.1.1.7. Sosyokültürel Teori	14
1.1.1.8. Yapısal-İşlevsel Teori.....	14
1.2. ZEKÂ	14
1.2.1. Zekâ Kavramının Tarihsel Kökleri	15
1.2.1.1. Erken Dönem Zekâ Teorileri.....	16
1.2.1.1.1. Binet'in Teorisi.....	16
1.2.1.1.2. Cattell'in Teorisi	16
1.2.1.1.3. Guilford 'un Teorisi	16
1.2.1.1.4. Piaget'in Teorisi.....	17
1.2.1.1.5. Spearman 'ın Teorisi.....	17
1.2.1.1.6. Thorndike 'ın Teorisi.....	18
1.2.1.1.7. Thurstone 'un Teorisi.....	18

1.2.1.2. Çağdaş Dönem Zekâ Teorileri.....	19
1.2.1.1.8. Stenberg 'in Teorisi	19
1.2.1.2.2. Gardner'in Teorisi.....	20
1.3. DUYGUSAL ZEKA	23
1.3.1. Duygusal Zekanın İnsan Gelişimi Üzerindeki Önemi	25
1.3.2. Duygusal Zekâyı Oluşturan Faktörler	29
1.3.3. Duygusal Zekâ Modelleri.....	31
1.3.3.1. Goleman'ın Duygusal Zekâ Modeli	32
1.3.3.1.1. Kişisel Yeterlilikler.....	32
1.3.3.1.2. Sosyal Yeterlilikler	33
1.3.3.2. Salovey ve Mayer'in Duygusal Zekâ Modeli.....	35
1.3.3.3. Bar-on 'un Duygusal Zekâ Modeli.....	37
1.3.3.4. Cooper ve Sawaf'ın Duygusal Zekâ Modeli	38
1.3.3.5 Higgs ve Dulewicz'in Duygusal Zekâ Modeli	40
1.3.3.6. Law, Wong ve Huang'ın Duygusal Zekâ Modeli	40
1.3.3.7. Petrides ve Furnham'ın Duygusal Zekâ Modeli	41
1.4. DUYGUSAL ZEKÂNIN BİLİŞSEL ZEKÂ (IQ) İLE OLAN İLİŞKİSİ.....	42
1.5. DUYGUSAL ZEKANIN EĞİTBİLİMSEL DEĞERLENDİRMESİ.....	44

İKİNCİ BÖLÜM

DİJİTAL OKURYAZARLIK

2.1. OKURYAZARLIĞA GENEL BİR BAKIŞ.....	51
2.2. OKURYAZARLIĞIN TEORİK KÖKENLERİ	56
2.3. OKURYAZARLIKTAKİ GÜNCEL EĞİLİMLER.....	59
2.3.1. Afet Okuryazarlığı.....	59
2.3.2. Ağ Okuryazarlığı.....	59
2.3.3. Araştırma Okuryazarlığı.....	59
2.3.4. Bilgi Okuryazarlığı.....	60
2.3.5. Bilgisayar Okuryazarlığı	60
2.3.6. Bilim Okuryazarlığı.....	60
2.3.7. Din Okuryazarlığı.....	60
2.3.8. Finans Okuryazarlığı	60

2.3.9. Görsel Okuryazarlık	61
2.3.10. Halkla İlişkiler Okuryazarlığı.....	61
2.3.11. Kültürel Okuryazarlık	62
2.3.12. Medya Okuryazarlığı.....	62
2.3.13. Sağlık Okuryazarlığı	63
2.3.14. Teknoloji Okuryazarlığı	63
2.3.15. Vatandaşlık Okuryazarlığı.....	64
2.3.16. Veri Okuryazarlığı.....	64
2.3.17. Yapay Zeka Okuryazarlığı	64
2.4. DİJİTAL OKURYAZARLIK.....	64
2.4.1. Dijital Okuryazarlığın Etimolojik Çerçevesi.....	64
2.4.2. Dijital Okuryazarlığa İlişkin Tanımlar	66
2.4.3. Dijital Okuryazarlığın Özellikleri ve Dijital Okuryazar Bireyler	68
2.4.4. Dijital Okuryazarlığın Boyutları	70
2.4.5. Dijital Okuryazarlık Modelleri.....	72
2.5. DİJİTAL OKURYAZARLIĞI BELİRLEYEN AKTÖRLER	76
2.5.1. Dijital Algı.....	76
2.5.2. Dijital Bölünme	76
2.5.3. Dijital Bürokrasi	77
2.5.4. Dijital Devlet	77
2.5.5. Dijital Diplomasi	78
2.5.6. Dijital Ebeveynlik	78
2.5.7. Dijital Eğitim.....	79
2.5.8. Dijital Etik	80
2.5.9. Dijital Girişimcilik	80
2.5.10. Dijital Güvenlik.....	80
2.5.11. Dijital Hukuk.....	80
2.5.12. Dijital İletişim	81
2.5.13. Dijital İmaj ve İtibar	81
2.5.15. Dijital Kimlik	82
2.5.16. Dijital Kültür	82
2.5.17. Dijital Oyun.....	83

2.5.17. Dijital Pazarlama	84
2.5.18. Dijital Reklam	84
2.5.19. Dijital Reşitlik	85
2.5.20. Dijital Sağlık	85
2.5.21. Dijital Sanat.....	85
2.5.22. Dijital Sosyalleşme.....	86
2.5.23. Dijital Tutum	86
2.5.24. Dijital Vatandaşlık.....	86
2.5.25. Dijital Zekâ.....	86
2.6. DİJİTAL OKURYAZARLIĞI GEREKLİ KILAN DURUMLAR.....	87
2.6.1. Siber Aylaklık	87
2.6.2. Dijital Bağımlılık Ve Sosyal Medya	87
2.6.3. Dijital Fırsatlar	88
2.6.4. Dijital Risk Durumları.....	89
2.6.5. Çevrimiçi İstismar Ve Manipülasyon	89
2.6.6. Çevrimiçi Mahremiyet	91
2.6.7. Siber Saldırı.....	91
2.6.8. Dijital Aktivizm.....	94
2.7. DİJİTAL OKURYAZARLIK BECERİLERİNİN YÖNETİMİ	95
2.8.DİJİTAL OKURYAZARLIĞIN EĞİTİM HAYATINDAKİ ROLÜ	96
2.9. DİJİTAL OKURYAZARLIK İLE DUYGUSAL ZEKÂ ARASINDAKİ İLİŞKİ	98

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DUYGUSAL ZEKA İLE DİJİTAL OKURYAZARLIK BECERİLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ: ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

3.1. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ	103
3.2. ÖRNEKLEM SEÇİMİ VE SINIRLILIKLAR.....	105
3.3. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ VE TASARIMI	106
3.4. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI.....	107
3.4.1. Kişisel Bilgi Formu	107

3.4.2. Duygusal Zekâ Ölçeği	107
3.4.3. Dijital Okuryazarlık Ölçeği	108
3.5. ARAŞTIRMANIN MODELİ VE HİPOTEZLERİ	109
3.6. BULGULAR	110
3.6.1. Ölçeklere Ait Güvenirlilik Analizleri	110
3.6.2. Verilerin Normallik Analizleri	111
3.6.3. Ölçeklere İlişkin Geçerlilik ve Faktör Analizleri	112
3.6.4. Duygusal Zeka Ölçeğine İlişkin AFA Sonuçları.....	112
3.6.5. Dijital Okuryazarlık Ölçeğine İlişkin AFA Sonuçları.....	114
3.6.6. Demografik Değişkenlere Yönelik Bulgular.....	117
3.6.7. Araştırma Hipotezlerine Yönelik Bulgular	120
TARTIŞMA VE SONUÇ	126
KAYNAKÇA	132
EKLER.....	166
EK 1. KATILIMCI BİLGİLENDİRME YAZISI	166
EK 2. KİŞİSEL BİLGİ FORMU	167
EK 3. DUYGUSAL ZEKA ÖLÇEĞİ	168
EK 4. DİJİTAL OKURYAZARLIK ÖLÇEĞİ	170
EK 5. ETİK KURUL ONAYI.....	172
ÖZGEÇMİŞ.....	173

ÖZET**YÜKSEK LİSANS TEZİ****DUYGUSAL ZEKA İLE DİJİTAL OKURYAZARLIK BECERİLERİ
ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ: ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİ
ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA****Gülçin ARAMAN****Danışman: Doç. Dr. Sait Sinan ATILGAN****2023, 173 Sayfa****Jüri: Doç. Dr. Sait Sinan ATILGAN****Prof. Dr. Raci TAŞÇIOĞLU****Dr. Öğr. Üyesi. Zeynep EKMEKÇİ**

Dijital teknolojilerin ortaya çıkışı, insan yaşamının çeşitli yönlerini dönüştürerek, başarılı uyum için kritik yeterlilikler olan duygusal zekâ ve dijital okuryazarlığın birleşmesine yol açmıştır. Öz farkındalık, öz düzenleme, sosyal farkındalık ve ilişki yönetimini içeren duygusal zekâ, etkili kişilerarası etkileşimleri mümkün kılabilen beceriler setinden oluşmaktadır. Öte yandan, dijital okuryazarlık, bilgi alma, eleştirel düşünme ve çevrimiçi iletişim ile ilgili becerileri kapsayan dijital bilgilere erişme, bunları değerlendirme ve kullanma kapasitesini ifade etmektedir. Literatür araştırmaları, duygusal zekânın dijital okuryazarlığı teşvik etmede çok önemli bir rol oynadığını göstermektedir. Daha yüksek duygusal zekâyâ sahip bireylerin, çevrimiçi güvenilir bilgileri ayırt etmek, çevrimiçi etkileşimleri yönetmek ve sorumlu dijital vatandaşlık sergilemek için daha donanımlı oldukları vurgulanmaktadır. Bu araştırmanın amacı; duygusal zekanın dijital okuryazarlığı etkileyip etkilemediğini ortaya koymaktır. Çalışmada nicel araştırma yöntemlerinden tarama modeli kullanılmıştır. Çalışmanın örneklemini Atatürk Üniversitesi'nde eğitim almakta olan gönüllü 438 öğrenciden oluşmaktadır. Araştırmadan elde edilen bulgular; duygusal zeka ve dijital okuryazarlık düzeyleri arasında orta düzeyde pozitif bir ilişki olduğunu göstermiştir. Ayrıca bu ilişki doğrusal bir özelliğe sahiptir. Sonuç olarak; duygusal zeka ve dijital okuryazarlık düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Duygu, Zeka, Duygusal Zeka, Dijital Okuryazarlık, Atatürk Üniversitesi

ABSTRACT**MASTER THESIS****ANALYSING THE RELATIONSHIP BETWEEN EMOTIONAL
INTELLIGENCE AND DIGITAL LITERACY SKILLS: A RESEARCH ON
UNIVERSITY STUDENTS****Gülçin ARAMAN****Advisor: Assoc. Dr. Sait Sinan ATILGAN****2023, 173 pages****Jury: Assoc. Dr. Sait Sinan ATILGAN****Prof. Dr. Raci TAŞÇIOĞLU****Assist. Prof. Dr. Zeynep EKMEKÇİ**

The advent of digital technologies has transformed various aspects of human life, leading to the convergence of emotional intelligence and digital literacy as critical competencies for successful adaptation. Emotional intelligence, which includes self-awareness, self-regulation, social awareness, and relationship management, consists of a set of skills that can enable effective interpersonal interactions. On the other hand, digital literacy refers to the capacity to access, evaluate, and use digital information, including skills related to information retrieval, critical thinking, and online communication. Literature research shows that emotional intelligence plays a crucial role in promoting digital literacy. It is emphasized that individuals with higher emotional intelligence are better equipped to distinguish reliable information online, manage online interactions, and exhibit responsible digital citizenship. The aim of this study is to reveal whether or not emotional intelligence affects digital literacy. The survey model, one of the quantitative research methods, was used in this study. The sample of this study consists of 438 volunteer students studying at Atatürk University. The findings of the study showed that there is a moderate positive relationship between emotional intelligence and digital literacy levels. In addition, this relationship has a linear characteristic. As a result, it was concluded that there is a significant relationship between emotional intelligence and digital literacy levels.

Keywords: Emotion, Intelligence, Emotional Intelligence, Digital Literacy, Atatürk University

KISALTMALAR VE SİMGELER DİZİNİ

AMA	: Amerikan Pazarlama Derneği
DQ	: Dijital Zeka
DL	: Dijital Okuryazarlık
EMOTION	: Duygu
EMOTIONAL	: Duygusal
EQ	: (Emotional Quotient) Duygusal Zeka
EI	: (Emotional Intelligence) Duygusal Zeka
IQ	: Zeka
INTELLIGENCE	: Zeka
INTELLIQENT	: Zeka
LIITERACY	: Okuryazarlık
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
TDK	: Türk Dil Kurumu
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 1.1. Duygusal Zekanın Gelişim Süreci.	28
Tablo 1.2. Mayer ve Salovey' in Geliştirdiği Duygusal Zekâ Modeli	36
Tablo 1.3. Duygusal Zeka ile Bilişsel Zeka Karşılaştırması	44
Tablo 2.1. Okuryazarlık Hakkında Yapılan Tanımlar.....	55
Tablo 2.2. Kateryna, Olesandr, Maria, Iryna, Evgen ve Anastasiia Tarafından Dijitale Yönelik Oluşturulan 2025 Hedef Yetkinlik Modeli.....	102
Tablo 3.1. Lee vd. 'nin Duygusal Zeka Ölçeği ve Alakalı Maddeleri	108
Tablo 3.2. Dijital Okuryazarlık Ölçeğinin Boyutları ve Alakalı Maddeleri.....	109
Tablo 3.3. Ölçeklere Ait Cronbach Değerleri	110
Tablo 3.4. Normallik Analizi Sonuçları	111
Tablo 3.5. Duygusal Zeka Ölçeği Faktör Yük Değerleri	112
Tablo 3.6. Dijital Okuryazarlık Ölçeği Faktör Yük Değerleri	115
Tablo 3.7. Katılımcıların Demografik Bilgilerine İlişkin Veri Dağılımı	119
Tablo 3.8. Duygusal Zeka Düzeyleri ile Cinsiyet Değişkenine İlişkin t testi Sonuçları.....	120
Tablo 3.9. Dijital Okuryazarlık Becerileri ile Cinsiyet Değişkenine İlişkin t testi Sonuçları.....	120
Tablo 3.10. Dijital Okuryazarlık Becerileri ile İnternet Kullanım Geçmişi Değişkenine İlişkin ANOVA testi Sonuçları	121
Tablo 3.11. Dijital Okuryazarlık becerileri ile internette günlük harcanan süre Değişkenine İlişkin ANOVA testi Sonuçları	121
Tablo 3.12. Dijital Okuryazarlık Becerileri ile Kullanılan Dijital Araç Sayısı Değişkenine İlişkin ANOVA testi Sonuçları	122
Tablo 3.13. Dijital Okuryazarlık Becerileri ile İnternet Kullanım Sıklığı Değişkenine İlişkin ANOVA testi Sonuçlar	122
Tablo 3.14. Dijital Okuryazarlık Becerileri ile Düzenli Olarak Takip Edilen Teknoloji Haber Siteleri Değişkenine İlişkin t testi Sonuçları.....	123
Tablo 3.15. Korelasyon Analizi.....	123
Tablo 3.16. Duygusal Zeka Düzeylerinin Dijital Okuryazarlık Becerileri Üzerindeki Yordayıcılığına ait Regresyon Analizi Sonuçları.....	124

Tablo 3.17. Duygusal Zeka Düzeylerinin Dijital Okuryazarlık Becerileri Üzerindeki Yordayıcılığına ait ANOVA Testi Sonuçları	124
Tablo 3.18. Dijital Okuryazarlık becerileri ile Demografik sorulardan Sürekli İnternet Bağlantısı, Sosyal Ağlara Üyelik ve Bireysel Bilgisayar Olma Durumu Değişkenine İlişkin t testi Sonuçları	125

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1.1. Frijda ve Mesquita 'nın Duygu Süreci	9
Şekil 1.2. Dairesel Sırayla Oluşturulmuş Duygu Modeli	9
Şekil 1.3. Pluthick Tarafından Oluşturulan Duygu Çemberi	10
Şekil 1.4. Tarhan'ın Geliştirdiği Duygu Sınıflandırması	11
Şekil 1.5. Howard Gardner 'ın Çoklu Zeka Kuramı	23
Şekil 1.6. Duygusal Zekayı Oluşturan Unsurlar	31
Şekil 1.8. Duygusal Zeka Modelleri.	42
Şekil 1.9. Duyusal Zeka Yeterliliklerinin Eğitim ile İlişkisi	50
Şekil.2.1. Okuryazarlık Teorileri.	58
Şekil 2.2. Okuryazarlığın Tipolojisi	64
Şekil 2.3. Eshet-Alkalai ve Hamburger 'in Oluşturduğu Dijital Okuryazarlık Boyutu..	70
Şekil 2.4. Dijital Okuryazarlık Boyutları	71
Şekil 2.5. Martin ve Grudziecki Tarafından Oluşturulan Dijital Okuryazarlık Boyutu	71
Şekil 2.6. Calvani vd.'nin Geliştirdiği Dijital Okuryazarlık Modeli	73
Şekil 2.7. Almas ve Krumsvik 'in Geliştirdiği Dijital Okuryazarlık Modeli.....	75
Şekil 2.8. Bayrakcı Tarafından Geliştirilen Dijital Okuryazarlık Modeli	75
Şekil 2.9. Dijital Kültür Piramidi	83
Şekil 2.10. Siber Aylaklık Davranışlarının Nedenleri	87
Şekil 2.11. Dijital Okuryazarlık Becerilerinin Yönetim Süreci	95
Şekil 3.1. Duygusal Zeka ile Dijital Okuryazarlık İlişkisine Ait Model	109
Şekil 3.2. Duygusal Zekâ Ölçeği Doğrulayıcı Faktör Analizi Sonuçları.....	114
Şekil 3.3. Dijital Okuryazarlık Ölçeği Doğrulayıcı Faktör Analizi Sonuçları.....	117

ÖNSÖZ

*Önce Utanmalı, Maskeleri Çıkarmalı ve Sonra Aynı
Yürekle Buluşmalıyız. Nihayetinde Anlamak
Özgürleştirir.*

Gençler, bir toplumun varlığını sürdürmesinin yapı taşlarından biridir. Bu nedenle literatür desteğiyle yapılmış bu çalışma geleceğin teminatı olarak gördüğümüz gençlerin dünyayı ve kendilerini idrak etmesi bakımından avantaj sağlayacaktır. Eğitim alanına odaklı yapılan bu araştırmanın ülkemiz, toplumumuz ve gençlerimiz için faydalı olması umuduyla...

Lisansüstü eğitim sürecimde yaşadığım olumlu ve olumsuz durumların kazandırdığı deneyimlere ve tuhaf durumlara rağmen yüksek lisans ve akademik çalışmalar yapma hayalimi gerçekleştirmenin haklı mutluluğunu yaşıyorum. Hayatımın her anında bana karşı hassasiyetle ve anlayışla yaklaşan, karşılaştığım zor durumlarda desteğini esirgemeyen aileme teşekkür ederim. Araştırma sürecimde verdiği destekler ile çalışmama katkıda bulunan danışmanım Doç. Dr. Sait Sinan ATILGAN'a teşekkür ederim. Bazı kaynaklara ulaşmam konusunda önerilerde bulunan Prof. Dr. Fatma GEÇİKLİ hocama teşekkür ederim. Tez savunmama katılarak önerileri ile tezin son halini almasına katkıda bulunan hocam Prof. Dr. Raci TAŞÇIOĞLU 'na ve Dr. Öğr. Üyesi Zeynep EKMEKÇİ ' ye teşekkür ederim. Ayrıca araştırmaya katılarak bu çalışmanın amacına ulaşmasına katkıda bulunan öğrenci arkadaşlarıma da çok teşekkür ederim.

Erzurum-2023

Gülçin ARAMAN

GİRİŞ

Bilme arzusu insanoğlunun geçmişten bugüne dek üzerinde sıkça çaba sarf ettiği oldukça kıymetli bir değer halini almıştır. Nitekim bilgi doyumuna ulaşan kişiler hayatın pek çok evresinde ciddi anlamda yol kat etmiş evrene yol gösterecek seviyeye ulaşmıştır. Bilginin öneminin artması bilgi hazinesinin değerini artırırken zamanla oluşan bilgi fazlalığı teknolojik inovasyon ile bütünleşerek hızlı bir transformasyon sürecine girmiştir. Bilgisayar, telefon, tablet, akıllı saat vb. daha birçok dijital araçlar insanların bilgiye ulaşım potansiyelini artırırken bir yandan da bilgi dezenformasyonuna zemin hazırlamıştır. Bir yanı bilgi okyanusu diğer yanı bilgi çöplüğü olan bu mega alan kişilerin amacına uygun bilgileri keşfetmesini zorunlu kılmıştır. Bilginin keşfine işlevsellik kazandıran okuryazarlık bu gelişmelerle ön plana çıkmıştır. Ortaya çıktığı dönemlerde basit bir okuma yazma metaforuyla hafızalarda yer edinen okuryazarlık, zamanın yenilikçi gücüne kapılarak kompleks nitelikler kazanmış ve çeşitli türlerde uygulama alanı bulmuştur.

Okuryazarlığın küresel eksende oldukça geniş ve derin değişimleri beraberinde getirmesi matbaa aracılığıyla ön plana çıkmıştır. Toplulukların teknoloji ile olan ilişkisinde okuryazarlık arabulucu işlevi üstlenmiştir. Zira okuryazarlığın yazı ile olan ilişkisi zamanla problem haline gelmiş, 1960'lı yıllardan sonra kişilerin algılarını ön plana çıkararak yeni ve güncel yetkinlikler geliştirmelerini zorunlu kılmıştır. Okuryazarlığın sürekli olması ve özellikle korku kültürünün hakim olduğu toplumları doğru düşünmeye sevk etmesi, sosyal ve bireysel yönden ufku açık bireylerin yetişmesine katkıda bulunan önemli bir faktör olarak görülmektedir. Okuryazarlığın çeşitli basamakları insanların idrakini geliştirirken belirli kalıpların dışına çıkmasına imkan tanımaktadır. Okuryazarlığın kişilerarası ilişkilerdeki etkileri ölçülme imkanı bulurken insanın yaşamının temelini inşa etmesi bağlamında değerlendirilmektedir. Bu anlamda yapılmış araştırmalar okuryazarlığın zaman içindeki farklı kategori ve özelliklerde, çeşitli kişi ve gruplarda ele alındığını da göstermektedir.

Dijital okuryazarlık kavramının isim babası olan Paul Glistler, dijital okuryazarlığı açıklarken onun bilgiyi arama-bulma işlevinden ziyade bulunan bu enformasyonu işleyerek amacına uygun kullanmayı ve içselleştirmek gerektiğini ileri sürmüştür. Dolayısıyla dijital okuryazarlık fonksiyonel tarafıyla insanın yeterli hale gelmesinde

öncü rolü üstlenmektedir(Glister, 1997). Bu yeterlilik dizgisinin oluşmasında dijital okuryazarlık kadar kişilerin duygusal zeka yeterlilikleri hem ifade yeteneği hem de toplumsal hayattaki başarısı açısından önemli bir unsurdur. Zira kendini başarılı bir şekilde ifade eden, duygularını etkili yönetebilen kişiler toplumdaki güvenilirliğini artırırken bireysel ve sosyal faydaya ulaşır. Buna karşın duygular yok sayıldığında veya önemsenmediğinde toplumda çatışmalar ve gerginlikler artacak çeşitli sorunlar meydana gelecektir. Günümüz yaşam şartlarında duygusal zeka becerilerinin önemli hale gelmesi birtakım gerekçelere dayanmaktadır(Tüyan ve Beceren, 2005):

- ❖ Bilim ve teknolojinin gelişiminin karar alışveriş süreçlerinde ortaya çıkardığı stratejiler
- ❖ Değer yargılarının değişmesi, aile kurumunun evrilmesi ve fikir ayrılıklarının yıkıcı sonuçları
- ❖ Ortaöğretim ve Yükseköğrenime vb. giriş sınavlarının öğrencileri bilişsel yönden bir rekabete sevk ederek kişilik gelişimi ve psikolojilerini göz ardı etmesi.
- ❖ Hayat koşullarının zorlaşmasının bireyler üzerindeki olumsuz etkisinin artması
- ❖ Gençlerin geleceğe olan ümitlerinin azalması sonucunda ahlaki olmayan alışkanlıklara ve aykırı düşünce yapılarına yönelimi.
- ❖ Olumsuz ruh haline bürünen gençlerin ruhsal boşluğa kapılarak intihar gibi normal olmayan davranışlara eğilim göstermesi.

Duygusal Zeka, insanın varlığının önemini kavramasını, erdemli ve ahlaklı bir yaşam inşa etmesini hedef haline getirerek duygu ve düşünce dengesini kurabilmesi olarak bilinmektedir (İşmen, 2001). Daniel Goleman tarafından görünür kılınan Duygusal Zeka, insanlar arasında oluşan duygusal cehaletin panzehiri olarak nitelendirilmiştir. Çünkü kişiler birbirinin içinde bulunduğu ruh halini anlayıp davranışlarını düzenlediğinde ruh sağlıklarını koruyacak, sorun çözme kabiliyetini geliştirecek ve diğerleri ile etkili ilişki kurma konularında gelişme gösterecektir. Bu sebeple duygusal zeka ve okuryazarlık becerileri insan ilişkileri perspektifinde gereklilik arz etmektedir. Nitekim teknoloji kullanım sıklığı dijital mecralarda bireylerarası ilişkilerin sürdürülebilirliğinde çeşitli olaylar meydana getirebilmektedir. Bunun beraberinde insanların içinde bulunduğu duygu, düşünce ve hislerin diğer

insanlara yansıtılma tarzı dijital mekanlarda ön plana çıkmaktadır. Bu bağlamda dijital ortamlarda olumlu veya olumsuz olarak yansıtılan duyguların ve düşüncelerin şekillendirilmesinde duygusal zeka devreye girerek katalizör görevi üstlenmektedir.

Bu çalışmanın merakı da söz konusu ilişkiden payını almaktadır. Yaşadığımız zaman göz önünde bulundurulduğunda gerek dijital okuryazarlık gerek de duygusal zeka akademik ve normal yaşam koşullarında oldukça kritik bir yere ait olduğu için tartışma gündemi haline gelmektedir. Dijital okuryazarlık özellikleri ve işlevi nedeniyle okuryazarlığın kapsamlı bir dalı olarak nitelendirilebilir. Nitekim dijital inovasyon süreci topluma kolaylık imkanı sunarken ortaya çıkardığı problemleri çözmek için de birtakım yükümlülüklerin olduğunu da ortaya koymaktadır. Zira kimlik yönetimi, zaman ve stres yönetimi, kriz yönetimi, muayene işlemleri, gezi için randevu oluşturma, güvenlik sorgulaması, nüfus işlemleri ve mezuniyet işlemleri gibi birçok konuda dijital teknolojiler kolaylık sunmaktadır. Ancak bu tarz işlemlerin gerçekleştirilmesi dijital jenerasyona adaptasyon ve yeterlilik kazanmayla ilişkilidir. Bu bağlamda değerlendirildiğinde şemsiye bir kavram olarak nitelendirilen okuryazarlığın alt türlerinden biri olan Dijital okuryazarlık; dijital medyayı analitik ve eleştirel bakış açılarıyla değerlendirerek etik ve ahlaki standartlar çerçevesinde fırsatları, riskleri ve olanakları etkili biçimde kullanabilme uzmanlığıdır.

Yapılan literatür taramasında dijital okuryazarlığın ve duygusal zekanın ölçülmesiyle ilgili boşluk olduğu tespit edilmiştir. Bu tespit aynı zamanda bu araştırmanın amacını ve sorunsalını oluşturmaktadır. Yapılan bu tez araştırması üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde kuramsal kavramlardan bahsedilmiştir. Duygusal Zekaya kapsamlı olarak yer verilmiştir. Duygusal zeka ekseninde duygu ve zeka teorik yapısıyla ele alınarak duygusal zekayı oluşturan faktörler, modeller, duygusal zeka ile bilişsel zeka ilişkisi anlatılmıştır. Bunlara ek olarak duygusal zekanın eğitimsel değerlendirmesi literatürden destek alınarak incelenmiştir.

Tezin ikinci bölümünde okuryazarlık teorik yapısıyla açıklanmış, özellikleri, tanımları ve okuryazarlığa ilişkin görüşlerden bahsedilmiştir. Dijital okuryazarlık kökenbilimsel çerçevede açıklanarak literatürde yer alan tanımları, boyutları, modelleri, dijital okuryazarlığı belirleyen faktörler, dijital okuryazarlığın önemini artıran durumlar kavramsal perspektifiyle tartışılmıştır. Ayrıca dijital okuryazarlık becerilerinin yönetimi

ile ilgili alan yazında bulunan bilgiler verilmiş dijital okuryazarlığın eğitim hayatındaki rolünden bahsedilerek literatür desteğiyle incelenmiştir.

Tezin üçüncü bölümünde araştırmanın metodolojisine ve tez kapsamında tercih edilen Dijital Okuryazarlık Ölçeği ile Duygusal Zeka ölçeğine yer verilmiştir. Araştırmanın amacı, yöntemi, veri toplama araçları, evreni ve örneklemini, kapsam ve sınırlılıkları aktarılmıştır. Güvenilirlik analizi, T testi, Betimsel istatistik, Açıklayıcı Faktör analizi, doğrulayıcı faktör analizleri ve regresyon analizi açıklanmıştır. Ayrıca normallik testleri, bulgular, tartışma ve sonuçtan da bahsedilmiştir. Bu bölümde araştırmada elde edilen bulgular, araştırmanın amacı ve hipotezleri esas alınarak yorumlanmış, dijital okuryazarlık ve duygusal zekayla ilgili daha önce yapılmış çalışmaların sonuçlarıyla bu tez çalışmasının sonuçları karşılaştırılmıştır. Tez çalışmasında dikkat çeken hususlar ve sonraki araştırmalar için çeşitli önerilerde bulunulmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

GEÇMİŞE VE GELECEĞE IŞIK TUTAN ANAHTAR KAVRAM: DUYGUSAL ZEKÂ

1.1. DUYGU

İnsan bir olay karşısında iç dünyasında ve zihninde neler yaşadığını ancak duygularıyla ifade edebilmektedir. Temeli tecrübelerle dayanan ve davranışlara yansıyan bu ifade biçimi aynı zamanda kişi hakkında fikir edinmeye ve izlenim oluşmasına neden olmaktadır. İnsan psikolojisinin hassas ve duyarlı yapısı hayata karşı mücadelesinde etkindir. Duyguların ne yoğunlukta yaşandığı insanların ruh halini betimleyen bir faktördür. Duyguların, bireysel- sosyal ilişkiler ve amaç belirleme konusunda birçok bilişsel süreç üzerinde aktif rolü bulunduğu vurgu yapan Doğan Cüceloğlu (2021), yaşadığımız dünyanın dikte ettiği baskın ve geleneksel yaklaşımların iç dünyamızda duyguların karmaşasına ve çatışmasına neden olduğunu, bu gelişmelerin karakterimizin, kişisel değerlerimizin ve özel alanımızın oluşmasında belirleyici olduğunu belirtir(Cüceloğlu,2021). Dolayısıyla duygular insanı ciddi bir şekilde etkisi altına alırken ortadan kaldırılmasının mümkün olmadığı bir durumlara da olanak verebilmektedir. Nasıl ki başımız okşandığında veya üzgün olduğumuzda söylenen güzel bir söz, şefkatli dokunuş hayati risk taşıyan yetişkinin veya çocuğun bile kalp atışını yavaşlatır, gerginliğini azaltır ve hayata tutunma olasılığını artırırken; insanın kontrolü dışında, kapasitesinin üzerinde bir olay meydana geldiğinde güven verici duygu ve davranışlar insan psikolojisi üzerinde onarıcı bir işlev üstlenmektedir.

Sosyal psikolojinin alanlarından biri olan ve “*Motere*” kelimesinden evrilerek “*hareket etme*” anlamında kullanılan duygu kavramı ile ilgili geçmişten günümüze kadar birçok psikolog ve düşünür bu konu üzerinde durmuştur. İlk çağda söz sahibi olan düşünürlerden Sokrates ve Platon, duyguyu bağımsız düşüncenin önündeki bir engel olarak tanımlamakta, davranışların duygulardan ayrı olması gerektiğini savunmaktadır. Orta çağ döneminde Aquina’lı Thomas’ın hakim görüşü, duyguların fizyoloji ile eş güdüme dayalı gelişmesidir. 18. Yüzyıl’da duygular etik ile bağdaştırılırken David Hume, duyguların haz ve fiziksel acıdan ayrıldığını savunmaktadır. 19. Yüzyıla gelindiğinde psikoloji biliminin önem kazanmasıyla duyguya dair düşünceler değişmiş,

haz ve tutkunun duyguya olan katkısı önemli hale gelmiştir (Yılmaz, 2007). 20. Yüzyıla gelindiğinde ise duygu çeşitli düşünürlerce ele alınmış, bireye olan etkisi tartışma konusu olmuştur (Koçak Kurt, 2021). Bu düşünürlerden biri olan Psikolog Dr. Freud'un psikanalistik konusunda yaptığı çalışmalarda duyguların dürtülerle olan ilişkisinin bulunduğu ve dürtülerin duygulara neden olduğu belirtilmektedir (Jones, 2004: 1-30; Schultz, 2007: 580). Bu görüşe göre duyguları üzerinde belirleyici role sahip dürtüler, yok sayıldığında veya görmezden gelindiğinde beyindeki kimyasal mekanizmayı bozmakta ve bilinçaltını (geçmiş yaşantıları) harekete geçirerek psikolojik yanılsamalara (gerçeği farklı algılama), obsesyon, histeri ve olumsuz duyguların oluşmasına sebebiyet vermektedir (Zweig, 2020: 26). Freud'un görüşlerinden esinlenerek kendi Kişilik Kuramını geliştiren 20. Yüzyıl düşünürü ayrıyeten psikolog olan Gordon Allport, insanın bilinçaltı alanının onu tanımlamaya yetmeyeceğini, bir bütün olarak tanınmanın en derinlerde bulunan bağlam ile olacağını öne sürmekte ve hümanizme destek vermektedir. Bu bağlamda Allport, her insanın tek olduğunu ve kişilik tipine göre betimleneceğini vurgulamaktadır (Pettigrew, 2015). Duygu ile ilgili literatürde pek çok tanım bulunmakla birlikte tanımlar genel anlamda bu kavramın çeşitli özelliklerine vurgu yapmaktadır. Duyguyu anlayabilmek için bu tanımlara değinmek yararlı olacaktır.

- ◆ Aristoteles'e göre duygu insanın algılarına göre biçimlenen durumlardır. Yani ona göre mutlu ve mutsuz olduğumuz zamanlarda heyecan uyandıran ve zihinsel işlevlerimizle gerçekleşen olaylar duyguları oluşturmaktadır (Kondrad vd., 2001).
- ◆ Cooper ve Sawaf ise duyguları, bireylerin hayattaki olaylar karşısında iç dünyasında gerçekleşen, davranışlarına etki eden ve başkalarını etkileyen gizil durumlar olarak belirtmiştir (Cooper ve Sawaf, 1997).
- ◆ Descartes, duyguları mantıksal bir görüşle ele almakta, duyguların insan düşünceleri sonucunda üretildiğini belirtmektedir (Damasio, 1994).
- ◆ Eynde ve Turner, duyguları farklı yönden ele almışlardır. Onlara göre Duygu *"öğrenci için önemli olan dışsal veya içsel bir olaya tepki vermeyi kolaylaştıran koordineli beyin, otonomik ve davranışsal değişikliklerin nispeten kısa bir bölümü"* olarak tanımlanmaktadır (Eynde ve Turner, 2006: 362).

- ◆ Gün (2002: 13-17)'e göre hayatımızda bizlere enerji, coşku ve tutku veren işaretler ve uyarılar yaşantıların gerçeklik düzeyini gösterirken, bu sinyaller duyguların oluşmasında temel yapı taşıdır. Yani ona göre duygular, yaşamın insan üzerinde uyandırdığı olumlu-olumsuz sinerjilerin dış dünyadaki yansımalarıdır.
- ◆ Goleman'a göre duygular insanların biyolojik, fizyolojik ve psikolojik eğiliminden kaynaklanan hislerine ait düşünceler zincirini ifade etmektedir (Goleman, 2020:373-374).
- ◆ Nevzat Tarhan, duyguyu üzerinde önemle durulması gereken bir olgu olarak belirtirken, duyguyu kendine has bir şekilde tanımlamaktadır. Ona göre duygu, insanın özünde var olan şeylerin dışavurumunu ifade etmektedir (Tarhan, 2020: 46).
- ◆ Young ise duygunun algılama eylemiyle meydana geldiğini vurgularken duyguyu, bireyin iç dünyasında oluşan heyecan ve hareketliliğin fiziksel, eylemsel ve bilişsel niteliklere yansması olarak tanımlamaktadır (Koçak, 2002).
- ◆ Weiss ve Cropanzano (1996)'ya göre duygu bireyin yaşantısıyla şekillenen deneyimsel kazanımların bir eyleme yönelik girişimde kullanımına aracılık eden bileşenler olarak açıklanmaktadır.

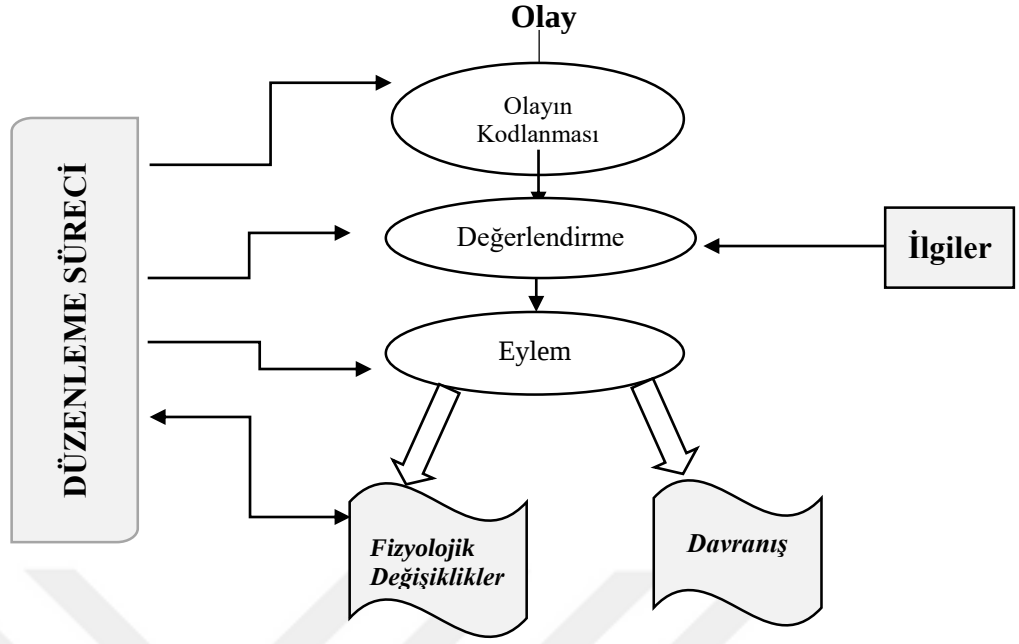
Düşünürlerin açıklamaları incelendiğinde duyguların birçok konuda insan hayatına kılavuzluk ettiği söylenebilir. Bu bağlamda Caruso ve Salovey duyguların birtakım özelliklerinin olduğuna dikkat çeker. Bu özellikler aşağıda belirtilmiştir (Tuna, 2008: 14):

- Duygular insanın etrafında oluşan olayların sonucudur.
- Herhangi bir müdahale olmaksızın kendiliğinden başlarlar.
- Fizyolojik yapıları hızla değişir.
- İnsanın normlara uymasında ve düşünce biçimlerinin değişiminde etkindirler.
- İnsanı davranışta bulunmaya sevk eder ve hazırlar.
- Kişisel hisler oluştururlar.
- Etkileri çevre üzerinde hızlı bir frekans oluşturur.

- İnsanın dünya ile olan sınavında, hayat mücadelesinde ve gayretlerinde destekleyicidir.

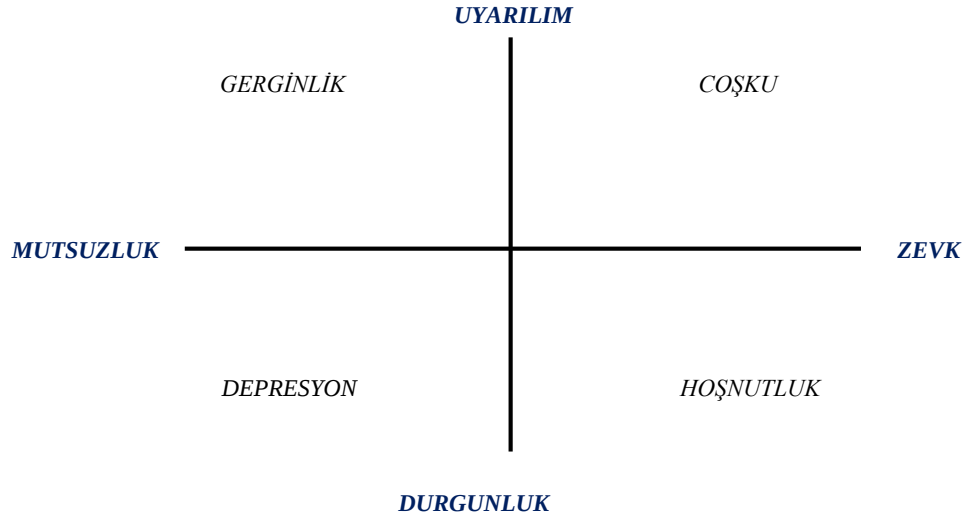
Duygunun işlevleri Biyolojik, sosyal ve Güdüleyici olmak üzere üç grupta açıklanmaktadır (Durmuşoğlu Saltalı, 2010):

- **Biyolojik/ Bedensel İşlev:** İnsanın özünde var olan hislerin fiziksel davranışlarla ilişkilendirilmesidir. Mesela; birine karşı olan olumsuz duygularımızı o kişiyi gördüğümüzde yaptığımız küçümseyici hareketlerle belli etmemiz gibi. Yani birbirini sevmeyen kişilerin karşılaştığında soğuk davranışları veya birbirinin hoşlanmayacağı şekilde davranması şeklinde görülebilmektedir. Buna ek olarak, sevmediğimiz bir ortama girdiğimizde hemen oradan uzaklaşmak için yaptığımız eylemler de bu işleve dahildir. Burada temel etken rahatsız edici uyarıcıyı gördüğümüzde bedenimizde oluşan duygusal uyarıdır ve duruma göre biçimlenen davranışları içermektedir.
- **İletişimsel/ Sosyal İşlev:** Kişinin kendine ve başkalarına yönelik olan bu işlevde duyguların bilinmesi ve karşı tarafa iletilmesi oldukça önemlidir. Mesela; iki kişi arasında geçen bir diyalogda hangi sözün ne amaçla söylendiği bilinirse ve iletilmek istenen mesaj tutum ve davranışlarla desteklenirse duygular daha iyi anlaşılır, böylece iletişimsel gerginlikler daha az meydana gelir.
- **Güdüleyici (Harekete geçirici) İşlev:** Duygu ve davranışlarımızın şekillenmesine yardımcı olan bu işlev tıpkı Skinner'ın yaptığı deneysel çalışmaya benzemektedir. Yani bir davranışın olumlu ve olumsuz sonuçlarına göre duygular oluşur. Aynı zamanda güdüleyici davranış insanlarda öğrenme yeteneğini geliştirmekte olumsuz davranıştan ders çıkarma ve kaçınma; olumlu davranışı ise pekiştirme özelliğine de sahiptir.

Şekil 1.1. Frijda ve Mesquita 'nın Duygu Süreci (Frijda ve Mesquita, 1994' den akt. Tuna, 2008)

Duyguların gruplandırılmasına ilişkin birçok farklı düşünce ortaya atılmış, beyinde sabit yeri olan acı, nefret gibi temel duyguların diğer duygularla olan ilişkisinden söz edilmiştir. Russel (1980) tarafından geliştirilen duygu modelinde duygular pozitif ve negatif olarak dört kategori halinde ifade edilmiş, insanların duygulara karşı geliştirdiği hassasiyet kendi içinde türlere ayrılmış ve zıtlıkların birlikteliği sağlanmıştır. Belirtilen duygulardan mutluluk kendi içinde coşku ve memnun olma hallerini içerirken mutsuzluk ise gerginlik ve depresyon olarak gruplandırılmakta ve birey üzerindeki etkisine dikkat çekilmektedir (Russel, 1980).

Şekil 1.2. Dairesel Sırayla Oluşturulmuş Duygu Modeli (Russel, 1980).

adalet, sabır ve sonsuzluk duygusu iken “karanlığın beş atlısı” olarak tabir ettiği olumsuz duygular; bencillik, gurur, kibir, üstünlük, utanç, şüphe, kıskançlık, öfke, kin, üzüntü ve nefret olarak belirtilmektedir (Tarhan,2021).

+	<u>OLUMLU DUYGULAR</u>	<u>OLUMSUZ DUYGULAR</u>
	10 Ümit 10 İyimserlik 10 Merhamet ve şefkat 10 Mutluluk 10 Sevgi 10 Güven 10 Estetik 10 Sorumluluk 10 Vefa 10 Adalet 10 Sabır 10 Sonsuzluk	10 Bencillik 10 Gurur 10 Kibir 10 Üstünlük 10 Utanç 10 Şüphe 10 Kıskançlık 10 Öfke 10 Kin 10 Üzüntü 10 Nefret

Şekil 1.4. Tarhan’ın Geliştirdiği Duygu Sınıflandırması (Tarhan,2021)

Yapılan araştırmalar duyguların bütüncül olarak sınıflandırıldığı bir yaklaşımın olmadığını göstermektedir. Goleman, yaptığı sınıflandırma ile duyguların temel anlamda nasıl açıklanacağını ifade etmiştir (Goleman,2020: 373-374):

- ❖ **Şaşkınlık:** şok, afallama, hayret, merak.
- ❖ **Öfke:** Kızgınlık, nefret, şiddet, hakaret, içleme, gazap, tükenme, hiddet, hınç, kin, rahatsız olma, alınganlık, düşmanlık, patolojik nefret.
- ❖ **Üzüntü:** Acı, keder, mutsuzluk, klinik ve majör depresyon, kasvet, melankoli, kendine açma, yalnızlık, can sıkıntısı, ümitsizlik.
- ❖ **Utanç:** suçluluk, mahcubiyet, hayal kırıklığı, pişmanlık, küçük düşme, üzülme, çile, nedamet.
- ❖ **İğrenme:** hor görme, aşağılama, küçümseme, tiksime, nefret etme, hoşlanmama, itici bulma.
- ❖ **Korku:** huzursuzluk, çekinme, ürkme, kuruntu, kaygı, sinirlilik, tasa, hayret, şüphe, uyanıklık, vicdan azabı, dehşet; patolojik olduğu durumlarda ise fobi ve korku halleri.

- ❖ **Zevk:** Mutluluk, coşku, rahatlama, tatmin, haz, sevinç, eğlenme, gurur, tensel zevk, heyecan, vecd hali, hoşnutluk, kendinden geçme, aşırı zindelik, kaptır: uç noktada olduğunda ise mani.
- ❖ **Sevgi:** Kabul görme, dostluk, iyilik, güven, kabul görme, yakın ilgi, sadakat, hayranlık, aşırı tutkunluk, muhabbet.

1.1.1. Duygu Teorileri

İnsan hayatında ve fiziksel eylemlerinde belirli bir aktör olan duygu hakkında araştırmacılar farklı teoriler ortaya koymuş ve duygu kavramını çeşitli bakış açılarıyla açıklamaya çalışmışlardır. Duygular ile ilgili ortaya atılan teoriler, bireyin duygular ile olan ilişkisini ele alırken aynı zamanda kendisi ve çevresiyle olan bağı, bilgi düzeyini, zihinsel süreçlerle olan ilişkisini ve yapısını da belirlemede oldukça aktif bir role sahip olmuştur. Bu bağlamda duygular hakkında öne sürülen teoriler; James-Lange'ın Duygu Teorisi, Bilişsel Teori, Biyolojik Teori, Cannon ve Bard'ın Duygu Teorisi, Schacter ve Singer'ın Duygu Teorisi, Ekman'ın Evrensel Duygular Teorisi, Sosyokültürel teori ve Yapısal-işlevsel Teori olarak belirtilmektedir.

1.1.1.1. James ve Lange'ın Teorisi

Deneyssel özellik gösteren James ve Lange Teorisinin ana fikri, insan fizyolojisinin çevresel etmenlere verdiği tepkilerin birey tarafından fark edilmesine dayalıdır. Dolayısıyla bilişsel süreçlerde duygularla ilgili olan durumlara değinilmediği ve göz ardı ettiği için eleştirilere konu olmuştur. Teori insanın iç ve dış çevresinde uyarıcı-tepki ilişkisine dayalıdır. Bu tepkiler duygular ile etkileşime girerek duygu-tepki farkındalığı oluşturmaktadır (Plotnik,2009: 360).

1.1.1.2. Bilişsel Teori

Bilişsel teoriye göre duygularımız gündelik hayatımızın bir ürünü olmakla birlikte hayatın meydana gelen olaylara yönelik duygu biçimlerini belirlediğini savunmaktadır (Edwards, 1999'dan akt. Kavcar, 2011). Bu teori, insanın yaşadığı durumlar sonucunda kazandığı duygusal tecrübelerin kişinin algı ve değerlendirme biçimlerine göre şekillendiğini belirtmektedir (Kavcar, 2011: 16).

1.1.1.3. Biyolojik Teori

Biyolojik duygu teorisi, çeşitli sosyal kültürel çevrenin duygular üzerindeki tepkilerine odaklanırken, insan biyolojisinin bir kümesi olduğunu savunmaktadır. Teorinin mantığına göre, duygular kültür ve toplumdan özerk bir yapıya sahiptir, ayrıca karakteristik yapının bir sonucudur. İnsanı etkileyen olumlu ve olumsuz duyguların endokrinik durumların değişimleri sonucu meydana geldiğini iddia etmektedir (Kavcar, 2011: 14).

1.1.1.4. Schachter ve Singer'ın Teorisi

Schachter ve Singer'ın ifade ettiği teori olan Bilişsel teorinin temeli duygu değerlendirmeleri üzerine kuruludur. Schachter, bilişsel nitelikli etmenlerin ve fiziksel uyarılmaların duyguların oluşumunda etkili olduğunu belirtmiştir. Teoriye göre bilişsel etmenler duyguların oluşumunda önemli bir etkindir. Diğer adı bilişsel teori olan bu teori, aynı zamanda duyguların durumu ile ilgili fizyolojik temellerin haricinde bireylerin attığı bilişsel değerlerin duygular üzerinde değişimsel etkiye sahip olduğunu ifade etmektedir. (Plotnik, 2009: 361).

1.1.1.5. Cannon ve Bard'ın Teorisi

Walter Cannon ve Bard öne sürdüğü teoriyle, James ve Lange'ın teorisindeki fizyolojik değişikliklerin duyguları meydana getirdiğini öne sürmektedir. Teori, bedensel değişimleri ile duyguların aynı anda gerçekleştiğini belirtmektedir. Bireyler gördüğü ve algıladığı durumlar sayesinde duygularını yönlendirmekte ve yönetmektedir (Avcı, 2017: 12). Cannon ve Bard, duyguların üstünde nörolojik sinir sisteminin etkisinin olduğunu belirtmekte ve talamusun uyarılması sonucu duyguların ortaya çıktığını ifade etmektedir. Bundan söz ederken hipotalamusa işaret etmekte ve işlevlerinin olduğunu belirtmektedir. Bir etkenin uyarılması sonucu ortaya çıkan iki fonksiyon hipotalamus ve kortekse sinir gönderimi ile ilgilidir. İlk fonksiyon olan hipotalamus, sinir sistemini uyarırken fizyolojik değişimlere de sebep olmaktadır. İkinci fonksiyon, duygusal farkındalığı artırmak ile ilgilidir (Uzuner, 2012: 9).

1.1.1.6. Evrensel Duygular Teorisi

Paul Ekman'ın ifade ettiği teoriye göre bilinç ile algılanan duygular çok daha önce başlamaktadır. Bundan dolayıdır ki duygular kontrol edilemez bir özellik göstermektedir ( zdemir, 2015: 13). Tomkins'ın yaptığı çalışmaları kaynak edinen Ekman, duyguları ifade etmek için mimikleri kullanarak farklı kültürlerde detaylı bir araştırma yapmıştır. Yaptığı bu araştırma sonucunda teorisini iki boyut olarak biyolojik temele dayandırmıştır. Birinci boyut farklı mimikleri olan yedi tane yüz ifadesinin tüm toplumlarda evrensel olduğuna dikkat çekmiştir. Bu ifadeler; korku, üzüntü, öfke, küçümseme, tikslenme, şaşkınlık ve mutluluktur (Aksoy, 2015; Ekman, t, y).

1.1.1.7. Sosyokültürel Teori

Sosyo kültürel teori, duyguların istendik ve öğrenmeler yoluyla ortaya çıktığını belirtirken, duygusal sermayenin sosyal ve kültürel  evre faktörüne göre belirlendiğini savunur (Kavcar, 2011: 16).

1.1.1.8. Yapısal-İşlevsel Teori

Yapısal işlevsel teori, insanın davranışlarını bilinçli olarak gerçekleştirdiğini, duygusal olarak verdiği tepkilerini ise bilincinin dışında oluşturduğunu belirtir (Kavcar, 2011: 16).

1.2. ZEKÂ

İngilizce literatürde "Intelligence" ve "Intelliqent" kavramına karşılık gelen zekâ ilk çağlardan beri akıl, kalp ve irade gücü ile ilişkilendirilmiştir. İnsanın içinde yaşadığı toplumu ve hayatı anlamlandırması için ilk olarak zekâ kavramını bilmesi ve anlaması gerekmektedir. Zekânın sahip olunan yeteneklere göre değişen bir yapıda olması net bir tanımının bulunmasını zorlaştırmıştır (Arıcan K le, 2019: 45). Zekâ hakkında yapılan tanımlamalardan bazıları şu şekilde olmuştur; Bilişsel gelişim kuramının temsilcisi olan Piaget (1963)'e göre zekâ, bir adaptasyon sürecinin göstergesidir. Bu yaklaşıma göre bir insana ait zekâ, farklı koşullara ve çevreye uyum gösterebilme yeteneğidir. Olumlu bir duruma yeni fikirler üreten ve problemlere çözüm

odaklı insanlar zeki olarak kabul edilmektedirler (Piaget, 1963). Wechsler (1944) zekayı, akıl çerçevesinde gelişen, hedeflere yönelik bilinçli davranma, toplumla ve problemlerle baş edebilmenin etkin yolu olarak tanımlamıştır. Descartes'in yaptığı tanım, zekanın doğruyu yanlıştan ayırmaya yarayan soyut düşünebilme yetisi olduğuna vurgu yapmaktadır (Salovey ve Mayer, 1990). Kalıtsal özelliklerden kaynağını alan ve zaman içinde şekillenen zekanın ölçümüne ilişkin ilk araştırma Francis Galton tarafından yapılmıştır. Galton bu çalışmasıyla duyumlardaki hıza odaklanmış ve bireyler arasındaki farklılaşmaları açıklamayı amaç edinmiştir. Buna karşılık olarak Binet ve arkadaşları bireysel özellik gösteren Bilişsel zekâ ölçeği geliştirmişlerdir. Çocukluktan yetişkinliğe kadar belirli bilişsel özellikleri ve zihinsel yaşı ölçen bu ölçüm aracı; sunulan kuralları anlayabilme ve aklıda tutabilme, bir durum karşısında gösterilen uyum ve etkili davranış, kişinin kendini eleştirip değerlendirebilmesi gibi sözel yeteneklere hitap etmektedir (Toker ve ark. 1968:29; Morris ve Maisto, 2005: 300). Wechsler (1939), kişisel zekayı ölçen zekâ testinin yetişkin insanlar için olan versiyonunu geliştirmiştir. Sözel ve performansa dayalı yetenekler olarak gruplandırılan bu test kişinin yaşamda meydana gelen olaylar karşısındaki tutumlarını ve yönetme kabiliyetlerini kapsamaktadır (Morris ve Maisto, 2005: 301-302).

1.2.1. Zekâ Kavramının Tarihsel Kökleri

Zekaya yönelik ortaya atılan görüşler bulunulan dönemin şartlarına göre şekillenmiş ve değişkenlik göstermiştir. Erken dönem olarak adlandırılan ilk dönem zekâ teorisyenleri zekanın soyut özelliği ile algı yeteneği üzerinde uzlaşırlar. Uyum sağlama ve bilişsel beceriler ile devam eden bu teoriler insanların sosyal ve zihinsel olarak bir bütün halinde ele alınmasını hedeflemektedir. Erken Dönem zeka Kuramları; Alfred Binet, Spearman, Thorndike, Guilford, Thurstone, Piaget ve Cattell'in ortaya koyduğu görüşler ile anlam kazanmıştır. İleriki yıllarda ise zeka bilişsel işlevinin dışında davranışsal ve fizyolojik etkenlere göre değerlendirilmiştir. Çağdaş dönem olarak adlandırılan yeni dönemde zeka; sorun çözmenin dışında sözel, sayısal, bedensel ve sosyal işlevleriyle insan hayatında söz sahibi olmuştur. Stenberg, Gardner ve Bar-On çağdaş zeka modelleriyle döneme damgasını vuran teorisyenler arasına girerken Goleman, Salovey ve Mayer, Cooper-Sawaf, Higgs-Dulewicz, Law vd., Petrides-

Furnham ve Schutte gibi bilim insanlarının geliştirdiği modeller zekanın bilinen özelliklerinin dışındaki işlevlerine ışık tutmuştur.

1.2.1.1. Erken Dönem Zekâ Teorileri

1.2.1.1.1. Binet'in Teorisi

Alfred Binet, zekâ ölçümü üzerine yaptığı çalışmalarıyla öne çıkmıştır. Özellikle zekâ ölçümü için kullanılan yöntemlerin hatalı olduğuna dikkat çekmiş, 1885'li yıllardan sonra farklı yöntemlerle çalışmalarına devam etmiştir. “ Bireysel Psikoloji” adındaki makalesiyle yapılan ölçümlerdeki hataları belirtmiş ve çoklu sorulardan oluşan bir ölçüm aracı geliştirmiştir. Kişilerin verdiği yanıtlara göre değerlendirilen zekâ, hayat boyu gelişen ve zamanla belirli bir olgunluk kazanan bir özelliğe sahiptir. Binet'e göre zekanın göstergeleri şu şekildedir (Uslu,2018:20): Anlama, yargıya varma, mantığı kullanma, düşünceleri yönetme, düşünceler ile amaçlar arasında bağlantı kurma, öz eleştiri ve özdenetim.

1.2.1.1.2. Cattell'in Teorisi

Thurstone 'un geliştirdiği teoriye karşı çıkarak kendi teorisini ortaya koyan Cattell, zekanın iki tür zihinsel yetenek olduğunu belirtmiştir. Bu zekâ türleri kristalize ve akışkan olmak üzere iki türe ayrılmaktadır Kristalize zekâ: sayısal ve sözel yetenekleri mantık çerçevesinde değerlendirirken, akışkan zekâ, görsel detayları fark etme, ezber yapma, gök cisimleri ve uzayla ilgili yetenekleri içerir (Uslu, 2018: 20).

1.2.1.1.3. Guilford 'un Teorisi

Guilford, “Üç Boyutlu Zihinsel Yapı” olarak isimlendirdiği teorisini öne sürmüştür. Bu teorinin diğer teorilerden ayrılan özellikleri olduğunu belirtmiştir. Guilford'a göre zekanın birinci özelliği birbirinden ayrı faktörlerin birleşimi olduğudur. İkinci özelliği, bir faaliyette yeterli olmanın diğer faaliyetlerde geçerli olmadığıdır. Üçüncü özelliği, bir konuda başarı durumu diğer konularda farklılık gösterebilmektedir. Dördüncü özelliği ise, zekanın her zihinsel etkinliğinin kendi içinde kategorik

niteliklere sahip olduğudur. Bu kategoriler; Biçimsel içerik, sembolik içerik, anlamsal içerik ve davranışsal içeriktir (Toker ve ark., 1968: 45):

1. **Biçimsel içerik:** Duyular ile şekillenen algılama biçimleri
2. **Sembolik içerik:** Alfabe, harf, rakam ve sayı gibi işaretler
3. **Anlamsal içerik:** Sözcük ve cümleleri anlatan kavramlar
4. **Davranışsal İçerik:** İnsan ve toplum ilişkileri ile ilgili olaylar.

Guilford, teorisinde yer alan zihinsel işlemleri beş grupta açıklamaktadır: *Biliş*; içeriği tanıma, bilme ve anlama. *Bellek*: Bilinen ve tanınan içeriğin depolanması. *Alışılmışın dışındaki düşünme*: yaratıcı düşünme, yeni fikir üretme ve bir konuyu farklı bakış açılarıyla inceleme. *Alışlagelmiş Düşünme*: Hazır bilgiyi elde etme, standart kurallar ve kalıp yargılar. *Değerlendirme*: Zihinde yer edinen durumları doğru-yanlış ve iyi-kötü olarak yorumlama (Toker ve ark., 1968: 45).

1.2.1.1.4. Piaget'in Teorisi

Piaget, diğer kuramcılardan farklı olarak zekânın bir tür uyum yeteneği olduğundan bahsetmektedir. Ona göre insanlar çevreyle etkileşim kurdukça uyum yeteneği gelişmekte ve daha etkili davranışlar sergilemektedir. İnsanların önceki bilgileri ile yeni bilgilerinin özdeşleşmesi sonucu bilişsel yenileme meydana gelmekte böylece birey çevreyle olan etkileşiminde başarılı hale gelmektedir. Zihinsel olarak algılanan bilgiler beyin fonksiyonlarını geliştirmekte böylece birey önceki yaşantılarının etkisiyle daha farklı ve bilinçli kararlar vermektedir (Uslu, 2018: 19).

1.2.1.1.5. Spearman 'ın Teorisi

Charles Spearman 1904'te ortaya koyduğu kuramıyla zekanın tek bir özelliği olduğu varsayımını yok saymış, bunun yerine zekanın iki farklı özelliği olduğunu ifade etmiştir. Ona göre zekâ insanların yapabileceği ile yaptığı arasında bir ilişki bulunan özelliklerin toplamıdır. Burada genel zekâ (g) ile özel zekâ(s) ya vurgu yapan Spearman bu iki zekanın birbirinden farklı özellikler taşıdığını da eklemiştir. Yani genel yetenek özel yetenek insanın zihinsel kapasitesini belirlerken davranışlarını da etkilemektedir. Spearman, bu savını faktör analizi tekniğine dayanarak savunmuştur. Kişilerin zekalarının farklı olmasındaki nedenleri bulmaya yönelik yapılan faktör analizi

araştırması sonucunda genel yetenekte başarı gösteren bir insanın özel yetenekte de başarılı olacağı sonucuna ulaşılmıştır (Drago,2004:27-28).

1.2.1.1.6. Thorndike 'ın Teorisi

Sosyal zekanın temsilcisi olan Thorndike, Spearman 'ın genel zekâ kavramını eleştiri niteliğinde farklı bir yaklaşım sergilemiştir. Thorndike, zekanın alanlarının birbirinden ayrı bir özellik göstermediği ve bu yapının bağımsız etkenlerin birleşiminden oluştuğunu varsaymıştır. Ona göre zekâ üç grup halinde bir yapı göstermektedir. Bunlar soyut zekâ, mekanik zekâ ve sosyal zekadır. *Soyut Zekâ*: simge ve semboller aracılığıyla düşünme, *Fiziksel Zekâ*: Araç gereç ve somut nesneleri kullanabilme, *Sosyal zekâ*: Kişilerarası ilişkilerde etkili ve verimli olabilme ve sosyal hayata uyum sağlayabilme gibi yetenekleri kapsamaktadır. Thorndike 'ın öne sürdüğü teori, zekayı üç niteliğe göre tanımlamaktadır. Buna göre zekâ; işin zorluk derecesini belirten "seviye", kapsam yönüyle farklı iş yapabilme olarak "genişlik" ve işin çabuk bitirilmesi anlamında olan "hız" faktörlerine göre belirlenmektedir (Toker ve ark., 1998: 41).

1.2.1.1.7. Thurstone 'un Teorisi

Thurstone, Spearman 'ın savını reddetmiş bunun yerine bir beceride iyi olanın diğerinde de iyi olacağını savunmuştur. Thurstone göre "Birincil Zihinsel Beceriler" olarak nitelendirilen bu yedi beceri şöyle ifade edilmektedir (Davidson ve Downing, 2000):

1. **Sözel Anlayış**: Sözel anlama becerisi.
2. **Sözel Akıcılık**: İnsanın kendine yönelik ifade etmesine imkan veren sözel ve yazılı beceriler.
3. **Sayısal Beceri**: Kolay matematiksel işlemleri hızlı bir şekilde kavrama ve uygulama becerisi.
4. **Mekânsal Yetenek**: Uzayda bulunan nesnelerin biçimlerini algılama becerisi.
5. **Bellek**: Öğrenme becerisi
6. **Algıya dayalı Yetenek**: Karmaşık görüntülerin ve nesnelerin ayrıntılarını benzerlik ve farklılıklarına yönelik kavrama becerisi

7. *Mantıksal Düşünme*: Akıl yürütme becerisi.

1.2.1.2. Çağdaş Dönem Zekâ Teorileri

1.2.1.1.8. Stenberg 'in Teorisi

Modern zekâ kuramcılarından Stenberg, zekanın tek bir özelliğe sahip olmadığını ve insan yaşamının her alanında etkili olduğunu öne sürmüştür. Stenberg'e göre zekanın kapasitesini belirleyen temel etken toplumsal koşullar olmaktadır. Bu savını doğrulamak için bir grup öğrenciyle akademik bir araştırma yapmış, çalışmasının ardından düşük seviyede zekaya sahip öğrencilerin farklı bir alanda daha başarılı olduklarını tespit etmiştir. “Başarılı Zekâ” adını verdiği bu çalışma ile zekanın üç yetenekten meydana geldiğini belirtmiştir. Bu yetenekler; Analitik, yaratıcı ve uygulamalı yetenektir (Stenberg, 2005).

- **Analitik Yetenek:** Yeni şeyler öğrenme, yeni bilgiler elde etme ve sorun çözme, düşünceleri ve fikirleri analiz edebilme, eleştirebilme- eleştirilere açık olma
- **Yaratıcı Yetenek:** Yeni fikirler üretme, yeni etkinlikler gerçekleştirme, keşif ve hayal kurma.
- **Uygulamalı Yetenek:** Sorunları pratik ve etkili bir şekilde çözebilme, bir fikri somut bir hale getirebilme, insanları fikrin doğruluğuna inandırabilme.

Stenberg'e göre, bir öğrenci okuldan ve eğitimden haz duyuyorsa, uyum sağlıyorsa, yüksek puanlar alıyorsa, eğitimcileri tarafından takdir ediliyorsa, kuralları yerine getiriyorsa ve fikirlerdeki boşlukları fark ediyorsa *analitik yeteneği*; bu öğrenci ortalama veya düşük puanlar alıyorsa, eğitim ortamında sınırlandırılıyorsa, eğitimcilerin olumsuz görüşlerine konu olmuşsa, eğitim ve kurallara uyum gösteremiyorsa ve özgün düşüncelerini öne sürüyorsa *yaratıcı yeteneği*; aynı öğrenci düşük notlar alıyorsa, eğitim ortamlarından sıkılıyorsa, eğitimcilerin tercih etmediği ve iletişim kurmadığı bir durum söz konusu ise, eğitim ve okula uyum gösteremiyorsa, bir fikri faydasına göre uygulamayı tercih ediyorsa ve kuralların işlevlerini ön planda tutuyor ise *uygulamalı(Pratik) yeteneği* gelişmiş demektir (Stenberg&Spear-Swerling, 1996).

Stenberg'e göre ayrıca başarılı zekanın ögeleri bulunmaktadır. Beş alt başlıkta açıklanan bu ögeler şunlardır (Stenberg ve Grigorenko, 2007):

1. **Birinci Öge-Yetenek:** Kişinin başarısının temeli sayılan yeteneklerini keşfetmesi ve bunlara uygun girişimler gerçekleştirmesidir.
2. **İkinci Öge- Toplumsal ve Kültürel Koşullar:** Başarı kavramı toplumsal ve kültürel koşulların etkisiyle şekillenmektedir. Dolayısıyla kişilerin şartları başarısını etkilemektedir.
3. **Üçüncü Öge- Güçlü Yönleri İnşa Etme:** Her insanın olumlu bir tarafı olduğundan dolayı kişinin olumlu yanlarını daha iyi hale getirmesidir.
4. **Dördüncü Öge- Zayıf Yönleri Geliştirme:** Başarılı olmak amacıyla olan bireylerin zayıf olduğu konuları telafi edip geliştirebilmesidir.
5. **Beşinci Öge- Çevre:** İnsanın yaşadığı çevreyi bilmesi, tanınması, uyum göstermesi ve kendi çevresini oluşturabilmesidir.

1.2.1.2.2. Gardner'in Teorisi

Howard Gardner, zekâ kuramını biyolojik ve psikolojik yönüyle değerlendirmiş ve bilgiyi elde etmede zekanın bir kapasite oluşunu belirtmiştir (Gardner, 2013: 17). Thurstone ile hem fikir olan Gardner zekanın birbirinden bağımsız 8 tür yetenekten oluştuğunu iddia etmiştir. Genel olarak çoklu zekâ insanların birbirinden bağımsız zekalara sahip olduğunu ve yeteneklerin de birbirinden farklı olduğunu belirtmektedir (Gardner, 2013: 35).

- ❖ **Sözel-Dilsel Zekâ;** Sözel zekâ, sözcükleri ve kelimeleri etkili kullanabilme becerisidir. Ayrıca sözel zekâ sözcüklerin arkasındaki anlamı görebilmektir. Dilin kurallarına, sözcüklerin sırasına, tonlama düzeylerine ve anlamına göre kullanılma yeteneklerini içermektedir. Dil becerisi var olan bilgiyi önceki bilgilerle ilişkilendirebilme ve daha etkin kullanabilmeye imkân vermektedir. Eğitim öğretim süreçlerinde oldukça fazla kullanılan dilsel zekâ, kişilerarası ilişkilerde insanları anlama ve düşüncelerini doğru algılama özelliğine sahiptir. Sözel zekâsı gelişmiş bireyler: Yazı yazabilirler, sunum yapabilir ve topluluk önünde konuşabilirler, araştırma yapabilirler, müzakere edebilirler, espri

yapabilir ve buna izin verebilirler, etkili iletişim ve hitabet yeteneğini kullanabilirler ve yeni dil öğrenebilirler.

❖ **Mantıksal-Matematiksel Zekâ;** Sayılarla işlem yapabilme ve soyut kavramlar arasındaki ilişkiyi kurabilme yeteneklerinin tümüdür. Genelden özele bir yaklaşım sergileyerek mantığını kullanabilme, birbirine bağlı durumlar arasındaki bağlantıyı görebilme ve karmaşık durumları akıl ekseninde değerlendirebilme becerileridir. Mantıksal zekâsı gelişmiş insanlar genellikle soyut kavramlar ile ilgili her türlü konuya hâkim olurken, akla ve mantığa dayalı soruları açıklayabilirler ve aydın bir görüşe sahip olabilirler. Mantıksal zekâsı gelişmiş bireyler: Problem çözebilirler, Matematik ve sayısal işlemlerden keyif alabilirler, İstatistiksel işlemler yapabilirler, Durumlar arasındaki neden sonuç ilişkisini görebilirler, Laboratuvar çalışmalarında aktif görev alabilme ve deney yapabilirler, Eleştirel düşünme becerilerini kullanabilirler, Bilimsel projelerde aktif görev alabilirler, Üst düzey hesaplama yapabilirler, Araştırma yöntemlerini etkili kullanabilirler, Bilgiyi, olayları ve durumları hatırlama ve geri getirebilirler.

❖ **Görsel-Mekânsal Zekâ;** Görsel zekâ, görsellerin içindeki anlamı görebilme ve okuyabilme becerisidir. Algıları görsellerle ilişkilendirerek bunları anlamlandırma yeteneğidir. Görsel zekâ, ayrıca görsel imgeleri doğru algılama ve buna uygun stratejiler geliştirebilme kapasitesidir. Grafik, tablo ve resim gibi görsel unsurları doğru yorumlama ve anlamlandırma, bunlara uygun değerlendirmelerde bulunabilme becerisidir. Görsel zekâsı gelişmiş bireyler;

- Zengin bir hayal dünyasına sahiptirler,
- Yenilikçi ve yaratıcı bakış açısı görülür,
- Fotoğraf ve grafikleri tasarlayabilirler,
- Olayları zihinde görselleştirebilir, görselleri çok boyutlu değerlendirebilirler
- Kavramsal karikatür çizebilir ve görseller arasındaki bağlantıları çözebilirler

❖ **Bedensel-Kinestetik Zekâ;** El-kol, jest ve mimik gibi bedensel hareketleri doğru yorumlayabilme ve etkili bir şekilde kullanabilme becerisidir. Bu

beceride önemli olan bedensel hareketleri mantıklı bir şekilde kullanabilmektir. Diğer bir ifadeyle bireylerin bedensel ve davranışsal hareketlerini dengeli ve uyumlu olmasıdır. Bedensel zekâsı yüksek kişiler bir ahenk içinde hareketlerini yönlendirirken aynı zamanda akıl ve davranışlarını dengede tutabilmektedir. Bedensel zekâsı gelişmiş bireyler:

Hareketleriyle insanları etkileyebilirler, vücudunu kontrol edebilirler, tiyatro gibi uygulamalı etkinliklere katılabilirler, spor faaliyetlerinde bulunabilirler, bedenini tanıma ve farkında olurlar, beden dilini etkin kullanabilirler, akıl ve beden arasındaki uyumu kurabilirler.

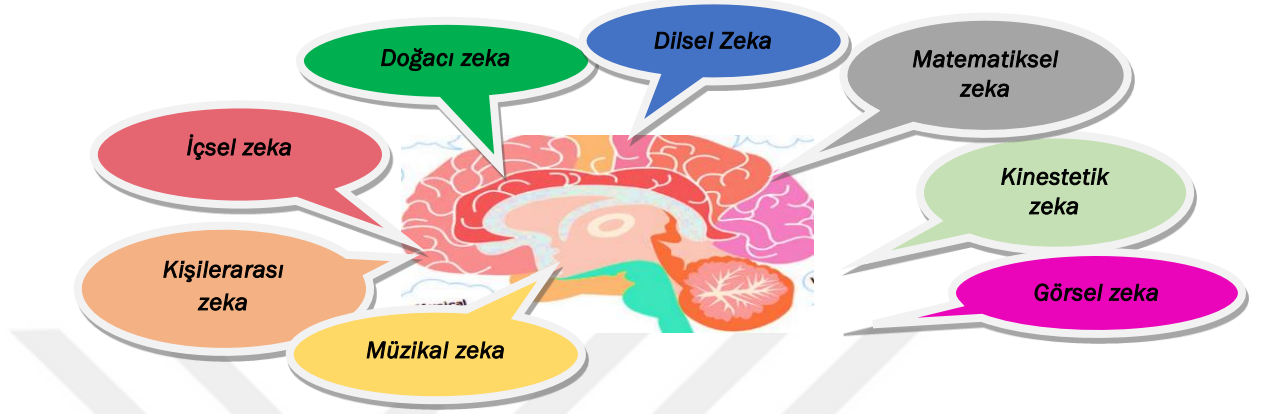
❖ **Müzikal Zekâ;** Seslerin içindeki anlamı ve ahengi bulabilme yeteneğidir. Sesin ve ritmin dengesini kurabilme yetisidir. Müziksel zekâsı gelişen bireyler; Şarkı ve türkü söyleyebilir, seslere karşı farkındalık sahibidir, müziğin ritmini ve tınısını yakalayabilir, müzikle ilgili anlamlar bulabilir, tempo ve ritme uyum sağlayabilir, fon müziğe adapte olabilir ve bağlama, ney vb. enstrümanları kullanabilir.

❖ **Kişilerarası Zekâ;** Kişilerarası ilişkiler bağlamında oldukça önemli olan sosyal zekâ, başkalarının düşüncelerini, duygularını ve ihtiyaçlarını anlayabilme yeteneğidir. Bir anlamda insanları duygusal olarak analiz edebilme becerisidir. Bu zekaya sahip bireyler etkili iletişim ve beden diline sahip olmakla birlikte kendilerinin de farkında olmaktadır. Sosyal Zekâ yönüyle gelişen bireyler; Kişileri ve duyguları anlayabilir, beyin fırtınası yapabilir, duygu ve düşüncelerini paylaşır, empati kurar, ekip çalışması yapar ve ortak projelerde yer alabilir.

❖ **Doğacı Zekâ;** Doğada gerçekleşen olayları anlayabilme, doğal ve insan elinden üretilen gelişmeleri tanımlayabilme yeteneğidir. Doğacı zekâsı gelişmiş bireyler: Doğa yürüyüşü yapar, doğaya yönelik etkinlikler yapabilir, doğa ile iç içe yaşayabilir, çevresel konularda duyarlı davranır, canlılar ile iletişim kurabilir ve doğada yaşayan tüm varlıkları tanımlayabilir.

❖ **Kişisel-İçsel Zekâ;** Kişisel zekâ, kendinin farkında olma, kendini tanıma ve duygularını kendi bakış açısına göre yönetebilme yeteneğidir. Ayrıca kişisel zekâsı yüksek kişiler kendine dair bir değer algısı oluşturan, yenilikçi fikirler bulabilen ve kendini motive edebilen özellikler göstermektedir. Bu bireyler şu

yeteneklere sahiptir: Bireysel çalışabilir, bireysel hedefler belirler, proje ve etkinlikler düzenler, sorumluluk alabilir, odaklanabilir, zengin düşünce sistemi oluşturabilir, güvendiği insanların fikrini alır, özeleştiri yapabilir, duygularının farkında olur, güçlü ve zayıf yönlerini bilir, kendini tanır ve kendine güvenir.

Şekil 1.5. Howard Gardner ‘ın Çoklu Zeka Kuramı (Sudiku ve Musa, 2021: 32)

1.3. KÖKENBİLİMSEL YÖNÜYLE DUYGUSAL ZEKA

Tarihi serüveni 2000’li yılların öncesine kadar uzanan ‘‘Duygusal Zekâ’’ disiplinerarası özelliği ile birçok araştırmaya konu olmuş ve bu konuda çalışmaların yapılmasına imkân vermiştir (Arslan, Efe ve Aydın., 2013). Felsefi perspektiften değerlendirildiğinde Batı felsefesi duygusal zekanın ortaya çıkmasında etkili olurken aynı zamanda, meydana gelen sorunların kaynağının duyguları ret etmek olduğunu belirtmiş ve insanın doğruyu bulmasında etkisi olan objektif fikirlerin duygusal zekanın oluşmasına katkıda bulunduğunu ifade etmiştir. Doğu felsefesine ait kaynaklar ise bu kavramı insanın dünyevi arzularını dizginlemesi olarak nitelendirmiş ve duyguların eğitilmesinin ruhu olgunlaştıracaklarını savunmuştur (Tarhan, 2021). Rauven Bar-on 1980’li yılların başında doktora tezinde duygusal zekayı kavramsal yönüyle ilk kez ele almıştır (Sönmez, 2010). Bu kavram hakkında ilk akademik çalışma Payne (1985) tarafından yapılmıştır. Duygusal zekanın ana kaynağı Thorndike ‘ın sosyal zekâ teorisine dayanmaktadır. Thorndike, bu teorisinde insanların akıllı ve başarılı iletişim kurmasında sosyal becerilerinin gelişmiş olması gerektiğini belirtmektedir (Ergun, 2020: 32). İnsanlarla olan ilişkilerde daha gerçekçi ve akıllıca davranmayı konu edinen sosyal zekâ insanların birbiriyle olan iletişimde oldukça önemli hale gelmiştir. Gardner 1983 yılında çoklu zekâ kuramını geliştirerek zekanın birden fazla boyutu

olduğunu öne sürmüş ve duygusal zekanın gelişimine katkıda bulunmuştur. Gardner 'in çoklu zekâ modeline göre insan zekâsı birden fazla işleve sahip yeteneklerden oluşmaktadır. Çoklu zekanın gelişmesinde etkisi olan ve son yıllarda toplumsal, siyasi, kültürel vb. birçok alanda insanların ilişkilerinde ve her alanda başarısının temeli sayılan etken hiç şüphesiz duygusal zekadır. 1990 yılında Duygusal zekâdan bahseden Peter Salovey ve John Mayer, bu kavramı bireylerin kendi ve başkalarının duygularını gözlemleme, duygular arasındaki farkları görebilme ve bu bilgilerini duygu ve düşüncelerini yönlendirmede kullanabilme yeteneği olarak tanımlarken bu becerilerin sosyal zekanın bir alt kümesi olduğuna da vurgu yapmaktadır (Salovey ve Mayer, 1990). 1995 yılında Daniel Goleman, yaptığı çalışmalar sonucunda aynı isimle yazdığı “*Duygusal Zekâ (EQ) Neden IQ’dan Önemlidir?*” isimli kitabıyla duygusal zekayı kapsamlı olarak değerlendirmekte ve tanımını yapmaktadır. Tanıma göre duygusal zekâ; kişilerin olumsuz durumlara takılıp kalmama, kendini toplayabilme, motive olabilme, engellere rağmen amacına giden yolda devam edebilme, tepkileri kontrol altında tutabilme, problemlerin düşünceyi engellemesine izin vermeme ve her şeye rağmen ümit beslemekten vazgeçmeme olarak tanımlanmaktadır (Goleman, 2020: 177-247). Ceylan Tuğrul’a göre Duygusal zekâ, duyguların farkında olma, duygularla baş edebilmek, kendini motive edebilme, başkalarını anlayabilme ve başkalarının duygularını fark edebilme becerilerini içermektedir (Tuğrul, 1999: 15). Mayer 'in yaptığı tanıma göre duygusal zekâ, doğru kararlar verebilmede bilgiyi, duyguları ve düşünceleri ustaca yönlendirebilme olarak tanımlanmaktadır (Mayer vd. 2008: 507). Lynn duygusal zekayı, kişinin bireysel ve toplumsal ilişkilerini yürütebilmesinde aktif rolü olan zeka türü olarak tanımlamaktadır (Lynn, 2003). Reif ve arkadaşları, duygusal zekanın sosyal ve bireysel yaşamdaki tepkisel ve farkındalıklı eylemlerinin toplamı olduğunu belirtirler (Reif vd., 2001: 1). Acar, duygusal zekayı bireysel ve toplumsal ilişkilerde performans unsuru olarak değerlendirmiş ve hayatta kalma mücadelesinde kişinin duyguları hakkında bilgi sahibi olarak kendini yetkinleştirmesi ve profesyonel bir şekilde uygulaması olarak tanımlamıştır (Tekin Acar, 2001: 3) Toktamışoğlu'na göre duygusal zeka, kişilerin gizil alanı hakkında bilgi sahibi olarak neden var olduğunu keşfetmesi, duygularını yönlendirebilmesi, meşakkatlere direnebilmesi, diğer insanlarla yapıcı ve sağlam ilişkiler kurabilmesinde gerekli olan olgunluk seviyesidir. Ona göre

duygusal zeka birtakım kriterler ile insanı şekillendirmektedir. Bu kriterler şöyle ifade edilebilir (Toktamışoğlu, 2003: 76):

- Hayatın gerçeklerini göz ardı etmeden onlardan istifade edebilme
- Değişime direnmek yerine ona adapte olma
- Durumlar karşısında oluşan kaygı ve korku halleriyle baş edebilme
- İnsanlarla karşılıklı faydaya yönelik ilişkiler kurabilme
- Alma-verme dengesini iyi kurabilmek ve vermekten memnun olmak
- Olumlu düşünceyi geliştirmek
- Enerjiyi yenilikçi ve onarıcı hedeflerde kullanabilmek.

1.3.1. Duygusal Zekanın İnsan Gelişimi Üzerindeki Önemi

İnsan gelişimi açısından bakıldığında duygusal zekâ bilişsel ve fiziksel olarak önemli bir role sahiptir. Aile, okul ve sosyal çevre ile devam eden öğrenme sürecinde çocuklar, gençler ve yetişkinler çevresiyle etkileşim kurma konusunda duygusal zekâ becerileri desteğine ihtiyaç duymaktadır. Duygusal zekanın gelişimi duyguların tanınması ile başlamakta, duyguların kabulü ve duyguların getirdiği gerekliliklerin fark edilmesi ile devam etmektedir. İç ve dış etkenlerin etkisiyle oluşan duygular, insanın kendini bilmesi, güçlü ve zayıf yönlerini fark edebilmesi ve kendini anlatabilmesi yönünden önemlidir (Ginnot, 1980: 106; Yılmaz, 2003: 62-63). Doğumla birlikte gelişmeye başlayan duygusal zekâ insan yaşamında süreklilik gösteren bir özelliğe sahiptir (Budler vd.2022).

Doğumdan sonra başlayan süreçte birtakım faktörler duygusal zekanın gelişim sürecinde belirleyici olmaktadır.

1. **Ebeveyn-Çocuk İlişkisi:** İlk faktör olan ebeveynin çocuğu ile olan ilişkisi duygular üzerinde önemli bir etkindir. Çünkü ailesi tarafından bakımına önem verilen ve ilgi gösterilen, ev ortamında mutluluk ve huzur bulunan çocukta güven duygusu ve vicdani sistem oluşmakta, kendine, insanlara, topluma ve hayata yön verecek kapasite gelişmektedir. Buna karşın bakımına önem verilmeyen, reddedilen, sınırlandırılan veya ihmal edilen çocuklar geleceğin duygularını yönetemeyen, iletişimden uzak, hırslı, iradesi zayıf, egoist, kendi eksikliğini başkalarını küçümseyerek veya şiddet davranışları ile

kapatmaya çalışan, eleştiriye kapalı, yargılayıcı, öz güvensiz ve empati yoksunu bireyleri haline geleceklerdir (Arıtürk, 2020: 87-88: Ulutaş ve Ömeroğlu, 2007). Bu bakımdan çocukluğun kritik bir evre (0-7 yaş) olduğu görülürken, Uzman Pedagog Adem Güneş, “*Çocuk yetişkinin turnusol kağıdıdır*” ifadesiyle çocuklukta başlayan bu model alma sürecinin hayatın tüm aşamalarına etki edeceğini vurgulamaktadır. (Güneş, 2018: 201). Özellikle lise döneminden itibaren başlayıp üniversite hayatına kadar devam eden ergenlik süreci ailelerin, eğitimcilerin ve diğer çevrenin verdiği uyarıcılar ile duygusal zekâ yeteneklerinin şekillenmesinde etkili olmaktadır. Ergenlik döneminde başlayan duygusal kontrol süreci gençlerin yeni bir kimlik arayışına girmesine ve duygusal olarak kendini yönetebilme durumlarında belirleyici olmaktadır (Köksal ve Gazioğlu, 2007). Toplum içinde öz kimliğini belirleyen gençler, duygusal zeka becerilerini geliştirdiğinde durumlar karşısındaki mükemmeliyetçilik tutumları dengelenecek, affedicilik eğilimleri artarak ikili ilişkilerdeki farkındalık düzeyleri olumlu yönde gelişecektir (Peker, 2007: Satıcı, 2018).

2. **Sosyal ve Mesleki Faktörler:** İkinci faktör olan sosyal ve mesleki unsurlardır; belirli bir birikimle oluşan kültürel sermaye hayatın getirdiği durumlar karşısında değişmekte ve duygusal zekâyı etkilemektedir (Sharma vd.,2009). Mesleki açıdan ele alındığında ise iş yerinde açık fikirlilik, fikirlere ve insana saygı, ekip bilinci, yapılan işe saygı, ortak başarı, adil yönetim ve yapıcı eleştiri durumları varsa orada mesleki hayata uyum sağlama ve kariyere yatırım yapma konusunda duygusal zekâ gelişmektedir (Cherniss ve Goleman,2001: Coetzee ve Harry, 2014). Zira yönetim ve iş gören açısından bakıldığında ahlak ve karaktere yapılan yatırımlar, etikete sahip olmaktan çok daha önemli bir hal almakta ve bu açıdan liyakatin önemini ortaya koymaktadır. Geçmişte ve günümüzde iz bırakan ve olumlu bir itibara sahip örnek kişiler ve liderler göz önünde bulundurulduğunda bu kişilerin başarılarının temelinde duygusal zekâ olduğunu görmek mümkündür. Bu kişileri diğer insanlardan ayıran karşılaştıkları durumlar karşısında geliştirdikleri sosyal iyimserlik tutumuna sahip olmalarıdır. Kişisel ve sosyal gelişimin kaynağı olan duygusal zekâ, sorun çözümünde, değer sisteminin

oluşumunda, mantıklı karar alışverişinde, duyguları ifade etmede, yapılan işten verim alma ve yönetim becerilerinin gelişimi konusunda insanlara avantaj kazandırmaktadır.

3. **İnsan Fizyolojisi ve kişilik:** Üçüncü faktör, fiziksel yapı ve kişisel özelliklerdir. Maslow oluşturduğu ihtiyaçlar hiyerarşisinde insanın hayatını devam ettirebilmesi için gerekli olan birincil gereksinimleri (yeme, uyuma, barınma vs.) sevgi, ait olma, güvenlik ve kendini gerçekleştirme gibi ihtiyaçların temeli olarak nitelendirmiştir. Bu görüşe göre temel gereksinimlerini karşılayan kişi bedensel doyuma ulaşırken aklı ve duyguları işlevini yerine getirmekte, verimliliğini artırarak sosyal kabulde ve öze yönelik dönüşümde avantajlar sağlamaktadır (Maslow,1996: 82).

3.1. **Mizaç:** Kişinin duygusal zekasının belirleyicisi olan kişisel özelliklerinden ilki mizaçtır. Genetiksel ve biyolojik özelliklerin toplamı olan mizaç, birçok etkenden etkilenebilir. İnsan yapısı itibariyle farklı özelliklere sahip olurken gelişim süreci onun genetiksel özellikleri ve duyguları üzerinde etkili olabilmektedir (Goleman, 2020).

3.2. **Beyin:** Beyin insanın hayatındaki tüm işlevleri ve duyguları düzenleyen bir yapıya sahiptir. Bu nedenle duygu ve beynin birbirinden bağımsız olduğunu söylemek mümkün değildir. Beyin bölümlerinde oluşan herhangi bir hasar veya travma insan duygularının ve biyolojik işlevin zarar görmesine yol açmakta ve davranışları etkilemektedir (Ulutaş, 2005: 30).

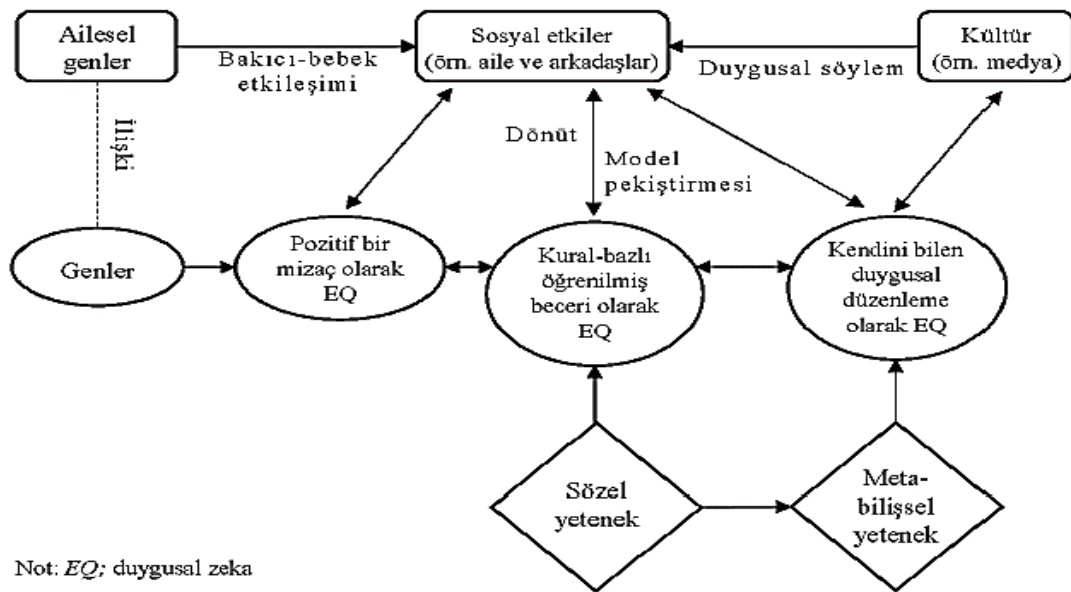
3.3. **Cinsiyet:** Buna göre kızlarda duygu eğilimleri erkeklere göre daha baskın ve dışıl özellikler daha fazla olduğu için duygusal zekâ yeterlilikleri de o ölçüde gelişmiştir. Kadınlar empatiye daha yatkın iken erkekler derinlikten uzak bir yaklaşım içinde ve sonuç odaklı olduğu için erkeklerin kızlara oranla stres yönetiminde daha yeterli oldukları görülmektedir. Bu ayrımı iki cinsiyet arasındaki duygusal farkı açıklarken aynı zamanda erkeklerin duygusal zekâ gelişimlerine daha fazla ağırlık vermelerinin önemini ortaya koymaktadır (Tsaousis& Kazi, 2013).

3.4. **Değer Yargıları:** İnsanın yaratıcının katında, hayattaki var oluşunda ve kendi özündeki önemini belirleyen şey hiç şüphesiz ki özüne yönelik değer

algısıdır. Var oluşu itibariyle sevgiyi, şefkati ve iyiliği özünde barındıran insan, seçimlerini, yönelimlerini ve davranışlarını bu değerler üzerine kurmaktadır. Kişisel prensiplerimizi ve ilkelerimizi geliştiren etkenlerin başında kendimize duyduğumuz inanç vardır. Bir şeyi yapabileceğimize ve davranışa yönelik oluşan inancımız, insanlara ve tüm varlıklara duyduğumuz ön yargılardan uzak bir sevgi ve durumlara gösterdiğimiz sabır, cesaretimizi artırırken karakterimizi biçimlendirmektedir (Meralı ve Ulutaş, 2019).

4. **Duygu Yapısı ve Çevre:** Beynimizde sabit yeri olan ve tecrübeler yoluyla kazandığımız duygular davranış biçimimizi, zihinsel yeteneklerimizi, bakış açımızı ve toplumla olan ilişkilerimizi belirlemektedir (Maboçoğlu, 2006).
5. **Denge ve Mantık İlişkisi:** Son faktör kişisel denge ve mantıksal tarafımızdır. Bireysel olarak bir şeye gösterdiğimiz olumlu ve olumsuz eğilimlerimiz zihinsel, psikolojik ve fizyolojik dengelerimizin oluşmasına katkıda bulunmaktadır. Mantığın devreye girdiği bu durumlarda duygular dengelenmektedir. Yani insanın gelişimi yönünden kendini rahatsız eden şeye maruz kalması onun eksik yanlarını tamamlamakta, dayanıklılığını artırmakta ve bir bütün olarak gelişimine vesile olmaktadır (Gümüş Bilim, 2018).

Tablo 1.1. Duygusal Zekanın Gelişim Süreci (akt. Satıcı, 2018: 56).

Duygusal zeka konusunda gelişmiş, farkındalığı yüksek kişiler şu şekilde tasvir edilir (Baltaş, 2001: 66-74):

- Beden dilini etkili kullanır
- Duygusal frekansı yüksektir
- Diğer insanlara kayıtsız kalmaz
- İyimserliği korur, Sebat edebilir
- Empati yapar, kendini yönetir
- Çalışma azmi gösterir
- Uzlaşabilir, olumlu
- Değişim odaklıdır
- sinerjisi vardır
- Olumsuz duyguları bertaraf edebilir,
- İnsanlarla olumlu ilişkiler kurar
- Stresi yönetebilir
- Diğer insanları da düşünür

1.3.2. Duygusal Zekâyı Oluşturan Faktörler

1. Kendimizin ve Başkalarının Duygularının Farkında Olmak: Benliğimize ve kimliğimize yönelik objektif olarak edindiğimiz izlenimler farkındalığımızı artırmakta ve düşüncelerimizi organize etmemize imkân vermektedir. Farkında olduğumuz duyguların kontrolü, davranışlarımızı, ruh halimizi, özerkliğimizi, hayata bakış açımızı ve kendimize özgü sınırlarımızı olumlu yönde etkilemektedir (Goleman, 2020: 77-79).

Duygu farkındalığımız, değerlerimiz ve inançlarımız arasında güçlü bir bağ kurarken, biyolojik yapımız, bireysel-sosyal ilişkilerimiz ve hedeflerimizi düzenlemekte ve güçlendirmektedir (Frankel, 2018). Bir kişinin başka birinin duygularının farkında olması ancak tarafsız ve olumlu düşünme ile meydana gelmektedir. Karşımızdaki insanın da bizim gibi bir insan olduğunu, yanlışları ve hassas yönleri olabileceğini kabullenmek etkin insan ilişkileri ve insanlık görevi bakımından önemli bir etkidir (Özkan, 2007). İnsanın var oluşunda bulunan beğeni ve takdir isteği onu diğer insanlar karşısında davranışlarda bulunmaya sevk etmektedir. Karşımızdaki insanın neyi ne için yaptığını anlamak ancak bu davranışa neden olan duygusal niyete bağlıdır. İki kişi arasındaki etkileşimde karşımızdaki kişinin duygularını davranışları aracılığıyla fark edebiliriz ve buna uygun yaklaşım içinde oluruz.

2. Duyguları İfade Etmek: Ruhsal gelişim bakımından önem gösteren ifade yeteneği, diğer insanların bizimle ilgili imaj, itibar algısında ve sözcüklerimizin inandırıcılığı üzerinde belirleyici olmaktadır (Adler, 2019: 245-246). Kendi

duygularımızı yönetmenin en belirgin özelliği iradeye dayalı olmasıdır. Nasıl ki anlık duygular ile yanlış kararlar alıyorsak veya davranıyorsak duyguları doğru amaca yönlendirmek ve ifade etmek de bu bakımdan önemlidir (Payot, 2020: 44). Duyguların ifade edilmesindeki en önemli etken duygu durumlarına karşı gösterdiğimiz sağduyu olmaktadır. Duyguların ifade edilme ve karara varma aşamasında önce kalbin sesine kulak vermek ve aklın süzgecinden geçirmek insanın görev bilincini geliştirecek ve sezgisel gücünü artıracaktır (Tarhan, 2021:48).

3. Kendimize ve Başkalarına ait duyguları Yönetmek: Kendimize ve diğer insanlara yönelik yaptığımız duygu yönlendirmesi, duygularımızı zamansal ve durumsal bakımdan etkileyen, bilinçli ve bilinçsiz olarak yapılan ifade biçimidir (Gross, 1998). Duygular tarafından oluşturulan davranışları düzenlemek, olumsuz duyguların neden olduğu davranışları durdurmak ve tepkilerin kontrol edilmesi duyguları yönlendirebilmenin temel basamağıdır (Chowdury, 2019). Duyguları yönlendirebilmek anda kalabilmeyi, odaklanmayı ve idrak edebilmeyi gerektirmektedir (Goleman, 2020). Başka insanların duygularını yönetebilmek iş hayatında, kariyer eğilimlerinde, kişisel gelişimde, iletişim yeteneğinde, akademik başarı ve sosyal ilişkilerde duygusal zekanın önemli amaçlarından biridir (Çetinkaya ve Alparslan, 2011). Duygu yönetimi psikolojik sağlık yönünden insan üzerinde bir konfor sağlamakta ve insan hayatını şekillendirmektedir (Çakar ve Arbak, 2004). Duygu yönetiminde bireyde bulunması gereken yeterlilikler şunlardır (Chowdury, 2019): Dikkat ve Öz Farkındalık, bilişsel yeniden değerlendirme, uyarlanabilirlik, öz şefkat, duygusal yardım ve kendini sakinleştirebilme.

4. Etkili İletişim: Birbiriyle iletişim kuran, aynı dilden konuşan insanlar sosyal bağlarını iyi kurabilmekte ve anlaşılabilmektedir. Kişiler, sosyal hayat boyutundan daha parlak ve anlamlı bir hayat için; ilişkilerini gözden geçirebilir, birbirini anlamaya yönelik girişimlerde bulunarak çatışmaları ve anlaşmazlıkları çözebilir, birbirlerine uyum gösterebilir, dayanışma ve samimiyet bağı kurabilirler.

5. Motivasyon: İnsanın hayattaki amacını belirlemesi ve bu yolda çaba göstermesi bakımından önemli olan motivasyon, belirlenen hedef doğrultusunda haz

duygusunu dengelemekte, merakı ve tutkuyu harekete geçirmektedir. Motivasyon, bir hedef doğrultusunda başarısızlık ihtimalini de hesaba atarak ısrarla ve tutkuyla mücadele etme becerisidir. Motivasyonu yüksek kişileri diğerlerinden ayıran unsurlar, yüksek düzeydeki başarı dürtüsü, iyimser bir bakış açısı ve bağlılık duygusudur. Kişinin engeller karşısındaki özgüveni, iyimserliği ve pozitif enerjisi motivasyonunun devamlılığı açısından önemlidir. Motivasyon insana pozitif katkı sağlarken onun belirsizliklerle mücadele etmesini de kolaylaştırır.

6. **Empati:** İnsanların duygu durumuna ve tepkilerine göre şekillenen empati, sosyal ilişkilerde uzmanlaşma, farkındalığı artırma ve insanlara olan hizmet boyutuyla bir yetenek haline gelmiştir. Bir insanla empati ve iletişim bağı oluşturmanın yolu ise aktif olarak o insanla etkileşim kurmakla mümkün olacaktır. İnsanlarla birebir etkileşimde bulunan kişiler, konuşma içinde geçen ayrıntıları, duyguları ve tutumları algılayabilirken bunları akıl çerçevesinde değerlendirip bir karara varabilir.

Şekil 1.6. Duygusal Zekayı Oluşturan Unsurlar

1.3.3. Duygusal Zekâ Modelleri

İnsanların duygusal zekasını belirlemeye yönelik modeller geliştirilmiştir. Duygusal zekâ kavramı ile ilgili literatürde karma model ve yetenek tabanlı model yer almaktadır. Goleman'ın, Bar-On'un ve Cooper ile Sawaf'ın modelleri karma model olarak nitelendirilirken Mayer ve Salovey'in geliştirdiği model ise yetenek tabanlı modeli içermektedir. Karma model genel olarak, duygusal zekada bireylere ait duyguları, karakter özellikleri ve sosyal becerileri kapsamaktadır. Karma modeller duygusal zekanın, güvenli-güvenilir, girişimci, hazzı, empatik ve kimlik yönetimi, iyimser olma, toplumsal hayatta yeterli olma gibi kişilik ile ortak yönleri ile anlam kazandığını, değişen koşullarda mantıklı davranışlar ile gözlemlendiğini belirtmektedir.

Duygusal zekanın yetenek boyutunu açıklayan model, onun klasik zekâ ile ilişkili olduğunu belirtir ve duyguları tanıma, ifade etme, tanımlama gibi özellikleri olduğunu belirtmektedir (Martin, 2010: 29).

1.3.3.1. Goleman'ın Duygusal Zekâ Modeli

Goleman, geliştirdiği modelle duygusal zekanın tek başına yeterli olmayacağını, bunun için davranışlarla desteklenmesi gerektiğini belirtmiştir (Goleman, 2019). Goleman'ın modeli zaman içinde geliştirilmiş iki boyut ve sekiz alt boyuttan oluşan bir model tasarlanmıştır. Bu boyutlar sosyal ve kişisel yeterlilik olarak belirtilmiştir. Sosyal yeterlilikler, bireyin performansı üzerinde başka insanların ve grupların duygularını tanıma ve kullanma becerisi olarak görülürken kişisel yeterlilikte, bireyin performansında kendi duygularına olan tanınırlığı ve kullanımı bulunmaktadır (Goleman ve ark., 2006).

1.3.3.1.1. Kişisel Yeterlilikler

Öz Bilinç; Öz bilinç, kendini tanıma ve yeteneklerinin farkında olmaktır. Duygusal zekanın yapı taşı sayılan bu duygu, insan hayatının devam ettirilmesinde ve anlam kazanmasında oldukça etkilidir. Öz bilinci yüksek kişiler hayatını diğer insanlara göre daha iyi idame ettirirken aynı zamanda Önemli kararlar almak konusunda daha bilinçli davranmaktadır. Öz bilinci gelişmiş bireyler; Kendi duygularının farkına varabilen, sezgilerini tanıyan ve sezgileri ile hareketleri arasındaki uyumu yakalayabilen kişilerdir.

Duygularını idare etme; Duygusal otokontrolü sağlama becerisidir. Yani kişiler hayatın getirdiği tutarsız ve beklenmedik olaylar karşısında duygularını ne kadar kontrol edebilirlerse, kendini rahatlatabilirlerse yaşanan durumlar karşısında o kadar kolay toparlanabilir ve hayatına devam edebilir. Duygusal kontrol yeteneği güçlü olan bireyler çaresizlik, çatışma, öfke ve stres yönetimi konusunda daha başarılı olurken, hayatı ve çevresi hakkında daha iyimser düşünebilir.

Kendini harekete geçirme; Amaca giden yolda duygularını bir araç olarak kullanma becerisidir. Aklın ve duyguların ışığında yoluna devam edebilen kişiler, olumsuzluklar karşısında tikanıp kalmamak, kendini motive etmek ve an'a odaklanma

becerilerine sahiptir. Kendini motive edip harekete geçen bireyler daha üretken ve aktif bir hayat yaşarken, aynı zamanda görev bilinci, işine odaklanma, akademik başarı ve kendini kontrol konusunda oldukça yeterli bireyler olmaktadır.

1.3.3.1.2. Sosyal Yeterlilikler

Empati; İnsan sağlığı ve gelişiminin kilit noktası olan empati, başka bir insanın ruhsal ve duygusal durumuna dayalı geliştirilen duygusal tepkidir (Eisenberg& Strayer, 1987). İnsanı toplumsal bir varlık haline getiren empatinin bilişsel ve duygusal olarak iki tür bileşeni bulunmaktadır. Bilişsel bileşen; diğer insanların tepkilerine yönelik anlama ve kavrama ile ilgiliyken, duygusal bileşen ise karşımızdaki kişinin duygusal tecrübelerini kavrayabilme ve ona uyum gösterebilmeyi içermektedir. Empati geliştirilebilir bir özelliğe sahipken aynı zamanda bireyin duygusal ihtiyacını gidermekte, hayat kalitesini etkileyecek kadar ileri düzeyde olan kaygıyı iyileştirmekte, bireyin duygusal farkındalığını artırmakta ve diğer insanlarla etkileşim kurma konusunda fayda sağlamaktadır. Aynı zamanda empati, agresiflik ve saldırganlığı önlerken fedakârlık duygusunu da geliştirmektedir (Barnett,1987: Thompson ve Gullone,2003: ZahnWaxler & Radke-Yarrow, 1990). Dökmen (2002)' ye göre Empati Ben, sen ve onlar basamağından oluşan üç aşamalı bir sürecin ürünüdür:

- *Onlar Basamağı:* Bu basamakta kişi dinlediği problem ile ilgili düşünmemekte, problemin ait olduğu kişinin düşünce ve duygularını dikkate almamaktadır. Bu durumda dinleyen kişinin verdiği geri bildirim o ortamı paylaşmayan diğer kişilerin görüşleri ile şekillenmektedir. Kalıp yargılar, deyimler vb. ifadeler bireylerin probleminin çözümünden ziyade yaşanan toplumun o probleme ilişkin görüşleri önemlidir.
- *Ben basamağı:* Ben basamağında empatiye dayalı tepki veren kişiler problemleri kendi görüşüyle değerlendirmektedir. Problem sahibinin sorununu anlamak değil kişiyi eleştirmek ve kendi problemlerinin çözüm yollarını ortaya konulması egemendir.
- *Sen basamağı:* Bu basamakta empati yapan kişiler sorun sahibiyle özdeşleşerek, durumları onun bakış açısıyla analiz etmektedir. Bireyin duygu ve düşüncelerinin anlaşılması önceliklidir.

Tuna(2008), empati kurabilmenin temel unsurunun kişilerin çeşitli nitelikler bakımından birbirine denkliği ve benzerliği olduğunu belirtir. Dolayısıyla bir bireyin empati kurabilme becerisinin onun karakterinin sonucu değil toplumsal gruplarla olan denkliğinin yansıması olduğu söylenebilir. Bu konuda görüşünü beyan eden Smith, bireyleri kişilik özelliklerine göre düşük seviyede empati kuran ve yüksek seviyede empati kuran kişiler olarak sınıflandırma yapmıştır. Buna göre (Smith,1973: 60);

Düşük seviyede Empati kuran kişiler	Yüksek Seviyede Empati Kuran Kişiler
- Kişileri ve durumları kontrol etme gayreti gösterirler. - Bağımsız tutum sergilerler - Çevrelerinde olup biten olaylara kayıtsız davranırlar. - Saldırgan davranışlar gösterirler.	- Olaylar karşısında sakinliklerini korurlar - Bağımlı ve duyarlıdırlar - Kayıtsızlıktan uzak sosyal davranışlar sergilerler - Saldırgan davranmazlar

Sosyal Beceriler; Kişilerarası iletişim boyutu ile ele alınan sosyal beceriler, insanların toplumda daha mutlu ve huzurlu bir şekilde iletişim kurması, sosyalleşebilmesi ve uyum sağlayabilmesi yönünden oldukça önemli bir kavramdır. Sosyal beceriler, diğer insanların birbiriyle anlaşabilmesi bakımından önemli bir beceridir ve kendi içinde ikna etme ve etkileme, çatışma yönetimi, iletişim, liderlik ve değişim katalizörlüğü olarak bir bütünlük göstermektedir.

- **İkna Etme ve Etkileme:** İnsanların bizimle veya bizim onlarla ilgili belirli nedenlerle oluşturduğumuz izlenimlerdir.
- **Çatışma Yönetimi:** Çeşitli sebeplerle ortaya çıkan anlaşmazlıkların ve sorunların karşılıklı anlaşmaya dayalı olarak çözümlenmesidir. Empatiye dayalı olan bu beceri problemlerin çözümünde mantıklı ve uygun kararların alınmasını ve olumlu bir iklim oluşmasını sağlamaktadır.
- **İletişim:** İki veya daha fazla kişi arasında gerçekleşen açık ve ikna edici iletilerde bulunma yeteneğidir.
- **Liderlik:** İnsani ve ahlaki değerlerin farkında olarak hayata ve durumlara karşı diğer insanları yetiştirme, ilham verme, yol gösterme ve örnek olma yeteneğidir. Her insanda bulunmaz.
- **Değişim Katalizörlüğü:** Kişilere, toplumlara ve kurumlara yönelik değişim süreçlerini başlatma ve yönetme yeteneğidir.

1.3.3.2. Salovey ve Mayer'in Duygusal Zekâ Modeli

Dr. Peter Salovey ve Dr. John D. Mayer duygusal zekâ üzerine çalışmalarını ilk kez 1990'da yapmışlardır (Salovey & Mayer, 1990). Daha sonra gözden geçirilmiş bir duygusal zekâ teorisi öne sürmüşlerdir. Belirtilen bu yetenek tabanlı modele göre duygusal zekâ 4 alt boyutta açıklanmaktadır. Duygusal ve entelektüel büyümeyi teşvik etmek için duyguların yansıtıcı düzenlenmesi, duyguları anlama, analiz etme ve duygusal bilgiyi kullanma, duygusal düşüncüyü kolaylaştırma, algılama, değerlendirme ve duyguların ifade edilmesinden oluşmaktadır. Duyguları algılama ve ifade etme basamağı en alt düzey becerileri içerirken duyguların yansıtıcı düzenlenmesi en üst becerilerdir (Mayer & Salovey, 1997).

Tablo 1.2. Mayer ve Salovey' in Geliştirdiği Duygusal Zekâ Modeli (Mayer&Salovey, 1997).

<i>Teşvik için Duyguların Yanıtıcı Düzenlemesi Duygusal ve Entelektüel Büyüme</i>	<i>Duyguları Anlama ve Analiz Etme; Duygusal Bilgiyi Kullanmak</i>	<i>Düşünmenin Duygusal Kolaylaştırılması</i>	<i>Duyguların Algılanması, Değerlendirilmesi ve İfadesi</i>
❖ Hem hoş hem de hoş olmayan duygulara açık kalma yeteneği	❖ Duyguları etiketleyebilme ve sözcükler ile duyguların kendi aralarındaki, örneğin sevmeye ve sevmeye arasındaki ilişkileri tanımlayabilme.	❖ Duygular, dikkati önemli bilgilere yönlendirerek düşünmeye öncelik verir.	❖ Kişinin fiziksel durumlarında, hislerinde ve düşüncelerindeki duyguları tanımlama yeteneği.
❖ Yargılanmış bilgilendiriciliğine veya faydasına bağlı olarak bir duyguyu yanıtıcı bir şekilde meşgul etme veya ondan ayrılma yeteneği.	❖ Duyguların ilişkilerle ilgili taşıdığı anlamları yorumlayabilme yeteneği. Örneğin; üzüntü genellikle bir kayba eşlik eder.	❖ Duygular, duygularla ilgili yargıya ve hafızaya yardımcı olmak için oluşturulabilecek kadar canlıdır ve mevcuttur.	❖ Dil, ses, görünüm ve davranış yoluyla diğer insanlarda ve nesnelerdeki duyguları tanımlayabilme.
❖ Duyguların ne kadar açık, tipik, etkili veya makul olduğunun farkına varmak gibi, kendisiyle ve başkalarıyla ilgili duyguları yanıtıcı bir şekilde izleme yeteneği.	❖ Karmaşık duyguları anlama yeteneği: eş zamanlı sevgi ve nefret duyguları veya korku ve şaşkınlığın birleşimi olarak huşu gibi karışımlar.	❖ Duygusal ruh hali değişimleri, bireyin bakış açısını iyimserden karamsar hale getirerek birden fazla bakış açısının değerlendirilmesini teşvik eder.	❖ Duyguları doğru bir şekilde ifade edebilme ve bu duygularla ilgili ihtiyaçları ifade edebilme.
❖ Olumsuz duyguları yöneterek ve hoş olanları artırarak, aktarabilecekleri bilgileri bastırmadan veya abartmadan, kendisinde ve başkalarında duyguları yönetme yeteneği.	❖ Öfkeden doyuma veya öfkeden utanca geçiş gibi duygular arasındaki olası geçişleri fark etme yeteneği.	❖ Duygusal durumlar, mutluluğun tümevarımsal akıl yürütmeyi ve yaratıcılığı kolaylaştırdığı durumlar gibi belirli sorun yaklaşımlarını farklı şekillerde teşvik eder.	❖ Doğru ve yanlış ya da dürüst ve dürüst olmayan duygu ifadeleri arasında ayırım yapma yeteneği.

DUYGUSAL ZEKA

1.3.3.3. Bar-on 'un Duygusal Zekâ Modeli

Bar-on geliştirdiği karma modelinde duygusal ve sosyal yeterlilikler insanların bireysel ve duygusal gelişimlerinde beş temel faktörün olduğunu belirtmektedir. Bar-On 'un geliştirdiği modele göre duygusal ve sosyal zekanın birbiriyle ilişkili olduğu alanlar bulunmaktadır ve bu alanlar sosyal yetkinlikleri kolaylaştırıcı özelliktedir. Modele göre kişinin anlama, ifade etme yetisi gibi yetenekleri hayatındaki diğer kişilerle olan iletişim sürecini ve gündelik hayattaki ihtiyaçlarında belirleyici olduğudur. Model; içsel, sosyal, stres yönetimi, genel durum ve uyarlanabilirlik boyutlarından oluşmaktadır (Bar-On, 2006).

- **İçsel Boyut:** İnsanın kendine ilişkin düşüncelerini, bilincini, ifade yeteneğini, kontrol ve tutum alanını belirleyen alandır. Özsaygı, atılganlık, bağımsızlık ve kendini gerçekleştirme gibi faktörleri kapsamaktadır.
 - ◆ *Özsaygı:* Kendini doğru algılamak, şefkat göstermek ve olumlu olumsuz yönleriyle kabul etmektir.
 - ◆ *Atılganlık:* Duygularını ve kendini etkili bir şekilde ifade etmektir.
 - ◆ *Bağımsızlık:* Özgüven duygusunu yitirmeden gerektiği gibi davranmak ve başka insanlara bağımlı kalmamaktır.
 - ◆ *Kendini Gerçekleştirme:* Kişisel olarak belirlenen amaçlara erişim için strateji geliştirerek gayret göstermektir.
- **Dışsal Boyut:** Dış dünya ve diğer insanlarla olan ilişki alanıdır. Sosyal sorumluluk, empati ve kişilerarası ilişki gibi faktörleri kapsamaktadır.
 - ◆ *Sosyal Sorumluluk:* Bireyin ait olduğu toplumsal topluluklara olan uyumu ve paylaşım seviyesidir.
 - ◆ *Empati:* Kişinin başka insanları anlama noktasında onlar gibi düşünebilmesi, olayları fark edebilmesi ve anlayış göstermesidir.
 - ◆ *Kişilerarası İlişkiler:* Başka insanlarla ilişkiler kurabilme seviyesidir.
- **Stresle Mücadele Etme Boyutu:** Olumsuz duyguların olumlu duyguları ve beynin işlevini engellemesine izin vermemesi, stresi en ideal düzeye indirgeme alanıdır. Stres toleransı ve dürtü kontrolü olarak iki faktörü bulunmaktadır.
 - ◆ *Stres Toleransı:* Kaos durumlarında sakinliği ve sükûneti koruyabilmektir.
 - ◆ *Dürtülerin Kontrolü:* Fevri tepkileri kontrollü bir şekilde yönetmektir.

- **-Uyarlanabilirlik Boyutu:** Durumlara adapte olabilme, uyum gösterme ve problemlere çözüm bulabilme alanıdır. Gerçeklik testi, esneklik ve problem çözme faktörlerini içermektedir.
 - ◆ *Gerçeklik testi:* Durumları istendiği gibi değil gerçek hayattaki haline göre kabul etmek
 - ◆ *Esneklik:* Yeni gelişen durumlara ve olaylara göre duygu durumunu düzenleyebilmektir
 - ◆ *Problem çözme:* Sorunları belirleyerek çözüm yolları bulabilmektir.
- **-Genel Durum Boyutu:** Kişinin ruh haline göre kendini motive edip harekete geçirebilme durumudur. İyimserlik ve mutluluk olarak iki faktörden oluşmaktadır.
 - ◆ *İyimserlik:* Psikolojiyi pozitif yönde geliştirmek ve olumlu olana odaklanmaktır.
 - ◆ *Mutluluk:* Kendinin ve başkasını var olduğu gibi kabul ederek sahip olduklarına şükredebilmektir.

1.3.3.4.Cooper ve Sawaf'ın Duygusal Zekâ Modeli

Cooper ve Sawaf (2003) duygusal zekayı tanımlarken duyguların sahip olduğu kapasite, insanın bilgisi, özgüveni, motivasyonu, enerjisi ve insanlarla kurduğu sosyal ilişkileri anlamlandırma ve kullanma becerisi olarak tanımlanmıştır (Cooper ve Sawaf, 2003). Cooper ve Sawaf, insanların iş ve toplumsal hayatını düzenleyebilmek ve duygusal yeterliliği sağlayabilmeleri bakımından bir sistem önerisinde bulunmuştur. Bu sistemin adını Dört Köşe Taşı Modeli olarak tanımlamıştır. Dört Köşe Taşı Model'inin ana unsurları; duygusal zindelik, duygusal okuryazarlık, duygusal derinlik ve duygusal simyadır. Bu unsurların kendi içinde alt türleri bulunmaktadır (Cooper ve Sawaf, 2003):

1. Duygusal Okuryazarlık: Kişinin kendinin ve başkalarının duygularını anlamlandırması, yönlendirmesi, saygı duyması ve kullanımıdır.

1.1. Duygusal Dürüstlük: Kişinin kendine ve başkalarına karşı olan sezgileri ve davranışları arasındaki tutarlılığını temsil etmektedir. Sezgilerin diline kulak vermek güveni ve gerçeklik algısını desteklerken, kişinin özüne ve başkalarına olan erdemliliğini güçlendirmektedir.

1.2. Duygusal Enerji: İnsan üzerinde sakin ve gergin etki bırakan enerjiyi sosyal ilişki ve kişisel etkinliklerde kullanmaktır.

1.3. Duygusal Geribildirim: Bireyin duygularından kaynaklanan iletileri fark edebilmesi ve bunlara uygun davranışlar göstermesidir. Duyguların analiz edilmesi ve geribildirimde bulunulması yenilik ve değişimi beraberinde getirmekte, entelektüel enerjiyi ortaya çıkarmaktadır.

1.4. Pratik Sezgi: Bir problemin varlığını hissetmek ve sezgiler yoluyla bunu çözümlemektir.

2. Duygusal Zindelik: Duygusal zindelik; güven, esneklik, özgünlük ve yenilenmeden oluşan bütüncül bir yapıya sahiptir. Gündelik hayatta yaptığımız aktiviteler bedenimizde bir rahatlık, kuvvet ve dayanıklılık oluştururken, duygusal zindelik kalp ve zihin bakımından insanı dinç tutmaya, esnek olmaya ve zorluklarla mücadele konusunda dayanıklı olmayı sağlamaktadır. İnsan duygularına ait özellikleri bilir(*özgünlük*), edindiği tecrübe ve bilgiler sonucu kendine bir kişisel alan oluşturabilir (*Güven*), olumsuz özelliklerini geliştirerek yeniden inşa edebilir(*yenilenme*) ve yeni durumlara karşı *esnekliğini* korur (Cooper ve Sawaf,2003: 85).

3. Duygusal Derinlik: Kişinin kendini olumlu ve olumsuz yönleriyle tanıması ve bu doğrultuda kişiliğini inşa etmesidir. Sağlıklı bir duygusal derinliğe sahip kişiler diğer insanları rahatsız etmeden fikirlerini öne sürebilir ve potansiyelini gerçekleştirme konusunda hedeflerini, aklını ve bedenini bütün bir yapı halinde dönüştürebilir (Cooper ve Sawaf, 2003: 177).

4. Duygusal Simya: Kişinin kendi bulunduğu ruh halini ve şartlarını göz önünde bulundurarak geleceğini ve hayat planını bu doğrultuda yönlendirebilmesidir. Duygusal simya, fırsatları değerlendirmek, aklı, mantığı ve ikna kabiliyetini etkili kullanabilmeyi gerektirmektedir. Duygusal Simya, bir anlamda insanın fikirlerini geleceği doğrultusunda dönüştürmesi sürecidir (Cooper ve Sawaf, 2003: 285-374).

4.1. Sezgisel Akış: Sezgilerin güçlü olması durumudur.

4.2. Yansıtıcı Zaman Değişimi: Geleceği öngörebilmek, fırsatları değerlendirmek, geçmiş yaşantıların verdiği öğretileri göz önünde bulundurarak anı ve durumları biçimlendirmek durumudur.

4.3. Fırsatları Algılama: Günün getirilerinin ötesini bilebilmek, tahmin edebilmek, insan algısı ve zekasının bilincinde olmaktır.

4.4. Geleceği Yaratmak: Belirsizliklerle mücadele etme cesareti, adanmışlık ve yaratıcılık yeteneğinin hedefler doğrultusunda kullanılmasıdır.

1.3.3.5. Higgs ve Dulewicz 'in Duygusal Zekâ Modeli

Higgs ve Dulewicz' in, duygusal zekâ ile ilgili yaptıkları araştırmalarda yedi boyutlu bir model geliştirmişlerdir. Duygusal zekanın yapısına uygun olarak belirlenen bu boyutlar; öz-farkındalık, duygusal dayanıklılık, motivasyon ve kararlılık, duyarlılık, etki, sezgisellik, vicdanlılık ve dürüstlük olarak belirtilmektedir (Dulewicz & Higgs, 2004).

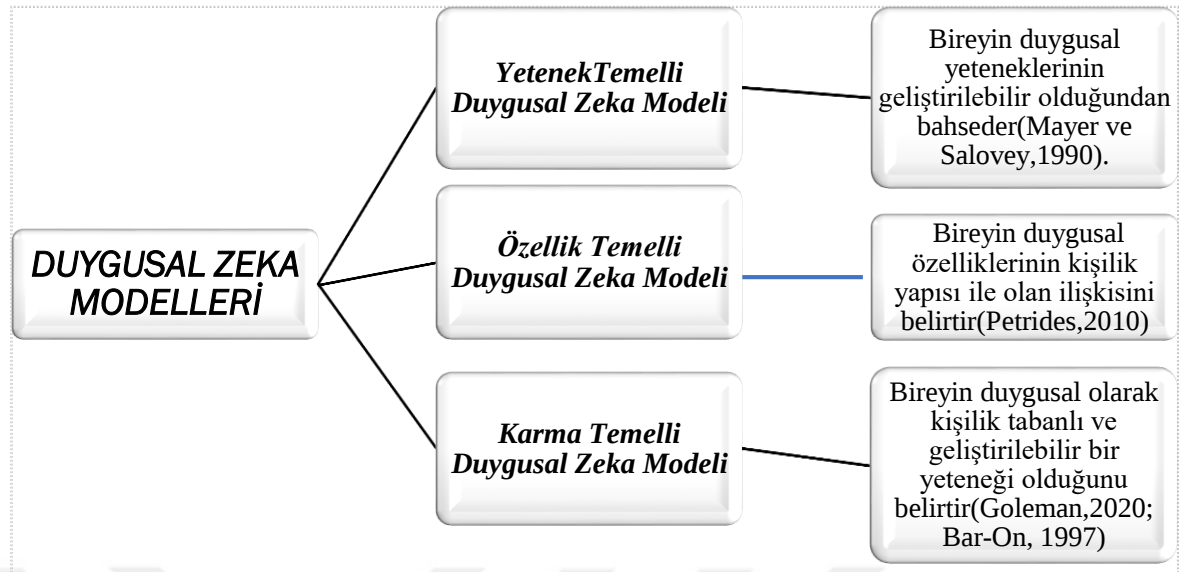
- I. **Öz-Farkındalık:** Kişinin duygularını fark etmesi ve yönetebilmesidir.
- II. **Duygusal dayanıklılık:** Kişinin stres ve baskı altında performansını sürdürebilme iradesi gösterebilmesidir.
- III. **Motivasyon ve kararlılık:** Enerjiyi zor ve meşakkatli amaçlara ulaşmak için kullanabilme becerisidir.
- IV. **Duyarlılık:** Başka insanlara ve olaylara karşı duyarlı ve empatik olmaktır.
- V. **Etki:** İnsanlara karşı inandırıcı ve etkileyici davranabilmektir.
- VI. **Sezgisellik:** olaylar karşısında mantık ve sezgileri rehber edinerek karar vermektir.
- VII. **Vicdanlılık ve dürüstlük:** Kabul gören etik ve ahlaki kurallara uygun tutarlı davranabilmektir.

1.3.3.6. Law, Wong ve Huang'ın Duygusal Zekâ Modeli

Law vd. (2008), duygusal zekaya ilişkin Mayer ve Salovey (1990)'i rehber edinmiş dört boyutlu bir model oluşturmuşlardır. Duygusal zekayı bir bütün olarak inceleyen modelin boyutları şu şekilde belirtilmiştir: kendi duygularını tanıma ve ifade etme, başkalarının duygularını tanıma, kendine yönelik duygu düzenlemesi ve duyguları performans göstermede kullanmaktır (Law ve ark.,2008: 5).

1.3.3.7. Petrides ve Furnham'ın Duygusal Zekâ Modeli

Petrides ve Furnham, duygusal zekaya ve zekaya yönelik olarak diğer teorisyenlerden farklı bir bakış açısına sahiptir. Ona göre duygusal zekâ, “özellikli duygusal öz-yeterlilik” iken zekâ, bir insanın kişiliği ve karakteri ile sıkı bir bağa sahip bir kavramdır. Petrides ve Furnham'ın geliştirdiği model; uyarlanabilirlik, sosyal yeterlilik, mutluluk, kendini motive etme, iyimserlik, stres yönetimi, girişkenlik, benlik saygısı, dürtüsellik(düşük), diğerlerine yönelik duygu yönetimi, duygu düzenleme, duygu değişimi, duyguların ifadesi ve empatik eğilimden oluşan on beş özelliğe sahiptir (Petrides ve Furnham, 2000: Petrides ve Furnham, 2001). Bir insanda bulunabilecek bu özellikler; değişime adapte olabilmek(*uyarlanabilirlik*), toplumsal konularda yetkinlik kazanma, ilişkileri yönetebilme ve ilişki becerisi(*sosyal yeterlilik*), kişinin hayatında nedenli veya nedensiz olarak ulaştığı doyum(*mutluluk*), bir amaç uğruna ümidini ve sabrını diri tutabilme(*kendini motive etme*), olumlu ve olumsuz durumlara karşı iradeyi yönetebilme ve pozitif düşünebilme(*iyimserlik*), karmaşık durumlarda ruh halini düzenleyebilme(*stres yönetimi*), toplumsal ve bireysel hakları ihlal etmeden fikirleri ve duyguları belirtebilme(*girişkenlik*), kendi inanç ve değerlerine verdiği önem(*benlik saygısı*), uzun vadeli durumlarda kısa vadede kar getirecek tercihlerde bulunma(*dürtüsellik-düşük*), diğer insanların duygularını fark etme ve etkin stratejiler geliştirme(*diğerlerine yönelik duygu yönetimi*), amaca giden yolda duyguların oluşturduğu tepkileri değiştirme(*duygu düzenleme ve değişimi*), hissedilen duyguların dış dünyadaki yansıması(*duygu ifadesi*), insanlarla güçlü bağlar kurarak gönüllerde yer edinme ve paylaşımcı olma(*empatik eğilim*) şeklinde ifade edilebilmektedir.

Şekil 1.7. Duygusal Zeka Modelleri (Yazıcı, 2019).

1.4. DUYGUSAL ZEKÂNIN BİLİŞSEL ZEKÂ (IQ) İLE OLAN İLİŞKİSİ

İnsanoğlu yapısı gereği iki tür zekaya sahiptir; Bilişsel zeka ve duygusal zeka. Özellikleri ve işlevleri bakımından birbirinden ayrılan bu iki zeka tipi, birbirleriyle iş birliği içindedir. Ancak iki zeka türü de tek başına yeterli değildir. Bilişsel zeka (IQ), insanın bilinçli olarak yönettiği, düşünerek kararlar aldığı düşünsel yanıdır. Duygusal zeka(EQ) ise, aceleci kararlar aldırان, kimi zaman dirayet kazandıran kimi zaman da akıl dışı düşünceler üreten taraftır. Duygusal zihin, bilişsel zekamızın ve diğer becerilerimizin kullanımını belirleyen aktördür. Donanımlı bir duygusal zihin, özel ve sosyal hayat anlamında oldukça verim sağlarken, bireye olan dönüşü de olumlu yönde olmaktadır (Goleman, 2020: 61-65). Uzun süredir insanların akademik başarısının hayatta da geçerli olacağı düşüncesi hakimdi. Lakin bir süredir yapılan araştırmalar IQ'nun başarının tek unsuru olmadığı, EQ ile desteklenirse başarının ortaya çıkacağı sonucunu vermiştir. Bilinen bilişsel zeka(IQ), insan zihninin işlevsel yönüne odaklanmaktayken duygusal zeka (EQ), insan zihninin duyusal yönüne(karar verme, sebat etme, öz farkındalık vb.) önem vermekte ve bireyi zorlu hayat koşullarına dirençli, ümit var ve psikolojik yönden sağlam bir düzeye getirmeyi amaçlamaktadır (Doğan ve Demiral, 2007). İnsanın yaradılışı itibariyle akıl ve duyguları karmaşık ve farklılık göstermektedir. IQ, insanda genetik olarak bulunmakta ve yaşa göre negatif yönde değişim göstermekte iken, EQ, her insanda az da olsa bulunan ancak insanların

deneyimlerine göre artış gösterebilen bir özelliğe sahiptir (Yüksel, 2006: 19). Duygusal zeka hakkında verilen bilgiler bu kavramla ilgili birtakım yanılgılara sebep olmaktadır. Dolayısıyla bu durum duyguların ve duygusal zekanın yanlış değerlendirilmesini doğurmaktadır. Bu yanılgılar şöyle açıklanabilir: Duygusal zeka her zaman iyi davranmak anlamına gelmez. Zira duruma göre doğru tepkiler verebilmek duygusal zekanın temel mantığını oluşturur. Duygusal zeka hisleri kendi haline bırakmak değildir. Buna karşın duyguların etkin bir biçimde ifade edilerek yönetilmesi doğru amaca hizmet etmelerine imkan verecektir. Duygusal zeka genetik olarak veya yaş, cinsiyet vb. unsurlara göre belirlenmez. Çünkü duygusal zeka veya duygusal bilinç yaşantılara bağlı şekillendiği için gelişime açık bir nitelik gösterir. Bilişsel zekanın aksine duygusal zekanın geliştirilmesindeki temel etken kişinin kendini değiştirme ve geliştirme iradesi göstermesidir (Özdemir Yaylacı, 2006:49). Sembolik olarak düşünüldüğünde bilişsel zeka ile duygusal zeka bir buzdağına benzemektedir. Bilişsel zeka bu dağın görünen tarafı iken duygusal zeka, görünmeyen ve derinliği olan tarafıdır. Görünen özellikler ile görünmeyen özellikler geliştirildiğinde insan, hayata ve kendine yönelik potansiyelini gerçekleştirebilir. Kendi hayatının yöneticisi olduğunda ve yaşam doyumunu yakalayabildiğinde kendiyile ve başka insanlarla ilişki bağı kurabilir, memnuniyet ve performansı artabilir, böylece hayat sınavını başarılı bir şekilde geçebilir (Çetinkaya ve Alparslan, 2011: Yeşilyaprak, 2001). Örneğin; evlenmeyi ve aile kurmayı düşünen iki kişiden biri mantık evliliği tercihinde bulunurken, diğeri aşk ve sevgi gibi duygulara göre tercihte bulunduğu evlilik hayatı iki taraf için de hayal kırıklığı olabilmektedir. Çünkü sadece mantığa dayalı, duygudan yoksun olduğunda veya sadece duygusal yönü ağır basan, ancak mantığı kullanmayan kişiler hayatın gerçeklerini göz ardı edebilirken, ikili ilişkilerin yalnızca bir yönüne odaklanabilir hem mental olarak hem de psikolojik olarak olumsuz etkilenebilir. Bunun aksine duygusal ve bilişsel zihnini eşit derecede kullanabilen kişiler evliliklerinde her açıdan denkliği göz önünde bulundururken “hayat müşterek ve zor, ikimiz de yetiştirilme koşulları açısından farklıyız ancak biz birbirimizi anladığımızda, kabul ettiğimizde ve davranışlarımızla bunu desteklediğimizde sorunların üstesinden gelebiliriz” düşüncesinde olurlarsa ve mutlu olmayı haklı olmaya tercih ederlerse istedikleri hayata adım atabilirler. İş hayatı kapsamında düşünüldüğünde iş hayatına alınacak kişilerde kurum sınavlarından(KPSS vb.) alınan sembolik puanların yanında liyakati, dürüstlüğü,

ikna kabiliyeti, insanlarla ilişkisi, üst yönetime olan bağlılığı ve güncel olaylara olan farkındalığı göz önünde bulundurulduğunda yapılan işten verim alma ve kurum başarısı yönünden olumlu bir imaj oluşturacaktır.

Tablo 1.3. Duygusal Zeka ile Bilişsel Zeka Karşılaştırması (Kalyoncu, 2011: 34)

<i>DUYGUSAL ZEKA(EQ)</i>	<i>BİLİŞSEL ZEKA(IQ)</i>
+ Birleştirmek	+ Düşünmek, tartmak
+ Yeni fikirler bulmak	+ Bütün verileri toplamak
+ Yeni anlam oluşturmak	+ Anlamını Kavramak
+ Deneme yanılma yoluyla karar vermek	+ Mantıkla karar vermek
+ Acele ve sabırsızlık	+ Zaman ve sükunet
+ Karineden	+ Beyinle
+ Yumuşak bilgi	+ Gerçek veriler
+ Bütüncül	+ Analitik
+ Duygusal	+ Mantıkla yönetilen
+ Beynin sağ yarısı	+ Beynin sol yarısı
+ Burada ve şimdi	+ Eğer ve fakat
+ Anında karar vermek	+ Tartarak karar vermek
+ Hissetmek	+ Düşünmek
+ Verilen kararların doğruluğuna inanmak	+ Denemek, kontrol etmek
+ İnsanlar ve durumlar	+ Kelimeler ve sayılar
+ Geleceği etkilemek	+ Geçmişi anlamak
+ Psikomantık	+ Mantık
+ Sıcak, bulanık	+ Soğuk, kesin
+ Yakın	+ Mesafeli
+ Çoğul	+ Benmerkezci
+ Bağımlı	+ Yalıtılmış
+ Dişil	+ Eril
+ Duygu	+ Anlayış
+ Yürek	+ Eğitim

1.5. DUYGUSAL ZEKANIN EĞİTBİLİMSSEL DEĞERLENDİRMESİ

Disiplinler arası bir niteliğe sahip olan duygusal zeka eğitbilimsel yönüyle de önem kazanmaktadır. Eğitim hayatında öğrenci-öğretmen ilişkisi kritik bir hal almakta, eğitim alanında gerçekleşen devrim sonucu meydana gelen geleneksel ve çağdaş eğitim dönemlerini sorgulatmaktadır. Geleneksel eğitim anlayışının getirdiği öğretmen merkezli sistem, öğrenciyi geri planda tutarak başarının tek faktörünün bilişsel zeka ile gerçekleşeceğini ve tüm öğrencilerin aynı kapasitede olduğunu öne sürmüştür. Dolayısıyla öğrencinin derslere karşı olan ilgisizliğinin, notlarının düşük olmasının veya

olumsuz davranışının altında yatan nedenler göz ardı edilerek öğrenci hakkında genelleyici yargılarda bulunulması durumu ortaya çıkmıştır. John Dewey'in çalışmaları ve Köy Enstitülerinin işlevinin artmasıyla bu düşünce yerini daha yenilikçi fikirlerin üretilmesine, öğrenciyi odak haline getiren çağdaş eğitim modelin öneminin ön plana çıkmasına imkan vermiştir.

Çağdaş eğitim sistemine göre bir öğrencinin başarılı olması güncel, akademik ve ahlaki faktörleri kapsayan multimensionel bir eğitim almasına bağlıdır. Mesela; akademik alanda çok başarılı olan bir gencin ahlaki veya manevi değerler yönünden zayıf olması uzmanlarca yetersiz kabul edilmekte iken topluma getirilerinin ne olacağı tartışma konusu haline gelebilmektedir. Ayrıca çağdaş eğitim anlayışı bireysel farklılıkları göz ardı etmezken, öğrencinin gelişim özellikleri ve gereksinimleri doğrultusunda destekleyici konumdadır. Eğitimin yalnızca sayısal ifadelerle veya okuma yazmakla ilişkilendirilmesi ve somut niteliğini artırma gayretleri eğitimcilerin ve kurumların hedefine ulaşmasına sınırlama getirmekte, eğitimin vizyonerliğine olumsuz izlenim oluşturmaktadır. Eğitimcilerin öğrenci gelişim özelliklerini bilme ve uzun vadeli değişim potansiyeli programı oluşturabilme yeterlilikleri kazanmış olması beklenmekteyken, bu beklenti öğrenci ile sınırlandırılmamalı eğitimden sorumlu kişi ve kurumlara da performans değerlendirici bir araç haline gelmelidir.

Platonun görüşü öğrenmenin duygusal bir temele dayandığı yönündedir(Arslan vd., 2013). Bundan dolayı Duygusal zeka dijital öğrenme uygulamalarıyla da oldukça ön plana çıkmaktadır. Pandemi döneminden itibaren önem kazanan Uzaktan eğitim uygulamaları(EBA, E-Okul, e-Eğitim, sanal sınıflar, dijital Hikaye vb.), hibrit eğitimler gibi faaliyetler öğretici-öğrenen açısından kimi zaman sınırlılıklara neden olsa da problem çözme, iş birlikli ve çevrimiçi öğrenme gibi uygulamalarla eğitsel haklar konusunda tecrübe sağlamaktadır. Ayrıca bireysel farklılıklara göre tasarlanmış bireyselleştirilmiş öğrenme uygulamaları ve programlı öğretimin alt aşamaları, öğrencilerin bilinç, beyin ve hafıza gelişiminde de destek olmaktadır(Pieterse, 2012: Nivetha ve Suahamathi, 2020: Sulistianingsih, 2017).

Öğrencilerin duygusal zekası onlara rehberlik eden eğitimcilerin eğitim yeterlilikleri kapsamında yer alan duygusal yetkinlikleri ile doğru orantılıdır. Çünkü geleneksel eğitimci tanımı, eğitim camiasının duygusal zekasına katkı sağlama

konusunda yetersiz kalmaktadır. Bu konuda Aristo, “*Kalbi eğitmeden akıllı eğitmek eğitim değildir. Vicdan sahibi olmadan bilgi sahibi olmak tehlikelidir*” ifadesiyle aslında gerçek eğitim anlayışının duygusal gelişim temelinde şekillenmesi gerektiğini, duygusal yönü ağır basan eğitimcilerin vereceği eğitimin akıl ile dengelendiğinde ideal olacağını dile getirmektedir. Bundan dolayı eğitim merkezlerinde amaca ulaşmak ve verimli sonuçlar edebilmenin yolu gerek eğitimci gerekse de öğrencilerin duygusal açıdan sağlıklı olmasından geçmektedir.

Öğrencilerin duygusal yönden olgunlaşması ve bilhassa eğitimcilerin duygusal yetkinlikler açısından onlara model olacak şekilde duygusal özelliklere sahip olmaları eğitim için mühim bir konudur. Bu doğrultuda duygusal yetkinlik eğitimciler için eğitim ortamlarında öncelikli bir unsurdur. Öte yandan istenilen performansı gösteremeyen eğitimciler ve öğrencilerde genel olarak şu özellikler görülmektedir(Baltaş, 2001: 65):

- İnsanlarla ilişkilerde başarısızlık
- Otoriter yaklaşım
- Üst yönetimle çatışmak
- Gereğinden fazla hırslı olmak.

Ivancevich ve Matteson’a göre kişi kişiliğini geliştirdiği ölçüde duygusal zeka yönüyle de gelişerek başarı kaydedecektir. Onlara göre dışa dönük, duygusal yönden tutarlı, geçinilebilir, vicdanlı ve farklı yaşantılara açık kişiler duygusal zeka konusunda yetkinleşirken kaliteli insan olmak noktasında kişiliklerine yatırım yapmaktadır (Ivancevich ve Matteson, 2002: 126). Goleman, eğitim perspektifinde duygusal yeterliliği değerlendirirken bazı kriterlerden bahsetmektedir. Bunlar; habersizlik, niyetlenme, hazırlık ve eylemdir(Goleman,2019:401-402):

- *Habersizlik*: Sorunun çözümü olan değişim yolunda kişilerin yeterli hazırlık bilincine sahip olmayışıdır. Bu kişiler her türlü değişime direnirler, değişimin gerekliliğini kabul etmezler.
- *Niyetlenme*: Değişime ikna olan kişi neden ve nasıl başlayacağını bilmemektedir. Tutarsız davranışları ve duyguları onları özel bir zamana odaklar ve zaman yönetiminde başarısızlığa uğratar.

- *Hazırlık*: Kişiler çözüm yolları bulur veya geliştirme çabası içine girer. Onlar bir problem olduğunu bilir ve bu sorunla nasıl baş edebileceğinin beklentisi içine girer.
- *Eylem*: Bireyler üzerinde artık değişimin gerçekleştiği fark edilir. Tasarlanan planlar ciddiyle uygulanmaya başlanır. Bu süreç davranışlarla ve düşünce yapılarıyla da bütünleşir. Artık değişim gerçek anlamda meydana gelir.

Goleman, ayrıca eğitimcilerin duygusal yetkinlik açısından başarılı-başarısız olarak nitelendirilmesini birkaç başlık altında ortaya koymaktadır. Bunlar(Goleman, 2019);

- *Özdenetim*: Duygusal yönden sarsılan eğitimciler baskı ile karşılaştığında kendini çaresiz ve yetersiz hissedebilmektedir. Dolayısıyla değişen duygu durumları ve öfke patlamaları kaçınılmaz olmaktadır. Bu konuda kendini yetiştiren, başarılı duygu yönetimine sahip eğitimci ve öğrenciler ise stresin en yoğun olduğu durumlarda sükûnetini korurken, kriz ve problem zamanlarında sinirlerini yatıştırabilir ve güven duygularını koruyabilir.
- *Vicdanlılık*: Duygu yönetimi konusunda yeterli performansa sahip olmayan eğitimciler, eleştirileri bir tehdit olarak algılayarak savunmaya geçebilmektedir. Bunu yaparken ya inkar edici ya da gizleyen ve başkalarını hedef haline getiren bir tavır sergilerler. Duygusal yetkinliği gelişen eğitimciler yanlışlarını kabul ederek hatalarından öğrenme yolunu tercih ederler. Onlar ortaya çıkan sorunları stratejik yöntemlerle ve çözüm odaklı bakış açılarıyla çözme eğilimine sahiptir.
- *Güvenilirlik*: Duygusal yönden zorluk yaşayan eğitimciler makyavelist bir yaklaşım sergileyerek hırslarına esir olurken alakası olmayan insanları da buna dahil ederler. Kendilerini olduğundan farklı gösterme eğilimine girerler. Başarılı eğitimciler ise dürüstlük ilkesine sadık kalarak kişileri etkilemekten çok meslektaşlarıyla koordine halinde olarak öğrencilerin gereksinimlerini göz önünde bulundururlar.
- *Sosyal Yeterlilikler*: Zor durumda kalan eğitimciler farkındalık ve empati yeteneğini göz ardı ettiği için kırıncı ve kibirli davranışlar sergilerler ve diğer insanlarda olumsuz duygular uyandırır. Bu eğitimciler kimi zamanlar muzip tavırlar takınsa da bu durum aslında içten pazarlıklı yaklaşım olarak

kabul edilir. Oysa duygusal yetkinliği başarılı olan eğitimciler empatik, nazik, duyarlı ve saygılı davranışlar göstermektedir.

- *Bağlar kurmak ve çeşitlilikten yararlanmak:* Başarılı eğitimciler tabiri caizse ‘‘beş parmağın ayrı özellikte’’ olduğunu bildiği için insanlarla ve öğrencileriyle iyi ilişkiler kurarken, bu yönü yetersiz eğitimciler kalıplayıcı ve ilişkilerinde samimiyetten uzak olduğu için başarısız olur.

Eğitbilim; çocukluktan başlayıp yetişkinliğe kadar devam eden hayat yolculuğunda zihinsel, ahlaki ve toplumsal becerileri eğitim süreçlerinde bireye kazandırma bilimidir. Duygusal zeka eğitbilimsel açıdan değerlendirildiğinde eğitime dayalı yapılan bilimsel çalışmalar ile etkili ve zorunlu sosyo-duygusal yeterliliği zorunlu kılmaktadır. Eğitim ve duygusal alanda yetkinleşen akademisyenler ve uzmanlar sanayi, ticaret ve kariyer hayatına hazırlık konusunda Duygusal Zeka(EQ) becerilerini geliştirmeye katkı sağlayacak eğitimler, konferanslar, seminerler ve bilimsel kongreler düzenleyerek hedef kitlenin istifade etmesine yardımcı olurken öğrencilerin kişisel gelişim ve iş birliği temalarıyla hayata hazırlanmalarına aracılık etmektedirler. Eğitbilimsel yönden duygusal zeka becerilerine ağırlık verilmesi ve öğrencileri bu yönde geliştirmek duygusal körlüğün ve duygusal sağırlığın perdelenmesini sağlarken vicdanlı ve ahlaklı nesillerin yetişmesine olanak tanıyacaktır.

Eleştirel pedagojinin merkezi olarak öne çıkan üniversitelerde okuyan öğrenciler ve eğitim veren akademisyenlere duygusal zeki olabilme yolculuğunda çatışma ve gerginlikleri yönetebilme konusunda karşılıklı görevler düşmektedir. Bu görevler; bireysel ve toplum yararını göz önünde bulundurarak çalışma, iletişim kurabilme, kendini ifade edebilme, bilgi alabilme-verebilme, eğlence, esneklik, geniş bir bakış açısı, merhamet, kabul gören kalıpların dışında yaratıcı düşünebilme, soru sorabilme, tahammül edebilme ve sorun çözme becerileri olarak belirtilmektedir(Safina vd., 2020). Boyle ve Strong(2006)’ eğitim merkezlerinde endüstri ve üretimsel potansiyele katkıda bulunmak için sosyal yeterlilikler ve ekip anlayışı ağırlıklı eğitimler verilmesinin öğrenmeyi kolaylaştırarak eğitimin işlevine güç kazandırdığını belirtmiştir(Boyle ve Strong, 2006).

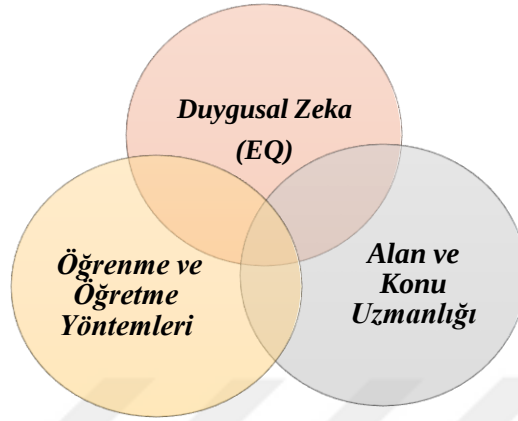
Ünal ve Önal (2015) duygusal zeka temelli eğitim verilmesinin eğitimciler açısından stresle baş edebilme, tükenmişliğin giderilmesi ile kişilerarası ilişkiler

konusunda onarıcı bir etki gösterdiğini desteklemektedir(Ünal ve Önal, 2015). Koçak ve İçmenoğlu(2012)'na göre öğrenme yönüyle normal insanlardan farklı niteliğe sahip olan ve ‘‘Dâhi’’ olarak bildiğimiz üstün yetenekli öğrencilerin eğitim sürecinde duygusal zeka eğilimli stratejiler geliştirmenin bu öğrenciler üzerinde zihinsel işlevlerini geliştirici nitelikte olduğu; yaratıcılıklarını ve hayata karşı tatminkarlık seviyelerinin artmasında etkili olduğu belirtilmiştir(Koçak ve İçmenoğlu, 2012). Baş vd.(2021) gençler için oldukça çalkantılı bir süreç olan ergenlik döneminde duygusal zeka becerilerinin geliştirilmesi ile eğitimsel süreçlerde öğrencilerin çok yönlü gelişimine önem verilmesinin onlarda mutluluk fobisinin giderilmesine ve mizahi anlayışlarının gelişmesine katkıda bulunduğunu ifade etmektedir(Baş vd. 2021). Moriarty ve Buckley(2003) üniversitelerde eğitim gören öğrencilerin hayatta edindikleri tecrübelerin öğrenmeleri üzerinde geliştirici olarak rol aldığı, takım anlayışını geliştirdiği ve duygusal zekayı aktif hale getirdiğini belirtmiştir(Moriarty ve Buckley, 2003). Ayrıca gençler zamana ve ruh haline göre ortaya çıkan depresif, yalnızlık ve endişeli duygu durumundan duygusal zeka yetilerini dengeleyerek kurtulabilmektedir (Özdemir ve Tatar, 2019).

Duygusal zekanın alt boyutları olan farkındalık, öz bilinç, empati, vb. konularına önem veren gençler, ekip çalışmalarında aktif rol alırken liderlik potansiyelini de geliştirerek benliğine ilişkin saygı, öz şefkat, stres durumlarında öz kontrol sağlayabilmekte, böylece psikolojik iyi oluş durumlarını beraberinde getirmektedir (Eroğlu Yalın, 2012; Kavut, 2018; Karademir vd., 2010; Deniz vd., 2017; Reisoğlu ve Yazıcı, 2017; Göçet, 2006). Bunlara ilaveten Wolf(2001),bir grup ekip üzerinde problem odaklı yaptığı araştırmada duygusal zeka yönünden yeterli seviyeye ulaşmış kişilerin problemleri çözme konusunda oldukça başarılı ve yetkin olduğunu tespit etmiştir. Ayrıca bu grubun duygusal zihin yönüyle başarılı olması kurumun etkinliğini ve etkililiğini artıran diğer bir unsur olduğu da dikkatlerden kaçmamıştır(Wolf, 2001). Rozell, vd. (2001), konuyla ilgili bir üniversitenin işletme ve organizasyon bölümünde eğitim alan öğrencilerin duygusal zeka düzeyini test etmiştir. Elde ettiği sonuçlar; EQ'nun öğrencilerin yönetim konusundaki gelişiminde pozitif katkısı olduğunu ortaya koymuştur(Rozell, vd. 2001).

Genç bireyler duygusal zeka sermayeleriyle toplumsal ve akademik hayatta yeterli bireyler olurken zihinsel sağlığını şiddet türü davranışlara karşı eğitebilir, kontrol

altında tutabilir, bireysel huzurunu bulabilir, bedeniyle bir bütün olarak iyi olma seviyesine erişebilir ve hayattan memnuniyet duyabilir (Dirzyte ve Patapas, 2022: Nyarko, vd. 2020: Özbiçer, 2018).

Şekil 1.8. Duygusal Zeka Yeterliliklerinin Eğitim ile ilişkisi (Abiodullah vd., 2020).

Duygusal zekânın: tarihsel arka planı, tanımı, oluşturan unsurları, modelleri, gelişim süreci, bu süreçte etkili olan faktörleri, önemi ile bilişsel zeka ile olan ilişkisi ve eğitim hayatı ile olan değerlendirilmesinin ifade edildiği bu bölümden özetle; İnsanın hayat yolculuğunu temsil eden ve günü kurtarmanın ötesinde bir öneme sahip olan Duygusal zekâ, aile hayatını, eğitim hayatını, iş hayatını, toplumsal ve özel hayatı kapsayan çok yönlü ve kapsamlı bir kavramdır. İnsana her şeyin bir çaresi olduğunu öğreten, çıkar çatışmasından, kibirten ve hırstan uzak onurlu bir yaşamın kapılarını açan duygusal zekâ yetenekleri ayrıca, emeğin, azmin, erdemliliğin, maneviyatın, ümidin, sebat etmenin ve dirayetin de önemini vurgulamaktadır. Duygulara egemen olan, zihnini ve mantığını eğitebilen, öz eleştiri yapabilen, kendini toparlayabilen, anlayış kabiliyetini geliştiren, hakkaniyet çerçevesi dahilinde davranışlar gösterebilen, hayatının amacını bulabilen, engelleri avantaja çevirebilen, olaylara esnek tutum gösterebilen, dengede kalabilen ve bireysel farklılıkları kabul eden insanlar fiziksel ve ruhsal huzurunu bulurken aynı zamanda hayatında sadeliği, mutluluğu ve başarıyı tadacaktır.

İKİNCİ BÖLÜM

DİJİTAL OKURYAZARLIK

2.1. OKURYAZARLIĞA GENEL BİR BAKIŞ

Okuryazarlık, sosyal hayatı çevreleyen derin ve zorunlu ufuk açıcı değişimlerin bir sonucu olarak çağa uygun şekliyle, yaşamın artırdığı rasyonalist fikir yapılarına bir tepki niteliğinde ortaya çıkmıştır. Okuryazarlığa dair gelişmeler ilk insanların antik çağlarda birbirleriyle sözel etkileşimde bulunması ve ardından mağara duvarlarına yaptıkları şekilleri anlamlandırmaları ile başlamıştır. Sanayi devrimi ve matbaanın icadıyla devam eden bu süreç, 19. Yüzyıla kadar sadece okuma ve yazma olarak dar bir düşünce ekseninde varlığını sürdürmüştür. 19. Yüzyılda okuryazarlığın belirli bir seviyeye gelmesi, basın-yayın ve kamuoyu sektörlerinin gelişmesine imkan vererek siyasal gücün öneminin artmasını beraberinde getirmiştir. 19. Yüzyılın sonlarında bilgi ve eğitimin önem kazanmasıyla insanların algıları değişmeye başlamıştır. 20.yüzyılın ortalarına doğru okuryazarlık eski anlamının dışında yeni yorumlara konu olurken, kitleler, okuryazarlığa dair çalışma alanları ve teknikleri arayışı içerisine girmişlerdir. 1950’li yıllardan günümüze değin okuryazarlık ağ toplumu ile özdeşleştiği için, sadece okul ortamlarıyla sınırlandırılmamış gerek ideolojilere bağlı tabakalaşmanın gerekse de hegemonik fikir yapısının oluşmasının engellenmesi ve insanların maddi-manevi-teknolojik yönden küresel sistemin unsurlarına bağımlılığının azaltılması noktasında hemen her alanda yer edinerek köklü değişimleri ilke edinmiştir (Demirel, 2012: 185; Demirdağ,2021; Sezer, 2019: Fransman, 2005). İnternetin yaygın etkisinin geniş alanlara ulaşması, uluslararası ekonomik kaynaklı rekabet anlayışı ve teknoloji alanında ülkelerin küresel alanda uyguladığı kamusal politika eylemleri okuryazarlığın gelişiminde belirleyici olmuştur (Leu vd. 2017). Okuryazarlık, septik düşünmenin kaynağı olmasının yanında bilginin keşfedilmesine imkan verirken, toplumsal düzenin ve diğer aygıtların (örgüt, topluluklar, grup ve insanlar) özelliklerini, yapısını ve işlevlerini ortaya koymayı amaçlayan bir tür vasıtaadır (Bhatt ve Mackenzie,2019) . Diğer bir ifadeyle Okuryazarlık, aramak, keşfetmek ve arayış içinde olmanın temsildir. İnsan gelişimi açısından bakıldığında erken dönemde (0-6 yaş) önem kazanan okuryazarlık, kodlama ve semantik(anlambilimsel) yönüyle ön plana çıkmaktadır.

Kodlama yönü; yazıya olan eğilim, alfabe bilgisi ve hece-sözcük-cümle ilişkisi hakkında yaşantıları kapsarken, anlambilimsel olarak; kelime haznesi, dili kullanım biçimi, dilbilgisine uygunluk ve sözel kültür olarak kendini göstermektedir (Nonie vd., 2006; Lonigan vd., 2011; Maureen vd., 2018).

Sözlü yeteneklerin baskın olduğu ve ilerletildiği durumlarda anlama, kavrama, anlatım ve aktarım gibi bireysel özellikler gelişerek okuryazarlığın işlevselliğine görev atfetmektedir (Marina vd., 20). Yabancı literatürde yer alan kavramlardan biri olan “*literacy*” ve “*Literate*”, okuryazarlık kavramına karşılık gelmektedir. Yaşam boyu öğrenmenin söz konusu olduğu günümüz dünyasında okuryazarlık önemi artan konulardan biri haline gelmiştir. Öyle ki artık kelimelerin ötesinde anlamlar barındıran teknolojik evren insanlara üst düzey yetenekler kazandıracak özelliğe sahiptir. İnsanların kendilerine, topluma ve dünyaya ilişkin farkındalıkları, algıları ve düşünce yapıları sahip oldukları entelektüel bilgilere göre şekillenmekte ve okuryazarlık kültürü oluşmaktadır. Bu bağlamda okuryazarlık görünenin ötesinde sadece şekilsel bir yazı ile değerlendirilmekten ziyade dili etkili kullanabilme, sorgulama ve anlamlandırma becerilerini de içermektedir (Payant ve Bell, 2022; Chall, 1983; Rintaningrum, 2009). Okuryazarlık, insanların hayatında okuyup yazabilmenin yanı sıra, düşünebilme, muhakeme edebilme, tercihleri yönetebilme, elitist veya pozitivist düşüncenin dışına çıkabilme, ilişki ve iletişim becerisi olarak da varlığını göstermektedir. Zira yaşanan toplumsal hayat insanları her yönden etkilemekte ve çok yönlü gelişmesine imkân vermektedir (Daher vd., 2020; Önal, 2010). Okuryazarlık, kişinin monolojik düşüncesinin sınırları dışına çıkmasına imkan vererek olgusal gerçekliğe kapı aralamaktadır. Böylece okuryazarlığın diyalojik yönü didaktik niteliğinin sponsoru halini almaktadır (Lee Tan, 2010). Okuryazarlığın sahip olduğu etkiler keşfedildikçe okuryazarlık hakkında çeşitli görüşler ileri sürülmektedir: Hoggart’a göre emperyalizm ile Makyavelizm’in artışı ve toplumlar arasındaki düalist yapının temeli sorgulama ve okuma yeteneğinden yoksun olmaya dayanmaktadır. Bu bağlamda konformitenin karşıtı olan okuryazarlık, hayatın idame ettirilmesinde, ülkelerin gelişmesinde ve insanın düşünce yapısını biçimlendirmesinde söz sahibi olmaktadır (Hoggart, 1957). Lähdesmäki ve Maunula(2022), okuryazarlığa dair güncel durumların kültürel yapıları oluşturduğunu, popüler eğlence algılarının görsel anlatı değerlerini artırdığını ve okuryazarlığa dair geniş kapsamlı görüş açıları geliştirdiğini belirtir (Lähdesmäki ve

Maunula,2022). Bu konuda görüş geliştirenlerden biri olan, Ivan Illich ‘*Okulsuz Toplum*’ adlı eserinde okuryazarlığı somut göstergelerle ilişkilendirilen okullaşma imgesiyle açıklamaya çalışmıştır. Illich, okullaşma olgusunun yaygınlaşması ile okula olan yatırımların artmasının süregelen düzeni devam ettirdiğini, bilişi ruminasyona uğratarak eğitimi işlevselleşsizleştirdiği ve toplumda eşitsizliği egemen kılan durumları meydana getirdiğini belirtir (Illich, 2022). Jacques Derrida ’nın , “ *Yapı sökümleri*” Teorisinde var olan dil ve metin ilişkisi, aslında bir tür okuryazarlığa gönderme yapmaktadır. Ona göre üzerinde hayat sürdüğümüz dünya, yoruma açık bir metine benzer. Derrida, bu dünyada kesinliğin ve tekdüzeliğin olmadığını, varlığın anlam ile sınırlanacağını, birden fazla yorumun yapılabileceğini iddia etmektedir. Bunlara ilaveten dil ve okuryazarlık, dünyanın insan üzerindeki gösterge boyutundan uzaktır. ‘‘Metin’’le özdeşleştirilen okuryazarlık, aslında insanın dünyaya olan algıları ve anlam düzeyindeki alanının belirleyicisidir. Ayrıca Derrida metin ve anlam arasındaki ilişkiselliği tartışırken okuryazarlığı erteleme boyutuyla da ele almaktadır. Yani bu kavrama göre anlamı ertelerken aradaki farka da dikkat çeker, böylece kelime ve söylemlerin sınırlarının kestirilemediği açık uçlu, tekrarlanabilir bir özellik kazanmasına katkıda bulunur (Gelekçi, 2018: Can, 2016). Okuryazarlığa dair başka bir görüş, öğrenme süreçlerinin istatistiki temele dayandırılmasının beyin işlevlerini bastırdığını öne süren Wu ve Bulut tarafından literatüre dahil olmuştur. Onlara göre, insanın fonetik ve dilsel yetilerinin yanı sıra okuryazarlığın biçimsel olarak sabit sistemin dışına çıkarılması zihni harekete geçirerek otantik ve geçerli verilerin elde edilmesine zemin hazırlamaktadır (Wu ve Bulut, 2020). Başka bir görüşe göre ise yaşadığımız dünyaya ve topluma kabulde kilit faktör olan okuryazarlık yetkinlikleri; politik, ekonomik, sosyal ve eğitsel göstergelerin oluşmasında itici güç haline gelmiştir. Dolayısıyla birey istedik ve informatik öğrenmeler ile dilsel gelişimini ilerletirken, tek bir dile sınırlı kalmaktan öte çoklu dil becerileriyle yeni tecrübeler kazanmakta, kelime haznesini geliştirmekte ve diyalektik düşünce gelişimine yatırım yapmaktadır. Bu noktada okuryazarlık, şeyleri metaforik bir şekilde ifade etmeye ve bu kapsamda sekülerist düşüncenin ötesinde zihinsel ve eylemsel bir yapı inşa edilmesine olanak vermektedir (Bialystok, 2001: 152-154). Yapılan açıklamalardan hareketle anlamı ve yapısı git gide genişleyen okuryazarlık kavramının, bu kadar kapsamlı bir yapı göstermesinin birtakım ilkeleri bulunmaktadır. Bu ilkeler kısaca aşağıdaki gibi maddeleştirilmiştir (Frankel vd. 2016):

- Okuryazarlık toplumsal hayatta bütünleştirici ve yapıcı bir süreçtir.
- Dilin yapısı ve özellikleri, akıcı okuma üzerinde etkilidir.
- Okuryazarlık stratejik ve özveri gerektiren bir yetenektir
- Okuryazarlık motivasyon ve etkin katılım gerektirir.
- Okuryazarlık sürekli gelişen ve yenilenen bir özelliğe sahiptir.

Teknolojik gelişmelerin hâkim olduğu 21. Yüzyıl olarak nitelendirilen günümüz bilgi çağında insanlar faydacı bir yönelimle değişimlere adapte olabilmek ve bilişsel kabiliyetlerini artırabilmek amacıyla bu dönüşüm sürecine aktif katılım göstermektedir (Özdem vd. 2010). Eğitim ve toplumsal hayatta okuryazar bireylerin yetişmesini amaç edinen sistem, modern anlamda öğrenme ve yenilenme ihtiyacını zorunlu kılarak insanın yaratıcı ve yenilikçi bir tutum içerisine girmesini gerektirmiştir. Bu gelişmeler sonucunda insanların, nitelikli okuryazar olabilmesi hedeflenmektedir (Özer, 2021).

Okuryazarlık çalışmalarının dünya çapındaki öncüsü kabul edilen Paul Freire, okuryazarlığın çok işlevselli bir yapıya sahip olduğunu bildirmiştir. Freire, Donald Macedo ile yazdığı çalışmasında okuryazarlığı kapsamlı bir açıklama ile literatüre dahil etmiştir. Onlara göre okuryazarlık; eylemsel bir organizasyon olmasının yanı sıra bilginin geçmişle kurduğu ilişkiyle toplumun güç kazanmasını hızlandıran, insanların dil ve tecrübeleri ile şekillenerek evrenin değişimi ve gelişimine ortam hazırlayan politik ve kültürel uğraşlardır (Freire&Macedo, 1998). Literatür incelendiğinde çok değişik okuryazarlık açıklamaları olduğu görülmüştür. Bu tanımlardan bazıları aşağıdaki tabloda belirtilmiştir.

Tablo 2.1. Okuryazarlık Hakkında Yapılan Tanımlar

YAZAR		OKURYAZARLIK TANIMLARI
<i>Altun</i>	(2005)	Okuryazarlık, insanların temel becerileri halini alan simgesel anlamlandırma sistemleridir.
<i>Aşıcı</i>	(2009)	Okuryazarlık, okuma ve yazma gibi bilinen anlamlarının dışında bireysel ve toplumsal hayatın anlamlandırma ve şekillendirmesinde etkili olan becerilerdir.
<i>Barton&Hamilton</i>	(1998)	Okuryazarlık, kelimenin anlamı ve kullanımının sosyal ve ilişkisel bağlamlarda oluşturduğu sosyal pratiklerdir.
<i>Bhatt&MacKenzie</i>	(2019)	Okuryazarlık, baskın veya alıkoyucu düzene karşı desteklenebilen, maddi karşılığı olan(alınıp satılabilen), düzenlenebilen, insanların kazanç ve verim elde etmesine imkan sağlayan sermayedir.
<i>Goody</i>	(1999:31)	Okuryazarlık, esasen içsel zihinsel süreçler ile kağıt üzerindeki sözcükler (veya grafikler) şeklindeki dışsal ürünler arasındaki etkileşim meselesidir.
<i>Hull & Schultz</i>	(2001)	Okuryazarlık, kişinin hedeflerine ulaşmak, ilgi ve becerilerini geliştirmek için evde, işte ve toplumda günlük etkinlikler ile basılı bilgileri anlama ve kullanabilmesindeki potansiyel becerilerdir.
<i>Kellner&Share</i>	(2005: 369)	Okuryazarlık, entelektüel bir beceri gerektirmesinin yanı sıra, farklı yazı ve eser türlerini okuyup yorum yapabilme gibi kazanımlarla topluma dahil olabilme yeteneğidir.
<i>Langer</i>	(2004:1040)	Okuryazarlık, dili, içeriği ve muhakemeyi belirli durumlara ve disiplinlere uygun şekillerde kullanma becerisidir.
<i>Luke&Freebody</i>	(2000:9)	Okuryazarlık, konuşma dili, yazı ve multimedya yoluyla geleneksel ve yeni iletişim teknolojilerinin metinleriyle bir uygulama repertuarının esnek ve sürdürülebilir ustalığıdır.
<i>Thoman&Jolls</i>	(2004:18)	Okuryazarlık, bir kâğıt parçası üzerindeki ‘’ dalgali işaretleri’’ harf olarak yorumlama becerisine sahip olmaktır.
<i>Yeşildal</i>	(2018)	Okuryazarlık, bireyin kendinin ve başkalarının ifade yeteneğinin göstergesi olmakla birlikte, eylemlerini kişisel yetenekleriyle bütünleştirmesine imkan veren durumlardır.

Genel anlamda bakıldığında okuryazarlık okuma yazma ile aynı anlamda düşünülmektedir. Oysa bu iki kavram yapısı ve işlevsellik bakımından birbirinden farklılaşmaktadır. Temel olarak okuma yazma eylemi özgül ve statik bir özellik gösterirken okuryazarlık oldukça dinamik ve genel bir kavramdır. Okuma-yazmanın kod çözme, kategori ve simge düzeneği basılı ortamdaki harfler üzerinde ekili olurken,

okuryazarlığın anlamlandırmaya dayalı olması, derece belirtmesi ve şeyleri konu edinmesi bu iki kavram arasındaki anlam karışıklığını gidermeye yardımcı olmaktadır (Kurudayıoğlu ve Tüzel, 2010: 285).

Alan yazında okuryazarlığın insan hayatına etkisi bakımından aşamaları incelendiğinde temelde üç düzey karşımıza çıkmaktadır. Okuryazarlığın her aşaması bir öncekinin ardılı olması nedeniyle düzeyler uygun olarak ele alındığı ve meydana gelen yeni gelişmeler görünür kılındığı takdirde okuryazarlık tüm yönleriyle anlaşılma imkanı bulabilmektedir. Okuryazarlığın temel basamağı sayılan *1. düzey okuryazarlık*; isminden de anlaşılacağı üzere kişilerin hedefleri doğrultusunda bilgi ve yeteneklerini artırmak amacıyla kendi kapasitesine uygun yetenekleri içermektedir. Bunlar; kelimeleri sesli hale getirme ve sözcükleri anlayabilmektir. *2. Düzey okuryazarlık*, diğer ismiyle okuryazarlığın işlevsel boyutudur. Bu aşamada okuma-yazma ve sayısalla ilgisi olan bilgi ve yeteneklerin kişisel, toplumsal, ekonomik ve kültürel alanlarda kullanımını kapsamaktadır. Yani teoride elde edilen bilgiler günlük hayatta kullanılmaktadır. *3. düzey okuryazarlık* ise çoklu okuryazarlık yeteneklerini içermektedir. Kişilerin kendilerine ve topluma yönelik dönüşümcü eylemlerine yöneliktir. Burada önemli olan kişinin belirli zaman içinde edindiği kazanımları karakterine ve düşünce yapısına yönelik kullanımıdır (Özenç, 2012: 33-37).

2.2. OKURYAZARLIĞIN TEORİK KÖKENLERİ

Okuma ve yazma gibi becerilerin ileri boyutunu temsil eden okuryazarlığın gelişiminde katkısı olan teoriler, kapsamı itibarıyla en temel gelişim evresi olan ilk çocukluktan itibaren konuşma yetileri, anlambilim ve diğer insanlarla olan ilişkiler konusunda eğitim hayatında etkin olmakta ve düşünce yapılarının gelişmesine katkıda bulunmaktadır. Çocukluktan yetişkinliğe kadar geçmiş yaşantıları ve öğrenmeleri aktif etmek yeni öğrenmelere kapı açarken bireyi bir bütünsel olarak geliştirmektedir. Bu noktada okuryazarlığa ilişkin görüşler bilginin yapılandırılması ve gelecek hayatın şekillendirilmesinde etkin olmaktadır. Okuryazarlığın teorik arka planı üç yaklaşım ile açıklanmaktadır: Yapılandırmacı, sosyokültürel ve ekolojik teoridir.

Yapılandırmacı Teoriler: yapılandırmacı teori tematik olarak çocukluğun kişisel yönüne odaklanmakta ve büyüme evresinde gelişim belirtisi olarak açıklanmaktadır.

Birey çocukluk döneminde içinde bulunduğu gelişim süreci ve tecrübelerini konu edinerek bilgiyi oluşturur. Çevreyle olan etkileşimler tecrübelerin anlaşılmasında ve zihinsel yapı inşasında aktiftir. Yapılandırmacı teori, Piaget'in bilişsel gelişim teorisi ve Frith'in okuma kazanımı teorisini kapsayan sistemli bir yapı göstermektedir.

- ❖ **Frith ve Piaget'in Teorisi :** Piaget bilişsel gelişim teorisiyle çocuğun gelişim evrelerini ve bilginin özümseme biçiminin okuryazarlığı geliştirdiğini ele alırken, Frith, teorisinde genç yaşta okuma eyleminde bulunan kişilerin alfabetik düzen hakkında farkındalık kazandığını ve okuryazar olma yolunda gelişme gösterdiğini belirtir (Piaget,1962: Frith, 1985).

Sosyokültürel Teoriler: Sosyokültürel Teoriler, yapısı itibariyle yapılandırmacı ile ekolojik teoriler arasında arabulucu işlevi görmektedir. Dolayısıyla sosyokültürel Teoriler, iş birliğini ve yakın çevre ile olan etkileşimin öğrenmeyi kolaylaştırdığını savunur. Teoriye göre gözlenebilir davranışlara ve yeteneklere odaklanmak analiz yeteneğini güçlendirirken konuşma ve iş birliği yeteneklerinin de gelişmesine katkıda bulunur. Kuramın ana temsilcileri Vygotsky ve Maria Clay'dir (Pegorraro Schull vd., a.g.k.).

- ❖ **Vygotsky'n Teorisi:** Vygotsky, geliştirdiği teoride çocuğun öğrenme sürecinin biçimlendirilmesinin toplumsal yönüne dikkat çekmektedir. Vygotsky' e göre bilişsel gelişim insanlarla olan etkileşimin bir ürünü olmasının yanı sıra bireyin öğrenmeyi özümsemesine katkıda bulunmaktadır. Teori temel anlamda çocukların tecrübelerine dayalı daha verimli öğrenme gerçekleştirdiğini savunurken bireyin yakınında bulunan kişilerin problem çözme ve potansiyelini gerçekleştirmesi üzerinde aktif rolü olduğunu da belirtmektedir (Vygotsky,1986: 1978).

- ❖ **Clay 'ın Teorisi:** Maria Clay ise teorisinde okuryazarlığın eğitimden sorumlu kişilerin çocuklar üzerindeki etkileşimine bağlı olarak desteklendiğini ve geliştiğini ifade ederken, çocukların gelişimsel tecrübeleri ve üst düzey sorumluluklarının geçmiş yaşantılara bağlı olarak şekillendiğini belirtmektedir. Okuryazarlığın erken evresinde çocuklara ait bilginin dönüşüm süreci ve problem çözme becerileri konusunda aktif rol alması ve paylaşım becerilerini

geliştirmelerine yönelik girişimleri okuryazarlığı geliştirecek önemli bir unsurdur (Clay,1991).

Ekolojik Teoriler: Ekolojik teori, bir çocuğun yapısının yakın ve uzak çevreye dayalı geniş toplumsal gruplarla şekilleneceğini ve bu karşılıklı sürecin çocuğun gelişimini etkileyeceğini vurgulamaktadır. En temel mantığı ile ekolojik teoriler, bir bireyin çocukluk evresinden itibaren çevrenin niteliğine ve eğitim öğretim hayatındaki işlevine odaklanmaktadır. Teorinin ana temsilcilerini, Bronfenbrenner ve Paul Freire oluşturmaktadır (Pegorraro Schull vd., a.g.k.).

❖ **Bronfenbrenner'in Teorisi:** Bronfenbrenner 'e göre bir bireyin gelişiminde etkili olan doğrudan ve dolaylı toplumsal faktörlerin ilişkileri okuryazarlığın gelişiminde önemlidir (Bronfenbrenner, 1979).

❖ **Freire 'nin Teorisi:** Eleştirel pedagojinin temsilcisi Freire' nin yaklaşımına göre okuryazarlık çeşitli özelliklerle değerlendirilen bir boyuta sahiptir. Ona göre bir kişi eğitim hayatında toplumsal, kültürel ve politik aktörleri anlamalı ve buna uygun bir düşünce yapısı oluşturmalıdır (Freire, 1979). Öte yandan Freire, eleştirel anlamda okuryazarlığın bireyin merak dürtüsünü harekete geçirmesinde etkili olduğunu, toplumsal anlamda sınırlar geliştirmelerinde ve yenilikçi düşüncelerinde aktif rol oynadığını belirtmektedir (Freire ve Macedo, 1998:104).

Şekil.2.1. Okuryazarlık Teorileri(Pegorraro Schull vd., a.g.k).

2.3. OKURYAZARLIKTA GÜNCEL EĞİLİMLER

2.3.1. Afet Okuryazarlığı

Olası bir afete karşı hazırlanma, arama-kurtarma ve eylemde bulunma faaliyetleriyle bilginin optimize edilmesine olanak veren becerilerdir (Çelebi ve Sarıkahya, 2022). Yeni bir tür olan afet okuryazarlığı kendi içinde 4 aşama ile bir yapı halini almıştır. Bu aşamalar şöyle belirtilebilir (Brown, Haun ve Peterson, 2014):

- *Temel Afet Okuryazarlığı*: “Afet” kavramını okuma, anlama.
- *İşlevsel Afet Okuryazarlığı*: Afete hazırlık, müdahale ve kurtarma mesajlarını takip etme
- *İletişimsel/Etkileşimli Afet Okuryazarlığı*: Yardım arama, afetle ilgili deneyimleri yönetme
- *Kritik Afet Okuryazarlığı*: Afetle ilgili bilgileri analiz etme ve güvenlikte kalma, başa çıkma, iyileşme yeteneğini artırmak için engelleri ele alma ve kişisel kontrol alma yetkisine sahip olma.

2.3.2. Ağ Okuryazarlığı

“İnternet Okuryazarlığı” veya “Web okuryazarlığı” olarak bilinen ağ okuryazarlığı, ağ teknolojilerinin bilgiye erişme ve aktif kullanımında gerekli olan yeteneklerdir (Bawden, 2001: 230).

2.3.3. Araştırma Okuryazarlığı

Temelini merak dürtüsünden alan araştırma, kuşku ve şüphe ile bilgiye ulaşmayı amaç edinmektedir. Günümüzde Dünyada ve Türkiye’de önemi git gide artan araştırma okuryazarlığı, bilgi toplumunun oluşmasında önemli bir faktördür. Bunun beraberinde bilim ve teknolojiye meydana gelen değişimler araştırmaya dair yeni bir görüş açısı ve kültür oluşturmaktadır. Araştırma okuryazarlığı, bir bakış açısı bir kültür dahilinde bireylerin zihinsel gelişimine ve entelektüel bilgi yapısına katkı sağlayan, doğru araştırma yapma becerileri kazandıran yeteneklerin toplamıdır (Erdem, 2019:69).

2.3.4. Bilgi Okuryazarlığı

Bilgi, insanın evrendeki varlığını meydana getiren unsurları tanımaya imkân veren bir olgudur. Okuryazarlığın bilgiyle olan etkileşimi, insanların kişisel alanlarına ve karmaşık durumlarına ilişkin bir bilgiyi nasıl değerlendirdiğini ve ilişkilendirdiğini açıklamaktadır. Bilgi okuryazarlığı, bilginin oluşturulmasında, erişiminde ve anlaşılmasında gösterilen çabaların bütünüdür (Lloyd,2010).

2.3.5. Bilgisayar Okuryazarlığı

Bilgisayar okuryazarlığı, bilgisayarı açıp kapamaktan ziyade en temel becerilerden itibaren bilgisayara dair tüm mekanizmaya erişime imkan veren ve bilgiyi bilgisayar aracılığıyla yapılandırabilmeyi sağlayan yeteneklerdir (Akkoyunlu ve Kurbanoglu, 2003).

2.3.6. Bilim Okuryazarlığı

Bilim okuryazarlığı kavramının isim babası Paul Dehart Hurt olmuştur. Bilim okuryazarlığı en genel anlamı ile, bilim ve teknoloji gerektiren konularda sorumluluk alma, karar verme ve zihinsel olarak kendini harekete geçirebilme becerisi olarak tanımlanmaktadır (Keskin, 2008, Süren, 2008, Çavaş, 2009).

2.3.7. Din Okuryazarlığı

Pratero (2007), Amerikan kamuoyuna yönelik yaptığı araştırmasının ardından din okuryazarlığını açıklamaktadır. Ona göre din okuryazarlığı; toplumsal hayatta yer alan dini kavram, sembol, görüntü, değer, inanç, uygulamalar, kutsal metinler, liderler, temalar ile anlatıları kavrayabilme ve kullanabilme becerisidir (Pratero,2007:13).

2.3.8. Finans Okuryazarlığı

Finans okuryazarlığı ile ilgili yapılan tanımlamalar kavramın tek bir tanımının olmadığını, kapsamının oldukça geniş olduğunu göstermektedir. En genel anlamıyla finans okuryazarlığı, bireylerin finansal ve mali terimleri kavrama ve ilgili konularda kullanabilme becerisi şeklinde açıklamak mümkündür (Servan ve Kaetser, 2008: 273).

2.3.9. Görsel Okuryazarlık

İlk defa 1968’li yıllarda John Debes tarafından ifade edilen görsel okuryazarlık, geçmişte dikkate alındığında kültürel ve tarihi birikimle şekillenen, görsel ve uzamsal eylemlerin ve sembollerin anlamlandırılmasıdır (Özengin,2022:27). İletişimin çalışma alanlarından biri olan görsel okuryazarlık 21. yüzyılın gerekli becerilerinden biri haline gelmiştir. Retorik biliminin konu alanına girmesi algının görsel materyaller üzerindeki yaratıcılık ve yorum yapma yetkinliğini de gerektirmiştir (Arheim,2021). Görsel okuryazarlık hakkında verilen teorik ve uygulamalı eğitimler, bu becerinin birey açısından birtakım kazanımları olduğuna dikkat çekmektedir (Feinstein-Hagerty, 1994; Ausburn ve Ausburn, 1978):

- Görsel öğrenmelerde beynin her iki lobunun etkin kullanımı bütünsel düşünce ve ifade yeteneğini geliştirir.
- Beynin sol lobunda yer alan soyut düşünceler somut hale gelir. Algı üzerinde olumlu etki oluşur.
- Farklı fikirler üretmeye yardımcı olur.
- Bireyin karar mekanizmasını destekler ve gelişimine yardımcı olur.
- Çevrede olup bitenleri görsel algı ile anlamlandırmayı sağlar.
- Düşünceler düzenlenir.
- Motivasyon sağlar
- Görsel materyaller aracılığıyla öğrenme süreci verimli ve aktif hale gelir.

2.3.10. Halkla İlişkiler Okuryazarlığı

Peltekoğlu (2011), halkla ilişkiler okuryazarlığına yönelik yaptığı açıklamada mesleğin gerektirdiği itibara vurgu yapmış, halkla ilişkilerin etik kodlara olan katkısının okuryazarlık bilincini oluşturduğundan bahsetmiştir. Ona göre halkla ilişkiler okuryazarlığı, gerçekleşen durum ve olaylar karşısında tarafsızlık ve olumlu düşünme gerektiren, sorgulama ve eleştirel düşünmeye dayalı bir süreçtir. Aynı zamanda halkla ilişkiler okuryazarlığı; oluşturulan içeriklerin, toplumun ve kurumun hedefleri için halkla ilişkilerin bir araç konumuna getirilmesidir (Peltekoğlu, 2011: 14-16).

2.3.11. Kültürel Okuryazarlık

İnsanların yaşadıkları topluma ve farklı topluma ait kültürel öğeleri bilmesi, doğru-yanlış analizi yapabilmesi ve uygun davranışlar geliştirebilmeleridir (Kafadar ve Şan, 2021).

2.3.12. Medya Okuryazarlığı

İlk kez 1930'lu yıllardan sonra Amerika Birleşik Devletleri'nde ortaya çıkan medya okuryazarlığı kavramı zamanla diğer Avrupa ülkelerinde gelişmeye devam etmiştir. Kitle iletişim araçlarıyla önem kazanan medya okuryazarlığı kişilere düşük ve yüksek seviyede yetkinlikler kazandırmaktadır. Düşük seviyeden yüksek seviyeye doğru ilerleyen bu süreç medya ürünlerinin kullanımı ve miktarının tanınmasıyla başlamakta, medya ürünlerinin yorumlanmasıyla yüksek seviyeye ulaşmaktadır (Güngör, 2020: 387; Potter, 1998: 261). Livingstone ve Bovill (1999)' a göre medya okuryazarlığı; çeşitli kaynaklardan elde edilen bilgileri eleştirel olarak değerlendirebilme; içeriği yapısına, şekline, etki gücüne ve sınırlarına yönelik kavrama becerileridir (Livingstone& Bovill, 1999). Silverblatt ve arkadaşları (2014), geliştirdiği medya okuryazarlığı ilkeleriyle medyanın doğrudan veya dolaylı olarak bıraktığı etkileri kontrol altına alabilmeyi kolaylaştırdığını belirtmektedir. Bu ilkeler şöyle ifade edilebilir (Silverblatt vd., 2014: 4-6);

1. Medyanın toplum üzerindeki etkisini kavramak
2. Kültürü anlamak konusunda medyayı temel unsur kabul etmek
3. Kitle İletişimin sistematüğini anlamak
4. Medya iletilerinin analiz edilmesi ve tartışılması için yöntemler geliştirmek
5. Medya içeriğinden daha fazla keyif alma ve takdir etmek
6. İnsanların bağımsız seçimler yapmasını ve eleştirel düşünmesini teşvik etmek
7. Medyadan sorumlu iletişim uzmanları olarak etkili ve sorumlu medya iletileri üretme yeteneği kazandırmak.

Potter'a göre medya üzerinde karşılaşılan içerikler bilişsel, duygusal, değerler ve estetiksel alanlarda değerlendirilerek bir karara varılabilmektedir. Ayrıca medyada eylemlerde bulunurken kategorik bir ayırım gözetmeksizin yaklaşım gösterme, medyaya yönelik yeteneklerimizi sürekli geliştirme, medyanın çok boyutluluğunu kabul ve kişiye

özgü kontrol gücü kazandırılması gibi ilkelere riayet ederek medya okuryazarlığı geliştirilebilmektedir (Potter, 1998: 261).

2.3.13. Sağlık Okuryazarlığı

Kavram olarak ilk defa 1974'lü yıllarda Scott K. Simonds tarafından '*Health Education as Social Policy*' isimli araştırmasında belirtilen sağlık okuryazarlığı en genel anlamıyla, insanların yaşamında sağlıkla ilgili eylemlerini, karar mekanizmalarını, iletişim biçimlerini ve hayat memnuniyetlerini etkileyen kazanımlar bütünüdür (Tatar, 2020). Nutbeam (2000)'e göre Sağlık okuryazarlığı kendi içinde üç grupta incelenmektedir:

1. **İşlevsel Sağlık Okuryazarlığı:** Bilme, anlama ve uygulama temeline dayalı olan bu aşama, sağlıkla ilgili olan kavramları anlama, tehlikelerin farkında olma ve sağlıklı eylemlerde bulunma gibi becerileri kapsamaktadır.
2. **İletişimsel Sağlık Okuryazarlığı:** Sosyal ve Bilişsel becerileri kapsayan bu aşamada kişiler sağlık kuruluşları ve personeli ile iletişim halindedir.
3. **Kritik Sağlık Okuryazarlığı:** Diğer iki aşamaya göre daha üst seviye becerilerden oluşan bu aşama bilişsel ve sosyal becerilerin sorgulama yeteneği ile eşgüdümünü içermektedir. Kişiler sağlıkları ile ilgili verileri değerlendirerek eleştirel olarak yeniden anlamlandırır; kişisel ve sosyal problemleri tespit ederek bunlara çözüm odaklı yaklaşabilmektedirler.

2.3.14. Teknoloji Okuryazarlığı

Kavramsal olarak endüstri alanına ilişkin birtakım teknikleri, materyalleri ve bunların kullanılma amacını içeren, insanın hayatını kolaylaştıran araç gereçlerin bütünü teknoloji olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2022). Teknolojik gelişmelerle birlikte toplumda meydana gelen değişim süreci bireylerin teknoloji konusunda gelişmesini ve bilinçlenmesini sağlamaktadır. Teknoloji okuryazarı bireyler, teknolojinin kullanım imkanlarından etkili bir şekilde yararlanırken aynı zamanda; Teknolojilerin neliğine ilişkin bilgi sahibi olur, bilgiyi bulurken eleştirel ve sorgulayıcı davranır. Teknoloji kullanımında aktif rol alır. Teknolojinin toplum ve ülke için olan önemini kavrayabilir (Bacanak vd., 2003).

2.3.15. Vatandaşlık Okuryazarlığı

Bireyin kamusal/ sosyal nitelikli olaylara ve sorunlara karşı olan bilinci, eğilimi ve diyalojik becerilerinin ifadesidir(Karadağ ve Kapusızoğlu, 2022)

2.3.16. Veri Okuryazarlığı

Bireylerin yapılandırılmış sorgu dili, ilişkisel veri tabanı, veri işleme tekniği, istatistiki yazılımları ve veri sunum yazılımları ile verilere erişimine, dönüştürmelerine ve değiştirmelerine olanak sağlayan becerilerdir(Schild,2004).

2.3.17. Yapay Zeka Okuryazarlığı

Yeni bir kavram olan yapay zeka okuryazarlığı(AI Literacy), kişilerin yapay zeka ile ilgili teknolojileri eleştirel bakış açısıyla değerlendirmeleri, yapay zekayı iletişim ve iş birliği alanlarında kullanmaları; zaman ve mekandan bağımsız olarak araç haline getirmelerine imkan tanıyan yetkinliklerdir (Long ve Magerko, 2020).

Şekil 2.2. Okuryazarlığın Tipolojisi

2.4. DİJİTAL OKURYAZARLIK

2.4.1. Dijital Okuryazarlığın Etimolojik Çerçevesi

Teknoloji, yeni internet kullanım becerileri ve araçları ile meydana gelen değişimler hayat tarzımızı şekillendirmekte, eğitim ve sosyal beceriler konusunda

yetenekler kazanmaktayız. Bulunduğumuz çağda meydana gelen değişim ve gelişmeler değerlendirildiğinde İletişim bilimci McLuhan'ın "Global Köy" adlı eserinde dünyayı küresel bir köy şeklinde tasvir etmesi teknolojinin araçsallığını ortaya çıkaran bir detay haline gelmiştir. Nitekim burada söz konusu olan araç-ileti ilişkisi aslında teknolojik evrenin verdiği mesajların insanlar, olaylar ve durumlar üzerinde nasıl bir etki bıraktığıdır (McLuhan, 2020). 1960'lı yıllarda Amerika Birleşik Devletleri'ne bağlı güvenlikten sorumlu bakanlık, muhtemel bir muharebe durumunda askeri yönden iletişimi ve koordinasyonu sağlamak amacıyla ARPANET'in kurulmasını planladı. Bu sayede bilgisayarlardaki veri ve bilgilerin diğer sistemlerle paylaşımına olanak tanındı. Böylece internetin temeli atılmış oldu. (Clarke ve Knake, 2010). Birden fazla ağ arasında etkileşim sağlayan bu mekanizma belirli kurallara bağlı işlerken bilişim ile bir döngü kurmakta insanlara kolaylık ve dezavantaj yönden çıktı sunmaktadır (Laar vd., 2017). Arap Baharı olaylarıyla devam eden bu teknolojik inovasyon Dijital Medya'nın gündem haline gelmesini hızlandırmıştır. Latince kökenli bir kavram olan '*digital*' & '*dijital*' kelime anlamı olarak '*sayısal*' veya verilerin ekran üzerindeki gösterimi olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2022). Dolayısıyla dijital ile medyanın etkileşiminin bir ürünü olan dijital medya, özellikleri bakımından insanlar için çekici bir olgu halini almıştır. Bunun beraberinde teknolojinin medya üzerindeki akıl almaz gelişimi dijital medya kavramının birçok alan üzerinde hakim olmasını kolaylaştırmıştır (Bennett ve Segerberg, 2012). Dijital medya tam olarak; ağ toplumunun oluşumuna zemin hazırlayan, etkileşimde insanları bir sınıra hapsedmeksizin gelişim odaklı dönem olarak ortaya çıkmıştır. Dijital medyanın etkileşimli, eş zamansız ve bireyler üzerindeki kitlesizleştirme özelliği ile bütünleşen sanal evren yeni bir dönemi başlatırken kullandığımız dijital araçlara yeni ve fonksiyonel özellikler kazandırmıştır (Kırık, 2017: Taylan vd, 2008). Bu gelişmelerin etkisinde kalan kişilerin ihtiyaçları, yaşam biçimleri ve beklentileri, bilgiye ulaşım ve teknolojiyi kullanım bakımından aktif role sahip olmuştur (Karabacak ve Sezgin, 2019). Dijitalleşmenin arttığı ve web endüstrisinin geliştiği günümüzde bilgi ve işlemlerin gerçekleştirilmesi noktasında insanlar birçok dijital medya araçlarıyla işlemlerini gerçekleştirebilir duruma gelmiştir. Medyanın yeni görünümünün göstergesi olan dijital medya McDonald'slaşmanın hüküm sürdüğü toplumları dijital toplum ile kıyaslayarak onların kalıplayıcı veya korku kültürü temalı bir yaşam felsefesinden sıyrılıp anlamlı yaşama doğrultusunda eylemlerde

bulunmalarını ve teknolojik savaşa ortam hazırlayan dijital dünyanın olumsuzlukları ile baş edebilmelerini ilke edinen ‘‘Dijital okuryazarlık’’ kavramının doğmasını zorunlu kılmıştır (Chalkiadaki, 2018). 1990’lı yıllardan itibaren bilgi ve iletişim teknolojilerine bağlı olarak yaşanan gelişmeler sonucunda ortaya çıkan dijital okuryazarlık, medya okuryazarlığının yeni bir türü olarak gelişmiş ve her yaştan bireyin teknoloji kullanımına yönelik farkındalığını artırmak için önemli bir kazanım haline gelmiştir (Sağıroğlu vd., 2020:19). Özellikle 1970’li yılların sonlarında bilgisayar ve medya okuryazarlıklarının çatısı altında gelişen dijital okuryazarlık kavramı, Paul Glistter tarafından ortaya atılmış ve yeni yüzyıl temel becerileri arasında yerini almıştır (Buckingham, 2009). Glistter’a göre dijital okuryazarlığı güçlendirmenin yolu teknolojiye ayak uydurmak veya klavye tuşlarından ziyade düşünce ve fikir gücüne olan yatırımlara dayanmaktadır. Yani kişi düşüncelere hitap edebildiğinde, fikirlere hükmedebildiğinde profesyonelliğini ve uzmanlığını diğer insanlara doğrudan ve dolaylı yollarla yansıtabilecektir (Glistter, 1997). İngilizce anlamıyla ‘‘digital literacy’’ olarak geçen dijital okuryazarlık günümüz teknoloji çağında bireyler açısından gerekli beceriler haline gelmiş böylece dijital dünyanın değerlendirilmesine imkân tanımaktadır (Ayhan, 2016).

2.4.2. Dijital Okuryazarlığa İlişkin Tanımlar

Paul Glistter (1997: syf .2-34), aynı isimle yazdığı kitabında dijital okuryazarlığı spesifik şekilde açıklamaktadır:

‘‘Dijital okuryazarlık, bilgisayar aracılığıyla sunulduğunda çok çeşitli kaynaklardan gelen bilgileri birden çok biçimde alma ve kullanma yeteneğidir.[...] Kavram okuryazar olmanın ötesinde erişilen enformasyonu değerlendirme ve karşılaşılan problemi çözme becerilerini de kapsamaktadır, bunları yapabilmek için de bir dizi becerileri gerektirir.’’

Yerli ve yabancı literatürde yer alan Dijital okuryazarlığa dair tanımlardan bazıları ise şöyledir;

- ✚ Bali (2016)’ya göre dijital reform sürecinin bir getirisi olan dijital okuryazarlık; insanlara gerçek hayata yönelik deneyimler kazandıran otantik bileşenlerin dijital dünyada öğrenilmesi olarak tanımlanmaktadır (Bali, 2016).

- ✚ Beetham ve Sharpe (2011), dijital okuryazarlığı; kişinin bireysel, akademik ve profesyonel kullanım ekseninde bir dizi teknolojiyi kendine güvenli ve çevik bir uygulayıcı olma amacıyla işlevsel erişim, beceriler ve uygulamalar kazanması olarak tanımlarken, dijital okuryazarlığın erişim ve işlevsel becerilerden daha üst düzey yetenekler ve kimliğe doğru bir gelişim süreci olduğundan bahsetmektedir (Beetham ve Sharpe, 2010: Beetham ve Sharpe, 2011).
- ✚ Spiers ve Bartlett (2012), dijital okuryazarlığı; dijital içeriğin bulunması, üretilmesi ve paylaşımından oluşan entelektüel beceriler olarak tanımlamakta ve bu süreçte eleştirel değerlendirme yöntemlerinden yararlanmak gerektiğinden bahsetmektedir (Spiers ve Bartlett, 2012).
- ✚ Sağıroğlu ve araştırmacı arkadaşları (2020) dijital okuryazarlığı; dijital platformları kullanırken kişilere, uygulamalara, mekanlara saygı çerçevesinde kendini geliştirebilme ve kişisel verilerini oluşabilecek zararlı durumlara karşı koruma yeteneği olarak tanımlamaktadır (Sağıroğlu vd., 2020: 21).
- ✚ Selfe ve Hawisher (2004)'e göre dijital okuryazarlık; insanların teknolojiye yönelik kullanım düzeylerini, farkındalıklarını, toplumsal eylemlerini, değerlerini, fikirlerini, sosyal ve siyasi anlamdaki inançlarını oluşturan ve biçimlendiren yeteneklerin tamamıdır (Selfe ve Hawisher, 2004).
- ✚ Başka bir tanıma göre dijital okuryazarlık; bilgi iletişim teknolojilerinin gücünü eğitim, sağlık, ticaret, sanayi, yenilikçi ve yaratıcı girişimlerin ilerlemesinde kullanma ve değerlendirme becerisidir (Ministry of Education, 2003'ten akt. Martin ve Grudziecki, 2006).
- ✚ Martin dijital okuryazarlığı: yapıcı sosyal eylemi mümkün kılmak için belirli yaşam durumlarının bağlamı ve bu süreci yansıtmak için kişilerin dijital enformasyonu iyi tanınması, ulaşabilmesi, yönetebilmesi, organize edebilmesi, değerlendirebilmesi, analiz edebilmesi ve bunlardan yeni bilgiler ile medyatik ifadeler oluşturma yeteneği olarak tanımlamıştır (Martin, 2006: 155).
- ✚ Ng (2012), yeni yüzyıl becerisi olarak ele aldığı dijital okuryazarlığı, sosyo-duygusal yeterlilikler olarak değerlendirirken, sanal ortamlarda insanların bilişsel, teknik ve sosyal olarak öğrenme becerilerini kapsayan bir kavram olduğundan bahsetmektedir.

- ✚ Eshet ve Alkalai'ye göre Dijital okuryazarlık, bir teknolojiyi doğru kullanmak veya çalıştırmaktan çok bu araçların veya içeriğin gerektirdiği birtakım nitelikleri de içinde barındıran çok kapsamlı bir yapı göstermektedir. Bu kapsamda verileri kopyalama, işitsel ve görsel içerikleri anlamlandırma, farklı içerik ve araçlar oluşturma noktasında var olan teknolojiden yararlanmak ve bilgiye erişimde teknolojinin belirlenen temel kurallarına uyum sağlanması olarak da kendini göstermektedir (Eshet-Alkalai, 2004).
- ✚ Hogue ile Payton (2010)' a göre dijital okuryazarlık; dijital teknolojilerin eleştirel, yaratıcı, seçici ve güvenilir amaçlara hizmet edecek şekilde kullanımınıdır (Hogue ve Payton, 2010: 19).
- ✚ Bayrakçı (2020), dijital okuryazarlığı; insanların gelişen teknolojiye ve sınırsız veri kaynaklarına erişiminde etkisi olan dijital yetkinlikler sistemi olarak tanımlamıştır (Bayrakçı,2020).

2.4.3. Dijital Okuryazarlığın Özellikleri ve Dijital Okuryazar Bireyler

Dijital okuryazarlık aklın işlevini yerine getirmesini gerekli kılarken mantıklı ve rasyonel düşünmeye de ortam hazırlamaktadır (Alpian vd., 2022) Sadece internet ve medya kullanımının ötesinde kişilere beceri kazandırmaktan çok farkındalık, açık görüşlülük, tarafsız fikir yapısı ve kültür bilincinin inşasında da önemli görevler üstlenen dijital okuryazarlığın sekiz temel özelliği bulunmaktadır (Leu vd., 2017):

- 1) İnternet ve medya bilgiye ulaşma konusunda vazgeçilmez bir araçtır.
- 2) Dijital okuryazarlık bilinci İnsanlar için gereklidir.
- 3) Dijital okuryazarlık rehber görevi görmektedir
- 4) Dijital okuryazarlık ana kaynağını eleştirel medya okuryazarlığından alır.
- 5) Dijital okuryazarlık çok boyutlu bir yapıya sahiptir
- 6) Dijital okuryazarlık için yeni stratejiler gereklidir.
- 7) Dijital okuryazarlık disiplinlerarası beceriler dizisidir.
- 8) Dijital okuryazarlık eğitim ve öğretim sürecinde yol gösterici olmaktadır.

Dijital okuryazarlığa sahip kişiler; medya platformlarında çeşitli özellikleri olan kaynaklara ulaşma, paylaşma ve elektronik dergi gibi ortamlarda yayınlama gibi eylemler gerçekleştirirken, yeni içerikler oluşturma, iş birliği yapma, fikirlerini paylaşabilme, parola ve avatar oluşturabilme ile zaman yönetimi gibi eylemlerin

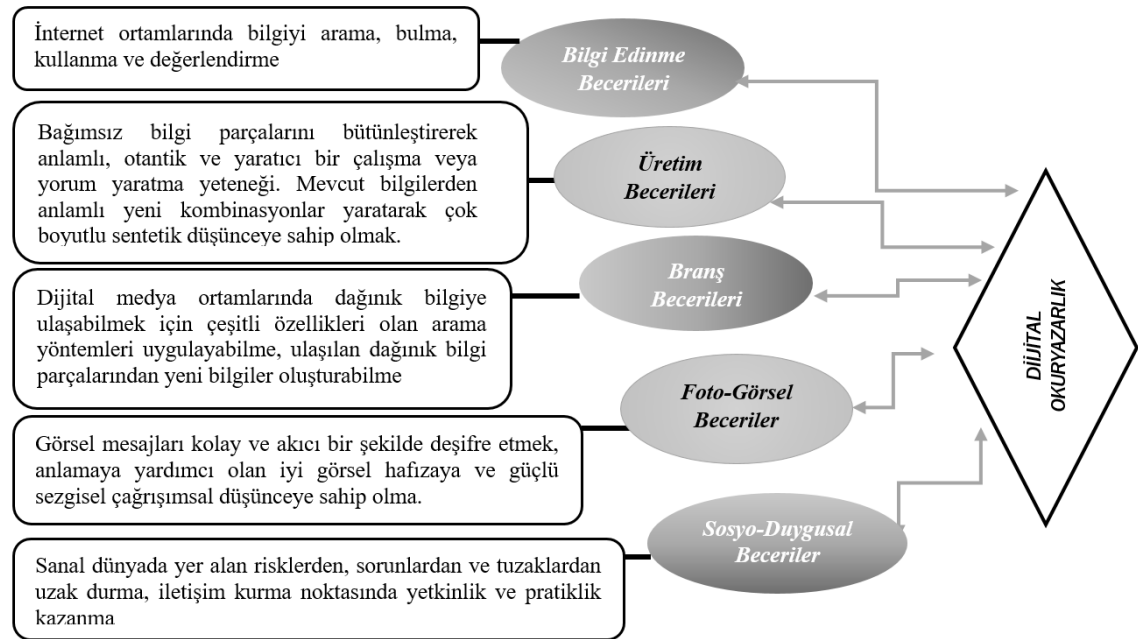
farkındadırlar (Ng, 2012). Bayrakçı' ya göre dijital okuryazarlık konusunda yetkinliğe ulaşan kişiler; toplumsal ve gündelik yaşamda dijital mecralarda bireysel ve hukuki hakların devam ettiğinin farkında olur, şahsına ve başka insanlara ilişkin bilgileri korumak konusunda bilinçli davranır, bilgilerin doğruluğunu teyit eder, siber dünyada zorbalık, taciz vb. eylemlerin etik ve hukuki sorumluluklarının farkında olur, bilişsel ve ahlâkî gelişimde etkisi olan oyun ve içeriklerin analizini yapar ve ayırt edebilir. Çevrimiçi dünyada gerçekleşen davranışların kayıtlara geçtiğinin bilincinde olur. Telif ve patent ihlali konularında yasal sorumluluklara uygun hareket eder. Yazılım türlerini ve amaçlarını ayırt eder bilgi sahibi olur. Bilgisayara ilişkin sistemsel konularda beceri kazanabilir, internet siteleri hakkında bilgi sahibi olur ve internet sitelerinin güvenilirliğini sağlayabilir. Dijital sağlık MHRS, E-NABIZ, HES kodu yönetimi vb., ve idari işlemler için E-devlet hizmetlerini etkili kullanabilir. Teknolojinin gelişmiş uygulamalarını gündelik hayatta bilinçli kullanabilir. Telefonda bulunan uygulamalarla To Do List oluşturup, zeka oyunu vb. işlemler gerçekleştirebilir. Dijital ortamda video oluşturmak ve paylaşmak gibi eylemlerde bulunabilir. Dijital programlama dili öğrenebilir. Bilinmeyen uygulamaların kişisel verilere ulaşmasına sınırlama getirebilir. Sosyal platformlardaki ayarları yönetebilir. Web tasarım uygulamalarını aktif kullanabilir. Blog ve forum sayfalarında paylaşım yapabilir. Dijital teknolojileri imaj oluşturmada araç haline getirebilir. Ayrıca ilgi alanına giren programlama uygulamalarını aktif bir şekilde kullanılabilir (Bayrakçı,2020:38-39). Dijital okuryazarlığa sahip kişilerin en belirgin özelliklerinden biri, internet platformlarında karşılarına çıkan sorunların çözümünde bilgiyi iyi yönetebilme ve organize edebilmeleridir (Onursoy, 2018). Milli Eğitim Bakanlığının belirlediği kriterlere göre dijital okuryazarlık kriterlerine sahip bir kişi; özgün düşünebilir, alışlagelmişin dışında fikirler, görseller geliştirebilir. Sunum-ödev hazırlayabilir, çeviri yapabilir, dijital asistan uygulamasını kullanabilir, internet sayfasını isteği doğrultusunda tasarlayarak kişisel hale getirebilir, dijital aktarmayı düşündüğü bir videoyu veya görseli sesli olarak metin haline getirebilir. Başkalarıyla dijital ortamda ekip çalışması yapabilir, bireysel itibarını yönetebilir. Korsanlık ve doxing gibi haksız durumlara etik kurallar çerçevesinde müdahale edebilir ve ifade özgürlüğüne önem verir. Sorun ve kriz yönetimini etkili bir şekilde yaparken, karar verme gibi bilişsel süreçlerini yönetebilir.

Dijital ortamlarda topluma, devlete ve ülkeye ilişkin insani ve vatandaşlık görevlerini yerine getirebilir (MEB, 2020).

2.4.4. Dijital Okuryazarlığın Boyutları

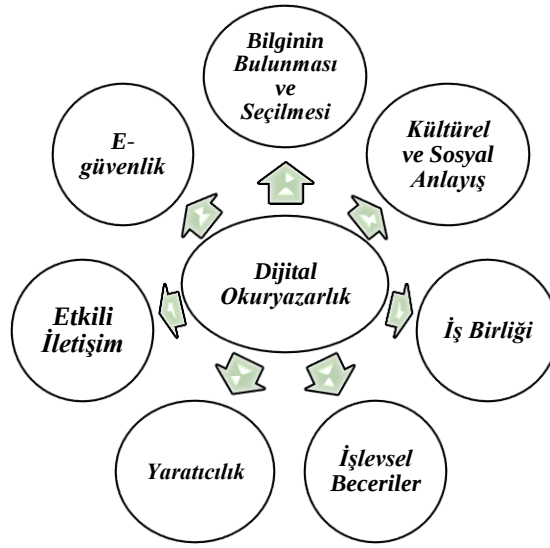
Dijital okuryazarlığın içerisinde yer alan bileşenler bir bütün haline getirildiğinde farklı yetenekleri beraberinde getirmekte bu da çağa ayak uydurma konusunda kolaylıklar sağlamaktadır. Covello 'ya ait dijital okuryazarlık boyutu; Enformasyon okuryazarlığı, bilgisayar okuryazarlığı, medya okuryazarlığı, iletişim okuryazarlığı, görsel okuryazarlık, teknoloji okuryazarlığı vb. alt disiplinlerden oluşmaktadır(Covello,2010)

Eshet-Alkalai ve Hamburger (2004); foto-görsel beceriler, üretim becerileri, bilgi edinme becerileri, branş becerileri ve sosyo-duygusal becerilerden oluşan dijital okuryazarlık boyutunu geliştirmişlerdir (Eshet ve Hamburger,2004).

Şekil 2.3. Eshet-Alkalai ve Hamburger 'in Oluşturduğu Dijital Okuryazarlık Boyutu (Eshet ve Hamburger,2004).

Hague ve Payton (2010), geliştirdiği dijital okuryazarlık boyutunda yedi bileşenden bahsetmiştir. Bunlar; e-güvenlik, etkili iletişim, yaratıcılık, işlevsel beceriler, iş birliği, kültürel ile sosyal anlayış ile bilginin bulunması ve seçilmesinden oluşmaktadır (Hague ve Payton, 2010).

Şekil 2.4. Dijital Okuryazarlık Boyutları (Hogue ve Payton, 2010).

Martin ve Grudziecki (2006), dijital okuryazarlığı düzeylere ayırmış ve üç boyutlu bir yapı oluşturmuşlardır. 1. *Düzy (Dijital Yeterlilik)*; fark etme, tanıma, eleştirme, değerlendirme, bilinçlenme ve algıların dijital becerilerle şekillenmesidir. Kişiler burada bir durumu veya eylemi fark eder, kaynağını bilir, olumlu ve olumsuz yönlerini analiz edip eleştirir değerlendirir. 2. *Düzy (Dijital Kullanım)*; Modelin en önemli boyutu olan bu seviyede teknolojiyi problemlerin giderilmesinde bir araç haline getirmek amaçlanır ve dijital yeterlilikteki beceriler burada uygulanır. 3. *Düzy (Dijital Dönüşüm)*; yenilikçi ve yaratıcı perspektifte uzmanlık gerektiren dijitalle bağlı değişim sürecini kapsamaktadır (Martin ve Grudziecki, 2006).

1.Düzy: *Dijital Yeterlilik*: Beceriler, kavramlar, yaklaşımlar, tutumlar vb.

2.Düzy:*Dijital Kullanım*: Profesyonel/disiplin uygulaması

3. *Düzy: Dijital Dönüşüm*: yenilik/yaratıcılık

Şekil 2.5. Martin ve Grudziecki Tarafından Oluşturulan Dijital Okuryazarlık Boyutu (Martin ve Grudziecki, 2006).

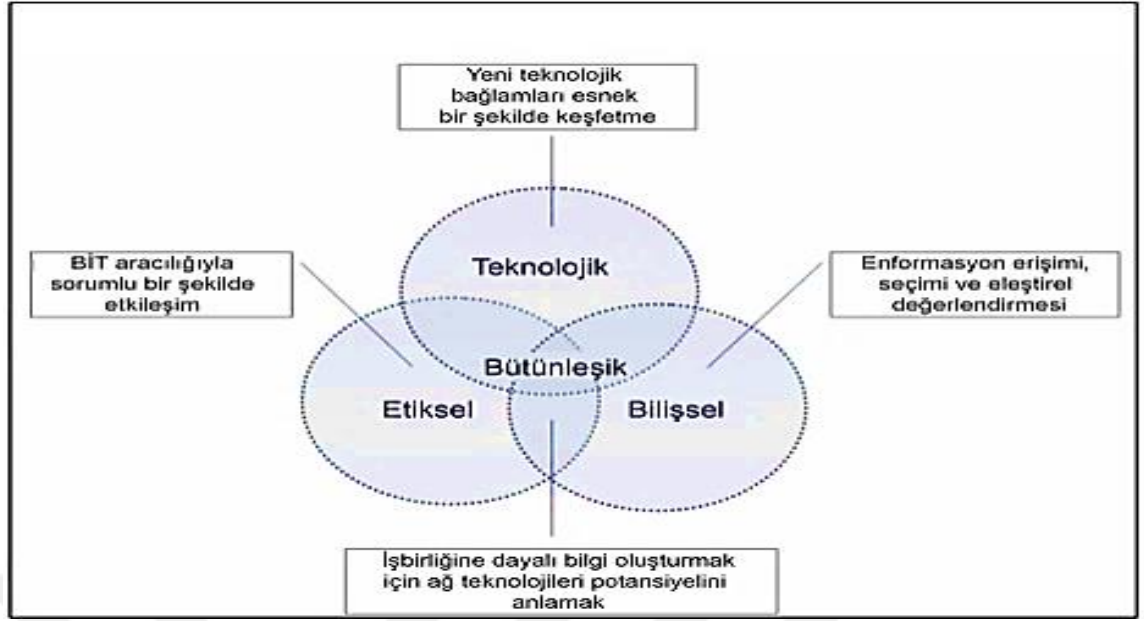
Ng (2012) nin geliştirdiği dijital okuryazarlık boyutu bilişsel, duygusal ve teknik olarak üç bileşenle açıklanmaktadır. *Bilişsel bileşen*; dijital dünyayı doğru ve etkili bir şekilde değerlendirme, bilgi üretme, doğru bilgiyi seçme ve kullanma ile ilgili etik ve

yasalara uygun konulardan oluşmaktadır. Bilişsel boyutta, online ortamlarda arama optimizasyonlarının kullanımında bilinçli davranmak, bilgiyi eleştirel görüşle ele almak, değerlendirmek ve amaca uygun kullanmak esastır. Kişiler bu aşamada sorumluluk kazanmayı ve ilgilendiği teknolojik uygulamaları öğrenirken dijital tabanlı materyalleri kopyalar, etik ve ahlaki kurallara göre enformasyon kaynağı haline getirir. Sosyo-*Duygusal bileşen*; kişilerin dijital dünyada eğlenme, gizlilik, sosyalleşme vb. konularda eylemlerini kapsamaktadır. *Teknik bileşen*; günlük faaliyet ve öğrenim süreçlerinde eleştirel iletişim teknolojilerini kullanmak için teknik ve işlevsel becerilere sahip olmak gerektiğini belirtir (Ng, 2012).

2.4.5. Dijital Okuryazarlık Modelleri

Dijital okuryazarlığın açıklanması konusunda yararlanılan modeller; ‘‘ Calvani ve ark.nın dijital okuryazarlık modeli’’, ‘‘ Chetty vd.nin dijital okuryazarlık modeli’’, ‘‘ Hobbs ’un dijital medya okuryazarlık modeli’’, ‘‘ Jisc’in dijital okuryazarlık modeli’’, ‘‘Almas ve Krumsvik ’in katmanlı dijital okuryazarlık modeli’’ ve ‘‘Bayrakçı’nın dijital okuryazarlık modeli’ ’dir. Tüm modellerden genel anlamda bahsedilerek çalışmanın temellendirildiği dijital okuryazarlık envanteri dijital yetkinliklere odaklanarak tercih edildiği için Bayrakçı’nın modeli üçüncü bölümde uygulamalı olarak incelenecektir.

Calvani, Fini ve Ranieri (2009), geliştirdiği dijital okuryazarlık modelinde teknolojik, bilişsel ve etik olarak üç boyuttan bahsetmiştir. İlk boyut olan teknolojik boyut; yeni teknolojik gelişmeleri fark etme ve kullanabilme becerisi yer almaktadır. İkinci boyut olan bilişsel boyutta, bilgiye doğru kaynaklardan erişim ve erişilen bilgilerin değerlendirilmesi bulunmaktadır. Son boyut ise etiktir. Burada bilgi iletişim teknolojilerinin etik ve sorumluluklara uygun kullanımı vardır. Dijital yeteneği oluşturan bu üç boyut, teknolojik gelişmelere adapte olabilme, veriyi, enformasyonu ve bilgiyi eleştirel bakış açısıyla değerlendirebilmek gibi yetenekleri gerekli kılmaktadır. Ayrıca kendine ve başkalarına yönelik etik ve ahlaki davranışlarının gerekliliğini de ortaya koymaktadır (Calvani vd.,2009).

Şekil 2.6. Calvani vd. 'nin geliştirdiği Dijital Okuryazarlık Modeli (Calvani, Fini ve Ranieri, 2009: 187).

Chetty ve arkadaşları (2017), beş türde incelediği modelde her bir okuryazarlık türündeki teknik, bilişsel ve etik boyutlarını yetersiz bulmuş ve farklı bakış açılarıyla değerlendirmişlerdir. Onların görüşüne göre küresel anlamda gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde (G20) gelir düzeyinin düşük ve orta olarak sınıflandırılması ile alt yapının yeterli olmaması gibi faktörler dijital anlamda eşitsizliği meydana getirmektedir (Chetty vd. 2017:2). Amerikan medya Okuryazarlığının önemli temsilcilerinden biri olan Renee Hobbs, dijital okuryazarlığı ‘‘dijital medya okuryazarlığı’’ olarak tek bir çatı halinde ele almaktadır. Modelde süreç ve yeterlilik kapsamında ele alınan beş tür yeteneğe yer verilmiştir; erişim, analiz/değerlendirme, içerik oluşturma, yansıtma/ifade etme ve harekete/eyleme geçiş (Hobbs, 2010: 19).

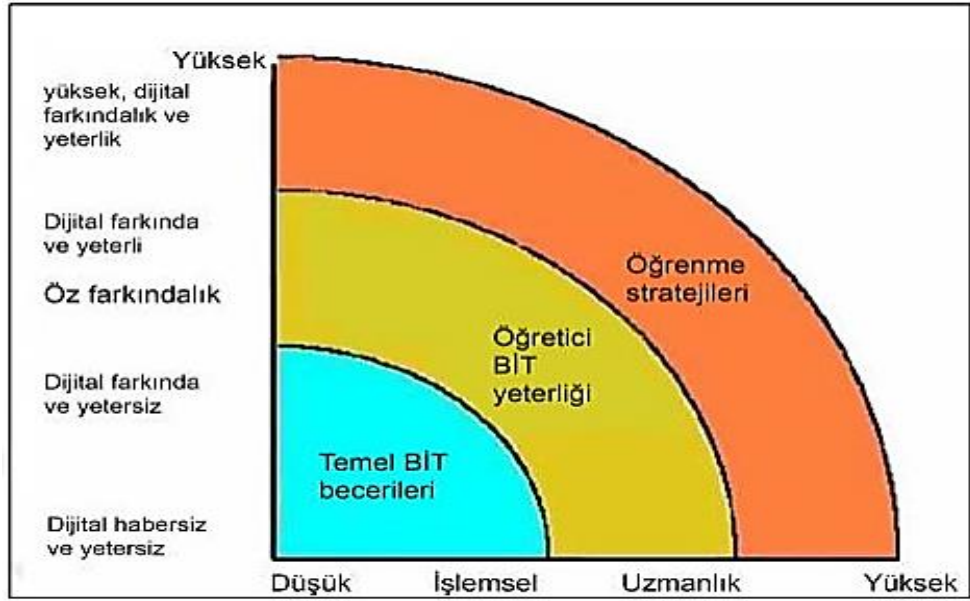
- ❖ *Erişim:* Uygun bilgiyi aramak ve amaca uygun kullanım için teknolojik araçlardan yararlanmak.
- ❖ *Analiz ve Değerlendirme:* Oluşturulan ileti ve mesajın olumlu ve olumsuz getirilerini eleştirel görüşle değerlendirmek.
- ❖ *İçerik Oluşturma:* Amaca ve hedef kitleye uygun yenilikçi içerikler oluşturmaktır.
- ❖ *Yansıtma veya ifade etme:* Medya araçlarının kişinin düşünce ve eylemlerine olan etkilerini davranışlara uygulanması.

- ❖ *Harekete- eyleme geçiş:* Gruplarda, kişisel, mesleki ve aile hayatında bilgiyi paylaşmak, sorunları çözmek amacıyla yerel veya uluslararası düzeydeki topluluklara katılma becerisidir.

Jisc (2014)'in geliştirdiği model dijital okuryazarlığın bağlama bağımlı olduğunu belirtmektedir. Yani ona göre dijital enformasyonun kodlandığı dijital mekanlar bilginin geri getirilmesine kolaylık ve verimlilik katmaktadır. Modelin yedi unsuru dijital okuryazarlığın potansiyelinin gelişmesinde ve gerçekleşmesinde rol alan argümanlardır. Bunlar şu şekilde ifade edilebilir (Jisc, 2014):

- Medya okuryazarlığı
- Bilgi okuryazarlığı
- Dijital burs
- Öğrenme yeteneği
- İletişim ve iş birliği
- Kariyer ve kimlik yönetimi
- Bit okuryazarlığı

Krumsvik ve Almas (2007) tarafından oluşturulan model daha çok eğitimsel hayata vurgu yapmaktadır. Burada önemli olan eğitimden sorumlu kişilerin dijital konulardaki yetkinlik seviyelerini belirlemektir. Yatay ve dikey eksenli modelde yatay eksen; dijital okuryazarlığın yetenek özelliğine odaklanırken dikey eksen ise; kişilerin dijital okuryazarlık konusundaki farkındalıkları ön planda tutulmuştur. Modelde eksenler arasında belirgin bir fark bulunmamakta ve eksenler katmanlarla açıklanmaktadır. İlk katmanda temel bilgi teknolojileri, ikinci katmanda öğretici bilgi iletişim teknolojileri, üçüncü katmanda ise öğrenme stratejileri yer almaktadır. Almas ve Krumsvik bu katmanlar haricinde “*building*” adında bir kavram olduğuna da dikkat çekmekte bu kavramı dijital etik ve ahlak değerleri olarak açıklamaktadır (Krumsvik & Almas, 2007).

Şekil 2.7. Almas ve Krumsvik'in geliştirdiği Dijital Okuryazarlık Modeli (Almas & Krumsvik, 2007: 487)

Bayrakçı, geliştirdiği modelde dijital okuryazarlığı sosyal, etik, günlük kullanım, genel bilgi, mahremiyet ve üretimden oluşan 6 beceri ve yetkinlik boyutlarıyla ele almıştır Bayrakçı (2020) tarafından geliştirilen model boyut ve maddeleriyle birlikte aşağıda Şekil 2.8' de belirtilmiştir:

Şekil 2.8. Bayrakçı Tarafından Geliştirilen Dijital Okuryazarlık Modeli (Bayrakçı, 2020).

Gizlilik ve Güvenlik Boyutu: Kişilerin verilerini, kişisel bilgilerini ve fotoğraflarını kapsayan alandır.

Profesyonel Üretim Boyutu: Dijitale ilişkin temel ve ileri seviye becerilerde uzmanlaşmaktır.

Günlük Kullanım Boyutu: Bireyin internet ve medyadaki yurttaşlık davranışlarını bilmesi, depolama, online yayına bağlanma, alışveriş yapma ve sosyal ağlarda gezinmesi gibi fiillerini kapsayan alandır.

Sosyal Boyut: Kişinin sosyal ve gündelik hayatına yönelik eğlence bilgilendirme gibi amaçlarla medya platformlarında yaptığı yayınlar, ürün tanıtımı pazarlaması, internet sitesi tasarımı ve diğer insanlarla etkileşim sağladığı alandır.

Etik ve Sorumluluk Boyutu: İnsani ve bireysel değerlerin bilincinde olarak, ahlaki yönden doğru olanı yapmanın tercih edildiği alandır.

Genel Bilgi ve İşlevsel Beceriler: Teknolojik aygıtlar hakkında bilgi sahibi olarak, gereken uygulamaların yapıldığı alandır.

2.5. DİJİTAL OKURYAZARLIĞI BELİRLEYEN AKTÖRLER

2.5.1. Dijital Algı

Algı, kişinin ön öğrenmeleri sonucu çevresiyle olan ilişkilerini belirleyen farkındalığı olarak tanımlanmaktadır (Arğın, 2021: 7). Medyanın psikolojik yönü algının dijitalleşmesine ortam hazırlamıştır. Dijital algı; bireylerin hisleri aracılığıyla eriştiği enformasyonları dijital dünyada yapılandırması işlevidir (Bağcı, 2017). Dijital mekanlarda algı, gelişmeleri ve kişisel durumları yorumlama noktasında bizatihi işlevsel konumdadır (Ayhan ve Çakmak, 2018).

2.5.2. Dijital Bölünme

Dijital Bölünme, birbirinden ayrı niteliklere, konumlara ve imkanlara sahip grupların internet teknolojiler konusundaki farklılıklarının temsidir (Cullen,2001). Dijital uçurum/bölünme olarak kaydedilen farklılıklar kolaylık ve zorluğuna göre bilgiye ulaşım, hane halkının internet kullanım oranı, ülkenin teknolojiye yönelik

yeteneği ve internet teknolojilerini kullanım amaçları bakımından veriler sunmaktadır (Van Dijk ve Hacker, 2000). Eğitim alanında öğrencilerin veya eğitimcilerin sosyal ağlar ile ilgili bilgisi, dijital araç kullanım seviyesi, demografik özellikleri ve internete olan ilgi düzeyi dijital bölünme konusunda farklılıkları betimleyen unsurlardır. Dijital bölünme üç aşamadan oluşmaktadır. 1. *Aşamada*; dijital bölünme insanlar arasındaki uçurum olarak nitelendirilirken, kişilerin teknolojiye ulaşım konusunda erişebilenler ve erişemeyenler olarak iki sınıfa ayrıldığı görülmüştür. 2. *Aşamada*; kişilerin dijital teknolojilere yönelik yetenekleri ile performansını değerlendirmesi ve bunları sayısal ifadelerle kaydetmesi önemlidir. 3. *Aşamada* ise, teknoloji kullanımının kitleler üzerinde bıraktığı etki, dijital yeteneklerin insanları gruplaştırması ve BİT' in insanlara olan yararı önemli hale gelmektedir (zsoy, 2020).

2.5.3. Dijital Bürokrasi

Kod, algoritma ve platform gibi birçok alanda geniş bir yelpazeye sahip dijital teknolojik ürünlerin alt yapısını oluşturan dinamik ve hareketli veri dünyasıdır. Dijital bürokrasi insanların dijital dünyaya yönelik bilgi ve tecrübelerini artırırken veri bilimine ilişkin profesyonel ve donanımlı bireyler haline gelmelerini mecbur kılmaktadır (Sarıtürk, 2022).

2.5.4. Dijital Devlet

Dijitalleşmenin kamusal alana yansımaları devlet hizmetlerinin dijital platformlara entegre edilmesine imkan vermiştir. Bu kapsamda dijital devlet; kamusal hizmetleri halka sunma, bit teknolojilerini amaca yönelik kullanma ve yararlanma yönüyle hızlı, etkili, etkin, şeffaf ve yaygın bir idari organizasyonun oluşturulmasıdır. Dijital devlet 4 kritik aşamaya bağlı bir yapı göstermektedir. 1. Aşamada daha çok tek yönlü bilgi verme yer alırken, 2. Aşamada iletişim çift yönlü olmakta, idare ile halk arasında etkileşim meydana gelmektedir. 3. Aşamada, idari kurumlar online ortamlarda hizmetler vermektedir. Son aşamada ise tek bir adrese bağlı hizmetler yeknesak şekilde gerçekleştirilmektedir (Karasoy ve Babaoğlu, 2020).Dijital devlet gerek yurttaşları gerekse de kamusal yönüyle birtakım faydalara aracılık etmektedir (arıkı, 2010: 101; etinkaya, 2010: 74):

- ✍ Kamusal hizmetin sunumuna ve özelliklerine farklılık katar.
- ✍ Yer ve zamandan bağımsız olarak devlet-halk etkileşimi artar ve hizmetler daha da yaygınlaşır.
- ✍ E-demokrasiye imkan verir ve kolaylaştırır.
- ✍ Kamu kurumları, eğitim merkezleri ve örgütlerde verimlilik artar.
- ✍ Devletin hizmet kalitesi artar.
- ✍ Yönetimsel anlayışa yenilik katar.
- ✍ Hata payı azalır, elektronik ortama uyumu sağlar ve işlemler hızlanır.
- ✍ Bilgiye ulaşım kolaylaşır ve şeffaf bir nitelik katar.

2.5.5. Dijital Diplomasi

Diplomasi; uluslararası arenada ülkelerin politik hedeflerini resmi yöntemlerle uygulaması olarak bilinmektedir (Arı, 2010). Dijital diplomasi ise ülkelerin problemleri ve stratejilerini diğer uluslarla ortak bir paydada müzakere etmesidir (Baştan ve Karagül, 2021).

2.5.6. Dijital Ebeveynlik

Bireylerin çocukluk döneminden itibaren dijital medyada aktif olması bilgisayar, tablet, telefon ve iPad gibi araçlarla olan etkileşimlerini sistemli hale getirmesinde belirleyici olurken ebeveynlerin bu konulardaki rollerini ve yükümlülüklerini de artırmaktadır (Benedetto ve Ingrassia, 2020). Dijital ebeveynlik en basit anlamıyla; dijital platformlardaki etkinliklerin, risklerin ve fırsatların farkında olan, bunları anlayan ve uygun durumlarda teşvik edip rehber olabilen aile bireylerini tanımlamaktadır (Livingstone, 2008; Livingstone vd., 2015; Volcke vd., 2010). Ebeveynlerin dijital ortamlardaki risk ve sorunların bilincinde olması ruhsal iyi oluş, toplumsal-bireysel refah, aile hayatına uyum, aile olma bilinci ve öğrenmeye aktif katılım gibi konularda kendilerini geliştirmelerine olanak sağlamakta bu minvalde gelecek nesillere örnek olması bakımından önem göstermektedir (Biricik 2021; Modecki, vd. 2022: 2-5). Siber alemin kapitalist ahlaka teşvik edici yönü bireyleri seküler düşüncelerini ve egolarını yüceltici eğilimlere sevk etmekte bu durum aile içinde mutsuzluğa, cinsiyetler arası kutuplaşmalara, güç savaşlarına ve aile kurumunun zarar görmesine neden olmaktadır.

Bu konuda ebeveynlere verilecek eğitimler danışmanlıklar ve terapiler ruhsal anlamda bireylere farkındalık katacaktır. Ebeveynin takındığı tutum ve diyalog da , çocuğun veya gencin medya konusundaki yetkinliği ile özyeterliliği üzerinde etkili olurken aynı zamanda, dijital medya ile bireyler arasında arabuluculuk görevi üstlenmekte ve deneyimsel süreçte gerekli roller atfetmektedir (Johnston ve Mash, 1989: Nabi ve Wolfers, 2022). Kısaca bahsetmek gerekirse; Ebeveynler arasında bilgi alışverişi, interneti çevrimiçi öğrenme etkinlikleri için kullanma, eğitim uygulamalarını ve oyunları indirme ile öğrenme kaynaklarına erişim ve bunları etkili bir şekilde kullanma bu rollerden bazılarıdır (Fidan ve Seferoğlu, 2020). Dolayısıyla dijital ebeveynin, medya veya dijital araçların kullanımındaki düşünce ve davranış biçimi çocuğun birey olma yolculuğundaki psikososyal belirleyicisi olduğu söylenebilir. Örneğin; teknoloji kullanımında baskıcı, ihmalkar veya aşırı kontrolcü tutum içerisinde olmak bilişsel olarak algıların zarar görmesine yol açarken gerginliklere ortam hazırlamakta ve uyku problemleri (insomnia, huzursuz bacak sendromu, uyku apnesi, uyku terörü vb.), yeme bozuklukları ile sosyal ayrışım gibi gelişimsel bozuklukları doğurmaktadır (Fuller vd. 2017:1-8: Rotandi vd. 2017: Duimel ve Meijering, 2013). Ebeveyn dijitalin kullanımında ölçülü olup çocuğunun gelişimsel özelliklerini, ihtiyaçlarını ve isteklerini göz önünde bulundurarak sağlıklı sınırlar belirlerse çocuğuyla ilişkisini güçlendirir, çocuğu internetin pesimist dünyasından korur ve sosyo-fizyolojik davranışların kontrolünü sağlayabilir (Martinez vd.2019: 84-92).

2.5.7. Dijital Eğitim

Ayas, eğitimi tanımlarken, planlı, istendik, bireyde davranış değişikliği meydana getirmeyi amaçlayan ve yaşantılar sonucu oluşan sistemli bir süreç olduğunu belirtmiştir (Ayas, 2021: 2-3). Eğitimin dijitale evrilmesi uzaktan eğitim, e-öğrenme, mobil öğrenme ve ulaşılabilir öğrenmenin önem kazanmasını beraberinde getirmiştir. Dijital eğitimin bileşenleri olarak bilinen bu öğrenme modelleri teknolojik ve eleştirel boyutuyla insanların öğrenmelerine çekicilik katan ve onlara cazip gelen bir niteliğe sahiptir (Bozkurt vd.,2021). Dijital eğitim temel olarak zaman ve mekan sınırlaması olmaksızın insanların dijital araçlarla öğrenmelerine ortam hazırlayan eğitim sistemidir (dijitaleğitim.net, 2019).

2.5.8. Dijital Etik

Etik, kavramsal olarak insanın karakteri ve ahlakıyla ilgili bilgi verirken, iyiyi kötünden, doğruyu yanlıştan ayırmaya ve bir ayna misali insanın hayatına yansımaları ile ön plana çıkmaktadır. Dijital etik ise dijital medyada insanın karakteri, ahlakı ve şuurunu temsil ederken fiili ve fikirselle yönüyle de kendini gözden geçirmesini gerekli kılmaktadır (Bayrak, 2017).

2.5.9. Dijital Girişimcilik

Girişimcilik, insana tutku ve enerji veren, yenilikçi fikir ve stratejilere kapı aralayan, değişimci, yaratıcı ve vizyoner düşünce sistemidir (Yalçıntaş, 2010). Dijital girişimcilik ise, dijital teknolojiler aracılığıyla ürün, hizmet vb. materyallerin ulaşımı, dağıtımı ve kullanımına ilişkin fırsatların oluşumudur (Kişi, 2018).

2.5.10. Dijital Güvenlik

Dijital mecralarda ülke, kurum ve kişilerin bireysel konumlarını ve bilgilerini riske atmamak amacıyla oluşturdukları kural, politika, tedbir ve eylemler dijital güvenlik kapsamında değerlendirilmektedir. Dijital ortamda güvenliği artırmak için; bilgi sistemine yönelik oluşumlar düzenlenebilir, insanlara güvenlik konusunda bilinçlendirici eğitimler verilebilir, yerli nitelikte donanım ve yazılımlar geliştirilebilir, materyallerin uyum konusunda oluşturacağı risk ve tehditler bertaraf edilebilir, gizliliği güçlendirecek iletişim teknolojileri aktif kullanılabilir, verilerin güvenliği için ağ bağlantıları kontrol edilebilir ve tehlikeli yazılımlar belirlenerek ortadan kaldırılabilir (Çiftçi, 2021).

2.5.11. Dijital Hukuk

Dijital hukuk, dijital platformlarda kişisel ve kurumsal bilgilere ulaşmak, paylaşmak ve kullanmak konusunda geçerli yasal yükümlülükleri tanımlamaktadır (Abanoz, 2020). Dijital hukuku aktif kılmak; sözleşmelerin-belgelerin eklenmesi ve takip edilmesi, sanal ortamlarda davalara ilişkin eylemler gerçekleştirilmesi, adil

yargılama işlemlerinin kolaylaşması ve bağımsız kararlar verilmesi gibi durumlara imkân vermektedir (dijitalhukuk, 2022).

2.5.12. Dijital İletişim

İletişim, kişi veya topluluklar arasında gerçekleşen bilgi, mana ve sembollerin paylaşım sürecidir (Topa Çiftçi, 2021). İletişim, insanoğlunun varlığı gereği diğer toplumlarla hep bir etkileşim içinde olmasının bir gereğidir. Çeşitli şekillerde gerçekleşen iletişim, insanların birbirini anlamasına, kendini gerçekleştirmesine ve hayata katılmasına imkân vermektedir. Dijital iletişim, teknolojinin gelişimine bağlı olarak gelişen, dijital ortamla bağıntılı, zamandan tasarruf sağlayan, ses-görüntü vb. iletilerin paylaşımını kapsayan ve farklı mekanlarda bulunan kişiler arasında bağlantı kuran iletişim modelidir (Çakır ve Topçu, 2005: 76). İletişimin dijitalleşmesi günümüzde nesiller arası farklılıkları meydana getirirken, dil ve davranış yapılarını da yeni bir görünüme kavuşturmaktadır (İspir vd., 2013).

2.5.13. Dijital İmaj ve İtibar

Kurum ve kişiler için önemli değerlendirme kriterlerinden biri olan imaj, odak haline gelen varlığa dair zihinlerde oluşan görsel, düşüncesele ve duygusal kaynaklı izlenimdir (Sezer, t.y: 19). Dijital imaj ise, kurum veya kişilerin dijital ortamlarda kaliteyi, eylemleri ve araçları sunumunda, tanıtımında ve üretiminde rol alan fonksiyonel teknolojik çıktıdır (dijitalimaj.com). İmaj yönetiminde ilk izlenim, beden dili ve iletişimin niteliği oldukça önemli hale gelirken ilişkilerin sürdürülebilirliğinde belirleyici hal almaktadır. İtibar ise, halkla ilişkilerin vazgeçilmez araçlarının biri olmasının yanı sıra kurum ve kişilerin kişiliği, karakteri ve başarısına yansıyan ancak maddi niteliklerle ölçülemeyen bir olgudur (Geçikli,2016). İtibar; kişi ve kurumlar nezdinde değerlerin, güvenilirliğin, sorumluluk bilincinin ve yetkinlik düzeyinin yorum ve yargısal biçimidir (Özkan, t.y.: 7). İtibarın dijital hali olarak adlandırılan dijital itibar ise; kurumların, kişilerin veya markaların çevrimiçi sosyal ağlarda veya forum vb. internet sitelerinde kendileri hakkında başkalarının yaptığı eylemlerin yönetimidir (blog.112dijital.com). İtibarın yönetimi oldukça disiplin gerektirirken kişi, kurum veya yöneticilere görev bilinci vermektedir. Bu yönetim dijital platformlarda söz konusu

olduğu zaman etkin bir araştırma, inceleme ve analiz gündemi gerektirmektedir. Bu konuda gerek kişisel gerekse de yasal yollarla denetimler gerçekleştirilebilmektedir. İtibar, insan fıtratının doğal bir ihtiyacından ileri gelmektedir. İtibar yönetimi, kurum ve markaların önemini artırırken bir anda kıdem ve makam sahibi olma isteğinin fazla olması kriz oluşturabilmekte, bu geistin dengelenmesi sosyal duyarlılık ve değer odaklı felsefi anlayışa sahip olmakla sağlanacaktır(Kadıbeşegil, 2018).

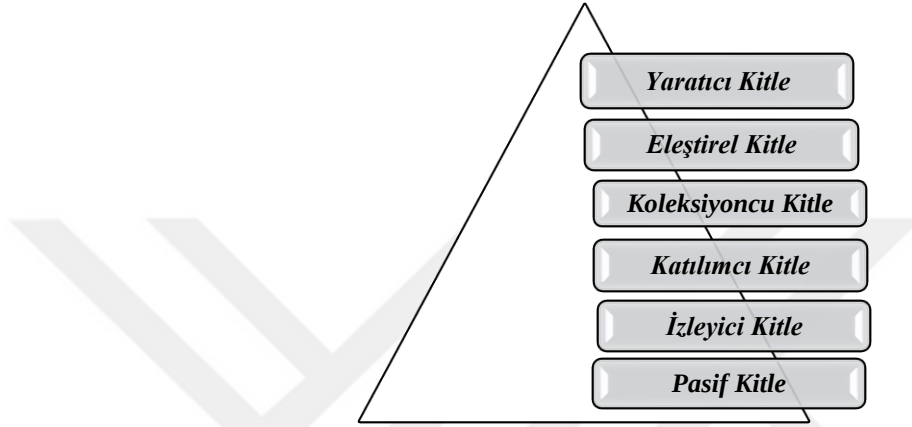
2.5.15. Dijital Kimlik

Kimlik, insanın kendine, başkalarına ve toplumun ortak yönlerine ilişkin değerlerinin toplamıdır (Kaya, 2021). Bauman'a göre kimliğin belirlenmesi hürriyet alanının göstergesi iken, kimliği inşa etmek yapboz parçaları ile resim yapmaya benzemektedir. Bu resmin tam anlamıyla amacına ulaşması rehberine uymakla mümkün olduğu için insanı tasvir eden kimlik te de neyi eksik bıraktığımızı belirleyebilmek itina gerektirir (Bauman, 2017). Dijital ortamlarında yapılan eylemler, bireysel-kurumsal bilgiler ve ifade edilen göstergeler dijital kimlik olarak tanımlanmaktadır (Dalton ve Crosby, 2013: 1). Dijital kimlik, karakter gelişimi, benlik sunumu, bireysel denetim ve medyanın prensiplerine göre şekillenmektedir (Kim vd., 2011). Oluşturulan dijital kimlikler ile sosyal medya uygulamalarında paylaşılan içerikler, paylaşan kişi ve grupların düşünce yapısını sunarken aynı zamanda insanların sanal gerçeklikle karşı karşıya kalmasına neden olmaktadır. Ayrıca kurumsal anlamda oluşturulan yeni nesil dijital kimlikler bir nevi dijital biyografi niteliğinde olup kurumlar ile ilgili fikir edinmeye yardımcı olmaktadır.

2.5.16. Dijital Kültür

Kültür, bir arada bulunan insanların toplumsal ve gündelik hayatta oluşturdukları manevi ve somut bileşenlerin toplamı olarak tanımlanmaktadır (Güngör, 2020: 302). Kültür, yapısı gereği devingen ve süreklilik özelliği göstermesinin yanı sıra insan eylemlerine ve tecrübelerine göre şekillenen bir popülerite halini almaktadır (Özçetin, 2018). Bilgi iletişim teknolojilerinde meydana gelen dönüşüm süreci kültürün yeni bir boyut haline gelmesini sağlamış bu bağlamda dijital kültür oluşmuştur. Dijital kültür, içinde bulunulan çağa göre biçimlenen, yaşam stiline bağlı oluşan tutumlar,

alışkanlıklar ve düşünce yapıları gibi unsurların insan hayatını biçimlendirmesi olarak tanımlanmaktadır (Yüksel Özmen, 2020: 322). Dijital kültür zihinsel şemayı şekillendirirken, kültürleşmeyi meydana getirmekte ve insanların var olma gayelerini dijital dünyaya aidiyet davranışlarıyla ilişkilendirmektedir (Türkoğlu, 2010). Dijital kültür piramidine göre insanlar; yaratıcı, eleştirel koleksiyoncu, katılımcı, izleyici ve pasif olarak kategorilendirilmektedir (Karahasan, 2012:138).

Şekil 2.9. Dijital Kültür Piramidi (Karahasan, 2012).

2.5.17. Dijital Oyun

Özelliklerine ve niteliğine göre değişiklik gösteren dijital oyunlar insanlara eğlenme imkanı sunarken, onları bilişsel olarak geliştirmekte, akademik ve motor gelişimlerine katkı sağlamaktadır. Yee (2006)'ya göre insanlar 5 sebepten kaynaklı olarak oyun oynama isteği duymaktadır. Bunlar; diğer insanlar ile etkileşim sağlamak, diğer insanları bireysel menfaati doğrultusunda kullanmak, oyunda oluşturulmuş karakter ile içselleşerek kendini oyuna kaptırmak, yaşamın sorunlarından ve stresinden kaçmak ile başarıma dürtüsünü tatmin etmektir(Yee, 2006).Bartle (1996) yaptığı araştırmasında oyuncuları; Katiller , Başaranlar, Sosyalleşenler ve Kaşifler olarak kategorik bir düzende açıklamıştır. Ayrıca oyuncular birtakım beklentiler ile oyun oynama ihtiyacı duymaktadır. Buna göre oyuncular oyun oynarken; tutarlı olmak, sınırları anlamak, mantıklı çözümler bulmak, yönlendirilmek, görev tamamlamak, oyuna kendini kaptırmak, başarı şansı bulmanın beraberinde başarısızlığı tatmak, ruminasyona uğramamak, alternatifler bulmak ve oyuna eylemsel olarak katılmak gibi beklentilere sahip olabilmektedir(Rouse,2005). Oyun türleri kadar oyuncuların da farklılık gösterdiği bu mekanizmada oyuncular yaşadığı ruh hali, algı ve tutumuna göre

değişik şekillerde dijital oyun aktörü olabilmektedir. Bu konuda bilimsel bir görüş ortaya koyan Newzoo (2019) oyuncularını 8 grupta betimlemiştir. Buna göre (Newzoo, 2019):

- a. Oyun Müptelası Olan grup
- b. Oyuna Dair Her Şeye İlgi Duyan Grup
- c. Ücretsiz Oynamayı Seven Grup
- d. Geleneksel Oyuncu Grup
- e. Donanım Tutkunları Grup
- f. Patlamış Mısır Seven Grup
- g. Ununu Eleyip Eleğini Asan Grup
- h. Zaman Geçirmek İçin Oyun Oynayan Grup

2.5.17. Dijital Pazarlama

Pazarlama, şirketlerin hizmet ve malları hedef kitlenin ilgisine hitap edecek şekilde yönlendirmeleri ve bu kapsamda iletişim ve işletme yönetimi idaresi için geliştirdikleri tekniklerdir (Kotler vd.,2008). Medyanın interaktif dünyasıyla şekillenen pazarlama dijital pazarlama olarak nitelendirilmektedir (Bozkurt,2013: 176). Dijital pazarlama, dijital ortamda ürünleri, markaları, mekanları, eğlence araçlarını ve uygulamaları hedef kitleye sunma imkanları vermektedir (SAS, 2015). Dijital Pazarlama süreci 7 aşama ile gerçekleşmektedir(Weber, 2009):

1. Gözlem yapabilmek için tüketici haritası oluşturmak
2. Tüketiciler için bir Pazar oluşturmak
3. Online kanal yöntemleri geliştirmek
4. Dijital içeriklerin analizinde tüketiciyi göz önünde bulundurmak
5. Değişik teknikler ile tüketici analizi gerçekleştirmek.
6. Tüketicilerin gruplarını belirtmek
7. Tüketicilerin yararını göz önünde bulundurarak grupları artırmak.

2.5.18. Dijital Reklam

Reklam, bilgi verme, ikna etme ve hatırlatıcı işlevleriyle insanlar için oldukça gerekli bir araç haline gelmektedir (Peltekoğlu, 2009). Reklam; insanları etkileyerek bir

ürünü, hizmeti ve fikri pazarlamayı hedefleyen yöntemdir (AMA, 2022). Tüketim kültürüne insanların kendini kaptırması sonucunda reklamlar dijital platformlarda yerini almaya başlamıştır. Bunun bir sonucu olan dijital reklam günümüzün popüler alanı haline gelmiştir. Dijital Reklam, ürün, hizmet veya bilginin yer aldığı iletilerin değişik biçimlerde internet ve medya aracılığıyla kitleye iletimidir (Başyazıcıoğlu, 2020).

2.5.19. Dijital Reşitlik

Reşitlik, Türk Dil Kurumuna göre ‘‘erginlik’’ olarak tanımlansa da aslında olgunluğu belirtmektedir. Neredeyse yeni bir olgu haline gelen dijital reşitlik ise, belirli bir yaşa indirgenmemekte, insanların dijital mecralardaki maruz kaldıkları durumlar karşısındaki olgunluğunu, davranış ve sorumluluk alanını belirleyen kemaliyet derecesini ifade etmektedir. Yani diğer bir ifadeyle dijital reşitlik, dijital alanındaki değişikliklere, dijital başarıların eğitim, sosyal hayat ve iş süreçlerine uygulanmasına ve kişilerin dijital yeterliliklerinin geliştirilmesine yeterli tepkiyi verebilmektir (Aslanova ve Kulichkina, 2020).

2.5.20. Dijital Sağlık

Sağlık, insanın hayatta var olabilmesinin temel kuralı olarak kabul edilegelen bir olgudur. Bedensel sağlığın haricinde ruhsal ve bilişsel sağlık insanların topluma dahil olabilmesinde öncelikli konular arasındadır. Dijital dönüşümün göstergesi olarak kabul edilen dijital sağlık, uygulama ve ilkeler aracılığıyla ilgili kuruluşlara kolaylık sağlarken, diğer insanların randevu, talep ve şikayet gibi bildirimlerini iletmelerinde; muayene ve reçete bilgilerine erişimlerinde yardımcı olmaktadır.

2.5.21. Dijital Sanat

Dijital sanat, sanatın yaratılmasında rol alan, sanatsal ve sanal nesnelerin dijital teknoloji bileşenleriyle tasarlandığı sanat biçimi olarak tanımlanmıştır (Özel Sağlamtimur, 2010). Sanal müzeler, üç boyutlu sanal geziler ve mekanlar mitsel ve tarihsel gerçekliklere tanıklık ederken, sanal ortamdaki tiyatro, drama, sinema ve diğer sanat faaliyetler insanların estetik algısını harekete geçirmektedir.

2.5.22. Dijital Sosyalleşme

Sosyalleşme olgusu, insanın yaşadığı dünyaya adapte olmasına ve varlıklar ile ilişki kurmasına imkân veren bir özelliğe sahiptir (Joseph vd., 2022). İnsanın doğumundan ölümüne kadar olan süreçte aktif rol üstlenen sosyalleşme, yakın çevre ve teknolojik olanaklar arasında bir araç rolü üstlenmektedir (Baltacı ve Uysal, 2012). Yeni bir boyut olarak kabul edilen dijital sosyalleşme, dijital çağa ayak uydurmak isteyen bireylerin, içinde bulunduğu spekülâtif düşünce yapısından çıkıp dijital mecralardaki diğer kişi ve bireylerle etkileşim kurması olarak tanımlanmaktadır (Yüzüncüyıl vd.,2016).

2.5.23. Dijital Tutum

Tutum, nesneye yönelik bilişsel, duygusal ve davranışsal temelli oluşan genel değerlendirme biçimidir. Tutumların karakteristik özellikleri; olumlu/olumsuz, tek/çift kutuplu, çok boyutlu ve güç durumunun değişken olmasıdır (Kayaoğlu, 2019: 74-75). Dijital tutum ise; dijital öğrenme tabanlı olan dijital tutum, kişinin dijital yollarla öğrenmesine yönelik görüşleri, ilgi düzeyi ve gelecek hayatında dijital öğrenmeye katılım isteğini ifade eder (Fang vd., 2007).

2.5.24. Dijital Vatandaşlık

Modern yüzyılda dijital teknolojiyi etkili bir şekilde kullanabilen bireyler dijital vatandaş olarak nitelendirilmektedir (Çubukçu ve Bayzan, 2016). Dijital vatandaşlık bilincine sahip kişiler amaçlarını yönetebilir, kendini fizyolojik ve bilişsel olarak güçlendirebilir ve olumsuz durumlara karşı koruyabilir (Ribble ve Bailey, 2007).

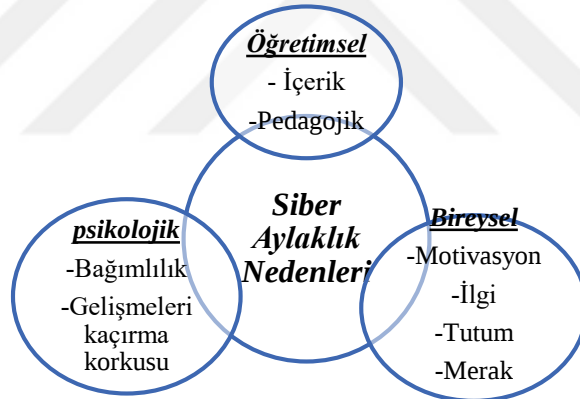
2.5.25. Dijital Zekâ

Dijital dünyanın yeni bir boyutu olan dijital zeka,kişilerin çevrimiçi ortamlarda dijital hayatın güçlükleriyle baş etmesini sağlayan ve "nezaket zekası" olarak da bilinen kavram, dijital ortamı tanıtan teknik, bilişsel ve duygusal yeterliliklerin toplamıdır (Sudiku ve Musa, 2021).

2.6. DİJİTAL OKURYAZARLIĞI GEREKLİ KILAN DURUMLAR

2.6.1. Siber Aylaklık

Siber aylaklık, öğrencilerin ve diğer çalışanların belirlenen sürelerde ve mesai saatlerinde interneti kendi menfaatleri doğrultusunda amaç dışı kullanımı olarak tanımlanmaktadır (Lim, 2002). TÜİK 2022 raporuna göre Türkiye’deki internet kullanımının eğitim ve öğrenim sektöründeki kullanımı 2021 de %17,1 iken 2022’de bu ifade %15, 9 oranında değiştiği görülürken demografik yönüyle de farklılıklar tespit edilmiştir (data.tuik.gov.tr, 2023). İnternet ve medyanın yaygınlaşması ile hem kullanım hem de erişim yönüyle insanlara sağladığı kolaylığın getirisi olarak kabul edilen siber aylaklık hem faydası hem de zararları olan bir olgu haline gelmektedir. Zararlı olan yönüyle ele alındığında insanlarda verim ve performans düşüklüğü görülmekteyken, faydalı olan yönü, günlük hayatın olumsuz enerjisinden ve stresinden kurtulmada bir araç olmasıdır (Yağcı ve Yüceler, 2006; Yılmaz ve Yurdugül, 2018).

Şekil 2.10. Siber Aylaklık Davranışlarının Nedenleri (Gezgin ve Sarsar, 2020: 250).

2.6.2. Dijital Bağımlılık ve Sosyal Medya

Sosyal medya, internet ve teknolojik aygıtların kullanımına ilişkin We Are Social’ın 2022 raporunda Dünyada yaşayan popülasyonun % 68.0’i (5, 44 milyar kişi) mobil teknoloji kullanıcısı, % 64,4’ ü (5,16 milyar kişi) internet ve % 59,4’ü (4,76 milyar kişi) sosyal medyayı aktif olarak kullandığı; bu oranların zamanla artış gösterdiği belirtilmiştir (wearesocial.com). Yaklaşık 8 Milyar nüfusun küresel evrende internet teknolojilerini kullanımı, hemen her insanın dijital cihazların varlığı ve medyaya

bağlantısı ile değerlendirilmesini gerektirmiştir. Toplumda alışlagelen bir değer haline gelen sosyal medya yaş ve cinsiyetten bağımsız olarak insanların gereksinimlerine hitap edecek seviyeye gelmiştir. Endüstri alanının evrilmesi insanların teknolojiyi amaç haline getirmesini ve sosyal medya obezitesini oluştururken dijital bağımlılığın ciddi boyutlara ulaşmasına zemin hazırlamıştır. İnsanların medyayı doyumsuz bir yaklaşımla kullanması her ne kadar olumsuz enerjiden kaçış veya eğlence amaçlı olsa da ruhsal ve yaşantısal yönden dijital bağımlı halleri ortaya çıkarmaktadır. Dijital ve Sosyal medya odaklı bir yaşama bağımlı hale gelen nesillerin; gündelik hayatta a-sosyal, teknolojik tüm gelişmelere duyarlı ve mutluluğu teknolojiyle ilişkilendiren bir tutuma sahip olduğu gözlerden kaçmamaktadır.

2.6.3. Dijital Fırsatlar

Dijital fırsatlar veya olanaklar; çevrimiçi dünyanın dönüşümüyle önem kazanan kavramlardan biri olarak eğitsel, bilimsel, sosyal ve politik alanlarda araştırmacıların üzerinde sıklıkla durduğu yeterliliklerden biridir (Berman, 2012). Dijital fırsatların yaygınlaştırılması ve geliştirilmesi birçok disiplinde ön plana çıkmaktadır. Öyle ki dijital fırsatların farkında olmak ve bunu hayatta fonksiyonel hale getirmek ile eşdeğer tutulma düzeyine gelmektedir (Hull vd., 2007). Dijital fırsatlar yalnızca dijitalleşmenin insan hayatını revize etmesiyle değil öğrenmenin ve gelişimin de desteklenmesi bakımından zorunlu hale gelmektedir (O'Neill ve Dinh, 2012). Dijital fırsatlar kişilere; global bilgiyi elde etmek, eğitimde yeni kaynaklara ulaşma, sosyal ağlarda arkadaşlar bulma, eğlenme (oyun oynama, podcast dinleme, video paylaşma, chat yapma vb.), içerik üretme, kişisel verilerin gizliliğini ihlal etmeden kendini ifade etme, gruplara katılma, yazılım (Python, java vb.) geliştirme, teknolojik konularda (açık veri, büyük veri, meta verse, robotik bilim ve yapay zekâ vb.) uzmanlık kazanma, okuryazarlık becerilerini geliştirme, mesleki gelişime yatırım yapma, iş olanakları bulma, öz bakıma ilişkin tavsiyelere erişme, ilgi duyulan konunun uzmanlarıyla iletişim kurma, sempozyum, webinar-forumlara katılma ve bu süreçte edinilen tecrübeleri uzakta bulunan kişilerle paylaşma gibi kazanımlar sunmaktadır (Hasebrink vd.,2009).

2.6.4. Dijital Risk Durumları

Charette riski, meydana geldiği zaman içinde planlanan amaçlar üzerinde istendik veya istenmedik etkiler bırakan, kaynağı ve gelişimi tahmin edilemeyen olaylar olarak tanımlanmaktadır (Charette,2003: 435). Avrupa Birliği tarafından yapılan araştırmalara göre dijital medyanın riskleri üç kategori halinde açıklanmaktadır (Staksrud, Livingstone, Haddan& Olafsoon, 2009 ve Hobbs, 2010'a: 29):

İçerik Riskleri: Şiddet içerikleri, Cinsellik, ırkçılık ve nefret söylemi, yanlış ürün yerleştirme.

Temas Riskleri: Taciz, cinsel istismar, kişisel alanın ihlal edilmesi, niyeti kötüye kullanma.

Davranış Riskleri: Yanlış veya yanıltıcı bilgilendirme, kişisel bilgi paylaşımı, etik ve hukuk dışı eylemler, kumar, telif ve patent hakkı ihlali, zararlı içerik oluşturma

2.6.5. Çevrimiçi İstismar ve Manipülasyon

Çevrimiçi istismar, internet aracılığı ile insan psikolojisine ve davranışlarına yönelik yapılan her türlü zararlı faaliyetleri kapsamaktadır (Çalışkan, 2019). Çevrimiçi istismar siber zorbalık, siber takip, duygusal istismar ve cinsel istismar gibi türlerden oluşmaktadır.

Siber Zorbalık: Bir kişiye zarar vermek amacıyla internet veya medya araçlarıyla yapılan kasıtlı eylemlerdir. Siber zorbalık; ghosting, orbiting, lovebombing ve catfishing biçiminde gerçekleştirilmektedir.

-Ghosting: Kişilerin hayalet görünümüne bürünmesi olarak da betimlenebilen bu kavram insan ilişkilerinin tek bir tuşla bitebileceğinin de simgesidir. Nihayetinde iletişim kurduğumuz insanlar aniden sebepsiz yere iletilere dönüş yapmıyorsa, aramaları görmezden geliyorsa ve ulaşım imkanı ortadan kaldırılmışsa psikolojik bir istismar olan ghosting uygulanıyor denilebilir.

-Orbiting: İlişki kurulan kişilerin gönderilen iletileri görmemesi, muhatabıyla görüşmemesi ancak onun medya eylemlerini takip edip beğenmesi ve yorum yapması gibi davranışlardır.

-Lovebombing: İkili ilişkilerde sürecin başında özellikle narsist eğilime sahip cins, aşırı ilgi, sevgi ve somut şeylerle muhatabına olumlu bir ruh hali bırakırken sürecin devamında bu olumlu duyguların olumsuzla doğru evrilmesine sebebiyet verir. Burada karşı cinste yüksek düzeyde bağlılık duygusu oluşturmak amaçlanmaktadır.

-Catfishing: Siber alanda başka kişilere ait veri ve görüntülerin yeni bir kimlik oluşturulmasında kullanılmasıdır. Oluşturulan sosyal medya kimlikleri ile görüntü ve verilerin ait olduğu kişiye manevi anlamda zarar vermek amacıyla işlemler gerçekleştirilirken kimi zaman da dürüstlüğü zedeleyici ilişkiler kurulabilmektedir.

Siber Takip: Medya platformlarında bir kişiyi iradesi ve isteği dışında, dayatmacı bir tutum ile takip etmek, gerçek olmayan profiller yoluyla rahatsız edici mesaj göndermek, adına sahte hesaplar açmak, olumsuz söylemlerde bulunmak gibi yöntemlerle yapılan davranışlardır (Baştürk Akca ve Sayımer, 2017).

Duygusal İstismar: Bir insanın başka bir insana karşı yaptığı kişisel ve manevi değerlerini yok edici davranışlardır.

Cinsel İstismar: Bir kişinin başka kişi ve gruplar tarafından cinsel olarak suistimal edilmesi, kötü niyetli davranılmasıdır.

Manipülasyon psikolojik, iletişimsel, fiili, planlı ve plansız olarak çeşitli şekillerde algılar üzerinde etkili olurken insan aklına dair şüphelere ortam hazırlamaktadır. Yani bir manipülatöre denk gelen kişi bir durumu anlamamakla, yanlış anlamayla, alıngan olmakla veya aşırı öfke oyunu gibi manipülatif tekniklere maruz kaldığında kişi kendi aklının işlevini ve duygularını sorgulayabilmekte; boşlukta olduğu bir zaman diliminde ise manipülatörün kontrolü altına girebilmektedir. Manipülasyon temel olarak; insan zihninin kontrol altına alınarak anlama işlevinin yok edilmesi olarak tanımlanmaktadır (Dijk, 2006). Manipülasyonun kuvvetli bir savunma mekanizması olarak kullanıldığı dijital mecralarda insanlar adeta bir kukla haline getirilmekte, kimi zaman ise odak haline getirilen insana hissettirilmeksizin biliş üzerine egemen olunarak beyin yıkama eylemleri gerçekleşmektedir. Medyanın serbestliğini fırsat bilen manipülatörler oluşturdukları gerçeklik dışı senaryolar, görüntüler, provakatif eylemler, ülke, halk ve yönetimin güvenliğini hedef alan girişimler ile insanların hassasiyeti olduğu konulara nüfuz ederek aktivist durumlar meydana getirmektedirler (Elitaş, 2022: Yıldırım, 2021). Örneğin; 6 Şubat 2023 tarihinde Türkiye'nin 10 ilinde ve diğer birkaç

ülkede meydana gelen Deprem olayı kimi grupların sahte kimlikler ile terör eylemlerini teşvik edici hareketleri medyada veya gerçek hayatta sunumuna, kimi kişi ve grupların bilimsel dayanağı belli olmayan, komplo teorisi kaynaklı bilgileri sızdırarak ilgili kurum ve kişileri hedef haline getirdiği, insanların politik tercihlerinin üzerinde rol aldığı ve çeşitli yağmacılık olaylarının gerçekleştiği bir duruma sebebiyet vermiştir. Deri Altı İğne Teorisinde olduğu gibi medyada meydana gelen bu tür çeşitli manipülasyon teknikleri hacktivist eylemleri tetikleyici hale getirirken empoze ettiği ideolojik söylem ve kurgu stratejileriyle gerçekliğin ve enformasyon alanının zarar görmesini meydana getirmekte; toplum-birey algısını demoralize etmesi hasebiyle bir tür uyuşturucuya benzetilebilir ve hipnotize edici yönüyle dikkat çekebilir.

2.6.6. Çevrimiçi Mahremiyet

Dijitalleşmenin etkisini artırdığı günümüzde mahremiyet tartışmalı ve önemli bir konu haline gelmiştir. Mahremiyet kavramı değişen bir yapıya sahiptir. Bu değişimde medya ve kitle iletişim araçlarında, toplumsal- kültürel değerlerde, eğitim, meslek, aile, mali, teknolojik ve siyasal alandaki gelişmeler etkili olmaktadır (Bostancı, 2019). Mahremiyet, 1980 yılında Warren ve Brandeis tarafından tanımlanmış, bilimsel araştırmaların odak noktası haline gelmiştir . Mahremiyet; bir kişi hakkında başkalarının bilmemesi gereken ve kişilerin kendine ait sınırlarını belirleyen olgudur (Yüksel, 2003: 278). Mahremiyetin dijital ortamlarda veya diğer ifadeyle çevrimiçi ortamlarda ihlal edilmesi, sosyal ağlar üzerinde sadece kişi-kurum gizliliğinin ve gerekli kuralların gözden kaçırılmasına neden olmaktadır. Ayrıca mahremiyet ihlali dijital yapının nizamına yönelik enformasyonun ve dijital rekreasyonun tek bir yöne indirgenmesine sebep olurken dijital kaygıyı da tetikleyebilmektedir (Karakaya ve Erendağ Sümer, 2020).

2.6.7. Siber Saldırı

Siber saldırı, odak haline getirilen mekanizmaların(örgüt, kişi, kurum ve devlet vb.) kritik nitelikteki bilgi, iletişim ve sistematik yapılarına yönelik gerçekleştirilen saldırı türüdür (Aytekin, 2015). Web teknolojilerinin uygulamaya geçirilmesinde gösterilen yetersiz potansiyel, yazılım-donanım konusunda yapılan hatalar ile kritik

sistemlere online ulaşımın kolaylaşması gibi nedenler siber saldırıların ortaya çıkmasında itici bir araç olarak görülebilir (Clarke ve Knake, 2010). Siber saldırı, çeşitli stratejilerle kişi, kurum veya ülke yönetimi için oldukça stratejik bir öneme sahipken çoklu yöntemlerle yapılması olumsuz sonuçlar doğurmaktadır. Bu yöntemler aşağıda belirtilmiştir:

- @ **Veri ve Bilgi Aldatmacası:** Bilgi veya verileri dijital cihazlara hatalı girmek, veri gizliliğinde bireysel taktiklerle müdahale ve verilerin kaydını silmek gibi eylemler (Wroblewski ve Hens, 1990).
- @ **Salam Tekniği:** Daha çok finans ve bankacılık işlemlerinde kullanılan bu teknik, hesapların virgülden sonraki küsuratlarının son rakamda bulunan tutarı başka bir hesaba aktararak orada biriktirilmesine dayalıdır (Yazıcıoğlu, 2004).
- @ **Süper darbe:** Dijital araçlarda sistemlerin arızalanması sonucunda kilitlenen araçlarda güvenlik ayarlarının aşılaraq sistemi düzeltmek amacıyla oluşturulan programdır. Kötü niyetli eylemler güvenlik duvarını etkisiz hale getirmektedir (Turhan, 2006).
- @ **Casus Yazılımlar- Truva atı:** Teknolojik araç konusunda yağmacı kişiler, Truva atı yöntemiyle yazılım sistemlerine bilinmeyen yollardan erişerek aracın sistemsal mekanizmasını değiştirerek, şifrelerini ve özel bilgilerini ele geçirebilirler. Bu yazılım türü sisteme dahil olduğunda, sistem aktif olduğu andan itibaren hafızaya yerleşir ve sistemde bulunan açık alanlardan korsanlık eylemlerine izin verir ve eylemlerini gerçekleştirir (Değirmenci, 2002).
- @ **Kötücül - Zararlı yazılımlar:** Virüs vb. belirli bir hedef doğrultusunda oluşturulan kod parçalarıdır (Aslay,2017).
- @ **Mantık bombaları:** Herhangi bir sistemin içerisine zararlı bir kod parçasının yerleştirilmesidir. Çoğu zaman belirli bir amaca dahil edilen bilgisayar veya teknolojik ağ bilgilerini işlevsizleştirerek ortadan kaldırma niyeti taşırlar (Çelik, 2013).

- @ **Oltalama:** Çoğu zaman gerçek olmayan “bot hesaplar” için kullanılan bu yöntemde, hacktivistler kullanıcıların kişisel hesaplarına ulaşmak için mail veya dayanağı olmayan iletiler göndermeleri ve kullanıcıların bu iletileri yanıtlaması yoluyla dolandırma işlemini gerçekleştirmeleridir (Çubukçu ve Bayzan, 2013).
- @ **Bukalemun:** Görünüşte oldukça stabil bir yöntem gibi görünse de uygulama yönüyle oldukça kurnazca bir strateji olan bukalemun tekniği, arka planda bir takım entrika ve yanıltıcı girişimler ile ön plana çıkmaktadır. Nitekim bunu yapan kişiler, çoklu profillerde kullanıcı adları ve parola bilgilerini kopyalayarak özel bir klasöre kaydedip, sistemsel güncelleme için kısa bir süre için kapatılacağı bahanesiyle bir uyarı verir. Bukalemun programını kullanan birey, bu özel klasöre erişerek kullanıcı adını ve parolayı elde eder (Aydın, 1992).
- @ **Spam iletiler:** Forum, blog ve web sitelerinden edinilen mail adreslerine alıcının bilgisi dışında düzensiz aralıklarla ticari amaca yönelik gönderilen e-posta iletileridir (Memiş, 2005).
- @ **Çöpe dalma:** Çeşitli sebeplerle sistem hafızasına kaydedilen ve gereksinim dışında kaldığı için silinen verilerin veya bilgilerin ileri yöntemlerle geri alınması yani tekrar klasörlere taşınmasıdır (Altınok ve Vural, 2011).
- @ **Yerine geçme:** Yazılımın sistemine yönelik planlanan aldatmaca ve ulaşım olanağı sınırlı veya hiç görev alanı bulunmayan kullanıcıların, ulaşım konusunda görev alabilen başka kullanıcıların görev ve bilgilerini devralarak ulaşım sağlamasıdır (Değirmenci, 2002).
- @ **Sisteme ait güvenliğin aşılması:** Yazılım programlarında yasa dışı yollarla güvenlik duvarını aşp bilgilere erişimdir (Jordan ve Taylor, 2004).
- @ **Hukuka aykırı içerik sunumu:** Web sitelerine reklam odaklı veya hukuka dışı içeriklerin yerleştirilmesidir (Aslay, 2017).
- @ **Web sayfası hırsızlığı:** Sosyal medya korsanlarının internet adreslerini hırsızlık yoluyla elde ederek kişinin aleyhine içerikler paylaşması, site

girişinde veya içerisinde alakasız adresleri önermesi veri bilgisi için dayatma yapılmasıdır (Aslay, 2017).

@ **Sosyal mühendislik**: Gerçek olmayan söylemler ve ikna araçlarını kullanarak bilgi almaktır. Hususi ve ince noktalara değinerek karşıdaki bireyin güven duygusu elde edilmek amaçlanır (Mitnick ve Simon, 2006).

2.6.8. Dijital Aktivizm

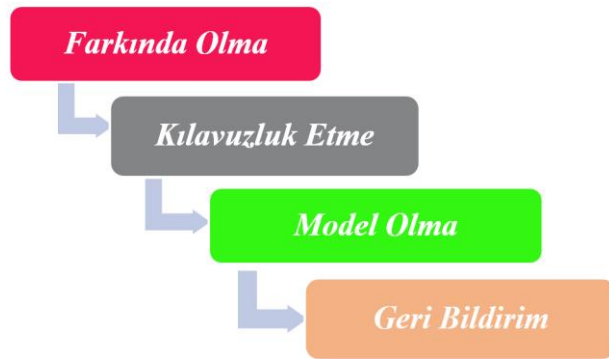
Yılmaz vd., ne göre aktivizm dinamik bir sürecin sembolüdür. Onlara göre aktivizm; bir topluluğun veya grubun problemleri olarak gördüğü eylemleri, olayları ve siyasi kararları değiştirmek amaçlı gerçekleştirdikleri faaliyetlerdir (Yılmaz vd., 2015: 486). Birçok parametreye göre oluşma imkanı bulan aktivizm dijital teknolojilere karşı oluşan ilgi nedeniyle dijital alemde çok çeşitli uygulama alanı bulmaktadır. Dijital Aktivizm, teknolojik evren aracılığıyla siyasal ve sosyal faaliyetlerin gerçekleştirilmesidir (Nalbantoğlu, 2014). Aktivistlerin amaçlarına ulaşmak için uyguladıkları taktikler şu şekilde belirtilebilir (Karagöz, 2013):

- ✍ Erişilebilirlik ve güvenilir bilgi
- ✍ Sorunu merkeze koyarak kamuoyunun ilgisini çekmek
- ✍ Verilere yönelik işlemleri seçmenlere yardım amacıyla kullanmak
- ✍ Siyasi temsilciler ve halk ile birebir bağlantı kurmak
- ✍ Yeni kişilerin üye olmasını kolaylaştırmak
- ✍ Fikirleri fiile dönüştürerek hareketlilik sağlamak ve donanımsal sistemi oluşturmak
- ✍ Yenilikçi girişimler ile ortaklaşa fiiller gerçekleştirmek
- ✍ STK ve diğer eylemcileri kapsayan bilgi delegasyonu oluşturmak

Aktivistlerin; savunuculuk, kampanya, raporlama, lobicilik, izleme, gösteri, hukuksal danışmanlık, kapasite geliştirme, ağ haritalama ve fonlama gibi sahip oldukları fonksiyonlar, tasarladıkları fikirleri gerçeğe dönüştürmelerine kolaylık tanımaktadır (Uçkan, 2013). Ayrıca dijital aktivizm çeşitli boyutlarda meydana gelirken medeniyet ve ülke potansiyeli üzerinde toplumsal durumları oluşturmaktadır. Bunlar şöyle belirtilebilir; Dijital İmza Kampanyaları, Hacktivizm, Video Aktivizmi, Slacktivizm ve Taraf Olma/Farkındalık/Hastag Aktivizmi (Turhan, 2017).

2.7. DİJİTAL OKURYAZARLIK BECERİLERİNİN YÖNETİMİ

Medyanın bütünlükten uzak ve karışık dünyasında yeterlilik, yetkinlik ve beceri boyutlarıyla bütünleşen dijital okuryazarlık, anlama, düşünme, kullanma, dönüştürme ve paylaşım gibi kolektif özellikleriyle sistemli bir yapı oluşturmaktadır. Dijital ortamlarda yetkin bir birey olarak var olabilmenin yolu dijital dünyanın hipergerçeklikle donatılmış ve spekülâtif sürecini etkin yönetebilmekten geçmektedir (Tinmaz vd., 2022). Yapısı itibarıyla aşamalı bir özelliğe sahip bu sürecin ilk basamağı dijital iletilerin ve koşulların farkındalığına dayanmaktadır. Farkında olma aşamasında bireyler bir rehber gözetiminde dijital teknolojilerin faydasını ve zararlarını fark edebilir, bilgi edinebilir ve kullanımı konusunda pratiklik kazanabilir (Altun,2019). Sürecin ikinci basamağı kılavuzluk (rehber olma)aşamasında rehberler genç veya çocuğu teknolojinin kullanımında gereğinden fazla sınırlandırmadan görev ve sorumluluk bilinci kazanmasını amaç edinerek yol gösterici davranmalıdır (Altun, 2019: Tutgun Ünal, 2022). Model(örnek) olma aşaması üçüncü basamağı oluşturmaktadır. Bu aşamada kişi yaşadığını öğrenir öğretisinden hareketle çocuklar ebeveynlerini ve eğitimcilerini örnek alırken zaman içinde gençlik evrelerinde akranlarından ve çağın getirilerinden kendine bir model oluşturur. Bu süreçte model alınan kişilerin dijital medya araçlarını doğru ve verimli kullanması önerilirken aynı zamanda tutarlı davranışlar göstermesi de gerekmektedir (Altun,2019). Sürecin son aşaması ise geri bildirim (feedback) basamağıdır. Burada kişiler diğer bireylerle etkili iletişim kurarak teknolojiye dair deneyimlerini paylaşma gayesi içine girmektedirler. İnternetin bağımlılık derecesindeki yoğun kullanımına yönelik verilen bildirimler çocuk veya gencin gelişimsel yetilerinin üzerinde belirleyici role sahiptir (Altun, 2019).

Şekil 2.11. Dijital Okuryazarlık Becerilerinin Yönetim Süreci (Altun, 2019).

2.8.DİJİTAL OKURYAZARLIĞIN EĞİTİM HAYATINDAKİ ROLÜ

Eğitime etki eden unsurlar birçok alanda insanların hayatını etkilemekte bundan ötürü kompleks ve tahmin edilemeyen bir özellik göstermektedir. İnsanın doğası gereği öğrenme isteği onu diğer varlıklardan ve insanlardan ayırmakta ve eğitimin işlevselliğini ön planda tutmaktadır. Eğitimin verimliliğini etkileyen faktörler insanda bulunan potansiyel özellikleri ve eğilimleri ortaya koymakta bu minvalde bir yapı inşa etmesine olanak vermektedir. Bu faktörlerden birisi olan okuryazarlık, insanların doğumundan itibaren limbik ve temporal sistemine, dağarcığına ve davranışlarına etki etmekte, böylece kendisini, olayları, yaşanan dönemi ve toplumu kavrama yönünden önemli katkılar sunmaktadır. Son yıllarda dijital okuryazarlığın eğitim öğretim süreçlerindeki etkilerini belirlemeye yönelik araştırmalar bu becerilerin gerek öğrenciler gerekse de eğitimciler açısından oldukça kritik ve öncelikli bir konu olduğuna vurgu yapmaktadır.

Dijital okuryazarlık eğitiminin gerekliliği eğitimcilere liderlik, vizyon, öğrenme-öğretim, üretkenlik, profesyonel uygulama, destek, yönetim ve operasyonel, ölçme-değerlendirme ile sosyal, etik ve yasal anlamda yetkinlikler sunmaktadır (Karpatı, 2011:7). Bu yetkinliklerin gelişmesine önem veren eğitimciler Yandex, Yahoo Google, Explorer, Firefox vb. ağ üzerindeki arama araçlarının kullanımı konusunda öğrencilere bilgi vermek, dijital platformlarda birey olma bilincinin, sorumluluklarının ve yükümlülüklerinin kazandırılmasında yol gösterici olmasını gerektirirken aynı zamanda normal dışı davranışların minimize edilmesinde önemlidir. Buna ek olarak eğitimcilerin ülkeler ve toplumlar arasında çeşitli sebeplerle meydana gelen eşitsizlikleri azaltmak noktasında öğrenenlere yönelik bilinçlendirici eğitimler vermesi önem göstermektedir. Dijital teknolojiler konusunda yetkinleşen eğitimciler öğrencilerin teknolojiyi doğru amaç ekseninde kullanımı konusunda rehber olurken öğretim programı çerçevesinde doğru ve amaca uygun teknolojik araç seçimini gerçekleştirir, kullandığı aracın olumlu ve olumsuz yönlerinin farkında olur (Ateş ve Sur, 2020;Pawar, 2021).

Altınar'e ve Doya 'ya göre eğitim öğretim sürecindeki dijital okuryazarlık becerilerinin aktif hale getirilmesi teknolojiye ilişkin tutum, algı gibi bilişsel potansiyeli ve bireysel faktörleri etkilerken, eğitimcilerin lisanını güçlendirmekte ve kapasitelerini geliştirmelerine imkân vermektedir (Altınar, 2019: Doya vd., 2020). Yani ve

araştırmacılar, medya odaklı eğitimin öğrencilerin merak güdüsünü harekete geçirdiğini, ilgisini ve öğrenme verimliliğini artırarak eğitimde bir tema ekseninde gerçekleşen öğrenmeyi kolaylaştırdığını belirtmektedir (Yani vd., 2023).

Stone' ye göre dijital okuryazarlık becerileri eğitim süreçlerinde etkin olduğunda etkileşimli karar verme üzerinde kolaylaştırıcı özelliğe sahiptir (Stone, 2020). Wongid ve araştırmacı arkadaşlarına göre eğitim sürecindeki yeni interaktif uygulamalar aracılığıyla problem çözme becerileri gelişmektedir (Wongid vd. 2021). Abbas ve diğer araştırmacılar, akademik performansı yordama konusunda dijital okuryazarlığın rolünü pozitif yönde tespit etmiştir. Dijital okuryazarlığın akademik başarı faktörleri olan araştırma-bilgi-zihinsel süreç yönetimi, iletişim, güvenilir bağlantılar elde etme ve bireysel güven algısının dijital okuryazarlık becerilerini geliştirdiğini desteklemiştir (Abbas vd. 2019). Bazı araştırmalar, eğitimsel yönden öğrencilerin dijital oyunlar aracılığıyla sorun yönetimi, organizasyon ve planlama eylemlerinin geliştiği ve zekanın ölçümünde rol aldığı çıkarımında bulunmuştur (Simons vd., 2020; Quiroga, vd., 2015).

Öğrencilerin ve eğitimcilerin oldukça hızlı değişim gösteren teknolojiye uyum sağlaması, eylemlerini ve düşünce yapılarını buna göre geliştirmesi ve eğitsel alanda teknolojinin ön planda tutulması sonucunda(Hergüner, 2016);

- Donanım ve yazılımın alt yapısı oluşur,
- Eğitim süreçlerinde bilişim teknolojilerini aktif kılar
- Eğitsel e-İçeriği Sağlar ve Yönetir.
- Eğitim Programlarında Etkili BT Kullanımı olur.
- Öğretmenlerin Hizmet İçi Eğitimine olanak verir.
- Bilgi iletişim jenerasyonunun sürdürülebilirliğine aracılık eder.

Dijitalleşen sistemlere yönelik verilen eğitimler gençlerin kariyer ve istihdam edilebilirliğini artırırken, dijital okuryazarlığın da bu süreçteki gerekliliğini vurgulamaktadır. Özellikle rekabetçi iş dünyasında teknolojinin yoğun kullanımı global bir transformasyon meydana getirmekte bu durum kariyere ve gelecek planlarına ilişkin hedeflerin yeniden şekillenmesine ve yeni fırsatlar oluşmasına zemin hazırlamaktadır. Dijital okuryazarlık yeteneklerinin kazanılması ve geliştirilmesi sosyal hayata uyumu kolaylaştırırken, iş gücü potansiyelini artırmakta, bu yeteneği gelişmiş öğrenci ve

bireylerin iş dünyasındaki konumu ve sürekliliğine pozitif katkıda bulunmaktadır (Shopova,2014: Habibija-Ražanica ve Mekić, 2021: Purnamasari vd., 2021).

2.9. DİJİTAL OKURYAZARLIK İLE DUYGUSAL ZEKÂ ARASINDAKİ İLİŞKİ

Bireyin özüne ve hayata ilişkin keşif yolculuğunu temsil eden okuryazarlık kavramı, görüş açısını geliştirerek var olma yolculuğunda insana değer ve önem katan metafordur. Dolayısıyla insanın yetiştiği çevre, ailesi, okulu ve iş hayatı fizyolojik ve zihinsel gelişimde okuryazarlığın alt parametreleri olarak görülmektedir. İnsanlar toplum ve dünya ile olan bağıını okuryazarlık yetilerine göre şekillendirmektedir. Okuryazarlık, bireyin düşünce ve davranış alanını belirlemekte, biyolojik ve fizyolojik olarak bir bütün halinde var olmasını sağlamaktadır (Saal vd. 2022). Bu bağlamda okuryazarlık insanların dünya düzenini ve kendi özünü idrak etmesi bakımından önemlidir. Zira okuryazarlık kabiliyetinden yoksun insanlar, yaşam amacını bulmakta zorlanacak ve sonu olmayan bir bilinmezlik girdabında kaybolacaktır (Freire ve Macedo, 1998: Freire, 2023). Toplum içinde çıkan problemler ve bu problemlerin insanlar üzerinde bıraktığı etkilerin temel noktası okuryazarlık bilincinden mahrum olmaktan geçmektedir. Okuryazarlık bilinci gelişmiş ve zihinsel olgunluğa erişmiş bireyler, var olmanın gerekliliklerinin farkına varırken kendine güvenir, öğrenme kapasitesi artar ve gelecek olanakları gelişerek diğer insanlara karşı olan sorumluluklarının farkında olur (Fitzgerald, 2009: 18-20: Jones, 2013). Ayrıca okuryazarlık insanlara, düşünme, iş birliği ve hayat boyu öğrenme konusunda olumlu katkılar sunarken öz düzenleme, meta biliş, bireysel performans ve yeterlilikte de avantajlar sağlaması bakımından önem göstermektedir (/literacybasics.ca/lbs). Dijital teknolojilerin verimli kullanımını da içinde barındıran okuryazarlık, bilinenin ötesinde günlük, akademik ve mesleki hayatta insanlara katkı sağlarken insanın kendiyle olan bağıını da geliştirmektedir (Güneş, 2019). Anatomik yapısı itibariyle duyguları da çözümlemeyi içeren okuryazarlık ve dijital okuryazarlık, Duygusal zeka kavramıyla oldukça güçlü bir bağ kurmaktadır. Nitekim kişiler ve toplumlar nezdinde bir yaşam biçimi ve zorunluluk haline gelen dijitalleşme, insanların kendine ve diğerlerine karşı farkındalığını artırmakta, kendine ve diğerlerine zarar verecek durumlardan korunmaları için idrakini geliştirmekte ve deneyimlerinden öğrenme olgusuyla baş başa

bırakmaktadır. Duygusal zeka; düşünerek, hissederek ve davranışları ile kendini yöneterek varlığını sürdürme becerisidir. Hangi koşulda olursa olsun, dijital medya aracılığıyla yapılan etkileşim faaliyetleri, kullanıcının kendi imajını ve itibarını yansıttığı için, bilgi ve iletişim teknolojilerinin yenilenen özellikleriyle dijital medyayı doğru ve amaca uygun kullanarak etiği ihlal etmemek önceliklidir. Dijitalleşmenin dijital öğrenme ve toplumsal etkileşime hakim olması bir realite halini almaktadır. Bu şekilde bireylerin dijital ve duygusal cehalete karşı kendilerini eğitmeleri gerekli hale gelmektedir. Dijital platformların dikotomik yapısını çözümlemeye rehber olan duygusal zeka bir açıdan gösterilenin ardındaki derinliği kavramayı odak haline getirerek kişisel benliğin şekillenmesine yatırım yapmaktadır(Alpian vd.,2022).

Günümüzde hayat şartları oldukça zor bir hal aldığı için insanların kırılganlık düzeyi artmakta, sabır ve tahammül eşikleri düşmektedir. Dijital teknolojileri eğlence ve günlük hayatın stresinden kurtulmak konusunda kullanan insanlar dolaylı ve doğrudan medyanın etkilerine maruz kalmakta bilişsel kapasiteleri o yönde etkilenmektedir. İnsanın kendine ve diğer bir insana olan tevazu, hoşgörü, diğerkâmlık vb. olumlu duygularının oldukça kritik bir hal aldığı bu noktada zaman ve çatışma yönetimi, psikolojik dayanıklılık gibi aktörler hassas bir konu haline gelmektedir. Uygulaması oldukça meşakkatli ve bir o kadar da olumlu sonuçlara sahip olan bu beceriler duygusal zeka kapsamında değerlendirilmektedir. İnsan zekasının dijitalle olan uyumu duygusal sınırların belirlenmesinde aktif olurken, akıl-kalp dengesinin kurulmasında ve değişimi yönetebilme noktasında oldukça spesifik bir hal almaktadır(Stubbemann, 2021: 149). Hayatın değişen koşullarında insanların yaşamın hızına adapte olabilmek için gündelik, eğitimsel ve mesleki alanlarını yeni durumlara göre şekillendirmeye çalışması dijital dünyanın duygular ve psikoloji üzerindeki etkilerini dengede tutmak, hayat kalitesini artırmak, liderlik/ yönetim yeteneklerini geliştirmek ve zorluklarla baş etmek noktasında katkıda bulunmaktadır(Haribabu ve Brindo, 2022). Duygusal zekanın kapsamında değerlendirilen özdenetim, coşku ve azim, uyum sağlama, kişisel sorunları çözme gibi yetenekler karakter, benlik ve ahlaki içgüdüler arasındaki ilişkiye dayandığı için eşgüdümsel olarak anlam kazanmaktadır. Dijital ortamdaki verileri, nicel ifadeleri ve belgeleri çözümlemeyi kapsayan dijital okuryazarlığın ana bileşenlerinden biri ise insanın bireysel dürtü, duygu ve düşünce ilişkisini iyi kurabilmesi olmaktadır. Kişinin manevi olgunluğunun göstergesi olan duygusal zekâ, bu aşamada aktif rol

oyunmaktadır. Çünkü kişi dürtü ve duygularını bastırmadan ve yok saymadan kabul edip duruma göre girişimlerde bulunduğunda bilişsel kapasitesi devreye girecek ve okuryazarlık yetenekleri gelişecektir (İsmaniar vd., 2020: Grant, 2009). Bu bağlamda duyguları okuyup gözlemleyen kişiler görünenin arkasındaki bağlantıları kavrayacak, toplumsal ilişkileri gözden geçirecek ve entelektüel fikir gücüne sahip olacaklardır (Promsri, 2019). Dijital medya platformlarının aktif kullanımının bireylerin tutum ve algıları üzerinde belirleyici olması dijital okuryazarlık becerilerinin gerekliliğini ortaya koymaktadır (Yıldırım Şen,2019). Zira medyanın getirdiği post-modernist anlayış insanlarda, diğer kişilere ve hayata karşı güvensizlik, insan ilişkilerinde yüzeysellik, yüz yüze iletişimin azalması ve diğer insanlardan zarar göreceğine yönelik olumsuz algılar ile öz benliğe dair mutsuzluk, değersizlik vb. gerçek dışı fikir yapısı oluşturmaktadır (Fiske,1992). Temelini okuryazarlık yeteneklerinden alan dijital okuryazarlık, dijitalin oluşturduğu gerçeklikten uzak ortamlarda meydana gelen dolandırıcılık, manipülatif eylemler, milli ve ahlaki değerlere saldırı girişimleri ile kişilerin manevi değerlerini yok edici her türlü probleme karşı hem bu problemlere ilişkin çözüm stratejileri geliştirmek hem de diğer insanları anlamak konusunda önemlidir (Özcan, 2017).

Dijital medya araçlarının kullanımı ve tecrübe kazanımı konusunda duygular işlevsel bir özelliğe sahiptir. Teknolojinin gelişimi dijital ortamlarda kişilerin duygusal yönetim süreçlerini kolaylaştırdığı gibi zorluklarla da karşı karşıya bırakmaktadır. İnsanların tüketim konusundaki süreçte gerçekleştirilen yanıltıcı girişimler, online propaganda, ahlak dışı görüntüler, cinsiyet olgusunun çarpıtılması(LGBT vb.), aktivist girişimler ve gerçeklerin kamufle edilmesi gibi eylemler dijital medyada duyguların kontrol ve yönetiminde sıkıntı çıkarmaktadır. Bu bağlamda insanların duygusal anlamdaki öz bilincini geliştirmek konusunda dijital okuryazarlık yetenekleri ön plana çıkmaktadır (Licenberg, 2021). Dijital okuryazarlık, bireyleri ağ toplumunda bilgi iletişim teknolojilerinin gelişimsel özellikleriyle tanıştırmakta ve deforme edilen sosyo-duygusal gelişimi inşa etme görevi üstlenmektedir (Saleha vd., 2022). Duygusal zeka yetkinliklerinin dijital teknolojilere bağlı olarak öneminin artması özellikle kriz ve kaos zamanlarında insanların tutum ve tavırları üzerinde belirleyici olmaktadır. Dolayısıyla bir kriz durumunda insanların içinde bulunduğu duruma ilişkin özverisi, teknolojik ilişki yönetimi, duygu durum dengesi ve sürdürülebilirlik gibi niteliklerini yönetmesi duygusal zekanın dijital teknolojiler ile olan ilişkisinde önemlidir (Haorei, vd., 2022).

Olumsuz duyguların oldukça yoğun olduğu durumlarda duygular dengelenip düzenlenmezse üstbiliş zarar görecektir ve kişiye olan yaptırımını ağır olacaktır(Lin, vd., 2023). Herhangi bir zaman diliminde dijital ortamda karşılaştığımız sorun ve problemlerin çözümünde insanın kendinin farkında olması, kararlı bir duruş göstermesi, sorunlara duyarsız kalmaması, etik davranışlar ile diğer insanları etkileyebilmesi, ahlaki ve insani görevlerini yerine getirerek vicdanın sesine kulak vermesi yanlış kararlar almamasını ve problemin çözümüne katkıda bulunmasını sağlarken, duyuşsal potansiyelini de geliştirecektir(Bujang vd., 2022: Kassaus ve Sarnau, 2021: Yamamoto ve Ananou,2015). Küreselleşmenin hâkim olduğu dünyada artarak devam eden tüketim kültürü maddi unsurların önemini azaltmakta, şeylerin metalaştığı, insanların inanç ve değerlerinin yeniden şekil aldığı bir durum meydana getirmektedir. Telefon, tablet, iPad, Laptop ve Bilgisayar gibi araçlarla Dijital mecralarda (Tik Tok, Snapchat, Youtube, WhatsApp, Tweeter, Instagram, Facebook vb.) geçirdiğimiz süre dış dünya ile olan ilişkilerimizi zayıflatırken, yaptığımız beğeni, retweet, paylaşım, yorum ve diğerini takip etme faaliyetleri dijital dünyada bizlere ait izler oluşturmakta bu durum kötü niyetli grupların hedefi haline gelmektedir. Müdahil olmanın zorlaştığı böylesi durumlarda duygusal zekâ yeteneklerinin geliştirilmesi gençler ve tüm bireyler için fayda gösterecektir (Oktay vd.,2022: Frisem, 2016). Duygusal zeka, dijital dünyanın insanlar üzerindeki bağımlılık ve kontrol edicilik gücünü dengeleyebilmek konusunda aktif bir rol sahibidir. Çünkü bireysel özerkliği sağlayabilmek, kendini gerçekleştirmek, üst düzey düşünceye sahip olabilmek; duygusal ve fiziksel olarak zinde ve yeterli olabilmekle mümkün olacaktır(Valizadeh, 2016). Ayrıca dijital okuryazarlık, dijital yüzyılda gelişen olaylar karşısında insanların ve toplumun zorluklarla mücadele etme gücünü artırırken geliştirici nitelikteki kazanımları ile sosyal, duygusal ve manevi değerlerin bir paydada buluşmasını sağlamaktadır. Böylece insanın içindeki keşfedilmemiş yetenekleri ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır (Aristyasari ve Aristyasari, 2019). Duygusal sürekliliği sağlayamayan insanlar dijital ortamlarda duygularını daha çok yansıtırken anlık bir rahatlama ve haz duymaktadır. Duygusal zeka bu aşamada hem duyguların anlaşılmasında hem de duygu yoğunluğunu bir ölçü parametresinde tutmak ve narsizim gibi kişilik bozukluklarına engel olmak noktasında yardımcı olmaktadır(Bucur vd., 2021: 134: Arrivillagard, 2020: Pacello, 2020). WhatsApp vb., sohbet ortamlarında diğer insanlarla olan görüşmelerde dijital okuryazarlık, duyguları

anime etmek, gönderilen emoji, simge ve çıkartmaların farkında olmak ve dikkat boyutuyla öne çıkmaktadır. Dolayısıyla yanlış anlaşılmalara bağlı ortaya çıkan gerginlikleri ve problemleri çözme konusunda sözcüklerin kullanım amacı, şekli ve verilen tepkiler duygusal zekanın önemini ortaya koymaktadır(Völker ve Mannheim, 2021: Yeyentimolla, 2022). Gelecek yıllar içerisinde dijital teknolojilere bağlı bilişsel, duygusal, davranışsal ve dijital yeterlilikler bağlamında geliştirilmesi öngörülen beceriler aşağıdaki tabloda belirtilmiştir.

Tablo 2.2. Kateryna, Olesandr, Maria, Iryna, Evgen ve Anastasiia Tarafından Dijitale Yönelik Oluşturulan 2025 Hedef Yetkinlik Modeli (Kateryna, vd. 2020: 64).

<u>BİLİŞSEL BECERİLER</u>	<u>SOSYAL VE DAVRANIŞSAL BECERİLER</u>	<u>DİJİTAL BECERİLER</u>
<u><i>-Kendini Geliştirme</i></u> • Öz farkındalık • Öğrenme yeteneği • Eleştiri ve geribildirim algısı • Merak	<u><i>İletişim</i></u> • Sunum becerileri • Yazma becerileri • Müzakere becerileri • Açıklık	<u><i>Sistem Oluşturma</i></u> -Programlama -Uygulama geliştirme -Üretim sistemlerinin tasarımı
<u><i>Organizasyon</i></u> • Organizasyon etkinliği • Kaynak yönetimi	<u><i>Kişilerarası beceriler</i></u> -Kişilerarası becerileri -Takım -Etik -Empati -Müşteri odaklı -Stres yönetimi -Yeterli eleştiri algısı	<u><i>Bilgi Yönetimi</i></u> -Veri işleme ve analiz
<u><i>Yönetim Becerileri</i></u> • Önceliklendirme • Görev ayarı • Ekip oluşturma • Delegasyon • Başkalarını motive etmek ve geliştirmek	<u><i>Kültürlerarası etkileşim</i></u> -Farkındalık -Sosyal sorumluluk -Yabancı diller -Fonksiyonlar ve disiplinler arası etkileşim	
<u><i>Sonuçlara Ulaşmak</i></u> • Sorumluluk, risk almak • Hedefe ulaşmada ısrar • Girişim		
<u><i>Karar Standart Olmayan Görevler</i></u> • Fırsatları görme yeteneği de dahil olmak üzere yaratıcılık • Kritik düşünce		
<u><i>Uyarlanabilirlik</i></u> • Belirsizlik karşısında çalışma		

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DUYGUSAL ZEKA İLE DİJİTAL OKURYAZARLIK BECERİLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ: ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

3.1. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Eğitim-öğretim alanında dijital okuryazarlık uygulamalarına verilen cevaplara bağlı değerlendirmeler, yapılan birçok araştırma ve gözleme rağmen oldukça popüler bir konu haline gelmeye devam etmektedir. Nitekim her bireyin bir öğrenen olarak konumlandırıldığı çağımızda kişilere yaptıkları eylemlerin sorumluluğunu alma, hatalarından ders çıkarma, demokratik düşünce sistemi ekseninde fikirlerini beyan etmelerine imkan verme ve yazılım teknolojilerine yönelik beceriler kazanmaları ön plana çıkmaktadır. Bu durum literatür ile desteklendiğinde ilköğretim, ortaöğretim ve lise öğrencilerine kadar indirgense de üniversite hayatına adım atan ve mezun olan lisans öğrencilerinin kariyer ve meslek edinme konularına kılavuzluk ederek hayatını yönlendirmesini gerekli kılmaktadır. Bu noktada yükseköğretim kurumlarında dijital teknolojilerin eğitim hayatına entegre edilmesi ve dijital okuryazarlığa yönelik uygulamalar olarak düşünülmüştür. Üniversitenin dijitalizasyona uğraması kaynakların dijital ortama aktarımını, öğrenen konumundaki kişilerin birbirine erişimini ve katılımını da mümkün kılmıştır. Bunları gerçekleştirmenin yolu ise hem normal bir insan hem de eğitimci ve öğrenci olarak duygusal zeka (EQ) ile DQ dengesini iyi kurması, teknolojiyi olgunlaşmış bir fikir yapısıyla değerlendirmesi gereklidir.

Son yıllarda adından sıkça söz ettiren duygusal zeka ve dijital okuryazarlık 20.yüzyıldan itibaren akademik araştırmaların ilgi alanına dâhil olmuştur. Birçok alanda olduğu gibi günümüzde de duygusal zeka konusuyla ilgili duyguların ihmal edilerek, görmezden gelinerek ve yok sayılarak bir tutum sergilenmesi çok sıkıntılı ve üzerinde önemle durulması gereken bir durum haline gelmektedir. İnsanoğlunun yıllarca akıl ve zekâyla uğraşması duyguların gizlenmesi ve reddedilmesi eylemlerine girmesine, varoluşunun sırrını çözmesinin engellenmesine ve karşılıklı ilişkiler konusunda yozlaşmış bir kültürün parçası haline gelmesine neden olmuştur. İnsanlar bu tür tutum içerisindeyken cinsiyetçi ve estetiksel yaklaşımlar ile duyguların açıklanacağını

savunarak kendini dünyanın realitesinin gerisine taşımıştır. Zamanla pozitif psikolojinin egemen olması bireylerin ruh hallerinin sağlamlığının önemini artırmış ve insanın sağ beyni ile sol beyninin birbirini dengeleyecek şekilde eşgüdümsel bir örgütlenmesini gerekli kılmıştır.

Birey özüne ait duyguları iyi tanıdığı, analiz ettiği, aynı zamanda diğer insanların duygularını da hesaba katarak zamanın koşullarına göre davrandığında okuryazarlık yetenekleri devreye girecek böylece gruba dâhil olma ve yapılan işten verim alma konusunda olumlu katkılar sunacaktır. Duygusal zekâ, sosyal ve akademik hayatta başarılı olmayı amaç edinen gençler için oldukça önemli bir kavramdır. Çünkü yaşadığımız hayatta ortaya çıkan her gelişme ve değişme gençleri de etkilemekte, bu doğrultuda toplumdaki devinimler çok boyutlu bir hal almaktadır. Yenilik ve gelişimin göstergesi olan gençlere karşı algıların evrilmesiyle standart öğrenci anlayışının ötesinde, gençlere karşı beklentiler artmakta, yeni nesil gençlerin üniversitelerce donanımlı bir şekilde eğitilerek hayata kazandırılması bilinci artış göstermektedir.

Okuryazarlık, kavramsal ve pratikteki parametresinde değerlendirildiğinde geniş alanlar içerisinde oldukça fazla araştırma yapılan ve önemi gün geçtikçe artan bir özellik göstermektedir. Literatür incelendiğinde okuryazarlık kapsamı çerçevesinde okuryazarlığın ilkeleri, insana kattığı avantajlar, okuryazar olmamanın getirdiği olumsuz durumlar, okuryazarlığın eğitim sürecindeki etkileri gibi konularda araştırmalar bulunmaktadır. Hızla kendini yenileyen teknolojiye erişebilmek, dijital yönetimin birinci basamağını ortadan kaldırsa da duygusal aşınımın tamamen ortadan kalkabilmesi için, bireylerin teknolojileri kullanma becerisine, başka bir şekilde ifade edilirse, dijital okuryazar olmaya ihtiyaçları vardır. Standart olarak, yüz yüze iletişimin daha etkili olduğu toplumda dijital aygıtların kullanımının yaygınlaşması, bu teknolojilerle dolaymlanan iletişimi ve etkileşimi artırmaktadır.

Dijital cihazların kullanımındaki artış, dijital yetenekler ve dijital okuryazarlıkla desteklenmediği takdirde, başta duygu yönetimi ve duygusal zeka kaynaklı sorunlar olmak üzere çeşitli riskler ortaya çıkabilmektedir.

Günümüz koşullarında üniversite hayatı, değişen ve kendine her alanda yatırım yapan gençlik yetiştirmeyi hedefleyen olgu halini almaktadır. Dolayısıyla geleceğin neferi olan gençlerin duygusal zeka yetkinlikleri ile ilgili yetkinliklerinin tespit edilmesi

önem göstermektedir. Ayrıca üniversite öğrencileri, eğitim hayatında ve sosyal yaşamında hem bireysel hem de sosyal konforu bularak, teknolojik ustalığı geliştirme gayreti içinde olması dijital okuryazarlık becerileri açısından önemli bir faktördür. Çünkü genç; güvenilir bilgi arayışını, profesyonel ve sosyal becerilerini dijital okuryazarlık ile düzenler. Gündelik hayatında her an teknolojiyle ilişki içinde olması değişik fikirlere, değişik insanlara ve ilginç olaylara tanıklık etmesine olanak verirken, şahit olduğu bu durumları anlama arayışı içerisine girer. Sosyal ağlarda insanlarla iletişim kurar, online yayınlar ile etkinliklere katılır ve topluma kayıtsız kalamayacağı durumlara dahil olur. Varsayımsal çerçevesinde, duygusal zekanın dijital okuryazarlığı etkilediği öngörülürken, EQ(Duygusal Zeka)'nın seviyesi duyguların algılanmasını, anlaşılmasını, düşüncelerin yönetimini ve kullanılmasını etkilediği söylenebilmektedir. Bu doğrultuda çalışmanın temel amacı, duygusal zekanın dijital okuryazarlığı etkileyip etkilemediğini ortaya koymaktır. Bu temel amaç doğrultusunda belirlenen alt amaçlar;

- Cinsiyet faktörünün iki değişkene göre farklılık durumunu tespit etmek
- Teknolojik haber sitelerine üyelik durumunun dijital okuryazarlık düzeylerine göre farklılık durumunu belirlemek
- Dijital Okuryazarlık becerilerinin internette harcanan süre, dijital araç sayısı, internet kullanım geçmişi ve internet kullanım sıklığına göre farklılık durumunu belirlemek.
- Duygusal zeka becerilerinin dijital okuryazarlık becerileri üzerinde anlamlı bir yordayıcılığı bulunma durumunu tespit etmektir.

3.2. ÖRNEKLEM SEÇİMİ VE SINIRLILIKLAR

Çalışmanın örneklemini 2022-2023 öğretim yılında Atatürk üniversitesinde kayıtlı ve öğrenim görmekte olan lisans öğrencileri oluşturmaktadır. Üniversiteye bağlı fakültelerde eğitim alan lisans öğrencilerinin gönüllü katılımıyla gerçekleşen araştırma 18 ile 24 yaş arasındaki öğrencilerden seçildiği için evrenin özelliklerini temsil etme yeterliliğini sağlamaktadır. Üniversitede yaklaşık 30.000 öğrenci eğitim gördüğü için katılımcı sayısı ve örneklem modeli bir problem oluşturmamaktadır. Araştırma verilerinin toplanması 438 kişiyle gerçekleştirilmiştir. Araştırma süresince kullanılan

verilerin tamamı birincil veri niteliğindedir. Araştırma örnekleminin tasarımında olasılıklı olmayan örneklem modeli ve kolayda örneklem türü tercih edilmiştir.

Olasılıklı olmayan örneklem modeli; araştırmaya konu olan evrene ait unsurların niteliklerinin birbirine benzeyen ve homojen yapı gösterdiği örneklem modelidir. Kolayda örneklem ise; örnekleme dahil olan katılımcılara ulaşılmasında tasarruf ve kolaylık sağlarken verilerin toplanmasına pratiklik ve hız kazandırdığı da belirtilmektedir (Şahin ve Gürbüz,2018:131-132).

Sınırlılıklar

Atatürk Üniversitesinde öğrenimlerinin sürdüren öğrencilerin duygusal zeka ve dijital okuryazarlık becerileri arasındaki ilişkiyi inceleyen bu araştırmanın sınırlılıkları aşağıda verilmiştir:

- Araştırmayı sınırlayan birinci etken, araştırmanın yapılacak olduğu eğitim düzeyi ve öğrenci sayısıdır. Dolayısıyla araştırmada zaman ve maliyet kısıtı olması nedeniyle ana kütlenin tamamına ulaşamamış, araştırma kapsamında faaliyet gösteren fakültelerdeki gönüllü öğrenciler değerlendirmeye alınmıştır.
- Araştırma Çalışmanın ulaşılabilir evreni, Atatürk Üniversitesi öğrencileridir.
- Araştırma, veri toplama araçları ve değerlendirmede kullanılan istatistiksel tekniklerin yeterlilikleri ile sınırlandırılmıştır.

3.3. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ VE TASARIMI

Araştırma, tasarımsal olarak nicel araştırma desenine temellendirilmesinin yanı sıra ilişkisel tarama modeli ve online anket tekniğiyle gerçekleştirilmiştir. İlişkisel tarama modeli; en az iki değişken arasındaki ilişkiyi ortaya koymayı hedefleyen araştırma modelidir(Gürbüz ve Şahin,2018). Veriler için öğrencilerin kendilerine ulaşılmıştır. Ölçüt olarak dijital okuryazarlık ölçeğinin maddelerine verilen cevaplar ve dijital okuryazarlığın yordayıcısı olarak belirlenen Duygusal Zeka becerileri arasındaki ilişki etkisel boyutuyla değerlendirmeye alınmıştır. Nicel araştırma deseni; istatistiksel ifadelerle kesin ve genellenebilir sonuçlara ulaşmayı hedefleyerek sonuca etki eden unsurları tespit etmeye imkan tanıyan araştırma tasarımıdır. İlişkisel Tarama Modeli; minimum iki değişkenin birbiriyle olan ilişkisini ortaya koymayı amaçlarken, bu

değişkenlerin; derecesini, düzeyini ve farklılık durumunu vb. saptanmasına da imkan veren araştırma desenidir(Gürbüz ve Şahin, 2018).

3.4. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

Bu araştırmanın amacına ulaşması noktasında demografik bilgilerin yer aldığı kişisel bilgi formu, Dijital Okuryazarlık ölçeği ve Duygusal Zeka ölçeği veri toplama aracı olarak tercih edilmiştir.

3.4.1. Kişisel Bilgi Formu

Araştırmaya dahil olan öğrencilere ait kişisel bilgilere erişmeye yönelik hazırlanan bu formda; Öğrencinin Cinsiyeti, çalışma durumu, ikamet ettiği yer/konum bilgisi, bireysel bilgisayar olma durumu, internet bağlantısının sürekliliği, interneti kaç yıldır kullandığına dair bilgi, internette geçirdiği zaman bilgisi, sık ziyaret ettiği site, sosyal ağlara (Instagram, Facebook, Tweeter vb.) üyelik durumu, rutin olarak takip ettiği teknoloji haber sitelerine ait bilgi, kullandığı dijital araçların (Telefon, tablet, bilgisayar vb.) sayısı ve interneti kullanım sıklığına ait bilgiler anket tekniğiyle tespit edilmeye çalışılmıştır (Bknz.: EK-2).

3.4.2. Duygusal Zekâ Ölçeği

Lee ve Yunjung 2010 yılında Salovey ve Mayer'in duygusal zeka modelini temel alarak geliştirdikleri modelle duygusal zekayı uyarlanabilir yönüyle test etmişlerdir(Lee ve Yunjung 2012). Araştırma için seçilen envanterin orijinal formu Kore'de yaşayan yetişkinlerin duygusal zeka düzeylerini ölçmek için geliştirilmiş bir kâğıt-kalem testidir. Lee ve Yunjung, toplam 20 maddeden oluşan duygusal zeka envanteri ile duygusal zekayı üç alt boyutla ölçmeye çalışmışlardır. Ölçekte 6 madde duyguları tanıma ve ifade, 8 madde duygu düzenleme ve son 6 madde ise duyguların kullanımını sınıflandırmaktadır. Bunlara ek olarak bu üç boyuta ait her bir madde bileşenlerini yansıtmayı hedeflemektedir(Bknz.: EK-3).

Tablo 3.1. Lee vd. 'nin Duygusal Zeka Ölçeği ve Alakalı Maddeleri

<i>BOYUT</i>	<i>MADDELER</i>
Duyguları Tanıma	1,2,3,4,5,6
Duyguları Kullanma	7,8,9,10,11,12
Duyguları Düzenleme	13,14,15,16,17,18,19,20

Orijinal formda duygusal zeka korelasyon katsayısı iç alt boyutlara göre belirtilmiştir. Bu değerler; Duygusal tanımlama /anlama ve duygusal kolaylaştırma, duygusal tanımlama /anlama ve duygusal düzenleme 0, 69, Cronbach'ın alfa değerleri; duygusal tanımlama/anlama $\alpha=.72$, duygusal kolaylaştırma $\alpha= .71$ ve duygusal düzenleme $\alpha=.76$ olarak tespit edilmiştir. Bu belirtilen değerler ölçeğin iç tutarlılık düzeyinin uygun ve güvenilir olduğunu göstermektedir.

3.4.3. Dijital Okuryazarlık Ölçeği

Serkan Bayrakçı' Dijital Okuryazarlık ölçeğini Janssen vd.(2013)'nin dijital yetkinlik modelini temel alarak, uzmanlarca tanımlanan dijital okuryazarlık boyutlarına dayalı olarak 2020 yılında geliştirmiştir. Anketi geliştirme sürecinde Bayrakçı(2020), İçsel tutarlılık güvenirlik katsayıları ve test-tekrar test güvenirlik katsayıları yeterli düzeyde olan ölçeğin, maddelerin korelasyonlarının dahil olduğu madde analizlerinin yapı geçerliliği çalışmalarının, maddelerin hem ayırt edicilik niteliklerinin hem de ilgili boyutla olan ilişkilerinin istatistiki açıdan anlamlı düzeyde olduğunu belirtmiştir. Bayrakçı'nın dijital okuryazarlık ölçeğinin soru sayısının ideal kabul edilmesi, örnekleme uygun olması, maddeler arasında ters soru bulunmaması, kafa karıştırmalıktan uzak anlaşılır ifadeler bulunması ve araştırmanın amacına hizmet etmesi ölçeğin araştırmada tercih edilmesine imkan vermiştir (Bknz.: EK-4). Ayrıca, dijital yetkinliğe dayalı dijital okuryazarlık ölçeği, içinde bulunan çağa uygun gündelik ve akademik hayatla ilgili konulara odaklandığı için çalışmaya işlevsellik kazandırmıştır. Ölçeğin maddelerinin seçiminde korelasyon tekniği kullanılmış ve birbirleriyle korelasyon bulunan maddeler ile ilişkisi olan maddeler seçildiğinde ölçek toplamda 29 maddeden oluşmuştur. Testin tekrarı yöntemi ile yapılan güvenirlik çalışması sonucunda ölçeğin korelasyon değeri, 75 ve iç tutarlılığını belirlemek amacıyla

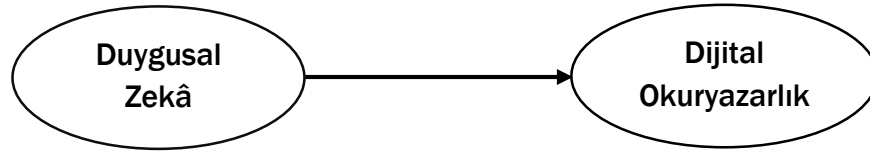
hesaplanan Cronbach Alpha iç tutarlılık değeri, 911 olarak bulunmuştur (Bayrakçı, 2020).

Tablo 3.2. Dijital Okuryazarlık Ölçeğinin Boyutları ve Alakalı Maddeleri

<i>BOYUT</i>	<i>MADDELER</i>
<i>Etik ve Sorumluluk</i>	1,2,3,4,5,6,7
<i>Genel bilgi ve İşlevsel Beceriler</i>	8,9,10,11,12,13
<i>Günlük Kullanım</i>	14,15,16,17,18,19
<i>Profesyonel Üretim</i>	20,21
<i>Gizlilik ve Güvenlik</i>	22,23,24,25
<i>Sosyal</i>	26,27,28,29

3.5. ARAŞTIRMANIN MODELİ VE HİPOTEZLERİ

Literatür incelendiğinde, Duygusal Zekâ ile Dijital Okuryazarlık arasındaki ilişkiyi ortaya koyan bilimsel bir bulguya rastlanmamıştır. Fakat her iki değişkenin de farklı araştırmalarda ortak yönlerinin incelendiği görülmektedir. Dolayısıyla Duygusal Zekâ ile Dijital Okuryazarlık arasında bir ilişkinin varlığı düşünülmektedir. Buna göre araştırmanın modeli Şekil 3.1 ‘de gösterildiği şekildedir.

Şekil 3.1. Duygusal Zeka ile Dijital Okuryazarlık İlişisine Ait Model

Araştırmanın temel amacı ve belirlenen araştırma modeli çerçevesinde araştırmanın hipotezleri şu şekilde belirlenmiştir:

H1. Katılımcıların duygusal zeka düzeyleri cinsiyet değişkenine göre farklılık göstermektedir.

H2. Katılımcıların dijital okuryazarlık düzeyleri cinsiyete göre farklılık göstermektedir.

H3. Katılımcıların dijital Okuryazarlık becerileri internet kullanım geçmişine göre farklılık göstermektedir.

H4. Katılımcıların dijital Okuryazarlık becerileri internette harcadıkları süreye göre farklılık göstermektedir.

H5. Katılımcıların dijital Okuryazarlık becerileri kullandıkları dijital araç sayısına göre farklılık göstermektedir.

H6. Katılımcıların dijital Okuryazarlık becerileri internet kullanım sıklığına göre farklılık göstermektedir.

H7. Katılımcıların dijital okuryazarlık becerileri düzenli olarak takip edilen teknoloji haber siteleri değişkenine göre farklılık göstermektedir.

H8. Katılımcıların duygusal zeka ve dijital okuryazarlık becerileri arasında anlamlı bir ilişki vardır.

H9. Katılımcıların duygusal zeka düzeyi dijital okuryazarlık becerilerinin anlamlı bir yordayıcısıdır.

3.6. BULGULAR

Çalışmanın bu bölümünde katılımcılardan elde edilen verilere ilişkin yürütülen analizler neticesinde elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

3.6.1. Ölçeklere Ait Güvenirlik Analizleri

Tez çalışmasında kullanılan veri toplama araçlarına ilişkin güvenilirlik düzeylerinin tespit edilmesi amacıyla güvenilirlik analizi yapılmıştır. Güvenirlik düzeyinin belirlenmesi için Cronbach's Alfa iç tutarlılık değeri dikkate alınmaktadır. Katılımcıların ölçeklere vermiş oldukları yanıtların güvenilir olup olmadığı hakkında bilgi edinmek amacıyla yapılan güvenilirlik analizleri sonucunda Cronbach's Alfa değerleri Tablo 3.3'de sunulmaktadır.

Tablo 3.3. Ölçeklere Ait Cronbach Değerleri

Ölçek	Cronbach Değerleri
Duygusal Zeka	0.950
Dijital Okuryazarlık	0.958

Tez çalışması kapsamında kullanılan ölçeklerin güvenilirlik düzeylerinin tespit edilmesinde ölçüt olarak belirli aralık sınırları belirlenmiştir. Bu aralık değerlerine göre 0-0.40 arası güvenilir değil, 0.40-0.60 arası düşük güvenilirlik, 0.60-0.80 arası oldukça güvenilir ve 0.80-1.0 arası yüksek güvenilirlik şeklindedir (Kalaycı, 2010).

Tablo 3.1’de görüldüğü üzere duygusal zeka ölçeği Cronbach değeri 0,950, dijital okuryazarlık ölçeği Cronbach değeri 0,958 olarak tespit edilmiştir. Elde edilen güvenilirlik değerlerine göre çalışmada kullanılan ölçeklerin tamamının yüksek düzeyde bir güvenilirliğe sahip oldukları söylenebilir.

3.6.2. Verilerin Normallik Analizleri

Tez çalışması kapsamında oluşturulan araştırma hipotezlerini değerlendirmek amacıyla yapılacak istatistiksel analizlerin öncesinde verilen dağılımı incelenmiştir. Verilerin dağılım şekli kullanılacak analizlerin parametrik ya da parametrik olmayan analizlerden hangisinin seçileceğini belirleme noktasında önemlidir. Bu bağlamda verilerin normal dağılımını incelemek amacıyla basıklık-çarpıklık değerleri incelenmiştir. Konu ile ilgili literatür normal dağılıma ilişkin değerlendirme yaparken Kolmogrov-Smirnov p değerlerinin 0.05’ten büyük olması gerektiğini, ayrıca basıklık ve çarpıklık ölçümlerinin -1,5 ve +1,5 arasında olması gerektiğini belirtmektedir (Tabachnick ve Fidell, 2013). Normallik analizlerine ilişkin sonuçlar Tablo 3.4’de verildiği şekildedir.

Tablo 3.4. Normallik Analizi Sonuçları

Ölçek	Basıklık (Kurtosis)	Çarpıklık (Skewness)	Kolmogrov-Smirnov
Duygusal Zeka	1.358	-1.128	0.141
Dijital Okuryazarlık	0.699	-0.598	0.210

Tablo 3.4’de gösterildiği gibi verilere ilişkin basıklık ve çarpıklık değerlerinin verilerin normal kabul edilmesi için uygun değer aralıklarında olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuçlar ışığında veri analizinde parametrik testlerin kullanılmasına karar verilmiştir.

3.6.3. Ölçeklere İlişkin Geçerlilik ve Faktör Analizleri

Çalışmada veri toplama sürecinde kullanılan duygusal zeka ve dijital okuryazarlık ölçeklerine ilişkin açımlayıcı faktör analizi (AFA) ve doğrulayıcı faktör analizi (DFA) yürütülmüştür. Doğrulayıcı faktör analizi ölçüm modelinde yer alan ölçme araçlarının örneklem uyumunu ortaya koymayı amaçlamaktadır. Araştırmada kullanılan ölçme araçlarının doğrulayıcı faktör analizleri AMOS 20 programı aracılığıyla gerçekleştirilmiştir. Ölçme araçlarına ilişkin uyum indeksleri gösterilen referans aralıklarıyla test edilmiştir.

3.6.4. Duygusal Zeka Ölçeğine İlişkin AFA Sonuçları

Duygusal zeka ölçeği KMO değeri .957 olarak tespit edilmiştir. Aynı zamanda ölçeğe ilişkin anlamlılık düzeyinin .000 düzeyinde anlamlı olduğu görülmüştür. Yapılan analizler neticesinde elde edilen değerler duygusal zeka ölçeğinin faktör analizine çok uygun olduğunu göstermektedir.

Duygusal zeka ölçeğinde üç faktörlü bir yapının varlığı tespit edilmiştir. Üç faktörlü yapı toplam varyansın %67.59'unu açıklamaktadır. Faktör 1 (duygusal tanıma) 6 maddeden, faktör 2 (duyguları kullanma) 6 maddeden ve faktör 3 (duyguları düzenleme) 8 maddeden oluşmaktadır. Ölçek maddelerine ait faktör yük dağılımlarına dair bulgular aşağıdaki Tablo 3.5'de sunulduğu şekildedir.

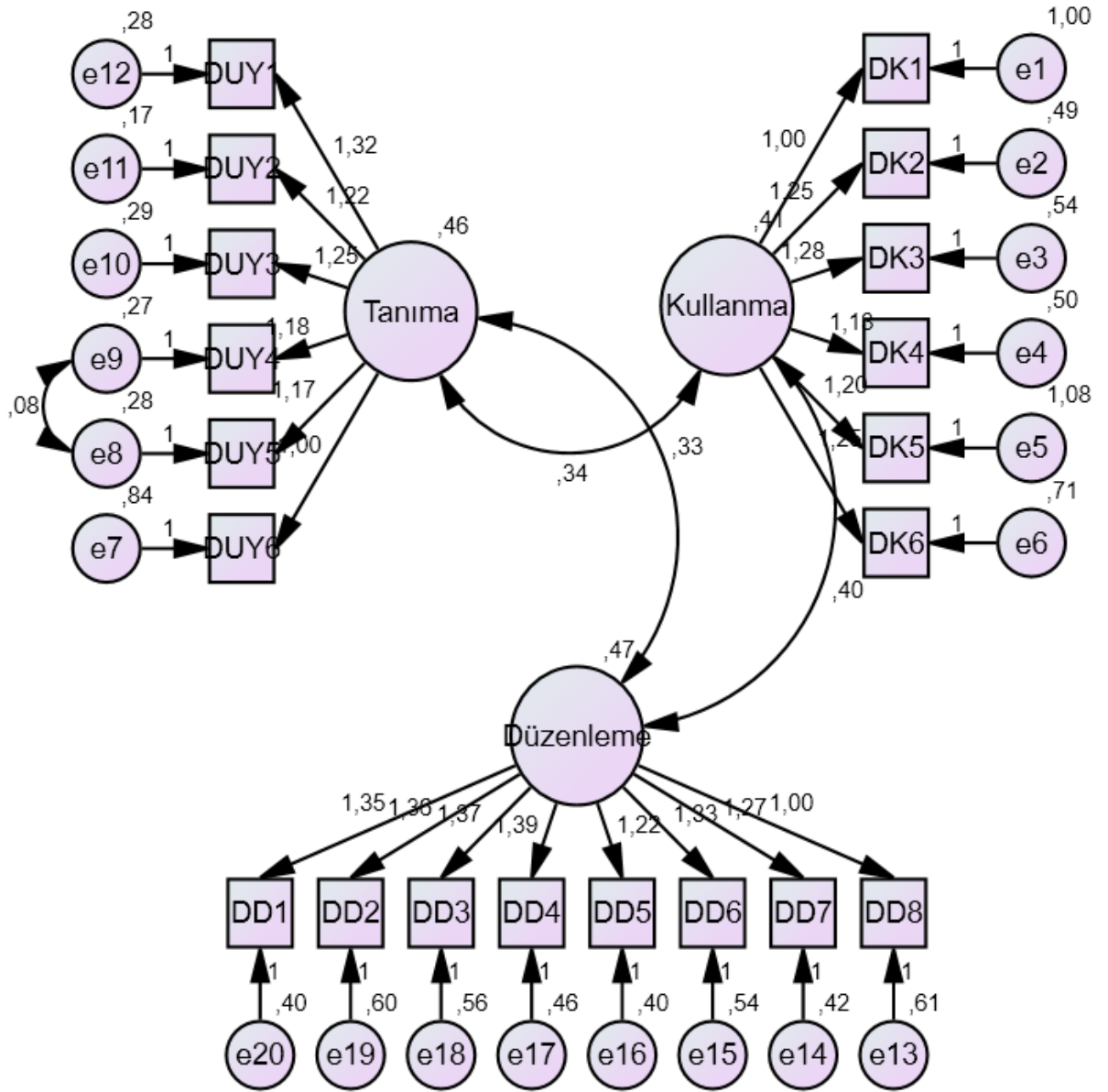
Tablo 3.5. Duygusal Zeka Ölçeği Faktör Yük Değerleri

Ölçek Maddeleri	Faktör Yüğü		
	Faktör 1	Faktör 2	Faktör 3
Madde 1	.857		
Madde 2	.895		
Madde 3	.815		
Madde 4	.854		
Madde 5	.884		
Madde 6	.598		
Madde 7		.698	
Madde 8		.459	
Madde 9		.422	

Tablo 3.5. (Devamı)

Madde 10	.717
Madde 11	.656
Madde 12	.551
Madde 13	.884
Madde 14	.960
Madde 15	.787
Madde 16	.835
Madde 17	.653
Madde 18	.733
Madde 19	.670
Madde 20	.573

Tablo 3.5.'de gösterilen değerlere göre faktör yüklerinin .42-.96 arasında değiştiği görülmektedir. İlgili literatürde faktör analizi neticesinde faktör yükleri dağılımı için .30 ile .40 arasında değişen değerlerin alt sınır olarak kabul edildiği görülmektedir (Büyüköztürk, 2011). Ölçek maddelerine ilişkin faktör yüklerinin en alt değeri (.42) ele alınacak olursa, tüm maddelerin faktörlerde uygun bir şekilde yer aldığı ifade edilebilir. Araştırmada duygusal zeka düzeyini ölçmek amacıyla kullanılan ölçeğine ilişkin uyum indeksleri Şekil.3.2 de gösterilmiştir.

Şekil 3.2. Duygusal Zekâ Ölçeği Doğrulayıcı Faktör Analizi Sonuçları

Duygusal zekâ becerileri ölçeğine ilişkin yapılan doğrulayıcı faktör analizi sonuçlarına ilişkin uyum indekslerinin mükemmel uyum düzeyinde olduğu tespit edilmiştir (CMIN= 763,462; DF=245; $p=,000$; CMIN/DF=2,816; RMSEA=,074; GFI=,895; AGFI=,901; CFI=,911).

3.6.5. Dijital Okuryazarlık Ölçeğine İlişkin AFA Sonuçları

Dijital okuryazarlık ölçeği KMO değeri .963 olarak tespit edilmiştir. Aynı zamanda ölçeğe ilişkin anlamlılık düzeyinin .000 düzeyinde anlamlı olduğu

görülmüştür. Yapılan analizler neticesinde elde edilen değerler dijital okuryazarlık ölçeğinin faktör analizine çok uygun olduğunu göstermektedir.

Dijital okuryazarlık ölçeğinde altı faktörlü bir yapının varlığı tespit edilmiştir. Altı faktörlü yapı toplam varyansın %63.89'ünü açıklamaktadır. Faktör 1 (etik ve sorumluluk) 7 maddeden, faktör 2 (genel bilgi ve işlevsel beceriler) 6 maddeden, faktör 3 (günlük kullanım) 6 maddeden, faktör 4 (profesyonel üretim) 2 maddeden, faktör 5 (gizlilik ve güvenlik) 4 maddeden ve faktör 6 (sosyal) 4 maddeden oluşmaktadır. Ölçek maddelerine ait faktör yük dağılımlarına dair bulgular aşağıdaki Tablo 3.6' da sunulduğu şekildedir.

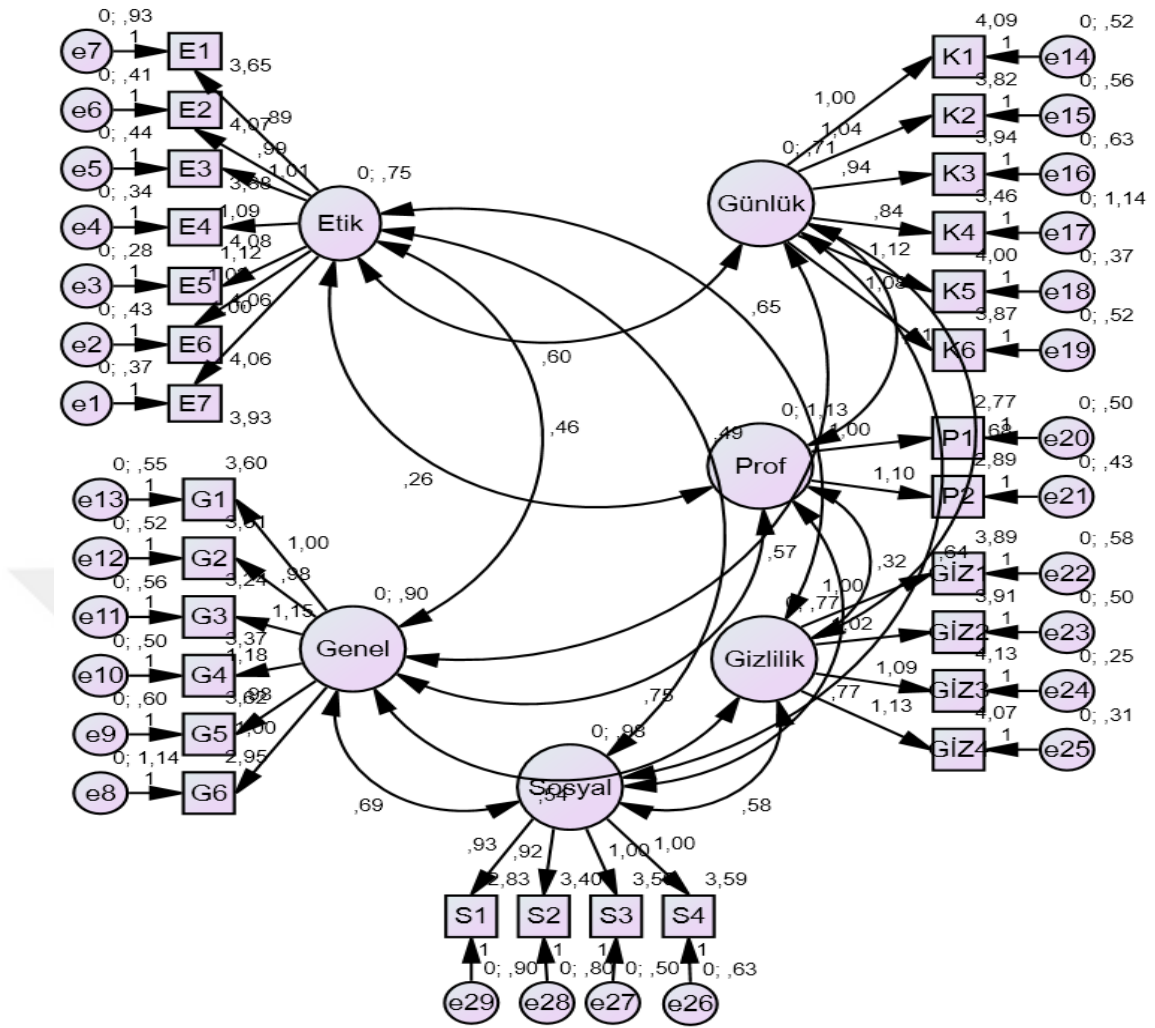
Tablo 3.6. Dijital Okuryazarlık Ölçeği Faktör Yük Değerleri

Ölçek Maddeleri	Faktör Yüğü					
	Faktör 1	Faktör 2	Faktör 3	Faktör 4	Faktör 5	Faktör 6
Madde 1	.624					
Madde 2	.832					
Madde 3	.800					
Madde 4	.898					
Madde 5	.879					
Madde 6	.800					
Madde 7	.737					
Madde 8		.761				
Madde 9		.669				
Madde 10		.876				
Madde 11		.808				
Madde 12		.667				
Madde 13		.770				
Madde 14			.740			
Madde 15			.485			
Madde 16			.579			
Madde 17			.682			
Madde 18			.745			
Madde 19			.523			
Madde 20				.703		
Madde 21				.747		

Tablo 3.6. (Devamı)

Madde 22	.597
Madde 23	.583
Madde 24	.823
Madde 25	.814
Madde 26	.744
Madde 27	.792
Madde 28	.772
Madde 29	.640

Tablo 3.6’da gösterilen değerlere göre faktör yüklerinin .52-.89 arasında değiştiği görülmektedir. İlgili literatürde faktör analizi neticesinde faktör yükleri dağılımı için .30 ile .40 arasında değişen değerlerin alt sınır olarak kabul edildiği görülmektedir (Büyüköztürk, 2011). Ölçek maddelerine ilişkin faktör yüklerinin en alt değeri (.52) ele alınacak olursa, tüm maddelerin faktörlerde uygun bir şekilde yer aldığı ifade edilebilir. Araştırmada dijital okuryazarlık düzeyini ölçmek amacıyla kullanılan ölçeğine ilişkin uyum indeksleri Şekil 3.3’de gösterilmiştir.

Şekil 3.3. Dijital Okuryazarlık Ölçeği Doğrulayıcı Faktör Analizi Sonuçları

Dijital okuryazarlık ölçeğine ilişkin yapılan doğrulayıcı faktör analizi sonuçlarına göre uyum indekslerinin kabul edilebilir düzeyde olduğu tespit edilmiştir (CMIN=1244,667; DF=362; $p=,000$; CMIN/DF=2,744; RMSEA=,062; GFI=,901; AGFI=,899; CFI=,912).

3.6.6. Demografik Değişkenlere Yönelik Bulgular

Araştırma ile ilgili olarak Atatürk Üniversitesi'nde öğrenim gören toplam 438 lisans öğrencisine uygulanan anket formunun birinci bölümünde sosyo-demografik özelliklere ilişkin 12 ifade bulunmaktadır. Bu ifadelerden ilki olan cinsiyet faktörü incelendiğinde kadın ve erkek olarak 2 grup halinde olduğu görülürken yaş faktörüne yer verilmemesinin sebebi 18-24 yaş aralığında olan öğrencilerin tercih edilmesinden

kaynaklanmaktadır. Sosyo-demografik ifadelere ilişkin bulgular incelendiğinde araştırmaya katılan öğrencilerden 279 kişi kadın(%63,6), 159 kişi ise erkek(%36,3) olduğu görülmüştür. Sosyo-demografik faktörlerden bireysel bilgisayar olma durumu faktörüne göre 297 öğrencinin(%67,8) kendine ait bilgisayarı olduğu, 141 öğrencinin(%32,1) kendine ait bilgisayarının olmadığı bilgisi elde edilmiştir. Sürekli İnternet bağlantısı durumu faktörü göz önünde bulundurulduğunda ise 304 öğrencinin(%69,4) sürekli olarak internet bağlantısına eriştiği, 134 öğrencinin(%30, 5) internet bağlantısının sürekli olmadığı görülmektedir. Herhangi bir sosyal ağa üyelik durumu incelendiğinde 284 öğrencinin(%64,8) sosyal ağlara üye olarak aktif olarak kullandığını, 154 öğrencinin ise(%35,1) sosyal ağlara üye olmadığını belirtmektedir. Sosyo-demografik faktörlerden düzenli takip edilen teknoloji haber sitelerinde 255 öğrencinin(%58,2) teknoloji haber sitelerini takip ettiğini, 183 kişinin(%41,7) ise haber sitelerini aktif olarak takip etmediğini göstermiştir. Araştırmaya katılan öğrencilerin internet kullanım geçmişi göz önünde bulundurulduğunda 14 kişinin(%3,1) 0-2 yıl arasında, 66 kişinin(%15,0) 3-5 yıl, 102 kişinin(%23,2) 6-8 yıl ve 256 kişinin(%58,4) ise 9 yıl ve üzeri bir internet kullanım geçmişinin olduğu belirtilmektedir. İnternette günlük harcanan süre faktörü göz önüne alındığında 24 kişinin(%5,4) 0-1 saat, 136 kişinin(%31,0) 2-3 saat, 131 kişinin(%29,9) 4-5 saat ve 147 kişinin(%33,5) de 5 saatin üzerinde interneti kullandığını ifade etmektedir. Sosyo-demografik faktörlerden en sık ziyaret edilen site türü bilgisinde 261 öğrencinin(%59,5) sosyal paylaşım ve sohbet amaçlı, 81 öğrencinin(%18,4) eğitim, ödev ve forum amaçlı, 54 öğrencinin(%12,3) oyun ve film amaçlı ve 42 öğrencinin de (%9,5) haber ve bloglardan yararlanmak amaçlı internetteki web sitelerine eriştiğini göstermiştir. Kullanılan dijital araç sayıları faktörü göz önünde bulundurulduğunda 95 öğrencinin(%21,6) 1, 171 öğrencinin(%39,0) 2, 98 öğrencinin(%22,3) 3, 21 öğrencinin(%4,7) 4 ve 53 öğrencinin(%12, 1) 5 ve üzeri dijital araçlara sahip olduğunu bildirmektedir. Sosyo-demografik özelliklerde son olarak belirtilen faktör olan internet kullanım sıklığı bulgularına göre; 19 öğrenci(%4,3) interneti zorunlu olarak kullanırken, 188 öğrenci(%42,9) gündelik hayatta interneti çok yoğun olmasa da kullanmakta, 125 öğrenci(%28,5) interneti işinden bağımsız olarak kullanmakta ve 106 öğrencinin(%24,2) interneti kullanmadan yapamam seviyesinde olduğu belirtilmektedir.

Tablo 3.7. Katılımcıların Demografik Bilgilerine İlişkin Veri Dağılımı

Değişken		<i>f</i>	<i>%Yüzde</i>
Cinsiyet	Kadın	279	63,7
	Erkek	159	36,3
Sürekli İnternet Bağlantısı Durumu	Evet	304	69,4
	Hayır	134	30,5
Bireysel Bilgisayar Olma Durumu	Evet	297	67,8
	Hayır	141	32,2
Sosyal Ağlara Üyelik Durumu	Evet	284	64,8
	Hayır	154	35,2
Düzenli Takip Edilen Teknoloji Haber Siteleri	Evet	255	58,2
	Hayır	183	41,8
İnternet Kullanım Geçmişi	-0-2 yıl	14	3,2
	-3-5 yıl	66	15,1
	-6-8 yıl	102	23,3
	-9 yıl ve üzeri	256	54,8
En sık Ziyaret Edilen Site Türü	-Sosyal Paylaşım Sohbet	261	59,5
	-Eğitim, Ödev ve Forum	81	9,5
	-Oyun ve Film	54	12,3
	-Haber ve Blog	42	9,5
İnternette Günlük Harcanan Süre	0-1 saat	24	5,5
	2-3 saat	136	31,1
	4-5 saat	131	29,9
	5 saat ve üzeri	147	33,6
Dijital Araçların Sayısı	1	95	21,6
	2	171	39,0
	3	98	22,3
	4	21	4,7
	5 ve daha fazla	53	12,1
İnternet Kullanım Sıklığı	-İnterneti sadece zorunlu kaldıkça kullanıyorum	19	4,3
	-Günlük yaşamda interneti çok yoğun olmasa da kullanıyorum	188	42,9
	-İşimden bağımsız olarak interneti yoğun olarak kullanıyorum.	125	28,5
	-İnternet kullanmadan yapamam	106	24,2

3.6.7. Araştırma Hipotezlerine Yönelik Bulgular

H1. Katılımcıların duygusal zeka düzeyleri cinsiyet değişkenine göre farklılık göstermektedir.

H1. Hipotezini test etmek için bağımsız örneklem t-testi yürütülmüştür. Elde edilen bulgular Tablo 3.8 'de gösterildiği şekildedir.

Tablo 3.8. Duygusal Zeka Düzeyleri ile Cinsiyet Değişkenine İlişkin t testi Sonuçları

Ölçek	Cinsiyet	N	$\bar{x}$	S	Sd	T	p
Duygusal Zeka	Kadın	279	10.41	.47	436	0.376	.707
	Erkek	159	10.33	.51			

Tablo 3.8. incelendiğinde, katılımcıların duygusal zeka düzeylerinde [t (436) = -0.376, p = .707 (p>.05)] cinsiyete göre anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir. Tespit edilen sonuçlara göre **H1** hipotezi reddedilmiştir.

H2. Katılımcıların dijital okuryazarlık becerileri cinsiyete göre farklılık göstermektedir.

H2. Hipotezini test etmek için bağımsız örneklem t-testi yürütülmüştür. Elde edilen bulgular Tablo 3.9 'da gösterildiği şekildedir.

Tablo 3.9. Dijital Okuryazarlık Becerileri ile Cinsiyet Değişkenine İlişkin t testi Sonuçları

Ölçek	Cinsiyet	N	$\bar{x}$	S	Sd	T	p
Dijital Okuryazarlık	Kadın	279	21.56	2.50	436	-2.495	.013
	Erkek	159	22.82	3.95			

Tablo 3.9 incelendiğinde, katılımcıların dijital okuryazarlık düzeylerinde [t (436) = -2.495, p = .013 (p>.05)] cinsiyete göre anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. Tespit edilen sonuçlara göre **H2** hipotezi kabul edilmiştir.

H3. Katılımcıların dijital Okuryazarlık becerileri internet kullanım geçmişine göre farklılık göstermektedir.

H3 Hipotezini test etmek için ANOVA analizi yürütülmüştür. Elde edilen bulgular Tablo 3.10'da gösterildiği şekildedir.

Tablo 3.10. Dijital Okuryazarlık Becerileri ile İnternet Kullanım Geçmişi Değişkenine İlişkin ANOVA testi Sonuçları

ANOVA				
<i>Dijital Okuryazarlık</i>	<i>Df</i>	<i>Mean Square</i>	<i>F</i>	<i>Sig.</i>
<i>Between Groups</i>	372	160,694	1,096	,334
<i>Within Groups</i>	65	25,822		

Tablo 3.10 incelendiğinde, katılımcıların dijital okuryazarlık düzeylerinde [t (437) = p = .334 (p>.05)] internet kullanım geçmişine göre anlamı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir. Tespit edilen sonuçlara göre **H3** hipotezi red edilmiştir.

H4. Katılımcıların dijital Okuryazarlık becerileri internette harcadıkları süreye göre farklılık göstermektedir.

H4 Hipotezini test etmek için ANOVA analizi yürütülmüştür. Elde edilen bulgular Tablo 3.11’de gösterildiği şekildedir.

Tablo 3.11. Dijital Okuryazarlık becerileri ile internette günlük harcanan süre Değişkenine İlişkin ANOVA testi Sonuçları

ANOVA				
<i>Dijital Okuryazarlık</i>	<i>Df</i>	<i>Mean Square</i>	<i>F</i>	<i>Sig.</i>
<i>Between Groups</i>	372	,835	,830	,852
<i>Within Groups</i>	65	1,006		

Tablo 3.11 incelendiğinde, katılımcıların dijital okuryazarlık düzeylerinde [t (437) = p = .852 (p>.05)] internette günlük harcanan süreye göre anlamı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir. Tespit edilen sonuçlara göre **H4** hipotezi red edilmiştir.

H5. Katılımcıların dijital Okuryazarlık becerileri kullandıkları dijital araç sayısına göre farklılık göstermektedir.

H5 Hipotezini test etmek için ANOVA analizi yürütülmüştür. Elde edilen bulgular Tablo 3.12’de gösterildiği şekildedir.

Tablo 3.12. Dijital Okuryazarlık Becerileri ile Kullanılan Dijital Araç Sayısı Değişkenine İlişkin ANOVA testi Sonuçları

ANOVA				
<i>Dijital Okuryazarlık</i>	<i>Df</i>	<i>Mean Square</i>	<i>F</i>	<i>Sig.</i>
<i>Between Groups</i>	372	1,493	,937	,650
<i>Within Groups</i>	65	1,593		

Tablo 3.12 incelendiğinde, katılımcıların dijital okuryazarlık düzeylerinde [t (437) = p =.650 (p>.05)] internette günlük harcanan süreye göre anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir. Tespit edilen sonuçlara göre **H5** hipotezi red edilmiştir.

H6. Katılımcıların dijital Okuryazarlık becerileri internet kullanım sıklığına göre farklılık göstermektedir.

H6 Hipotezini test etmek için ANOVA analizi yürütülmüştür. Elde edilen bulgular Tablo 3.13’de gösterildiği şekildedir.

Tablo 3.13. Dijital Okuryazarlık Becerileri ile İnternet Kullanım Sıklığı Değişkenine İlişkin ANOVA testi Sonuçlar

ANOVA				
<i>Dijital Okuryazarlık</i>	<i>Df</i>	<i>Mean Square</i>	<i>F</i>	<i>Sig.</i>
<i>Between Groups</i>	372	,771	,993	,533
<i>Within Groups</i>	65	,776		

Tablo 3.13 incelendiğinde, katılımcıların dijital okuryazarlık düzeylerinde [t (437) = p =.533 (p>.05)] internette günlük harcanan süreye göre anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir. Tespit edilen sonuçlara göre **H6** hipotezi red edilmiştir.

H7. Katılımcıların dijital okuryazarlık düzeyleri düzenli olarak takip edilen teknoloji haber siteleri değişkenine göre farklılık göstermektedir.

H7. Hipotezini test etmek için bağımsız örneklem t-testi yürütülmüştür. Elde edilen bulgular Tablo 3.14’de gösterildiği şekildedir.

Tablo 3.14. Dijital Okuryazarlık Becerileri ile Düzenli Olarak Takip Edilen Teknoloji Haber Siteleri Değişkenine İlişkin t testi Sonuçları

Ölçek		N	$\bar{x}$	S	Sd	T	p
Düzenli olarak takip edilen teknoloji haber siteleri	Evet	255	22.93	5.24	436	4.518	.000
	Hayır	183	20.74	4.64			

Tablo 3.14 incelendiğinde, katılımcıların dijital okuryazarlık düzeylerinde [t (436) =4.518, p = .000 (p>.05)] düzenli olarak takip edilen teknoloji haber siteleri durumuna göre anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. Tespit edilen sonuçlara göre **H7** hipotezi kabul edilmiştir.

H8. Katılımcıların duygusal zeka ve dijital okuryazarlık becerileri arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Katılımcıların duygusal zeka ve dijital okuryazarlık düzeyleri arasındaki ilişkiyi ortaya koyabilmek için korelasyon analizi yürütülmüştür. Analiz sonuçlarına ilişkin bulgular Tablo 3.15’de gösterildiği şekildedir.

Tablo 3.15. Korelasyon Analizi

	Duygusal Zeka	Dijital Okuryazarlık
Duygusal Zeka	1	
Dijital Okuryazarlık	.684	1

Analiz sonuçlarına göre korelasyon katsayısının 1.00 olması mükemmel pozitif bir ilişkiyi; -1.00 olması mükemmel negatif bir ilişkiyi; 0.00 olması ise değişkenler arasında herhangi bir ilişkinin olmadığını ifade etmektedir. Korelasyon katsayısı değerinin 0.70-1.00 arasında olması yüksek, 0.70-0.30 arasında olması orta, 0.30-0.00 arasında olması ise düşük düzeyde bir korelasyon ilişkisini temsil etmektedir (Büyüköztürk, 2013). Tablo 3.12’ de ele alındığında ilgili değişkenler bağlamında orta düzeyde, pozitif ve anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Duygusal zeka ve dijital okuryazarlık arasında (r=.684) ilişki olduğu bulgusu elde edilmiştir. Buna göre **H8** hipotezi kabul edilmiştir.

H9. Katılımcıların duygusal zeka düzeyi dijital okuryazarlık becerilerinin anlamlı bir yordayıcısıdır.

Katılımcıların duygusal zeka düzeylerinin dijital okuryazarlık düzeylerini anlamlı bir şekilde yordayıp yordamadığını test etmek için regresyon analizi yürütülmüştür. Elde edilen sonuçlar Tablo 3.16 'da gösterildiği şekildedir.

Tablo 3.16. Duygusal Zeka Düzeylerinin Dijital Okuryazarlık Becerileri Üzerindeki Yordayıcılığına ait Regresyon Analizi Sonuçları

Model	Standartlaştırılmamış Katsayılar		Standartlaştırılmış Katsayılar	T	P
	B	Std. Hata	Beta		
Sabit	5.278	0.901		5.861	0,000*
Dijital Okuryazarlık	1.612	0.085	0.551	18.97	0,000
R		0.673			
R ²		0.542			
Düzeltilmiş R ²		0.451			
Standart Hata		1.078			
F		30.063			0,000

Tablo 3.17. Duygusal Zeka Düzeylerinin Dijital Okuryazarlık Becerileri Üzerindeki Yordayıcılığına ait ANOVA Testi Sonuçları

<i>Dijital Okuryazarlık</i>	<i>Df</i>	<i>Mean Square</i>	<i>F</i>	<i>Sig.</i>
Regression	1	898,769	360,029	,000 ^b
Residual	436	2,496		
Total	437			

Bağımlı Değişken: Duygusal Zeka Sabit Değişken: Dijital Okuryazarlık

Tablo 3.16 ve 3.17' de görüldüğü şekliyle katılımcıların duygusal zeka ve dijital okuryazarlık düzeyleri arasında doğrusal bir ilişki olduğu tespit edilmiştir [F=30,063, p>.05]. Bulunan sonuçlara göre **H9** hipotezi kabul edilmiştir.

Araştırmanın demografik değişkenlerinden Sürekli İnternet Bağlantısı Durumu, Bireysel Bilgisayar Olma Durumu ve Sosyal Ağlara Üyelik Durumunu test etmek için

bağımsız örneklem t-testi yürütülmüştür. Elde edilen bulgular Tablo 3.18 'de gösterildiği şekildedir.

Tablo 3.18. Dijital Okuryazarlık becerileri ile Demografik sorulardan Sürekli İnternet Bağlantısı, Sosyal Ağlara Üyelik ve Bireysel Bilgisayar Olma Durumu Değişkenine İlişkin t testi Sonuçları

Değişken		N	$\bar{x}$	Sd	T	p
<i>Sürekli İnternet Bağlantısı Durumu</i>	Evet	304	22,4414	5,37584	2,625	,037
	Hayır	134	21,0595	4,32225		
Değişken		N	$\bar{x}$	Sd	T	p
<i>Bireysel Bilgisayar Olma Durumu</i>	Evet	297	22,7394	5,16648	4,371	,397
	Hayır	141	20,5004	4,65880		
Değişken		N	$\bar{x}$	Sd	T	p
<i>Sosyal Ağlara Üyelik Durumu</i>	Evet	284	22,8041	4,84836	4,461	,302
	Hayır	154	20,5701	5,28173		

Tablo 3.18 incelendiğinde, katılımcıların dijital okuryazarlık becerileri [t (438) = -2,625, p = .037 (p < 05)] ile Sürekli İnternet Bağlantısı arasında anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. Dijital okuryazarlık becerilerinde [t (438) = 4,371, p = .397 (p > 05)] Bireysel Bilgisayar Olma Durumu ve Sosyal Ağlara Üyelik durumuna göre anlamlı bir farklılık görülmemiştir [t (438) = 4,461, p = .302 (p > 05)].

TARTIŞMA VE SONUÇ

Teknolojinin hızlı değişim süreci hayatın her alanını dönüştürmekte ve biçimlendirmektedir. Bu devinimin beraberinde getirdiğı dijital inovasyon süreci dijital teknolojiyi insan hayatının gerekliliğı haline getirmiştir. Dijital medya ve diğerk aygıtların ön plana çıktığı bu gelişmeler dijital dünyanın geçmişinden bugünlere dek gençler de dahil olmak üzere tüm insanlığın ilgi alanına giren bir popülerite halini almasına olanak vermiştir. Dijital dünyanın kitlesizlesizleştirme özelliğı kişileri ağ toplumunun birer öznesi haline getirirken onların dijital mecralardaki aktifliğine katkı sunmaktadır.

Günümüz hayat koşulları bağlamında değerlendirildiğinde karşılaşılan durumlar dijital dünyayı insanlar için sığınacak bir liman konumuna getirmektedir. Dijital dünya; içerdiği tüm fırsatlar, durumlar ve riskler göz önünde bulundurulduğunda günlük yaşamın vazgeçilmez parçalarından biridir. Bu bağlamda düşünüldüğünde insanların ruhsal, bilişsel ve toplumsal ihtiyaçlarına cevap veren dijital mecralar kullanım amacına göre olumlu ve olumsuz etkilere yol açabilmektedir. Sanal dünyanın anime edici özelliğı ile kendini olduğundan farklı gösteren insanlar eğlence araçları ile geistlerini tatmin ederken çeşitli şekillerle meydana gelen istismar olayları ile de karşı karşıya gelebilmektedir. İnsanlar dijital dünya ile gerçek yaşam dengesini kuramadığında sanal ile gerçeğı eş değerk kabul edebilmektedir. Böylesi durumlarda pek fazla önemsenmeyen dijital mecralar insanların ruhsal dünyasını etki altına alırken erişilen psikolojik doyum dijital dünyaya dair olayları eleştirel bakışla değerlendirememekte ve bireylerin sanal dünyada daha aktifken gerçekte oldukça içe kapalı asosyal tutuma sahip olmalarına sebebiyet vermektedir. Bunun sonucunda kişiler kendini ve çevresini algılamakta zorlanmakta, anlama becerileri zarar görmektedir.

Üniversite öğrencilerinin duygusal zeka düzeyleri ile dijital okuryazarlık becerileri arasındaki ilişkiyi ölçmek amacıyla gerçekleştirilen bu araştırmada veri toplama grubunu belirlemek için olasılığa dayalı olmayan kolayda örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Elde edilen veriler parametrik analizlere tabi tutulmuş ve ortaya çıkan sonuçlar, literatürde yer alan benzer araştırma bulguları ile birlikte tartışılarak verilmiştir.

Bu araştırmanın evren ve örnekleme, Atatürk Üniversitesi öğrencilerinden tercih edilmiştir. 438 öğrenciye uygulanan saha araştırması sonucunda ulaşılan bulgular doğrultusunda veri analizi yapılmıştır. Anket tekniği kullanılan araştırma 279 kadın 159 erkek katılımcı ile gerçekleştirilmiştir. Uygulanan anketler sonucunda verilerin girişi ve bulgular SPSS 22 programıyla elde edilmiştir. Program aracılığı ile analiz edilen bulgular tablo haline getirilmiş ve yorumlanmıştır. Katılımcıların demografik özellikleri incelendiğinde; Sürekli internet bağlantısı sorusuna katılımcıların % 69,4'lük kısmının "evet" cevabı vermesi üniversite öğrencisi olarak sınırlandırılan örneklem grubunun dijital profilini temsil etmektedir. Araştırmada, düzenli takip edilen teknoloji haber sitelerinin %58,2 oranda oldukça yoğun bir şekilde tercih edilmesi ile en sık ziyaret edilen site türünün %59,5 oranla sosyal paylaşım sohbet olması kişilerin teknolojiyi amacına uygun kullanırken diğer insanlarla sosyal ve duygusal paylaşımda bulunduğunu açıklamaktadır. Dijital araç sayısının %39,0 oranla 2 olması ve kişilerin %67, 8 oranla bireysel bilgisayara sahip olması onları sosyal ağlarda aktif kılmıştır. Katılımcıların %64,8 oranla sosyal ağlara üyelik bilgileri dijital mecraların insan hayatındaki yerinin öncelikli hale geldiğinin göstergesidir. Araştırmada, gündelik hayatta internete ayrılan süre tercihinin bakıldığında kişilerin %33,6 oranla 5 saat ve üzeri cevabını verdiği görülmüştür. İnternet kullanımında "çok yoğun olmasa da kullanıyorum" cevabının %42,9 oranla daha fazla cevaplanması, internetin gündelik yaşamda kişilerin interneti çeşitli amaçlarla kullandığını tasvir etmektedir. İnternet kullanım geçmişinin %54,8 oranla 9 yıl ve üzeri olarak cevaplandığı görülmüştür. İnternetin gündelik yaşamdaki kullanım süresi, internet kullanımı ile internet kullanım geçmişinin oldukça yoğun bir şekilde tercih edilmesi internetin insanların hayatlarında önemli bir yeri olduğunu gösterirken; insanların internet kullanım konusunda oldukça deneyimli olduğunu açıklamaktadır.

Araştırmada ilk olarak kadınlar ile erkeklerin duygusal zeka düzeylerinde belirgin bir farklılık görülmemiştir. Cinsiyet değişkeninin duygusal zeka ile olan ilişkisini konu edinen bir araştırmada Tunca(2022) duygusal zeka üzerinde cinsiyetin anlamlı bir etkisinin olmadığını, Gür vd.(2019) da yine benzer şekilde kadın ve erkeklerin benzer duygusal zeka düzeylerine sahip olduğunu, farklılığın bulunmadığını ifade etmişlerdir. Lise öğrencilerinin duygusal zeka düzeyleri ile sosyo-duygusal öğrenmeleri üzerine bir araştırma yapan İşeri(2016), ise lise eğitimi alan kadın ve erkek öğrencilerin duygusal

zeka düzeyi bakımından cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermediğini saptamıştır. Gençiri (2020), duygusal zeka düzeyinin cinsiyet ile anlamlı bir farklılık göstermediğini belirtmiştir. Temeloğlu (2018), Yılmaz ve Zembat (2019), duygusal zeka düzeylerinin cinsiyete göre farklılık göstermediğini ve benzer olduğunu tespit etmişlerdir. Literatür incelendiğinde farklı sonuçlara ulaşan araştırmalar da vardır. Örneğin; Özkan (2019), Eraslan (2015) ile Tambağ vd.(2014), duygusal zekanın cinsiyete göre farklılık gösterdiğini tespit etmişlerdir.

Araştırmada ikinci olarak kadınlar ile erkeklerin dijital okuryazarlık düzeylerinde farklılıklar tespit edilmiştir. Buna göre kadın katılımcıların dijital okuryazarlık becerileri erkek katılımcıların dijital okuryazarlık becerilerine göre daha gelişmiştir. Cinsiyet değişkeninin dijital okuryazarlık ile olan ilişkiselliğini konu edinen bir araştırmada Ocak vd. (2022) dijital okuryazarlık becerileri üzerinde cinsiyetin anlamlı bir etkiye sahip olduğunu saptamıştır. Lise öğrencilerinin dijital okuryazarlık becerilerini araştıran Arık (2018), da dijital okuryazarlığın cinsiyet değişkenine göre değişeceğini belirtmiş ve aralarında anlamlı farklılık tespit etmiştir. Yeşildal (2018)'da benzer şekilde kadın ve erkek katılımcıların dijital okuryazarlık becerilerinin cinsiyet değişkenine göre farklılık gösterdiğini ifade etmiştir. Özkurt (2022), dijital okuryazarlık becerilerinin cinsiyetler arasında yüksek düzeyde farklılık gösterdiğini belirtmiştir. Ona göre erkeklerin dijital okuryazarlık becerileri kadınların dijital okuryazarlık becerilerine göre oldukça yüksek bir seviyededir. Demiröz (2022) öğretmen adaylarının dijital okuryazarlık becerilerini konu edinen araştırmasında cinsiyet değişkeninin dijital okuryazarlığı etkilediğini belirtmiştir. Tombul (2022), araştırmasında dijital okuryazarlık becerileri ile cinsiyet değişkeni arasında anlamlı bir farklılık ve etki tespit etmiştir. Yine literatürde yer alan dijital okuryazarlık konulu diğer araştırmalar cinsiyet değişkeninin dijital okuryazarlık becerileri üzerinde etkili olduğunu ve farklılaştığını belirtmektedir. (Şahin, 2021; Bağçecik, 2021; Çelik, 2021; Kaya, 2020, Öztürk, 2020; Özoğlu, 2019; Gürtekin, 2019; Boyacı, 2019; Öçal, 2017). Bu bilgiler ışığında araştırma bulguları ile literatürde yer alan bilgilerin örtüştüğü tespit edilmiştir. Bununla birlikte bireylerin dijital okuryazarlık becerileri bağlamında cinsiyet değişkeninin rol oynadığı düşünülmektedir.

Araştırmada varılan sonuca göre Katılımcıların dijital okuryazarlık becerileri internet kullanım geçmişine göre farklılık göstermemektedir. Literatür göz önünde tutulduğunda aynı konuda araştırma gerçekleştiren Kaya(2020), ortaöğretim

öğrencilerinin internet kullanım geçmişi ile dijital okuryazarlık becerileri arasında anlamlı bir ilişki tespit etmiştir. Bu bağlamda internet kullanım geçmişi ile dijital okuryazarlık becerileri ilişkisi değişiklik gösterebilmektedir. Katılımcıların dijital Okuryazarlık becerileri internette harcadıkları süreye göre farklılık göstermektedir. Bu konuda Kozan(2018) ve Arık(2018), dijital okuryazarlık becerilerinin internette harcanan süreyle doğrudan ilişkili olmadığını vurgularken aralarındaki değişkenliğe de dikkat çekmektedir. Buna karşın çeşitli araştırmalar dijital okuryazarlık ile internette geçirilen sürenin ilişkili olduğunu ifade etmektedir(Buzkurt, 2021; Kara, 2021; Kaya, 2020; Dinlemez, 2021; Demirdağ, 2021; Arslan, 2019;Yaman,2019).

Katılımcıların dijital Okuryazarlık becerileri kullandıkları dijital araç sayısına göre farklılık göstermemiştir. Buna göre dijital araç sayısının artması veya azalması dijital okuryazarlığı etkileyen faktör olmaktan uzaktır. Bu konuda Bağçecik (2021), Zurnacı Parlak (2019) ve Yaman(2019) dijital okuryazarlık ile dijital araç sayısının ilişkili olduğunu vurgulamışlardır. Tespit edilen bu sonuçlar yapılan araştırma ile çelişmektedir. Katılımcıların dijital Okuryazarlık becerileri ile internet kullanım sıklığı arasında anlamlı bir farklılığın bulunmadığına rastlanmıştır. Öçal(2017), Acar (2015), ile Özerbaş ve Kuralbayeva(2018), örneklem gruplarına yönelik yaptıkları araştırmada dijital okuryazarlık becerileri ile internet kullanım sıklığı arasında anlamlı bir ilişki tespit etmişlerdir. Bu bağlamda erişilen bulgular ile literatürde bulunan sonuçlar farklılık göstermiştir.

Demografik sorulardan sürekli internet bağlantısı, sosyal ağlara üyelik ve bireysel bilgisayar olma durumu değişkenlerinin sonuçları incelenmiştir. Buna göre öğrencilerin dijital okuryazarlık becerileri internet bağlantısının sürekliliğine göre farklılık göstermektedir. sürekli internet bağlantısı değişkeninin dijital okuryazarlık ile olan ilişkiselliğini konu edinen bir araştırmada Yaman(2019) ve Öçal (2017), internet bağlantısının süreklilik düzeyinin dijital okuryazarlığı olumlu yönde etkilediğini tespit etmişlerdir. Elde edilen bu bulgular tez araştırmasını desteklemektedir. Buna dayalı olarak internet bağlantısının sürekliliği dijital okuryazarlık becerileri ile anlamlı bir ilişki göstermektedir. Öğrencilerin bireysel bilgisayarı bulunma durumunun dijital okuryazarlık becerilerine göre farklılık göstermediği sonucuna ulaşılmıştır. Özerbaş ve Kuralbayeva(2018), Öçal (2017), Kozan (2018) ve Yaman(2019) bireysel bilgisayara sahip olma durumunun dijital okuryazarlığı olumlu yönde etkilediğini belirtmiştir.

Öğrencilerin bireysel sosyal ağlara üyelik durumunun dijital okuryazarlık becerilerine göre farklılık göstermediği sonucuna ulaşılmıştır. Literatürde yer alan bazı araştırmalar sosyal ağlara üye olma durumunun dijital okuryazarlığı olumlu yönde etkilediğini belirtmektedir(Yaman, 2019; Kozan;2018). Dijital okuryazarlık becerileri ile ilişkilendirilen değişkenlerin yanı sıra düzenli olarak takip edilen teknoloji haber siteleri unsuru da günümüzde oldukça önemli bir boyut kazanmıştır. Yaman(2019), düzenli olarak takip edilen teknoloji haber sitelerinin kişilerde çok boyutlu kazanımlar oluşturduğunu belirtmiştir. Dolayısıyla elde edilen bulgular teknoloji haber sitelerinin dijital okuryazarlık üzerinde anlamlı bir etkisi olduğunu göstermektedir.

Araştırmanın asıl amacına hizmet eden dijital okuryazarlık ve duygusal zeka ilişkiselliği incelenmiştir. Buna göre dijital okuryazarlığın ölçüm kapsamına giren etik, bilgi, sosyal, profesyonellik, gizlilik ve günlük kullanım boyutları duyguların tanıma, kullanma ve düzenleme becerileri üzerinde anlamlı bir etkiye sahiptir. Önceki yapılan çalışmalar göz önünde bulundurulduğunda Fitzgerald (2009)'ın öğrenciler üzerinde yapmış olduğu araştırmada duygusal zeka ile okuryazarlık becerileri arasında olumlu ve anlamlı bir ilişki olduğu öne sürülmüştür. Bu çalışmaya ek olarak okuryazarlık ile duygusal zeka ilişkisi ile ilgili çalışmalardan biri Jones(2013) tarafından yapılmıştır. Jones(2013) araştırmasında, öğrencilerin okuryazarlık becerileri ile duygusal zeka yeterlilikleri arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki olduğu sonucunu elde etmiştir. Grant (2009)'un yapmış olduğu çalışmada duygular ile dijital okuryazarlık arasındaki ilişkiyi pozitif yönde ve anlamlı olarak tespit etmiştir. Azhary, Suhendar ve Nuranti (2021) yaptıkları araştırmada dijital okuryazarlık temelli öz düzenlemeli öğrenmenin duygusal zeka üzerinde anlamlı ve pozitif bir ilişkiye sahip olduğunu ortaya çıkarmışlardır. Eskandari ve Ghahremanloo(2020), araştırmalarında öğrencilerin medya okuryazarlığı ve duygusal zeka becerileri arasında anlamlı ve pozitif yönde bir ilişki olduğunu vurgulamıştır. Tsortanidou, Daradoumis ve Barbera-Gregori(2020), öğrencilere yönelik yaptıkları araştırmada öğrencilerin hayal gücünün gelişim durumlarının sosyo-duygusal öğrenmelerini geliştirdiğini ve medya okuryazarlık becerileri üzerinde pozitif ve anlamlı bir ilişkiye sahip olduğunu öne sürmüşlerdir. Bu bağlamda, H8 hipotezinin testi sonucunda elde edilen dijital okuryazarlığın öğrencilerin duygularını değerlendirme, duyguların düzenlenmesi ve kendi duygularını değerlendirme gibi duygusal zekanın alt boyutlarını güçlü bir şekilde etkilediği yönündeki tespitler, literatüre önemli katkı olarak

değerlendirilmektedir. H9 hipotezinin analizi sonucunda, dijital okuryazarlığın diğer alt boyutları olan; etik ve sorumluluk, genel bilgi ve işlevsel beceriler, günlük kullanım, gizlilik ve güvenlik, profesyonel kullanım ve sosyal boyutlarının, duygusal zekanın alt boyutları olan duyguları tanıma, duyguların düzenlenmesi ve kendi duygularını kullanma boyutlarına olan etkisi anlamlı çıkmıştır ve Duygusal Zekanın Dijital Okuryazarlık üzerinde yordayıcı nitelikte olduğu sonucuna varılmıştır. Sonuç olarak; üniversite öğrencilerinin dijital okuryazarlık becerileri ile duygusal zeka yeterlilikleri arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Buna göre öğrencilerin okuryazarlık algılarının fazla olması kendilerinin ve diğer insanların duygularını anlama, kullanma ve düzenleme becerilerini olumlu etkilemektedir. Duygusal tatmine ulaşan öğrenciler dijital dünyayı iyi tanımakta, yönetmekte ve amaca uygun kullanmaktadır. Bu durum dijital okuryazarlık becerilerini geliştirmektedir.

Öneriler

Elde edilen bulgular doğrultusunda gelecek araştırmalar için şu önerilerde bulunulmuştur:

- Öğrencilere ve öğretmenlere odaklı olarak yapılan dijital okuryazarlık becerileri müdür, yönetici, ebeveynler ve farklı meslek grubuna yönelik incelenebilir.
- Gelecekte yapılması planlanan çalışmaların konu kapsamında daha derinlikli düşünerek çalışmalarını tasarımları önerilirken dijital yerli, dijital göçmen vb. dijital kuşaklara odaklı araştırma yapılabilir.
- Dijital kimlik ile ilgili araştırmalar tasarlanabilir.
- Dijital okuryazarlığın sosyal destek ile olan ilişkisi çalışılabilir.
- Dijital okuryazarlık ile Diyalojik iletişim ilişkisi incelenebilir.
- Dijital okuryazarlık ile akademik yazım becerileri arasındaki ilişki araştırılabilir.
- Duygusal zeka konusunun farklı değişkenlerle incelendiği araştırmaların üniversite öğrencilerine odaklı yapıldığında yararlı olacağı düşünülmektedir.
- Duygusal zeka konusunun farklı yöntemlerle çalışılması önerilebilir.
- Duygu yönetimi ile ilgili öğrencilere, ebeveynlere ve sivil vatandaşlara yönelik çalışmalar yapılabilir.

KAYNAKÇA

- Abanoz Öztürk, B. (2022). “Dijital Çağda Hukukçuların Sahip Olması Gereken Yeteneklerin Sistemik Olarak İncelenmesi”. *FSM Mesleki Bilimler Dergisi*, 1(1), 128-138.
- Abiodullah, M., Sameen, D., Aslam, M. (2020). “*Emotional Intelligence as a Predictor of Teacher Engagement in Classroom*”. *Bulletin of Education and Research*. April 2020, 42(1), 127-140.
- Acar, Ç. (2015). *Anne ve Babaların İlkokul Ortaokul ve Lise Öğrencisi Çocukları İle Kendilerinin Dijital Okuryazarlıklarına İlişkin Görüşleri*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü: Ankara.
- Adler, A. (2019). *İnsanı Tanıma Sanatı*. (Çev.: Enver Günsel). Ankara: Tutku Yayınevi.
- Adler, A. (2019), *Yaşamın Anlamı*’ (Çev.: Kaan Deregözü). Ankara :Tutku Yayınevi.
- Akhter, A. (2021). “*The Impact of Emotional İntelligence, Employee Empowerment and Cultural İntelligence on Commercial Bank Employees’ Job Satisfaction*”. *Banks and Bank Systems*, 16(4), 11-21. DOI: [https://doi.org/10.21511/bbs.16\(4\).2021.02](https://doi.org/10.21511/bbs.16(4).2021.02) .
- Akkoyunlu, B., & Kurbanoglu, S. (2004). “*Öğretmenlerin Bilgi Okuryazarlığı Öz Yeterlik İnancı Üzerine Bir Çalışma*”. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 27, 11-20.
- Alkali, Y.E., & Amichai-Hamburger, Y. (2004). “*Experiments in Digital Literacy*”. *Cyber Psychology & Behavior : the Impact of the Internet, multimedia and virtual reality on Behavior and Society*, 7(4), 421-429.
- Almås, A.G., & Krumsvik, R.J. (2007). “*Digitally Literate teachers in leading edge schools in Norway*”. *Journal of In-Service Education*, 33, 479 - 497.
- Alpian, Y., Sumantri, M. S., Yufiarti., & Anggraeni, S. W. (2022). “*The Relationship Of Self-Concept And Logical Thinking Patterns With Digital Literacy Ability*”. *Indonesian Journal of Social Research (IJSR)*, 4(2), 63-73. <https://doi.org/10.30997/ijsr.v4i2.210>

- Alpian, Y., Sumantri, M. S., Yufiarti, & Anggraeni, S. W. (2023). *Self-Concept and Emotional Intelligence in Relation with Digital Literacy*. Journal of Nonformal Education, 9(1), 47-57.
- Altınar, S. (2019)., *Developing Digital Literacies Of Pre-service Efl Teachers Through Engagement With Research*. (Ph.D Thesis). İstanbul: Bahçeşehir Üniversitesi.
- Altınok, E. Ve Vural. A.F. (2011). “*Bilişim Suçları*”, Denetim, (8),74-84.
- Altun, A. (2005). *Gelişen Teknolojiler ve Yeni Okuryazarlıklar*. Ankara: Anı Yayınları.
- Altun, N. (2019). *Temel Eğitim Programları ve Ders Kitaplarının Dijital Okuryazarlık Bağlamında İncelenmesi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Gazi Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Eğitim Bilimleri Ana bilim Dalı:.
- Altunbaş, T. (2018). *Duygusal Zekâ Programının Öğrencilerin Duygusal Zekâ, Atılğan, Saldırgan ve Çekingen Davranışlarına Etkisinin İncelenmesi*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Eskişehir: Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı. Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı.
- Arğın, E. (2021). *Algı, Sosyal Algı ve Algı Yönetiminin Sosyal Medyada Kullanımı*. Ankara: İksad Yayınevi.
- Arheim, R. (2021). *Görsel Düşünme*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Arık, K. (2018), *Lise öğrencilerinin Sayısal Okuryazarlık Düzeylerinin Belirlenmesi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Sakarya: Sakarya Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Anabilim Dalı.
- Arıtürk, H. M. (2020). *Çocukluk Kavramının Düşünsel Temelleri*. Levent Eraslan (Edt.), *Çocukluk Sosyolojisi* içinde. (Syf. 87-88). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Ausburn, L.J., & Ausburn, F.B. (1978). “*Visual Literacy: Background, Theory and Practice*”. *Innovations in Education and Training International*, 15, 291-297.
- Ashkanasy, N. / Härtel C. E. J. / Zerbe, J. (2000), *Emotions in Workplace: Research, Theory And Practice*, Neal Ashkanasy/ Charmine E. J. Härtel/ Wilfred J. Zerbe (Edt); *Emotions İn Workplace: Research, Theory And Practice*, Quorum Books.

- Aslanova, I.V. & Kulichkina, A.I.. (2020). *Digital Maturity: Definition and Model*. 10.2991/aebmr.k.200502.073.
- Aslay, F. (2017). “Siber Saldırı Yöntemleri ve Türkiye’nin Siber Güvenlik Mevcut Durum Analizi”. *International Journal of Multidisciplinary Studies and Innovative Technologies*, 1(1), 2017, 24–28.
- Aşıcı, M. (2009). “Kişisel ve Sosyal Bir Değer Olarak Okuryazarlık”. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 7 (17), 9-26.
- Avcı, Ö. (2017). *Duygusal Zekâ ve İletişim*. İstanbul: Beta Yayınları.
- Aydın, E. (1992). *Bilişim Suçları ve Hukukuna Giriş*. Ankara Doruk Yayınları:.
- Ayhan, B. (2016)., “Digital Literacy”. Bünyamin Ayhan (Edt.) *Digitalization And Society İçinde* (Syf: 29-48). Peterlang Yayınları.
- Ayhan, A. VE Çakmak, F. (2018). “Türkiye’ye Yönelik Algı Operasyonlarının Dijital Medyaya Yansımaları”, *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 30, 11-35.
- Azhary DA., & Suhendar, S., & Nuranti, G. (2021). “Pengaruh Self Regulated Learning Berbasis Literasi Digital Terhadap Kecerdasan Duygusal Siswa”. *Biodik*, 7 (2), 1-10. <https://doi.org/10.22437/bio.v7i2.12820>.
- Bacanak, A., Karamustafaoğlu, O. & Köse, S. (2003). “Yeni Bir Bakış: Eğitimde Teknoloji Okuryazarlığı”, *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(14), 191-196.
- Bağcı, C. (2017). *Silahsız Savaş: Algı Yönetimi*. 2. Basım. İstanbul: Cinius Yayınları.
- Bağçeci, Ç.M. (2021). *Pandemi Sürecinde Lise Öğrencilerinin Çevrim içi Teknolojilere Yönelik Öz Yeterlik Algıları ve Dijital Okuryazarlık Düzeylerinin Akademik Başarıya Etkisi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara: Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı, Eğitim Teknolojisi Bilim Dalı.
- Bhatt, I. & Mackenzie, A. (2019). “Just Google it! Digital Literacy and the Epistemology of Ignorance”. *Teaching in Higher Education*. 24. 10.1080/13562517.2018.1547276.

- Baltaş, A. (2001). *Değişimin İçinden Geleceğe Doğru*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Barnett, M.A. (1987). "Empathy and Related Responses in Children". In N. Eisenberg & J. Strayer (Eds.), *Empathy and its Development* (pp. 146-162). Cambridge: Cambridge University Press
- Bar-On, R. (2006). "The Bar-On Model of Emotional-Social Intelligence (ESI)". *Psicothema*, 18, suppl., 13-25.
- Bar-On, R. (2004). "The Bar-On Emotional Quotient Inventory (EQ-i): Rationale, Description and Summary of Psychometric Properties". In G. Geher (Ed.), *Measuring Emotional Intelligence: Common Ground and Controversy* (pp. 115–145). Nova Science Publishers.
- Bauman, Z. (2020). *Kimlik*. (çev.: Mesut Hazır, 4. Baskı.) Ankara: Heretik Yayınları.
- Baştan, Y. Ve Karagül, S. (2021). "Diplomasının Dönüşümü ve Dijital Diploması", *Troyacademy*, 6 (3), 777-803.
- Bayrak, T. (2017). "Sosyal Medyada Dijital Etik: Twitter’da Şiddet İçerikli İletilerin İncelenmesi". *Electronic Journal of New Media*, 1, 32-46.
- Bayrakçı, S. (2020). *Dijital Yetkinlikler Bütünü Olarak Dijital Okuryazarlık: Ölçek Geliştirme Çalışması*. (Doktora Tezi), İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gazetecilik Anabilim Dalı.
- Bawden, D. (2001). "Information and Digital Literacies: A Review of Concepts", *Journal of Documentation*, 57(2), 218-259, Doi: <https://doi.org/10.1108/EUM0000000007083>
- Benedetto, L., & Ingrassia, M. (2020). "Digital Parenting: Raising and Protecting Children in Media World", In L. Benedetto, & M. Ingrassia (Eds.), *Parenting-Studies by an Ecocultural and Transactional Perspective*. Intech Open. <https://doi.org/10.5772/intechopen.92579>.
- Bennett, W. L., & Segerberg, A. (2011). "Digital Media and the Personalization of Collective Action: Social Technology and the Organization of Protests against the Global Economic Crisis". *Social Media and Democracy: Innovations in Participatory Politics*, 2011, 13-38.

- Berman, S.J. (2012). “*Digital Transformation: Opportunities to Create New Business Models*”. *Strategy & Leadership*, 40, 16-24.
<https://doi.org/10.1108/10878571211209314>
- Bialystok, E. (2001)., *Bilingualism in Development Language, Literacy and Cognition*. Cambridge University Press.
- Bilim, Gümüş. G. H. (2018)., *Yöneticilerin Kişilik Özellikleri ve Duygusal Zekâları ile Çatışma Yönetim Stillerini Kullanımları Arasındaki Etkileşime Yönelik Bir Araştırma* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). İstanbul: Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Yönetimi Anabilim Dalı İşletme Yönetimi Bilim Dalı.
- Binark, M. ve Bek, G. M. (2010). *Eleştirel Medya Okuryazarlığı: Kuramsal Yaklaşımlar ve Uygulamalar*. İstanbul: Kalkedon Yayınları.
- Biricik, Z. (2021). “Çocukların Oynadığı Dijital Oyunlara İlişkin Dijital Ebeveynlerinin Farkındalıkları Üzerine Bir İnceleme”. *Erciyes İletişim Dergisi / Journal of Erciyes Communication* e-ISSN: 2667-5811 | ISSN: 1308-3198.
- Brown, L., Haun, J., & Peterson, L. (2014). “A Proposed Disaster Literacy Model”. *Disaster Medicine and Public Health Preparedness*, 8(3), 267-275.
- Bozacı, Z. (2019). *Öğretmen Adaylarının Yaşam Boyu Öğrenme Eğilimleri ile Dijital Okuryazarlık Düzeyleri Arasındaki İlişki (Düzce Üniversitesi örneği)*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sakarya: Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Bozkurt, İ. (2013). *Pazarlama İletişiminde Sihirli Dokunuşlar*. İstanbul: MediaCat Yayınları.
- Bozkurt, A., Hamutoğlu, N.B., Liman Kaban, A., Taşçı, G. & Aykul, M. (2021). “*Dijital Bilgi Çağı: Dijital Toplum, Dijital Dönüşüm, Dijital Eğitim ve Yeterlilikler*”. *Açık öğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi*, 7 (2), 35-63.
- Buckingham D. (2006). *Media Education. Alfabetizzazione, Apprendimento e Cultura Contemporanea*. Trento: Erickson.

- Budler, L.C.; Gosak, L.; Vrbnjak, D.; Pajnkihar, M.; Štiglic, G. (2022). “*Emotional Intelligence among Nursing Students: Findings from a Longitudinal Study*”, *Healthcare*, 10, 2032. <https://doi.org/10.3390/healthcare10102032>
- Can, E. (2016). “*Anlam Arayışında Derrida ’nın Yinelenebilirlik ve Differance Söylemi*”. Kaygı Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi Uludağ University Faculty of Arts and Sciences Journal of Philosophy, Sayı 27 / Issue 27, ISSN: 1303-4251.
- Calvani, A., Fini, A. ve Ranieri, M. (2009). *Digital Competence In K-12. Theoretical Models, Assessment Tools and Empirical Research*.
- Charette, Robert N. (2003). “*Changing The Definition of Risk-Why Risk It?*”, (Ed.), Edmund H. Conrow, *Effective Risk Management: Some Key To Success*, Virginia: American Institute of Aeronautics and Astronautics, 435-452.
- Chetty, K. & Qigui, Liu & Gcora-Vumazonke, Nozibele & Josie, Jaya & Li, Wenwei & Fang, Chen. (2018). “*Bridging the Digital Divide: Measuring Digital Literacy*”. *Economics E-Journal*, 12. 10.5018/economics-ejournal.ja.2018-23.
- Carretero, S., Vuorikari, R., & Punie, Y. (2017). *The Digital Competence Framework for Citizens, With Eight Proficiency Levels and Examples of Use*, ‘[https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/bitstream/JRC106281/webdigcomp2.1.pdf_\(online\).pdf](https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/bitstream/JRC106281/webdigcomp2.1.pdf_(online).pdf)’ (Erişim Tarihi: 23.11.2022).
- Chall, J. S (1983). “*Literacy: Trends And Explanations*”, *Educational Researcher*, 12(9), 3-8. DOI: <https://doi.org/10.3102/0013189X012009003>.
- Chalkiadaki, A. (2018). “*A Systematic Literature Review of 21st Century Skills and Competencies in Primary Education*”, *International Journal of Instruction*, 11(3), 1-16. <https://doi.org/10.12973/iji.2018.1131a>.
- Clarke, R.A., & Knake, R. (2010). *Cyber War: The Next Threat to National Security and What to Do About It*. Erişim Adresi: <https://www.semanticscholar.org/paper/Cyber-War%3A-The-Next-Threat-to-National-Security-and-Clarke-Knake/415a02eed5341991d6f4e3f0790f43f9f8fa1168>.

- Cochrane, J. (2020). "Factors Affecting Access to Digital Technologies and the Resulting Impact for Students in a P-12 Context". Australian Educational Computing, 35(1). <http://journal.acce.edu.au/index.php/AEC/article/view/225>.
- Cooper, R. K. Ve Sawaf, A. (1997). *Liderlikte Duygusal Zekâ*, Üçüncü Basım (Çev. Zelal Bedriye Ayman-Banu Sancar), İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Cooper, Robert K., Sawaf, Ayman (1998). *Executive EQ- Emotional Intelligence In Leadership and Organizations*. New York: Perigee.
- Covello S., (2010). "A review of digital literacy assessment instruments", IDE-712: Analysis for Human Performance Technology Decisions, Syracuse University, USA.
- Caruso, D. R., Mayer, J. D. & Salovey, P. (2002). "Relation of an Ability Measure of Emotional Intelligence to Personality". Journal of Personality Assessment, 79(2), 306-320.
- Cherniss, C., & Goleman, D. (2001). *The Emotionally Intelligent Workplace: How to Select For, Measure, and Improve Emotional Intelligence in Individuals, Groups, and Organizations*. New York: Jossey-Bass Pbc indir.
- Coetzee, M., & Harry, N. (2014). *Emotional Intelligence as a Predictor of Employees' Career Adaptability*. Journal of Vocational Behavior, 84(1), 90-97.
- Cullen, R. (2001). "Addressing the Digital Divide", Online Information Review, 25(5), 311-320. <https://doi.org/10.1108/14684520110410517>
- Cüceloğlu, D. (2021). *İnsan İnsana*. İstanbul: Kronik Kitap Yayınları.
- Çakır, H. Ve Topçu, H. (2005). "Bir İletişim Dili Olarak İnternet". Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 1(19). 71-96.
- Çalışkan, M. (2019). "Toplum ve Suç Araştırmalarında Sınırlaraşan Bir Suç: "Çevrimiçi Çocuk İstismarı" ve Bu Suça Karşı Alınabilecek Önlemler." Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 61, 122-131.
- Çarıkçı, O. (2010). "Türkiye'de E-devlet Uygulamaları Üzerine bir Araştırma". Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (12), 95-122.

- Çelebi, İ. Ve Sarıkahya, D. S. (2022). “*Üniversite Öğrencilerinin Afet Okuryazarlığı Durumunun Değerlendirilmesi*”, 4. Uluslararası Afet & Dirençlilik Kongresi İklim Değişikliği & Güvenliği Kentler 19-21 Ekim 2022.
- Çelik, H. (2021). *Ortaokul Öğrencilerinin Dijital Okuryazarlık Düzeylerinin Belirlenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı.
- Çelik, Ş. (2013). “*Stuxnet Saldırısı ve Abd’nin Siber Savaş Stratejisi: Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanmaktan Kaçınma İlkesi Çerçevesinde Bir Değerlendirme*”, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 15(1), 2013, 137-175
- Çetinkaya, N. (2010). *Türk Kamu Yönetiminde Yapısal Dönüşüm ve E-Devlet Uygulamalarının Kamu Hizmetlerine Etkileri*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Konya: Selçuk Üniversitesi.
- Çubukçu, A. & Bayram, Ş. (2013). “*Türkiye’de Dijital Vatandaşlık Algısı ve Bu Algıyı İnternetin Bilinçli, Güvenli ve Etkin Kullanımı ile Artırma Yöntemleri*”. Middle Eastern & African Journal of Educational Research, 5, 148-174.
- Daher, S. I. , Sugito ve Tohani, E., (2020) “*Experiential Learning Model for Accounting Literacy Development of Micro, Small, and Medium Enterprises*”. Advances in Social Science, Education and Humanities Research, volume:401. International Conference on Educational Research and Innovation (ICERI 2019).
- Damasio, A. (2005). *Descartes' Error: Emotion, Reason, and the Human Brain*. Reprint edition. Penguin Books.
- D'amico, A. (2018). “The Use of Technology in the promotion of Children's Emotional Intelligence: The Multimedia Program "Developing Emotional Intelligence". *International Journal of Emotional Education*, ek Special issue: Using Technology to Promote Mental, Msida, 10(1), 47-67.
- Daya, R. (2020). *Digital Literacy : An Investigation Into Perceived Competencies of Open Distance Learning Students In The Eastern Cape Province In South Africa*. (Master Thesis). University Of South Africa.

- Değirmenci, O. (2002). *Bilişim Suçları*. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Demiröz, U. (2022). *Öğretmenlerin Uzaktan Eğitime Yönelik Tutumları ve Dijital Okuryazarlık Durumlarının İncelenmesi: Bursa İli Örneği*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Bursa: Uludağ Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Anabilim Dalı.
- Devran, P. E.A. (2021). “Gençler İçin 21. Yüzyıl Becerileri ve Dijitalleşen Dünyanın Gereklilikleri: Yeni Okuryazarlıklar”, *Gençlik Araştırmaları Dergisi*, 9(24). 5-20.
- Dökmen, Ü. (2002). *İletişim Çatışmaları ve Empati* 18. Baskı. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Duimel, M.I., & Meijering, I.(2013). *Professionals en ondersteuning bij media opvoeding [Professional and Support for Parental Mediation on Media Use]*. Utrecht: Netherlands Youth Institute.
- Ekman, P. (t.y.). “Paul Ekman”., <http://www.paulekman.com/paul-ekman/> (Erişim Tarihi: 17 Ekim 2022).
- Eisenberg, N., & Strayer, J. (1987). *Critical issues in the study of empathy*. In N. Eisenberg & J. Strayer (Eds.). *Empathy and its development* (3-13). Cambridge: Cambridge University Press
- Eraslan, M. (2016). “Gençlerde Duygusal Zeka ve Empatik Eğilim Düzeylerinin Yaş, Cinsiyet ve Spor Yapma Değişkenlerine Göre İncelenmesi”, *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 24(4), 1839-1852.
- Erdem, R. A. (2019). *Okuryazarmısın(ız)? Okuryazarlık Kültürü*, Ankara: Gece Akademi Yayınları.
- Ergun, S. (2020). *Duygusal Okuryazarlık Eğitimlerinin Sosyal Zekâ Gelişimine Yansıması: Arabulucular Üzerine Bir İnceleme*. Ankara: İksad Yayınevi.
- Eshet-Alkalai, Y. (2004). “Digital Literacy: A Conceptual Framework for Survival Skills in the Digital Era”. *Journal of Educational Multimedia and Hypermedia*, 13, 93-106.

- Ester Van Laar, Alexander J.A.M. Van Deursen, Jan A.G.M. Van Dijk, Jos De Haan (2017). "The Relation Between 21st-century Skills and Digital Skills: A Systematic Literature Review", *Computers in Human Behavior*, Volume 72, 577-588, ISSN 0747-5632, <https://doi.org/10.1016/j.chb.2017.03.010> .
- Falloon, G. (2020). "From Digital Literacy to Digital Competence: The Teacher Digital Competency (TDC) Framework". *Educational Technology Research and Development*, 68, 2449-2472.
- Feinstein, H. & Hagerty, R. (1994). *Visual Literacy in General Education*, University of Cincinnati.
- Fidan, A., & Seferoğlu, S. S. (2020). *Online Environments and Digital Parenting: An Investigation of Approaches, Problems, and Recommended Solutions*. *Bartın University Journal of Faculty of Education*, 9(2), 352-372.
- Fitzgerald, L. J. (2009). *Literacy-Rich Emotional Intelligence Curriculum Guide* (Master Thesis). Boise State University.
- Frankel, K., Bryce L. C. Becker, Marjorie W. Rowe, And P. David Pearson. (2016). "From "What is Reading?" To What is Literacy?", *Journal of Education*, 196(3), 7-17.
- Frankel, E. V. (2018). *İnsanın Anlam Arayışı*. (Çev.: Selçuk Budak). İstanbul Okuyan Us Yayınları.
- Frijda, N. H. (1986). *The Emotions* Cambridge: Cambridge University Press.
- Fiske, J. (1992). *Postmodernism and Television, Mass Media and Society*, der. James Curran ve Michael Gurevitch, Londra: Edward Arnold, 55-67.
- Freire, P. (2023)., *Ezilenlerin Pedagojisi*. 24. Basım. (Çev. Dilek Hattatoğlu & Erol Özbek). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Freire, P. & Macedo, D. (1998). *Okuryazarlık, Sözcükleri ve Dünyayı Okuma*. (Çev. Serap Ayhan). Ankara: İmge Kitabevi.
- Frisen, Y. (2016). "Empathy for The Digital Age: Using Video Production to Enhance Social, Emotional and Cognitive Skills". *Emotions, Technology and Behaviors*. <http://dx.doi.org/10.1016/B978-0-12-801873-6.00002-9>.

- Fuller C. & Lehman E., & Hicks, S. Ve Novick MB. (2017). “*Bedtime use of Technology and Associated Sleep Problems in Children*”. *Global Pediatric Health*, 4, 1-8. Doi: 10.1177/2333794X17736972
- Gardner, H.(2013). *Çoklu Zeka – Yeni Ufuklar*, çev.: Asiye Hekimoğlu Gül, İstanbul Optimist Kitap:.
- Gatto, S. L. Ve Tak, S. H. (2008). *Computer, Internet, and E-mail Use Among Older Adults: Benefits and Barriers*. *Educational Gerontology*, 34(9). 800-811.
- Geçikli, F. (2016). *Halkla İlişkiler ve İletişim*. İstanbul: Beta Yayınları.
- Gençiri, C. (2020). *Beliren Yetişkinlik Dönemindeki Bireylerde Sosyal Kaygı, Duygusal Zeka ve Aleksitimi Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Gelişim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Psikoloji Anabilim Dalı Klinik Psikoloji Bilim Dalı.
- Gençöz, T. (1998). “Korku: Sebepleri, Sonuçları ve Başetme Yolları”. *Kriz Dergisi*, 6(2), 9-16.
- Gezgin, D. M., Ve Sarsar, F. (2020). “*Böte Bölümünde Öğrenim Gören Öğrencilerin Siber Aylaklık Yapma Nedenlerine Ait Görüşleri: Bir Karma Yöntem Çalışması*”. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 24(1), 243-256.
- Grant, L. S. (2009). *Adult Learners, Emotions, and Digital Literacy*. (Master Thesis). University of North Carolina.
- Gilster, P., & Glister, P. (1997). *Digital literacy* (p. 1). New York: Wiley Computer Pub.
- Ginnot, H. G. (1980). *Siz ve Çocuğunuz*. İstanbul: Redhouse Yayınevi.
- Goody, J.(1999). “*The Implications of Literacy*”. In: Wagner DA.; Venezky, RL.; Street, BV., editors. *Literacy: An International Handbook*, Boulder, CO: Westview, 29-33.
- Goleman, D., Boyatsiz, R. Ve Mckee, A. (2006). *Yeni Liderler*. 5. Baskı, İstanbul: Varlık Yayınları.
- Goleman, D. (2005). *Yıkıcı Duygular ile Nasıl Başa Çıkabiliriz? Dalai Lama ile Yapılan Bilimsel Bir Diyalog*. İstanbul: İnkılap Yayınları.

- Goleman, D. (2019). *İş Başında Duygusal Zekâ*. (Çev.: Handan Balkara). İstanbul: Varlık Yayınları.
- Goleman, D. (2020). *Duygusal Zekâ Neden IQ'dan Daha Önemlidir?*. İstanbul: Varlık Yayınları.
- Guilford, J. P. (1967). *The Nature Of Human Intelligence*. New York: McGraw-Hill Book Company.
- Gün, N. (2002). *Geçmişin Gölgeleeri. Duyguların Dili*. 7. Baskı. İstanbul: Kuraldışı Yayınları
- Güneş, F. (1997). *Okuma–Yazma Öğretimi ve Beyin Teknolojisi*. Ankara: Ocak Yayınları.
- Güneş, F. (2019). “Okuryazarlık Yaklaşımları”. *Sınırsız Eğitim ve Araştırma Dergisi*, 4(3), 224–246. DOI:10.29250/sead.634908
- Güngör, N. (2020). *İletişim: Kuramlar ve Yaklaşımlar*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Gür, E. Y., Altınayak Öztürk, S. ve Apay Ejder, S. (2019). “*Duygusal Zekanın Cinsiyet Değişkeni Açısından İncelenmesi*”, *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 8(2), 35-42.
- Gürbüz, S., & Şahin, F. (2018). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri: Felsefe-Yöntem-Analiz*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Gürtekin, A. (2019). *Üniversite Öğrencilerinin Boş Zaman Tutumları ile Sosyalleşme Taktikleri ve Dijital Okuryazarlık Düzeylerinin İncelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ağrı: İbrahim Çeçen Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Eğitimi Anabilim Dalı, Hareket ve Antrenman Bilim Dalı.
- Hacker, K.L. Ve Van, Dijk J. (2000). *Digital Democracy: Issues of Theory and Practice*. SAGE Publications. ISBN: 978-1-4462-6482-9.
- Hague C. And Payton S. (2010). *Digital Literacy Across the Curriculum*. Futurelab.
- Hajnci, L., & Vučenović, D. (2020). “*Effects of Measures of Emotional Intelligence on the Relationship between Emotional Intelligence and Transformational Leadership*”. *Psihologijske Teme*, 29(1), 119–134. doi:10.31820/pt.29.1.7

- Hart, A. (1997). “*Textual Pleasures and Moral Dilemmas: Teaching Media Literacy in England*”. Robert Kubey(Edt.) *Media Literacy Around the World* içinde. Published May 7, 2001 by Routledge 512 Pages.
- Hasebrink, U., Livingstone, S., Haddon, L. And Ólafsson, K. (2009) *Comparing children’s online opportunities and risks across Europe: Cross-national comparisons for EU Kids Online*. LSE, London: EU Kids Online (Deliverable D3.2, 2nd edition) ISBN 978-0-85328-406-2.
- Higgs, M. J., & Dulewicz, S. V. (1999). *Making Sense of Emotional Intelligence*. Windsor: NFER-Nelson
- Hisar, A., (2013). *Sağlık Hizmetlerinde Risk Yönetiminin Çalışan Güvenliğine Etkisi ve Bir Uygulama*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Hobbs, R. (2010). *Digital and Media Literacy. A Plan of Action*. The Aspen Institute.
- Hoggart, R. (1958). *The Uses of Literacy*. Pelican: London.
- Hull, G., & Schultz, K. (2001). “*Literacy and Learning out of School: A Review of Theory and Research*”. *Review of Educational Research*, 71(4), 575-611.
- Hull, Clyde Eirkur., Yu-Ting Caisy Hung, Neil Hair, Victor Perotti ve Richard Demartino (2007). “*Taking Advantage of Digital Opportunities: A Typology Of Digital Entrepreneurship*”. *International Journal of Networking and Virtual Organisations*, 4(3), 290-303.
- Huyugüzel Çavaş, P. (2009). *Sınıf Öğretmenlerinin Fen ve Teknoloji Okuryazarlıkları ile öğretim Yeterliliklerinin Belirlenmesi*. (Doktora Tezi). İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Ismaniar, & Utoyo, S. Ve Hazihah, N. (2020). *Developing Emotional-Social Intelligence of Early Childhood in Long-Distance Family Relationship (LDR) Through The Introduction Of Digital Literacy*. Digital Press Social Sciencess and Humanities 6: 00017. Proceeding of the Non-Formal Education International Conferance 2020. <https://doi.org/10.29037/digitalpress.46382>.

- Iqbal, J., Asghar, M. Z., Muhammad, A. A., & Xie, Y. (2022). “The Impacts of Emotional Intelligence on Students’ Study Habits in Blended Learning Environments: The Mediating role of Cognitive Engagement During COVID-19”. Behavioral Sciences, 12(1), 14. doi:<https://doi.org/10.3390/bs12010014>.
- Illich, I. (2022). *Okulsuz Toplum*. 45. Baskı. İstanbul: Şule Yayınları.
- İspir, B., Birsen, H., Binark, F. M., Özata, F. Z., Bayraktutan, G., Öztürk, M. C., & Ayman, M. (2013). *Dijital İletişim ve Yeni Medya*. Eskişehir: Web-Ofset.
- İşeri, İ. (2016). *Lise Öğrencilerinin Duygusal Zeka Düzeyleri ile Sosyal Duygusal Öğrenme Becerileri Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Sakarya: Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Eğitim Programları Bilim Dalı.
- Johnston, C. And Mash, E.J. (1989). *A Measure of Parenting Satisfaction and Efficacy*. Journal of Clinical Child Psychology, 18, 167-175. http://dx.doi.org/10.1207/s15374424jccp1802_8.
- Jon C. Dalton & Pamela C. Crosby (2013). “Digital Identity: How Social Media Are Influencing Student Learning and Development in College”, Journal of College and Character, 14(1), 1-4, DOI: [10.1515/jcc-2013-0001](https://doi.org/10.1515/jcc-2013-0001)
- Johnston C. Ve Mash EJ. (1989). “A Measure Of Parenting Satisfaction And Efficacy”. Journal of Clinical Child Psychology, 18, 167-175.
- Jones, E. (2004). *Freud Hayatı ve Eserleri*. (Çev. Emre Kapkın). İstanbul: Kabalcı.
- Jones, P. D. (2013). *The Relationship Between Emotional Intelligence and Literacy*. (Ph. D Thesis). Walden University.
- Jordan, T. & Taylor, P. (2004). *Hacktivism and Cyberwars: Rebels with a Cause?*. Routledge.
- Kadıbeşegil, S. (2018). *İtibar Yönetimi*. 9. Basım. İstanbul: MediaCat Yayınları.
- Karabacak, Z. İ., & Sezgin, A. A. (2019). “Türkiye’de Dijital dönüşüm ve Dijital Okuryazarlık”. Türk İdare Dergisi, 1(488). 319-343.
- Kaya, S.(2021). *Sosyal Medya Kullanan Gençlerin Kimliklerinin Yeniden Üretimi: Dijital Kimliğin İnşası*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). İstanbul: Marmara

Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Gazetecilik Anabilim Dalı. Gazetecilik Bili Dalı.

- Kaya, Ç. & Sart, G. (2020). “*Genç Yetişkinlerde Duygusal Zekanın Kariyer Uyum ve İyimserliğine Etkisi: Üniversite Öğrencileri Örneği*”, Biga İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi. 1(1), 31-43.
- Kaya, M. (2020). *Ortaöğretim Öğrencilerinin Dijital Vatandaşlık ve Dijital Okuryazarlık Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Mersin: Mersin Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Ana Bilim Dalı.
- Kaya, F. & Peker, A. (2016). “*The Relationship Between Perfectionism and Forgiveness of University Students: The Mediator Role of Emotional Intelligence*”, Gaziantep University Journal of Social Sciences, 15(4), 1086-1094.
- Kumara, T. M. P. (2021). “*A Study of the Relationship Between Occupational Stress and Emotional Intelligence of Degree College Teachers*”. Turkish Journal of Computer and Mathematics Education, 12(3), 3490-3493.
- Krajniak, M. I. (2016). *The Relationship Between Personality Disorder Traits, Emotional Intelligence, and College Adjustment*. (Ph. D. Thesis). Fairleigh Dickinson University.
- Kellner D., Ve Share J. (2005). “*Toward Critical Media Literacy: Core concepts, debates, organizations and policy*”, *Discourse*, 26(3), 369–386.
- Keskin, H (2008). *İlköğretim İkinci Kademe öğrencilerinin Fen ve Teknoloji Dersine İlişkin Bilimsel Okuryazarlık Seviyeleri*. Eskişehir: Osmangazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Kafadar, T. & Şan, S. (2021). “*Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarına Göre Kültürel Okuryazarlık*”. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, (59), 214-234 .
- Karadağ, A. & Kapusızoğlu, M. (2022). “*Vatandaşlık Okuryazarlığı Ölçeği: Geliştirme, Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması*”. Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (30), 37-71.

- Karahasan, F. (2012). *Taşlar Yerinden Oynarken Dijital Pazarlamanın Kuralları*. İstanbul: Doğan Kitap.
- Karasoy, H. Ve Babaoğlu, P. (2020). “Türkiye’de Elektronik Devletten Dijital Devlete Doğru”, Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi, 12 (23). 397-416.
- Karpati, A. (2011). *Digital literacy in Education (UNESCO Institute for Information Technologies in Education, Ed.)*. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000214485>
- Kayıhan, Ş. & Arslan, S. (2016). “Duygusal Zeka Ölçeği: Bir Ölçek Uyarlama Çalışması”, FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi, 137-145.
- Kırık, A. M. (2017). “Yeni Medya Aracılığıyla Değişen İletişim Süreci: Sosyal Paylaşım Ağlarında Gençlerin Konumu”, Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi, 5 (1), 230-261 . DOI: 10.19145/gumuscomm.300815.
- Kim, H.W., Gupta, S., & Koh, J. (2011). “Investigating the Intention to Purchase Digital Items in Social Networking Communities: A Customer Value Perspective”. Information & Management, 48 (6), 228–234.
- Kiş, N. (2018). “Dijital Çağda Yeni Bir Girişimcilik Yaklaşımı: Dijital Girişimcilik”, Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 19, 389 - 399.
- Kotler, P., Shalowitz, J. I., & Stevens, R. J. (2008). *Strategic Marketing for Health Care Organizations: Building A Customer-Driven Health System*, John Wiley & Sons.
- Laar, Ester Van, Alexander J.A.M. ,Van Deursen, Jan A.G.M., Van Dijk, Jos De Haan,(2017). “The Relation Between 21st-century Skills and Digital Skills: A Systematic Literature Review”, Computers in Human Behaviour, 72, 577-588, ISSN 0747-5632, <https://doi.org/10.1016/j.chb.2017.03.010> .
- Lankshear, C. (1999). *Literacy Studies in Education: Disciplined Developments in a Post-Disciplinary Age*, Published in M. Peters (Ed.). After the Disciplines. Greenwood Press.
- Lanham, R. (1995), *Digital Literacy*, Scientific American, 273(3), 198-200.
- Ledoux, J. (2006). *Duygusal Beyin*. İstanbul: Pegasus Yayınları.

- Lee, H. & Yunjung K. (2012). *Development and Initial Validation of a Trait Emotional Intelligence Scale for Korean Adults*, Asia Pacific Education.
- Li, Z., & Lin, Y. (2021). “*Impact of Emotional Intelligence on job Performance - Examining Mediation and Moderation Mechanisms*”. Turkish Journal of Computer and Mathematics Education, 12(6), 3511-3524.
- Licenberg, J. (2021). “*Emotional Self-Awareness as a Digital Literacy*” (Edt. Josh Cows & Jessica Morley) *The 2020 Yearbook of the Digital Ethics Lab* içinde. (pp.2-24) DOI: 10.1007/978-3-030-80083-3_3.
- Lim, V. K. (2002). “*The IT Way of Loafing on the Job: Cyberloafing, Neutralizing and Organizational Justice*”. Journal of Organizational Behavior, 23(5), 675-694.
- Livingstone S & Helsper E. (2008). “*Parental Mediation and Children’s Internet Use*”, Journal of Broadcasting & Electronic Media, 52, 581-599.
- Livingstone S, & Mascheroni G, & Dreier M & Chaudron S Ve Lagae K. (2015). *How Parents of Young Children Manage Digital Devices at Home: The Role of Income, Education and Parental Style*. London: LSE (EU Kids Online).
- Livingstone, Sonia and Bovill, Moira (1999) *Young people, new media: report of the research Project Children Young People and the Changing Media Environment*. Research report, Department of Media and Communications, London School of Economics and Political Science, London, UK.
- Lloyd, A. (2010). *Information Literacy Landscapes: Information Literacy in Education, Workplace and Everyday Contexts*, Oxford: Chandos.
- Long, D. Ve Magerko, B.(2020). *What is AI Literacy? Competencies and Design Considerations*. CHI 2020, April 25–30, 2020, Honolulu, HI, USA. Doi: 10.1145/3313831.3376727
- Livingstone, S. And Bovill, M. (1999) *Young people, New media: report of the research Project Children Young People and the Changing Media Environment*. Research report, Department of Media and Communications, London School of Economics and Political Science, London, UK.

- Livingstone, S. (2008). *Engaging With Media—A Matter of Literacy? Communication, Culture & Critique*, 1(1), 51–62. doi:10.1111/j.1753-9137.2007.00006.x.
- Livingstone, Sonia, Mascheroni, G., Dreier, M., Chaudron, S. Ve Lagae, K.(2015). *How Parents of Young Children Manage Digital Devices at Home: The Role of Income, Education and Parental Style*. EUKidsOnline. London: LSE.
- Maboçoğlu, F. (2006). *Duygusal Zeka ve Duygusal Zekanın Gelişimine Katkıda Bulunan Etkenler* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı: Ankara.
- Maunula, M., & Lähdesmäki, S. (2022). “Student Teachers' Perceptions of the Connection Between Literacy, Equality and Digitalization”. *International Journal on Social and Education Sciences (IJonSES)*, 4(3), 323-337. Doi: <https://doi.org/10.46328/ijonsses.392> .
- Maria Clay's Literacy Processing Theory: <https://readingrecovery.org/reading-recovery/teaching-children/early-literacy-learning/> (Erişim Tarihi: 23.12.2022)
- Marina L. Puglisi, Charles Hulme , Lorna G. Hamilton & Margaret J. Snowling (2017): *The Home Literacy Environment Is a Correlate, but Perhaps Not a Cause, of Variations in Children's Language and Literacy Development*, *Scientific Studies of Reading*, Doi: 10.1080/10888438.2017.1346660
- Martin, R. T. (2010). *The Relationship Between Emotional Intelligence and Academic Success of 6th Grade Students*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi) Wilmington University.
- Martínez, I., Murgui, S., Oscar F., Garcia, Garcia, F.(2019). “Parenting in the Digital Era: Protective and Risk Parenting Styles for Traditional Bullying and Cyberbullying Victimization”, *Computers in Human Behaviour*, Volume 90, 84-92, ISSN 0747-5632, DOI: <https://doi.org/10.1016/j.chb.2018.08.036>
- Luke, A., & Freebody, P. (2000). *Literate Futures: Report of the Literacy Review for Queensland State Schools*. Brisbane: Queensland Government Printer.
- Martin, A., & Grudziecki, J. (2006). “DigEuLit: Concepts and Tools for Digital Literacy Development”. *Innovation in Teaching and Learning in Information and Computer Sciences*, 5(4), 249–267. DOI:10.11120/ital.2006.05040249.

- Martin, A., & Madigan, D. (Eds.). (2006). *Digital Literacies for Learning*. Facet. doi:10.29085/9781856049870
- Maslow, A. H. (1996). *Dinler, Değerler, Doruk Deneyimler*, (Çev.: H. Koray Sönmez). İstanbul: Kuraldışı Yayınları.
- Mayer, J.D. & Salovey, P. (1997). *What is Emotional Intelligence?* In P. Salovey and D. Sluyter (Eds.): *Emotional Development and Emotional Intelligence: Educational Implications* (pp. 3-31). New York: Basic Books.
- Mayer, J. D., Salovey, P. & Caruso, D. R. (2008). “*Emotional Intelligence: New Ability or Eclectic Traits?*”, *American Psychologist*, 63(6), 503-517.
- Mayer, J. D., Caruso, D. R. & Salovey, P. (2016). “*The Ability Model of Emotional Intelligence: Principles and Updates*”. *Emotion Review*, 8(4), 290-300.
- Mayer, J. D., Caruso, D. R. & Salovey, P. (1999). “*Emotional Intelligence Meets Traditional Standards for an Intelligence*”, *Intelligence*, 27(4), 267-298.
- Mayer, J. D. & Salovey, P. (1997). “*What is Emotional Intelligence?*”, In P. Salovey, & D. J. Sluyter (Eds.). *Emotional Development and Emotional Intelligence: Educational Implications*, (3-34). New York: Harper Collins.
- Mayer, J., D., Salovey, P., & Caruso, D., R. (2002). *Mayer-Salovey-Caruso Emotional Intelligence Test (MSCEIT) Item Booklet*. Toronto, Canada: MHS Publishers.
- Mayer, J. D., Salovey, P., & Caruso, D. R. (2004). “*Emotional intelligence: Theory, findings, and implications*”. *Psychological Inquiry*, 15(3), 197-215.
- Mcluhan, M. (2020). *Global Köy: 21. Yüzyılda Yeryüzü Yaşamında ve Medyada Meydana Gelecek Dönüşümler*. İstanbul: Scala Yayıncılık.
- Memiş, T. (2005). *Hukuki Açıdan Kitlelere E-posta Gönderilmesi*. Saarbrücken Hukuki Internet Projesi. www.jura.unisb.de/turkish/TMemis1.html (Erişim Tarihi: 11.06.2023).
- Meralı, M. Ve Ulutaş, İ. (2019). “*Değerler Eğitimi Alan Okul Öncesi Öğretmenlerinin Duygusal Zeka ve Değerler Eğitimi ile İlgili Algıları*”, Conference: 3RD International Symposium of Education and Values, DOI:10.13140/RG.2.2.32738.15043.

- Milli Eğitim Bakanlığı (2020). *Dijital Okuryazarlık: Öğretmen Kılavuzu*. Erişim Adresi: meb.gov.tr
- Millward, P. (2003). *The 'grey digital divide': Perception, exclusion and barriers of access to the Internet for older people*. First Monday, 8(7). <https://doi.org/10.5210/fm.v8i7.1066>
- Milenkova, V. (2021). *Digital citizenship and digital literacy in the conditions of social Crisis*. Computers, 10(4). 40. doi: <https://doi.org/10.3390/computers10040040>
- Mitnick, K. D. Ve Simon, W.L. (2006). *Aldatma Sanatı*, Nejat Eralp Tezcan, Ankara: ODTÜ Yayıncılık.
- Modecki, K. L., Goldberg, R. E., Wisniewski, P., & Orben, A. (2022). “What Is Digital Parenting? A Systematic Review of Past Measurement and Blueprint for the Future”. Perspectives on Psychological Science, 17(6), 1673–1691. <https://doi.org/10.1177/17456916211072458>.
- Morris, C. G., Ve Maisto, A. A. (2005). *Psychology- An Introduction*. New Jersey: Pearson Prentice Hall.
- Nabi, R.L., & Wolfers, L.N. (2022). *Does Digital Media Use Harm Children's Emotional Intelligence? A Parental Perspective*. Media and Communication.
- Navarro, J. L. (2022). *Laying the Foundation for Protective Digital Parenting: The Development of a Theoretical Framework, a Validated Measure of Digital Parenting Attitudes, and a Person-Centered Analysis of Digital Parenting Styles*. (PhD. Disertation). The University of North Carolina at Greensboro.
- North Central Regional Educational Laboratory. (NCREL). (1993). enGauge® 21st Century Skills: Literacy in the Digital Age. <http://www.ncrel.org/engauge/skills/skills.htm>.
- Nowlan, J. S., Wuthrich, V. M., Rapee, R. M. (2016). “The Impact of Positive Reappraisal on Positive (and Negative) Emotion Among Older Adults”. International Psychogeriatrics, 28(4), 681-693.
- Nutbeam, D. (2000). “Health Literacy As A Public Health Goal: A Challenge For Contemporary Health Education And Communication Strategies Into The 21st

- Century”, Health Promotion International, 15(3), September 2000, 259–267, DOI: <https://doi.org/10.1093/heapro/15.3.259>.
- NG, W. (2012). “Can we Teach Digital Natives Digital Literacy?”, Computers & Education, 59, 1065-1078.
- Nyland, B. (1999). “Listening to Infants: Emotional Literacy and the Child Care Setting”. International Journal of Early Childhood, 31(2), 99-104.
- O' Brien, M., & Rugen, L. (2001). *Teaching Literacy in the Turning Points School. Turning Points: Transforming Middle Schools*. Center for Collaborative Education.
- Ocak, G., Çengelci, S. & Yurtseven, R. (2022). “Öğretmenlerin Dijital Okuryazarlık Beceri Düzeyleri ile Yaşam Boyu Öğrenme Eğilimleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi (Afyonkarahisar Örnekleme)”. Uluslararası Sosyal Bilimler Eğitimi Dergisi, 8(1), 123-155. DOI: 10.47615/issej.1103143
- Oktay, H.& Tutgun Ünal, A.& Erdoğan, B. & Samur, Y. Ve Abdula, A. (2022). “ Her Yönüyle Meta verse ve Eğitim” (Metaverse ’ün anahtarı Duygusal Zekâ isimli panel ’den bir röportaj). <https://www.milliyet.com.tr/gundem/metaverseun-anahtari-duygusal-zeka-6846780>.(Erişim Tarihi: 27.10.2022)
- O'Neill, B. Dinh, T.(2012). *Digital Literacy, Digital Opportunities*. Digital Childhoods Working Paper Series (No.2).
- O'Neill, B. (2010). “Medya Okuryazarlığı ve İletişim Hakları”, Uluslararası İletişim Gazetesi, 72(4–5), 323–338. doi: [10.1177/1748048510362445](https://doi.org/10.1177/1748048510362445) .
- Onursoy, S. (2018). “Üniversite Gençliğinin Dijital Okuryazarlık Düzeyleri: Anadolu Üniversitesi Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma”. Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi, 6(2), 989-1013. Doi: 10.19145/E-Gifder.422671.
- Öçal, N.F .(2017). *İlkokul Öğretmenleri ve Velilerin Kendileri ile Velilerin Çocuklarına İlişkin Dijital Okuryazarlık Yeterlilik Algıları*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Gazi Üniversitesi / Eğitim Bilimleri Enstitüsü / İlköğretim Ana Bilim Dalı.

- Önal, İ. (2010). “*Tarihsel Değişim Sürecinde Yaşam Boyu Öğrenme ve Okuryazarlık: Türkiye Deneyimi*”. Bilgi Dünyası, 11(1), 101-121.
- Öz, H. S. (2021). *Pandemi Sürecinde Risk İletişimi: Türkiye Ulusal Basınında Koronavirüs Haberlerinin Analizi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Özcan, A. (2017). *Dijital Medya Okuryazarlığı: Sorunlar, Uygulamalar ve Beklentiler*. AJIT-e: Academic Journal of Information Technology , 8 (28) , 55-66 . DOI: 10.5824/1309-1581.2017.3.004.x
- Özçetin, B. (2020). *Kitle İletişim Kuramları*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Özdem, Y., Çavaş, P., Çavaş, B., Çakıroğlu, J., & Ertepinar, H. (2010). “An Investigation of Elementary Students’ Scientific Literacy Levels”. Journal of Baltic Science Education, 9(1), 6-19.
- Özerbaş, M. A., Ve Kuralbayeva, A. (2018). “*Türkiye ve Kazakistan öğretmen adaylarının Dijital Okuryazarlık Düzeylerinin İncelenmesi*”, MSKU Eğitim Fakültesi Dergisi, 5(1), 16-25.
- Özkurt, L. (2022). *Okul Öncesi öğretmenlerinin Dijital Okuryazarlık ve Bireysel Yenilikçilik Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gaziantep: Hasan Kalyoncu Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Özel Sağlamtimur, Z.(2010). “*Dijital Sanat*”, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 10(3), 213-238.
- Özenç, G. E. (2012). *İlköğretim Beşinci Sınıf Öğrencilerinin İşlevsel Okuryazarlık Düzeyleriyle Akademik Başarıları Arasındaki İlişki*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü İlköğretim Ana Bilim Dalı Sınıf Öğretmenliği Bilim Dalı.
- Özkan, Z. (2007). *Mutluluk ve Başarı Yolları*. İstanbul: Hayat Yayıncılık.
- Özkan, A. (2023). *İtibar Yönetimi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi Yayınları.

- Özengin, S. (2022). *Görsel Okuryazarlık Odaklı Tasarım Çalışmaları Üzerine Bir Eylem Araştırması*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Özer, M. (2021). *Sınıf Öğretmenlerinin 21.Yüzyıl Becerilerine Yönelik Yeterlik Algıları ile Dijital Okuryazarlık Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Elâzığ: Fırat Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri.
- Özmen, A.& Er, F.& Atlas, M.& Aslanargun, A.&Peker, Ö. K.& Şıklar, E. Ve Sönmez, H. (2018). *İstatistik*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Özmen Yüksel. Ş. (2020). “*Dijital Kültürde Çevreye Yaklaşım*”, Derya Öcal ve Hıdır Polat (Edt.) *Dijital Reklamcılık* içinde (syf. 322-328). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Özsoy, D. (2020). *Dijital Bölünme Düzeylerine Dair Literatür Analizi. Dijital Kültür, Dijital Eşitsizlikler ve Yaşlanma*. Ankara: Alternatif Bilişim Derneği.
- Özoğlu, C. (2019). “*Öğretmen Adaylarının Yaşam Boyu Öğrenme Eğilimlerinin Dijital Okuryazarlıkları ile İlişkisi (Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi örneği)*” (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Özoğlu, C. & Kaya, E. (2021). “*Z Kuşağı Öğretmen Adaylarının Yaşam Boyu Öğrenmeleri ve Dijital Okuryazarlıkları Arasındaki İlişki*”. *Anadolu Journal of Educational Sciences International*, 11(1), 415-437 . DOI: 10.18039/ajesi.824040.
- Öztürk, Y. (2020). “*Dijital Okuryazarlık Hakkında Lise Öğrencilerinin Kendilerine ve Anne-Babalarına Yönelik Görüşleri Kırıkkale İli Örneği*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı: Ankara.
- Payot, J. (2020). *İrade Terbiyesi*. (Çev.: Enver Yılmaz). Konya: Morena Yayınevi.
- Parker, J.D.A. Summerfeldt, L.J. Hogan, M.J. Majeski, S.A. (2004). “*Emotional Intelligence and Academic Success. Examining the Transition from Higs School to University*”. *Personality Individual Differences*. Vol.36, 163-172.

- Parlak Zurnacı, B. (2019). *Hedefe Dayalı Senaryolarla Dijital Okuryazarlık Becerilerinin Kazandırılması*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Samsun: On dokuz Mayıs Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Anabilim Dalı.
- Payant, C. Ve Bell, P. (2022). “*Developing Literacy Skills through Collaborative Tasks for Emerging-Proficiency English as Additional Language Learners in Quebec*”. *Tesl Canada Journal/Revue Tesl Du Canada*, (391), 67-81
- Peltekoğlu, B. F. (2010). *Kavram ve Kuramlarıyla Reklam*. İstanbul: Beta Yayınları.
- Peltekoğlu, B. F. (2011). ‘*Halkla İlişkiler Okuryazarı Olabilmek*’. Sema Yıldırım Becerikli (Edt.) *Halkla İlişkiler ve Reklamın Anatomisi, Eleştirel Bir Kavrayış* içinde (14-16). Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Petrides, K. V., & Furnham, A. (2000). ‘*On the Dimensional Structure of Emotional Intelligence*’. *Personality and Individual Differences*, 29, 313-320.
- Petrides, K. V., & Furnham, A. (2001). “*Trait Emotional Intelligence: Psychometric Investigation With Reference to Established Trait Taxonomies*”. *European Journal of Personality*, 15(6). 425-448.
- Plotnik, R. (2009). *Psikolojiye Giriş*. (Çev.: Tamer Geniş). 1.Basım. Kaknüs Yayınları: İstanbul.
- Potter, W. J. (1998). *Media Literacy*. London: Sage.
- Purnamasari, L. & Herlina, K. & Distrik, W. I. Ve Andra, D. (2021). “*Students’ Digital Literacy and Collaboration Abilities: An Analysis in Senior High School Students*”. *Indonesian Journal of Science and Mathematics Education*, DOI: 10.24042/ijsme. v4i1.8452.
- Petrides, K.V.Fredericson, N. Furnham, A. (2004). “*The Role of Trait Emotional Intelligence in Academic Performance and Deviant Behaviour at School*”. *Personality and Individual Difference*. Vol.36, 277-293.
- Promsri, C. (2019). *The Association between Digital Literacy and Social Intelligence*. *International Journal of English Literature and Social Sciences*. 4. 1069-1072.

- Plutchik, R. (1980). "A General Psychoevolutionary Theory of Emotion", In R. Plutchik & H. Kellerman (Eds.). *Emotion: Theory, Research, and Experience, Theories of Emotion*. New York: Academic.
- Reiff , Henry B. Nanette M. Hatzes, Michael H. Bramel & Gibbon Thomas (2001). "The Relation of LD and Gender with Emotional Intelligence in College Students". *Journal of Learning Disabilities*, 34(1), 66-78.
- Rintaningrum, R. (2009). *Literacy: Its Importance and Changes in the Concept and Definition*. TEFLIN Journal. 20.
- Rotondi V, & Stanca L ve Tomasuolo M. (2017). "Connecting Alone: Smartphone use, Quality of Social Interactions and Well-being". *Journal of Economic Psychology*, 63, 17-26. DOI: 10.1016/j.joep.2017.09.001
- Russell, J. A. (1980). "A Circumplex Model of Affect". *Journal of Personality and Social Psychology*, 39, 1161-1178.
- Sağıroğlu, Ş., & Bülbül, İ. H. & Kılıç, A. Ve Küçükali, M. (2020). "Dijital Okuryazarlık ve Ötesi", (Edt. Şeref Sağıroğlu, Halil İbrahim Bülbül, Ahmet Kılıç ve Mustafa Küçükali) *Dijital Okuryazarlık: Araçlar, Metodolojiler, Uygulamalar ve Öneriler içinde* (19-21). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Saal, K.L.&Perry, H. K.& Yamashita, T. & Punksungha, W. Ve Shaw,D.(2022). "Literacy Proficiency and Political Information Seeking in the U.S.". *International Journal of Educational Research* 116, 102071. <https://doi.org/10.1016/j.ijer.2022.102071>.
- Saleha, L. & Baharun, H. Ve Utami Trimelia, W. (2022). "Implementation of Digital Literacy to Develop Social Emotional in Early Childhood". *Indonesian Journal of Early Childhood Education Research (IJECEER)*, 1(1), 1-10. DOI: 10.31958/ijecer.v1i1.5834.
- Salovey, P., & Mayer, J. D. (1990). "Emotional intelligence", *Imagination, Cognition, and Personality*, 9, 185-211.
- Saltalı, D. N. (2010). *Duygu Eğitiminin Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Duygusal Becerilerine Etkisi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Konya: Selçuk Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- SAS (2015). *Digital Marketing*. http://www.sas.com/en_us/insights/marketing/digital-marketing.html. (Erişim Tarihi: 11.03.2023).
- Sharma, R.(2005). *Ferrari'sini Satan Bilge*. Goa Yayınları: İstanbul.
- Sharma, S., Deller, J., Biswal, R. & Mandal, M. K. (2009). “*Emotional Intelligence: Factorial Structure and Construct Validity Across Cultures*”. *International Journal of Cross Cultural Management*, 9(2), 217-236.
- Schutte, N. S., Malouff, J. M., Bobik, C., Coston, T. D., Greeson, C., Jedlicka, C., ...Wendorf, G. (2001). *Emotional intelligence and interpersonal relations*. *The Journal of Social Psychology*, 141(4). 523-536.
- Schutte, N. S., Malouff, J. M., Hall, L. E., Haggerty, D. J., Cooper, J. T., Golden, C. J., Dornheim, L. (1998). “*Development and Validation of a Measure of Emotional Intelligence*”. *Personality and Individual Differences*, 25(2), 167-177.
- Stone, B. K. (2020). *Unlocking Digital Literacy: A Multiple Case Study of Digital Literacy Instruction and the Interactive Decision Making of Teachers*. University of North Texas
- Süren, T. (2008). *İlköğretim Birinci Kademe Öğrencilerinde Bilimsel Okuryazarlık Düzeyi*. Afyonkarahisar: Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Servon, L. J., Kaestner, R. (2008). “*Consumer Financial Literacy and the Impact of Online Banking on The Financial Behavior of Lower-income Bank Customers*”, *Journal Of Consumer Affairs*, 42(2), 271-305.
- Shields, M. (2005). “*Information Literacy, Statistical Literacy, Data Literacy*”. *IASSIST quarterly*, 28(2-3), 6-6.
- Spiers, H., & Bartlett, M. (2012). *Digital Literacies and Learning: Designing a Path Forward*. NC: Friday Institute White Paper Series.
- Selfe, C.L., & Hawisher, G.E. (2004). *Literate Lives in the Information Age: Narratives of Literacy From the United States* (1st ed.). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781410610768>
- Sarıtürk, M. (2022). “*Dijital Dönüşüm Döneminde Kamu Yönetimi ve Dijital Hükümet*”. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (42), 555-603.

- Staksrud, Elisabeth And Livingstone, Sonia And Haddon, Leslie And Ólafsson, Kjartan (2009) *What do we Know About Children's use of Online Technologies?: A Report on Data Availability and Research Gaps in Europe* [2nd edition]. EU Kids Online, Deliverable D1.1. EU Kids Online Network, London, UK. ISBN 9780853284055.
- Stanley, S.& Bhuvaneswari, M. G. (2016). *Reflective Ability, Empathy, and Emotional Intelligence in Undergraduate Social Work Students: A Cross-Sectional Study From India*, Social Work Education 35(5):1-16 DOI: [10.1080/02615479.2016.1172563](https://doi.org/10.1080/02615479.2016.1172563)
- Smith, H., C. (1973). *Sensitivity Training: The Scientific Understanding of Individuals*. USA: McGraw-Hill, Inc.
- Smith, M., & Walden, T. (1999). "Understanding Feelings and Coping With Emotional Situations: A Comparison of Maltreated and Nonmaltreated Preschoolers". Social Development, 8 (1), 93-116.
- Sert, U. (2021). *Üniversite Öğrencilerinin Eğitim Ortamlarında Siber Aylaklık ve Dijital Oyun Bağımlılık Düzeyleriyle İlgili Yordayıcı İlişkilerin İncelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Schultz, D. P.; Schultz, S. E. (2007). *Modern Psikoloji Tarihi*. İstanbul: Kaktüs Yayınları.
- Selfe, C., & Hawisher, G. (2004). *Literate lives in the information age: Narratives of literacy from the United States*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum.
- Sezer, N. *Kişisel İmaj Yönetimi ve İmaj Danışmanlığı*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi Yayınları.
- Sezer, N. (2019). *Medya Okuryazarlığı*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi Yayınları.
- Shutte, N. S., Malouff, J. M., Hall, L. E., Haggerty, D. J., Cooper, J. T., Golden, C. J., Ve Dornheim, L., (1998). "Development and Validation of a Measure of Emotional Intelligence". Personality and Individual Differences, (25), 167-177.

- Silverblatt, A. & Smith, A. & Don, M. & Smith, J. Ve Brown, N. (2014). *Media Literacy: Keys to Interpreting Media Messages*. 4th Edition. Abc-Clıo.
- Silverblatt, A. Ve Eliceiri, Enright, M. E. (1997). *Dictionary of Media Literacy*. Wesport, Conn: Grenwood Press.
- Sternberg, J. R. & Spear-Swerling, L. (1996). *Teaching for Thinking*. (3. Printing). Washington: American Psychological
- Sternberg, R. J. (2005). “*The Theory Of Successful Intelligence*”. *Revista Interamericana de Psicologia/ Interamerican Journal of Psychology*, 39(2), 189-202. http://www.psicorip.org/Resumos/PerP/RIP/RIP036a0/RI_P03921.pdf .(Erişim Tarihi: 20.02.2023).
- Stein, S. J., Book, H. E. (2003). *EQ Duygusal Zekâ ve Başarının Sırrı*. İstanbul: Özgür Yayınları.
- Sternberg, R. J., & Grigorenko E.L. (2007). *Teaching for Successful Intelligence (To Increase Student Learning and Achievement)* (2. Edition).. California: Corwin (Sternberg&Grigorenko).
- Şahin, Abdullah. (2021). “*Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmen Adaylarının Dijital Okuryazarlık Düzeylerinin ve E-Öğrenmeye Yönelik Tutumlarının İncelenmesi*”. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 10, 3496-3525. 10.15869/itobiad.937532.
- Tabachnick, B., & Fidell, L. (2013). *Using Multivariate Statistics*. Boston, MA: Pearson Education Inc.
- Tambağ, H., Kaykunoğlu M., Gündüz Z. Ve Demir Y.(2014). “*Hemşirelik Öğrencilerinin Duygusal Zeka Düzeyleri ve Etkileyen Faktörler*”, *Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma Dergisi*, 11 (1), 41-46.
- Tarhan, N., (2021). *Duyguların Psikolojisi ve Duygusal Zekâ: Bize Özgü Duygular, Bize Özgü Bir Analiz*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Tatar, M. (2020). *Tıp Fakültesi Öğrencilerinde Sağlık Okuryazarlığının Sağlıklı Yaşam Biçimi Davranışları ile İlişkisi ve Sağlık Okuryazarlığını Etkileyen Faktörlerin*

İncelenmesi, (Uzmanlık Tezi). Kırıkkale: Kırıkkale Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Halk Sağlığı Anabilim Dalı.

Tatar, A., Çamkerten, S.& Özdemir, H. (2020). “*Genç Yetişkinlerde Duygusal Zekâ, Empati ve Sosyal Beceri Düzeyi Arası İlişkilerin İncelenmesi*”, Uluslararası Akademik Psikolojik Danışma ve Rehberlik Araştırmaları Dergisi, Ekim 2020, Cilt 2, Sayı 3. DOI: 10.47793/hp.778913

Taylan, A., Yılmaz, A. ve Terkan, N. (2008). *Medya Tüketicisinden Medya Okuryazarına: Duygusal Zeka ve Eleştirel Okuma Bakımından RTÜK Projeleri*. İzmir-Türkiye , 18.

Tekeli, P. (2018). “*Dijital Hikaye Anlatımı Atölyesinde Yaşlıların Dijital Okuryazarlık Deneyimlerinin İncelenmesi* “ (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Örneği, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Anabilim Dalı.

Temeloğlu E. (2018).” *Duygusal Zeka ile Problem Çözme Becerisi Arasındaki İlişki*,” (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi). Denizli: Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Yönetim ve Organizasyon Programı.

Terzioğlu, E. T. (2018). “*Okul Öncesi Dönemdeki Çocukların Duygusal Becerileri ile Öğretmenlerinin ve Annelerinin Duygusal Zekâları Arasındaki İlişki*.” (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Okul Öncesi Anabilim Dalı.

Thoman, E. And Jolls, T. (2004). “*Media Literacy—A National Priority for a Changing World*”, American Behavioral Scientist, 48(1). pp. 18–29. Doi: [10.1177/0002764204267246](https://doi.org/10.1177/0002764204267246).

Tinmaz, H., Lee, Yt., Fanea-Ivanovici, M. et al. (2022). “*A Systematic Review on Digital Literacy*”. Smart Learn. Environ, 9, 21 <https://doi.org/10.1186/s40561-022-00204-y> .

Tohara, A. J. T., Shuhidan, S. M., Bahry, F. D. S., & Nordin, M. N. B. (2021). “*Exploring Digital Literacy Strategies for Students With Special Educational Needs in the Digital Age*”. Turkish Journal of Computer and Mathematics Education, 12(9), 3345-3358.

- Toker, F.& Kuzgun, Y.& Cebe, N. Ve Uçkunkaya, B. (1968). *Zekâ Kuramları*. Ankara: M.E.B. Talim ve Terbiye Dairesi Araştırma ve Değerlendirme Bürosu Yayınları.
- Toktamışoğlu, M., (2003). *Aklın Öteki Sesi-Duygusal Zekayla Başarı*. İstanbul: Kapital Yayınları.
- Tombul, A. (2022). *Öğretmenlerin Dijital Okuryazarlık Becerileri İle Sınıf Yönetimi Becerileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kahramanmaraş: Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı.
- Topa Çiftçi, G. (2021). “*Dijital İletişim Teknolojileri Bağlamında Açık ve Uzaktan Öğrenmenin Kapsamı*”. Açık öğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi (AUAd), 7(1), 1-23.
- Tsaousis, I. & Kazi, S. (2013). “*Factorial invariance and Latent Mean Differences of Scores on Trait Emotional Intelligence Across Gender and Age*”. Personality and Individual Differences, 54(2), 169- 173.
- Tunca, A. (2022). “*Çocuk ve Ergenlerde Duygusal Zekanın Cinsiyete Göre İncelenmesi: Bir Meta-Analiz Çalışması*”. Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 20 (2), 134-148.
- Tuğrul, C. (1999). “*Duygusal Zekâ*”, Klinik Psikiyatri Dergisi, 2(1), 12-20.
- Tuna,Y. (2008). *Örgütsel İletişim Sürecinde Yöneticilerin Duygusal Zeka Yeterlilikleri*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü: Eskişehir.
- Turhan, O. (2006). *Bilgisayar Ağları ile İlgili Suçlar*. (Planlama Uzmanlığı Tezi). T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı Hukuk Müşavirliği: Ankara.
- Turhan, Genel Müdürlük (2017). “*Dijital Bir Aktivizm*”. Süleyman Demirel Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (26), 26–44.
- Tuyan, S. Beceren, E. (2004). “*Sınıf Yönetiminde Duygusal Zeka Becerilerinin Kullanılması*”. Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 2(28), 37 - 42.
- Türkoğlu, T. (2010). *Dijital Kültür*. İstanbul: Beyaz Yayınları.

- Uçkan, Ö. (2012). “Dijital Aktivizm mi? Aktivizm mi?” Erişim Adresi: <http://spotdergi.wordpress.com/>. 2012/05/30/dijital-aktivizm- mi -aktivizm- mi/ (Erişim Tarihi: 12.03.2023).
- Uçkan, Ö. (2013). “Dijital Aktivizmin Sınır Boyunda Hacktivizm: Anonymous ve RedHack Örnekleri”. Ali Rıza Keleş, Yetkin Sal (Ed.). *Hack Kültürü ve Hacktivizm içinde* (52-78). Alternatif Bilişim Derneği: İstanbul.
- Ulutaş, İ. (2005). *Anasınıfına Devam Eden Altı Yaş Çocuklarının Duygusal Zekalarına Duygusal Zekâ Eğitiminin Etkisinin İncelenmesi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü: Ankara.
- Ulutaş, İ. & Ömeroğlu, E. (2007). “The Effects of an Emotional Intelligence Education Program on the Emotional Intelligence of Children”. *Social Behavior And Personality: An International Journal*, 35(10). 1365–1372. Doi:10.2224/Sbp.2007.35.10.1365.
- Uslu, E. (2019). *Doğrudan Pazarlama Çalışanlarında Duygusal Zekâ, Performans Algısı, Motivasyon İlişkisi: Ankara İli Çağrı Merkezi Çalışanları Örneği* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı: Kırıkkale.
- Uzuner, A. (2012). *Yönetici Hemşirelerde Duygusal Zekâ ve Boyun Eğici Davranışların İncelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Haliç Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü: İstanbul.
- Ünal Tutgun, A. (2022). *Dijital Reşitlik Yaşı Kaç Olmalı?*. (Röportaj). Üsküdar Haber Ajansı.
- Ünveren, D. (2019). “Vygotsky’nin Sosyo- Kültürel ve Bilişsel Gelişim Teorisi Bağlamında Türkçe Öğretiminin Değerlendirilmesi”. Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, 1(47), 181-195.
- Valcke M, & Bonte S, &De Wever, B. Ve Rots I. (2010). “Internet Parenting Styles and the Impact on Internet use of Primary School Children”. *Computers in Education*, 55:454-464. DOI: 10.1016/j.compedu.2010.02.009.
- Van Dijk, T. A. (2006). “Discourse and Manipulation”. *Discourse & Society*, 17(3), 359–383.

- Yalçıntaş, M. (2010). “*Çağımızda Girişimcilik*”. Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi, 5 (1), 95-98.
- Yaylacı Özdemir. G. (2008). *Kariyer Yaşamında Duygusal Zekâ ve İletişim Yeteneği*. İstanbul: Hayat Yayıncılık.
- Yazıcıoğlu, Y. (2004). “*Bilişim Suçlar Konusunda 2001 Türk Ceza Kanunu Tasarısının Değerlendirilmesi*”, Hukuk ve Adalet: Eleştirel Hukuk Dergisi, Y:1, S:1, Ocak-Mart 2004, 172-185.
- Yeşildal, M. (2018). *Yetişkin Bireylerde Dijital Okuryazarlık ve Sağlık Okuryazarlığı Arasındaki İlişki: Konya Örneği*. (Yüksek Lisans Tezi). Necmettin Erbakan Üniversitesi: Konya.
- Yıldırım Şen, E. İ. (2019). *Z kuşağının Sosyal Medyayı Kullanmaya Yönelik Tutumlarının Sosyal Medya Okuryazarlığı Bağlamında Değerlendirilmesi: Eskişehir Ölçekli Bir Araştırma*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basın Yayın Anabilim Dalı: Eskişehir.
- Yılmaz, B. (1989). “*Okuryazarlık ve Okuma Alışkanlığı Üzerine*”. Türk Kütüphaneciliği, 3(1), 48-53.
- Yılmaz H. Ve Zembat R. (2019). “*Okul Öncesi Öğretmen Adaylarının Duygusal Zeka Düzeyleri ile Üniversite Yaşamına Uyumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*”, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 52, 118-136.
- Yılmaz, Berkant & Dünder Öztürk, Güher & Oskay, Taala. (2015). “*Dijital Ortamda Aktivizm: Online İmza Kampanyalarına Katılım Davranışlarının İncelenmesi (Kocaeli Üniversitesi İletişim Fakültesi Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma)*”. Intermedia International e-Journal, 2, 481-504.
- Yılmaz, R. (2003). “*Duygusal Zeka ve Din Öğretimi*”. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği Ana Bilim Dalı: Ankara.
- Yöş, B. (2018). “*Üniversitede Eğitimde Başarı ile İlgili Değerlendirme ve Bakış Açısının İncelenmesi*”, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Işık Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Zahn-Waxler, C., & Radke-Yarrow, M. (1990). "The Origins of Type of Pet and Socio-Emotional Development of School Children. Empathic Concern". *Motivation and Emotion*, 14, 107-130.
- Zweig, S. (2020). *Freud: Mutluluğun Mimarı*. (Çev.: Mine Bali). 7. Basım. Zeplin Yayınları: İstanbul.
- Xanthippi Tsortanidou, Thanasis Daradoumis & Elena Barberá-Gregori (2022). "Convergence Among *İ*magination, Social-emotional Learning and Media Literacy: An Integrative Literature Review", *Early Child Development and Care*, 192(2), 173-186, DOI: 10.1080/03004430.2020.1753720.
- Walton, G. (2016). "Digital Literacy" (DL), Establishing the Boundaries and Identifying the Partners, *New Review of Academic Librarianship*, 22(1), 1-4.
- Wangid, M. N., Chandra, A. P., & Hendra, E. R. (2021). "The Science-Math Stories Based on Digital Learning: Digital Literacy Innovation in Increasing Ability to Solve Problems". *International Journal of Emerging Technologies in Learning* (Online). 16(9). 94-107. doi:<https://doi.org/10.3991/ijet.v16i09.22039>.
- Wechsler, D. (1958). *The Measurment and Appraisal of Adult Intelligence*. Baltimore: The Williams and Wilkons Company.
- Weiss, H. M. Ve Cropanzano, R. (1996). "Affective Events Theory: A Theoretical Diseussion of The Structure, Causes and Consequeenes of Affective Experienees at Work". *Research in Organisational Behavior*, 18, 1-79.
- Westbrook, N. (2011). "Media Literacy Pedagogy: Critical and New/Twenty-First-Century Literacies Instruction", *E-Learning and Digital Media*, 8(2), 154–164. Doi: [10.2304/elea.2011.8.2.154](https://doi.org/10.2304/elea.2011.8.2.154).
- Wrobleski M. H. - Hens, M.K. (1990). *Introduction to Law Enforcement and Criminal Justice*, third edition, West Publiching Company,
- Wu, D. H., & Bulut, T. (2020). "The Contribution Of Statistical Learning To Language and Literacy Acquisition". In K. D. Federmeier, & H. W. Huang (Eds.). *Psychology of Learning and Motivation* (283-318).

İNTERNET KAYNAKLARI

TÜRK DİL KURUMU, <https://tdk.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 10.01.2023).

TUİK: <https://data.tuik.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 18.03.2023)

WE ARE SOCIAL: <https://wearesocial.com/uk/> (Erişim Tarihi: 21.03.2023)

<https://Mediasmarts.Ca/Digital-Media-Literacy> (Erişim Tarihi: 11.01.2023).

<https://Dijitalhukuk.Tk/> (Erişim Tarihi: 20.12.2022).

<https://Literacytrust.Org.Uk/Information/What-Is-Literacy/>(Erişim Tarihi: 11.01.2023).

<https://blog.112dijital.com/> (Erişim Tarihi: 16.03.2023)

<https://dijitalhukuk.tk/> (Erişim Tarihi: 20.03.2023)

<https://dijitalegitim.net/> (Erişim Tarihi: 20.03.2023)

EKLER

EK 1. KATILIMCI BİLGİLENDİRME YAZISI

Sayın katılımcı,

Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Halkla İlişkiler ve Tanıtım Anabilim dalında yapmakta olduğum bu yüksek lisans tezimde “ *Duygusal Zeka ile Dijital Okuryazarlık Becerileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi: Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma*” konulu çalışma için katılımınıza ihtiyaç duymaktayız. Bunun için aşağıda bulunan “ Kişisel Bilgi Formu”, “Dijital okuryazarlık ölçeği” ve “ Duygusal Zeka Ölçeği” isimli form ve envanterleri doldurmanızı rica ederiz. Bunları doldururken objektif olmanız ve tüm maddeleri eksiksiz doldurmanız araştırmanın güvenilirliği açısından önem arz etmektedir. Vereceğiniz cevaplar gizli tutulacak olup, elde edilecek sonuçlar yalnızca akademik amaçlı kullanılacaktır.

Katkınız ve ayırdığınız zamanınız için teşekkür ederiz.

Araştırmacı

Gülçin ARAMAN

Danışman

Sait Sinan ATILGAN

EK 2. KİŞİSEL BİLGİ FORMU

1. **Cinsiyetiniz:** Kadın () Erkek ()
2. **Sürekli İnternet Bağlantısı Durumunuz?:** Evet () Hayır ()
3. **Bireysel Bilgisayar Olma Durumunuz?:** Evet () Hayır ()
4. **Sosyal Ağlara Üyelik Durumunuz?:** Evet () Hayır ()
5. **Düzenli Takip Edilen Teknoloji Haber Siteleri:** Evet () Hayır ()
6. **İnternet Kullanım Geçmişiniz Nedir?**
 -0-2 yıl () -3-5 yıl () -6-8 yıl () -9 yıl ve üzeri ()
7. **En sık Ziyaret Ettiğiniz Site Türü nedir?**
 - Sosyal Paylaşım Sohbet ()
 - Eğitim, Ödev ve Forum ()
 - Oyun ve Film ()
 - Haber ve Blog()
8. **İnternette Günlük Ne kadar Süre Harcıyorsunuz?**
 -0-1 saat () -2-3 saat () -4-5 saat () -5 saat ve üzeri ()
9. **Kullandığınız Dijital Araçların Sayısı Ne kadardır?**
 - 1 () -2 () -3 () -4 () -5 ve daha fazla ()
10. **İnternet Kullanım Sıklığınız ne düzeydedir?**
 - İnterneti sadece zorunlu kaldıkça kullanıyorum ()
 - Günlük yaşamda interneti çok yoğun olmasa da kullanıyorum ()
 - İşimden bağımsız olarak interneti yoğun olarak kullanıyorum. ()
 - İnternet kullanmadan yapamam ()

EK 3. DUYGUSAL ZEKA ÖLÇEĞİ

Aşağıda duygusal zeka becerilerinin ölçümü için belirtilen sorulara vereceğiniz cevapları kategorik olarak sıralanan **Kesinlikle Katılıyorum**, **Katılıyorum**, **Kararsızım**, **Katılmıyorum**, **Kesinlikle Katılmıyorum** açıklamalarından birini seçerek işaretlemeniz gerekiyor. İfadelerde doğru ve yanlış olmadığı için okuduğunuzda aklınıza gelen cevap bu konudaki tutumunuzu en iyi yansıtan olacaktır.

	DUYGUSAL ZEKA ÖLÇEĞİ	Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum
1	Başkalarını çok iyi tanımasam bile onların duygularını ve ruh hallerini anlayabilirim.					
2	Başka insanların duygularını ve ruh hallerini onların ses tonlarından ve yüz ifadelerinden anlayabilirim.					
3	Kendi duygularımı ve başkasının duygularını sınıflandırabilirim.					
4	Resimlerde ve müzikte ifade edilen duyguları ve hisleri anlayabilirim.					
5	Karmaşık ve hassas duygu veya hislerin var olduğunu anlayabilirim.					
6	Bir insanın diğer bir insandan aynı anda hem nefret edip hem de onu sevebileceğini anlarım					
7	Eğer sevmediğim bir şeyi yapmak zorunda kalırsam, fikrimi değiştirmeye çalışır ve o şeyden zevk alırım.					
8	Bir görevi tamamladıktan kendimi boş hissettiğimde neşelenmeye çalışır ve bir sonraki olay için hazır olurum.					
9	Yaptığım işten hoşlanmadığımda, duygularıyla baş edebilmek için elimden gelenin en iyisini yapmaya çalışırım.					
10	Eğer meslektaşım hakkında iyi haberler duyarsam, memnun olur ve birlikte kutlama yapmak isterim.					
11	Kötü şeyleri çabuk unutmaya çalışırım.					
12	Bir şeyden korktuğumda korkuma engel olamam, ancak kaçmak yerine korkumla yüzleşirim.					

		Kesinlikle Katlıyorum	Katlıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum
13	Duygularımı iyi bir şekilde kontrol edebilirim.					
14	Depresif hissettiğimde ruh halimi değiştirebilirim.					
15	Üzüldüğümde kendimi neşelendirmek için kendi yöntemlerim vardır.					
16	Öfkeyi nasıl sakinleştireceğimi bilirim.					
17	Duygularımı duruma göre değiştirebilirim.					
18	Olaylar kötü gittiğinde bile umudumu kaybetmem.					
19	Bir şeyleri sırayla yapmak için duygularımı düzenleyebilirim.					
20	Başkalarını etkin bir biçimde teselli edebilir ve rahatlatabilirim.					

EK 4. DİJİTAL OKURYAZARLIK ÖLÇEĞİ

Aşağıda Dijital Okuryazarlık becerilerinin ölçümü için belirtilen sorulara vereceğiniz cevapları kategorik olarak sıralanan **Kesinlikle Katılıyorum**, **Katılıyorum**, **Kararsızım**, **Katılmıyorum**, **Kesinlikle Katılmıyorum** açıklamalarından birini seçerek işaretlemeniz gerekiyor. İfadelerde doğru ve yanlış olmadığı için okuduğunuzda aklınıza gelen cevap bu konudaki tutumunuzu en iyi yansıtan olacaktır.

	DİJİTAL OKURYAZARLIK ÖLÇEĞİ	Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum
1	Günlük hayatta olduğu gibi dijital ortamlarda da kişisel veya yasal haklarımın (mahremiyet, telif, konuşma özgürlüğü vb.) devam ettiğinin farkındayım.					
2	Çevrim içi ortamlarda kendimin ve başkalarının kişisel verilerini (fotoğraf, adres, aile bilgileri vb.) korumak için nasıl davranmam gerektiğini bilirim.					
3	Çevrim içi ortamlarda eriştiğim bilgilerin doğru olup olmadığını farklı kaynaklardan sorgulayabilirim.					
4	Çevrim içi ortamlarda siber zorbalık (aşağılama, küfür, nefret söylemi vb.) ve istismar gibi davranışların etik ve yasal sorumluluklarının farkındayım.					
5	Bilişsel ve ahlaki gelişime uygun olan dijital oyunları ve içerikleri ayırt edebilirim.					
6	Çevrim içi ortamlarda yaptığım her şeyin kaydedildiğinin farkındayım.					
7	Dijital ortamlarda telif haklarının ihlalden doğabilecek etik ve yasal sorumlulukların farkındayım.					
8	Lisanslı yazılım, demo yazılım, korsan yazılım, kötü amaçlı yazılım ve crack kavramlarının ne olduğunu bilirim.					
9	Donanım ve yazılım teknolojilerinin ne olduğunu bilirim.					
10	Bilgisayarına işletim sistemini kurabilirim/format atabilirim.					
11	Bilgisayarına ya da diğer elektronik cihazlarına yazılım veya program yükleyebilirim.					
12	Torrent, İnternet, World Wide Web (WWW) ifadelerinin ne anlama geldiğini bilirim.					

		Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum
13	Yasaklı İnternet sitelerine erişmek için cihazların proxy/dns ayarlarını değiştirebilirim.					
14	E-Devlet uygulamalarını (MHRS, UYAP, vergi&ceza sorgulama vb.) etkin kullanabilirim					
15	Bulut bilişim teknolojilerini (Google Drive, iCloud, Dropbox vb.) günlük hayatta etkin kullanabilirim.					
16	Mobil cihazlarda takvimi sadece tarihe bakmak için değil; aynı zamanda anımsatıcı, not alma, etkinlik oluşturma vb. işler için de kullanabilirim.					
17	Çevrim içi ortamlarda "video yüklemek/canlı yayın yapmak" gibi etkinliklerde bulunabilirim					
18	Rezervasyon, alışveriş, adres bulma vb. gündelik pratiklerde dijital teknolojileri etkin kullanabilirim.					
19	Kullandığım bir web sayfasını sık kullanılanlara veya yer imlerine ekleyebilirim.					
20	Dijital teknolojilere dayalı yazılım/uygulama geliştirebilirim.					
21	Programlama dillerinden (Java, C, Visual Basic, PHP, vb.) en az birini kullanabilirim.					
22	Uygulamaların kişisel bilgilerime (konum, rehber, kamera vb.) erişimini kısıtlamayı bilirim.					
23	İstenmeyen/spam epostaları ve oltalama mesajları tanıyıp engelleyebilirim.					
24	Sosyal ağlardaki paylaşımlarımda ve profilimdeki gizlilik/güvenlik ayarlarını değiştirebilirim.					
25	Nasıl güçlü bir şifre oluşturacağımın farkındayım.					
26	Web tasarım sistemlerini (Weebly, Wordpress vb.) kullanarak İnternet sitesi tasarlayıp yayınlatabilirim.					
27	Kendi blog sayfamda veya farklı bloglarda yazı yazıp, paylaşabilirim.					
28	Dijital teknolojiler yardımıyla çeşitli imajları (fotoğraf, ses kaydı ve video vb.) değiştirip, yeni içerikler üretebilirim.					
29	Alanımla ilgili en az bir tane yazılımı (Photoshop, SPSS, Premiere, Office Word vb.) etkili bir şekilde kullanabilirim					

EK 5. ETİK KURUL ONAYI

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurul Başkanlığı

Sayı :E.88656144-000-2100292849
Konu: Etik Kurul Onay Belgesi

ETİK KURUL KARAR FORMU

KARAR BİLGİLERİ	Oturum Sayısı : 16 Karar No : 204	Toplantı Tarihi: 27.10.2021	
	Aşağıda bilgileri verilen proje ile ilgili çalışmanın, etik ilkeler açısından değerlendirilmesi isteği ile ilgili husus görüldü. Yapılan görüşmelerden sonra; söz konusu projeyle alakalı yapılacak çalışma için, araştırmanın gerekçe, amaç, yaklaşım ve yöntemleri dikkate alınarak konuyla ilgili çalışmanın gerçekleştirilmesinde <u>etik ve bilimsel yönden sakınca bulunmadığına</u>, Etik Kurulu oy birliği ile karar vermiştir.		
PROJE - TEZ BİLGİLERİ	Proje-Tez Danışmanı : <i>Dr. Öğr. Üyesi Sait Sinan ATILGAN</i> Proje-Tez Yürütücüsü: <i>Yüksek lisans öğrencisi Gülçin ARAMAN</i> Proje -Tez Konusu "<i>Z Kuşağı/Kişilerarası İlişkilerde Dijital Okuryazarlığın Belirlenmesinde Duygusal Zeka Becerilerinin Önemi: Atatürk Üniversitesi Örneği</i>"		
SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER ETİK KURULU			
Unvanı/Adı Soyadı	Görevi	İmza	
<i>Prof.Dr. Sait UYLAŞ</i>	<i>Etik Kurul Başkanı</i>	<i>(e-imza)</i>	
<i>Prof.Dr. Vedat KAYA</i>	<i>Etik Kurul Başkan Yrd.</i>	<i>(e-imza)</i>	
<i>Prof.Dr. Adem YILMAZ</i>	<i>Etik Kurul Üyesi</i>	<i>(e-imza)</i>	
<i>Prof.Dr. Gökalep Nuri SELÇUK</i>	<i>Etik Kurul Üyesi</i>	<i>(e-imza)</i>	
<i>Prof.Dr. Ufuk ŞİMŞEK</i>	<i>Etik Kurul Üyesi</i>	<i>(e-imza)</i>	
<i>Prof.Dr.Musa BİLGİZ</i>	<i>Etik Kurul Üyesi</i>	<i>(e-imza)</i>	
<i>Prof.Dr. Dilaver DÜZGÜN</i>	<i>Etik Kurul Üyesi</i>	<i>(e-imza)</i>	

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	Gülçin ARAMAN
Doğum Yeri/Tarih	
İletişim	
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi	Atatürk Üniversitesi, Açık öğretim Fakültesi/ Halkla İlişkiler ve Tanıtım
Pedagojik Formasyon Öğrenimi	Atatürk Üniversitesi, Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi
Yüksek Lisans Öğrenimi	Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Halkla İlişkiler ve Tanıtım
Bildiği Yabancı Diller	İngilizce ve Almanca
Bilimsel Faaliyetleri	Sivil Toplum Kuruluşlarına ait Yeni Nesil Halkla İlişkiler Faaliyetlerinin Sosyal İnovasyon Açısından Değerlendirilmesi: Kahramanmaraş Merkezli Deprem Örneği. (Uluslararası Türk Dünyası Kamu Yönetimi Forumu/KAYFOR, Kırgızistan-Bişkek) Örgütsel İletişim Sürecinde Gerçekleşen Çatışma Çözüm Stratejilerinin Örgütsel Bağlılık Üzerindeki Rolü
Katıldığı Projeler	-Metaverse Girişimciliği Projesi
İş Deneyimleri	
Eğitmen	
Öğretmen	
Eğitmen	
Büro Personeli	
Tarih	03 /08/2023